

M
.....
58.988
.....

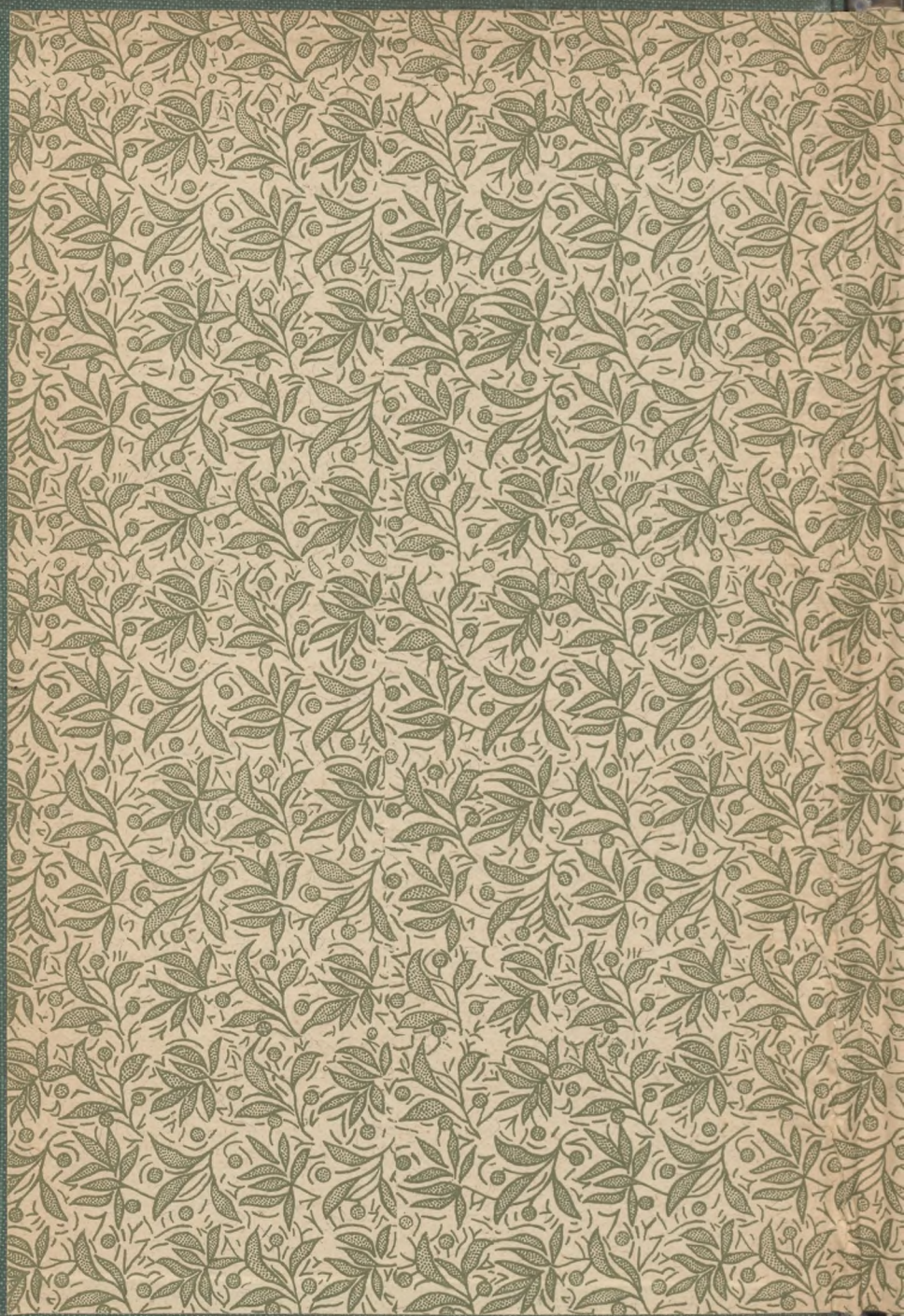
OSZK

SLUDERMANN

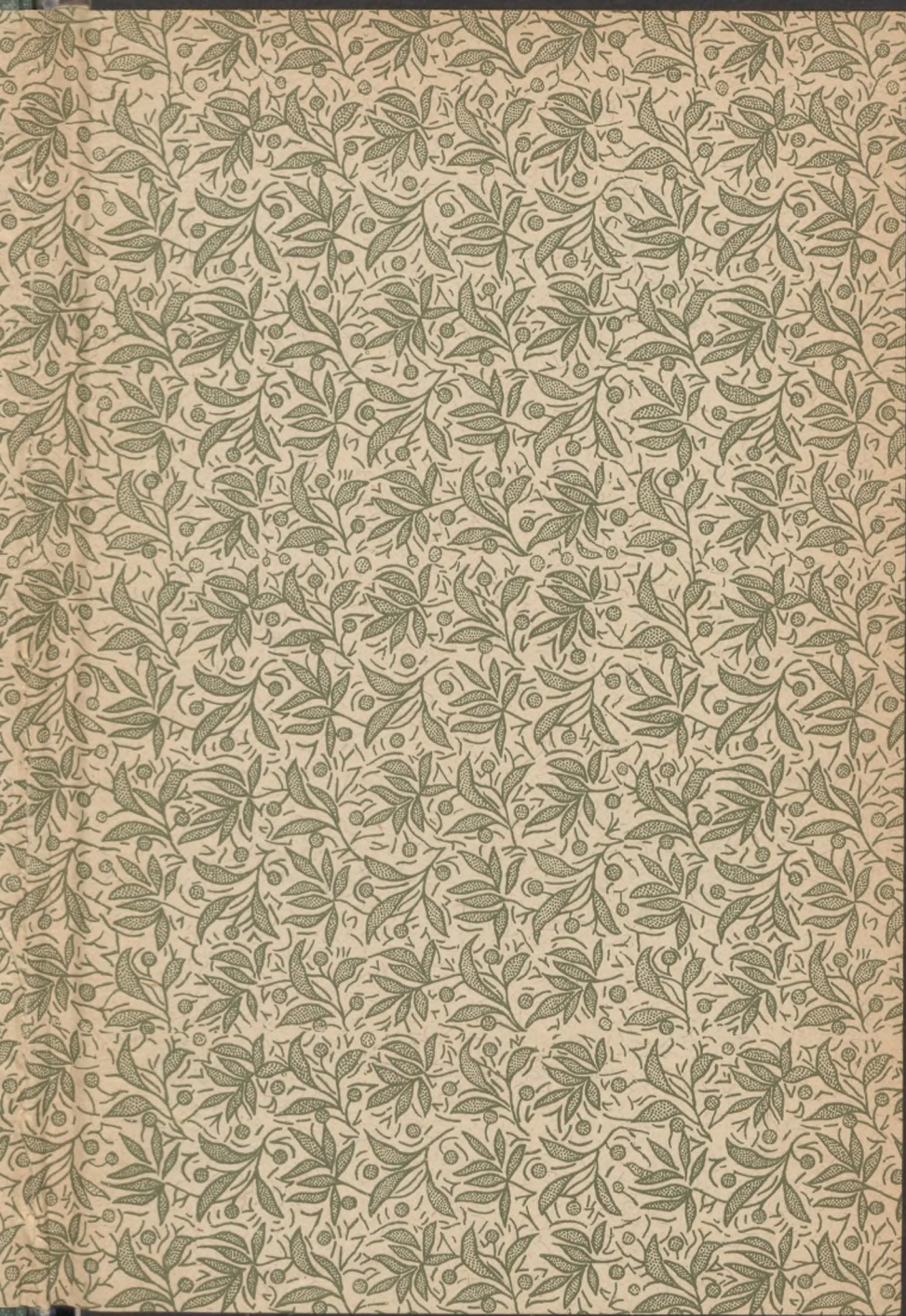
G O N D

GOND

REGÉNY

IRTA

SUDERMANN HERMANN

FORDITOTTA

BALLA MIHÁLY

Ez a könyv a
NOVA IRODALMI INTÉZET
(Budapest, VI., Andrássy-út 32) kiadásában
1927. évben jelent meg

*

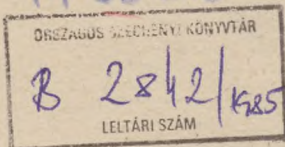
Jogosított magyar kiadás

*

Nyomta a
HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA R.T.
Budapest

M 58 988

I. FEJEZET.

Éppen, mikor dobraütötték az apai birtokot, akkor született meg a harmadik fiu, Pali.

Nehéz idő volt biz' az!

Elsbeth asszony ott feküdt bánatos arcával és fájó mosolyával a nagy mennyezetes ágyban, mellette az ujszülött bölcsője, nyugtalanul járatta körül a szemét és figyelt minden neszre, mely az udvarból és a szobákból behallatszott az ő szomorú gyermek-ágyas szobájába. Minden gyanus hangra felneszelt s valahányszor idegen férfihang hallatszott, vagy tompán zörögve kocsi közeledett, látható rettegéssel kapaszkodott meg az ágy oszlopába és azt kérdezte:

— Már annyira vagyunk? Annyira vagyunk?

Senki sem felelt. Az orvos szigoruan meghagyta, hogy óvják minden izgalomtól, de a jó ember nem gondolt arra, hogy ez az örökös rettegés okvetlenül sokkal jobban gyötri, mint a legszörnyűbb valóság.

Egy délelőtt — ötödik napra azután, hogy a gyermek a világra jött — hallotta, hogy férje, kit e nehéz napok óta alig látott egyszer is, káromkodva és sóhajtozva jár fel s alá a szomszédos szobában. Beszédéből megérthetett egy szót is, egyetlenegy szót, mely ujra meg ujra megismétlődött, ezt, hogy: *Hajléktalan!*

Akkor már tudta: Annyira voltak.

Bágyadt kezét a kis jövevény fejére tette s a gyermek komoly arccal, csendesen szuszmogott és sirt a vánkosában.

Elsbeth asszony kisvártatva így szólt a szolgálóleánynak, kit a kicsiny mellett tartott:

— Mondd meg az urnak, hogy szeretnék beszélni vele.

És a férje, Meyhöfer, bejött. Földet rengető léptekkel ment a gyermekágyas asszony ágyához s oly arckifejezéssel nézett reá, mely erőltetett elfogulatlanságával kétszeresen torz és kétségbeesett benyomást tett reá.

— Max — mondotta az asszony bátortalanul, mert mindig félt tőle —, Max, ne titkolj előttem semmit... hiszen ugyanis el vagyok készülve a legrosszabbra.

— El? — kérdezte Meyhöfer bizalmatlanul, mert eszébe jutott az orvos figyelmeztetése.

— Mikor kell kimennünk innen?

Meyhöfer, látva, hogy ily nyugodtan néz szembe a szerencsétlenséggel, azt hitte, hogy most már nem szükséges leplezni semmit és szitkozódva fakadt ki:

— Ma... holnap... amikor az új gazdának tesszik! Csak az ő kegyelméből vagyunk még itt s ha neki úgy tetszik, éjszaka akár az országuton tanyázhatunk.

— Annyira mégsem lesz, Max — mondotta Elsbeth és nehezen óvta meg önuralmát —, ha megtudja, hogy csak néhány nappal ezelőtt tért be hozzánk egy apróság...

— Vagy úgy... koldulni menjek hozzá... mi?

— Ó dehogy. Megteszi magától. Ki az?

— Douglasnak hívják... insterburgi... nagyon pöffeszkedve viselkedett az uraság, nagyon pöffeszkedve... nagy kedvem lett volna kikergetni az udvarról.

— Maradt-e valamink? — Halkan és habozva kérdezte és szavai közben az ujszülöttre nézett, mert hiszen talán a választól függött kezdődő, gyenge élete.

Meyhöfer kegyetlenül kacagott fel. — Hogyne, egy kis borraivaló — teljes kétezer tallér.

A fiatal nő megkönnyebbülten sóhajtott fel, mert úgy rémlett neki, mintha most mindjárt azt a borzasztó szót hallaná rikoltani, hogy „semmi!”

— Mit tegyünk kétezer tallérral — folytatta a férj —, mikor ötven a posványba esett? Talán csapadékot nyissak a városban, vagy gombot és pántlikát áruljak? Talán még te is segítesz azzal, hogy uriházakhoz varrni jársz, a gyermekek pedig gyufát árulnak az utcán... hahaha!

Belemélyesztette ujjait az őszbecsavarodott bozontos hajába s olyat rugott a bölcsőn, hogy nagyot lódult jobbra és balra.

— Minek született meg ez a féreg? — dörmögte sötéten, aztán letérdelt a bölcsőhöz, a parányi két kis kezét a nagy, vörös kezébe fogta s így szólt a gyermekéhez:

— Ha tudtad volna, te kis fiu, mily rossz és alávaló ez a világ, mennyire győz benne az orcátlanság és megy tönkre a becsületesség, bizonyos, hogy nem jöttél volna ide... Milyen sors néz reád?... Apád nem sokkal különb a csavargónál, amolyan végzett földesur, aki feleségével és gyermekeivel az ország-uton ténfereg, míg nem talál olyan helyet, hol végképpen tönkreteszi magát és a hozzátartozókat...

— Ne beszélj úgy, Max... megszakad a szívem — sikoltotta zokogva Elsbeth asszony s kinyújtotta a kezét s a férje nyakára akarta tenni, de az a kéz erőtlően esett le, mielőtt céljához ért volna.

Meyhöfer előreszökött. — Igazad van... elég a siránkozásból!... Persze, ha most magam volnék, legényember, mint azelőtt, kimennék Amerikába, vagy az orosz steppékre, ott meg lehet gazdagodni... úgy van, meg lehet gazdagodni... vagy spekulálni a tőzsdén — ma hausse, holnap baisse —, hej, ott lehetne csak pénzt keresni, de így... lekötve... —

Keserves pillantást vetett feleségére és a gyermekekre, aztán kezével az udvarra mutatott, honnan behallatszott a két nagyobbik fiu kacagása.

— Igen, tudom, hogy most terhelniünk kell téged — mondotta az asszony alázatosan.

— Ne mondj olyat! — felelte zsémbelve Meyhöfer. — Nem rosszból mondtam, Szeretlek benneteket... punktum. Csak az most a kérdés, hova? Legalább ne volna ez a kis gyermek, akkor egy darabig el lehetne viselni a bizonytalan élet válságait. De így... te beteg vagy... a gyermeknek gondját kell viselni... végre is nem tehetünk mást, mint hogy megveszünk valami parasztbirtokot s első részletnek lefizetjük rá azt a kétezer tallért. Hej, az lesz még az élet... én a koldustarisznyával, te a batyuval... én az ásóval, te a tejescsőbörrel...

— Az még nem volna a legrosszabb — mondotta az asszony halkán.

— Nem? — Keserűen felnevetett. — Akkor még lehet segíteni a bajodon. Itt van mindjárt Mussainen, az a nyomoruságos lápterület künn a pusztán, éppen eladó.

— Ó, miért éppen az — mondotta a nő meg-rázkódva.

Meyhöfer mindjárt beleszeretett a gondolatába.

— Igen, akkor legalább fenékgig lehetne üríteni a poharat. Előttünk mindig az elvesztett uri mód — mert tudd meg, a helenenthali kastély ott éppen benéz az ablakon —, köröskörül lép és ugar — talán lehetne belőle egyet és mást termővé tenni —, uttörői lehetnék a gazdasági haladásnak. És mit szólnának hozzá az emberek? — Az a Meyhöfer ember a talpán — mondanák; nem szégyenli a balsorsát, sőt ugyszólván fitymálva nézi. Ej, mit! Az ember nevesse a bal-szerencsését — ez a fölényes világnézet —, füttyöljön rá. — És éleset füttyentett, úgy hogy a beteg nő majdnem felszökött ágyában.

— Bocsáss meg drágám — engesztelte Meyhöfer, megcirógatva a kezét s egyszerre a legrózsásabb hangulatban —, de nincs igazam? ... Fütyülni kell reá. Az ember, amíg tudja magában, hogy becsületes ember, bizonyos gyönyörűséggel tűrheti balsorsát. Gyönyörűség, ez a megfelelő szó. A birtok bármikor eladó, mert tulajdonosa nemrég beházasodott egy jó gazdaságba és teljes ugarban hagyja azt a rongy fekvőséget.

— Előbb gondolkozzál róla, Max — kérte az asszony szemmel látható aggodalommal.

— Mihaszna haboznék? — felelte Meyhöfer leverten. — Annak a Douglas urnak nem szabad terhére esnünk, valami különbre nem lehet igényünk azzal a rongyos kétezer tallérunkkal — tehát ne gondolkozzunk sokat ...

És el sem köszönve a beteg asszonytól, elsietett.

Elsbeth asszony néhány perc múlva hallotta, hogy az egylovas kocsija kirobog az udvarról.

Ugyanaznap délutánján ismeretlen látogatót jelentenek Elsbeth asszonynak. Ugy mondták, szép előkelő hölgy hajtattott be fényes hintóban az udvarra és szeretné tiszteletét tenni a ház gyermekágyas asszonyánál.

Ki az a nő? Nem akarta megnevezni magát.

— Mily különös! — gondolta magában Elsbeth, de minthogy szomorúságában kezdett kissé hinnj az égi rendelésekben, nem mondott nemet.

Az ajtó kinyílt. Karcsu, filigránalkatu, lágyan szelidarcu nő közeledett lebegő léptekkel a beteg ágyához. Minden bevezetés nélkül megfogta egyik kezét és szelid, kissé fátyolos hangon így szólt:

— Elhallgattam a nevemet, édes Meyhöferné, mert tartottam tőle, hogy nem bocsát be magához, ha megnevezem magam. S legjobban szeretném most is, ha nem tudná, ki vagyok. Sajnos, azt kell hinnem, hogy nem néz reám jó szemmel, mihelyt megtudja.

— Nem gyűlölök senkit a világon — felelte Elsbeth asszony — s még kevésbé gyűlölök egy nevet.

— Douglas Helén vagyok — mondotta a hölgy halkán s erősebben szorította meg a beteg kezét.

Elsbeth asszony mindjárt sirvafakadt, de a látogatója úgy tett, mintha régi barátnője volna s karjával megölelte a nyakát, homlokon csókolta s halk, vigasztaló hangon így szólt hozzá:

— Ne haragudjék reám. A sors rendelte úgy, hogy én szorítsam ki ebből a házból, de nem én vagyok az oka. Férjem meg akart lepni, mert ennek a birtoknak a neve egyezik az én keresztnévemmel. De az örömömnek mindjárt vége volt, mikor megtudtam, hogy mily körülmények közt szerezte meg s hogy mennyire kellett szenvednie éppen önnek, édes Meyhöforné, ebben a kétszeresen nehéz időben. Ekkor aztán szükségét éreztem, hogy könnyítsek a szivemen azzal, hogy bocsánatot kérek öntől amiatt a szomorúság miatt, melynek okozója voltam s még leszek, mert hiszen még nincs túl szenvedésének idején.

Elsbeth asszony, mintha úgy kellene lennie, az idegen nő vállára hajtotta fejét és csendesen sirdogált magában.

— S kissé talán hasznára is lehetek — folytatta Douglasné —, ha mással nem, azzal, hogy a keserűség egy részétől megszabadítom lelkét. Mi asszonyok jobban megértjük egymást, mint a nálunknál keményebb és hevesebbvérű férfiak. Aztán mondani is akarok valamit. Beszéltem férjemmel s kérem úgy a magam, mint az ő nevében is, hogy tekintse magáénak ezt a házat mindaddig, amig jónak látja. A telet mi jobbára a városban töltjük, azonkívül pedig van egy másik birtokunk is, melyet tisztartó gondjaira akarunk bízni. Ebből is láthatja, hogy semmi esetre sem zavar minket, legfeljebb szíveséget tesz nekünk,

ha még félesztendeig vagy még tovább úgy él itt, mint eddig.

Elsbeth asszony nem mondott köszönő szót, de az a könnyáztatta pillantás, melyet az idegen nőre vetett, köszönettel volt tele.

— Most pedig ne busuljon már, édes asszonyom — folytatta amaz. — De mily pompás kis gyermek — a bölcsőhöz fordult —, fiu-e, vagy leány?

— Fiu — mondotta Elsbeth bágyadtan mosolyogva. Douglasné pedig a bölcsőre hajolt s megdajkálta a pólyában a gyermeket.

— De milyen okosan néz már, mint egy kis öreg — mondotta tréfálkozva.

— A Gond ott állt a bölcsőjénél — felelte Elsbeth halkán és szomoruan —, azért olyan öreg az arca.

— Ó, félre a babonával, drágám — felelte a látogató. — Nem egyszer hallottam, hogy az újszülötteknek néha kissé öreges arca van. De elmúlik az hamar.

— Ugy-e, szintén vannak gyermekei? — kérdezte Elsbeth asszony.

— Ó, hiszen oly fiatal asszony vagyok! — felelte Douglas Helén s elpirult —, alig hat hónapja, hogy férjhezmentem. De... — s még mélyebben elpirult.

— Isten segítse meg a nehéz órájában — mondotta Elsbeth —, imádkozni fogok érte.

Az idegen nő szeme könnybeborult. — Köszönöm, százszor köszönöm — mondotta. — És legyünk jóbarátok! Nagyon, nagyon kérem!... Tudja mit? Fogadjon el keresztanyának a legkisebb gyermekéhez és tegye meg nekem is azt a kedves szolgálatot, ha a jó Isten engem is megáld...

A két asszony némán szorította meg egymás kezét. Barátságot kötöttek.

Mikor a látogató magárahagyta, Elsbeth asszony félénken és szomoruan nézett körül. — Az imént még oly világos, oly napfényes volt itt minden — suttogetta magában — s most megint úgy besötétedett.

II. FEJEZET.

Igy lett Douglasné Pali keresztanyja.

Meyhöfer ugyan nem kis mértékben neheztelt az új barátság miatt, mert — így szokta mondani — „nem szorultam a szerencsés emberek részvételére“, de mikor a szelid, nyájas asszony másodszor is megjelent náluk és nagyon rábeszélte, nem mert tovább ellenkezni.

Vonakodva bár, beleegyezett abba is, hogy tovább maradnak a házban. Mussaint, a már említett tanyai birtokot, melyet még aznap megvett, csakugyan oly elhanyagolt állapotban találta, hogy a hideg őszi napokon veszedelmessé válhatott volna feleségére és kis gyermekére nézve. Nagy tatarozásra, a mesteremberek sokféle munkájára volt ott szükség, mielőtt bizvást beköltözhettek.

Mégis úgy fordult, hogy Elsbeth asszony férjének önfejlődése következtében jóval előbb volt kénytelen átköltözni, mint mire elkészülhetek volna az új lakás berendezésével. Tudniillik mikor egyszer az új földesur felügyelője megjelent a kastélyban egy munkás-sereggel és szerényen szállást kért, hogy megfelelőhesen a reábizott feladatnak, Meyhöfer személyes sértésnek nyilvánította eljárását s kijelentette, hogy egy napig sem marad tovább azon a földön, mely egykor tulajdona volt...

Hideg, borongós novemberi nap volt, mikor Elsbeth gyermekével együtt istenhozzádót mondott a régi, kedves háznak. Finom eső szemerkélt az égről és nyirkossággal itatott át mindent. Szürke ködbe burkolva, siváran és vigasztalanul tárult fel szemük előtt a pusztá.

Legkisebb gyermekét melléhez szorítva, a két nagyobbik gyermek sirása-rivása közben szállt fel a kocsira, mely új s hajh! oly sötét sorsához vitte közelebb.

Mikor a kocsi kirobogott velük a kapun s a pusztá

hideg szele fagyos vesszőként csapkodta arcukat, keservesen felsírt a kis gyermek is, ki eddig csendesen és békésen feküdt anyja ölén. Elsbeth jobban takarta be a köpenyével, mélyen hajolt rá a kicsiny, reszkető testre, hogy ne lássák könnyeit, melyek sűrűn patakozottak arcán.

Az agyagos, esőáztatta uton megtett félórai hajtás után a kocsi céljához ért. Elsbeth majd hogy fel nem sikoltott, mikor megpillantotta uj otthonát a maga nagy sivárságában és leromlottságával.

Hosszu, vertfalu gazdasági épület — posványos udvar —, alacsony, zsindelyfedelű lakóház, melynek oldalairól a vakolat itt-ott lemorzsolódott és fedetlenül hagyta a puszta falat —, elvadult kert, melyben a nyár szomorú maradványai, rothadozó konyhavetemények mellett az őszirózsa és a napraforgó virágai buslakodtak, köröskörül rikitószinűre mázolt léckerítés, melyet olajjal kentek meg utoljára, végromlása előtt, ez volt a hely, mely ezentul a legazdálkodott földbirtokos családjának menedéke lesz.

Itt nőtt fel a kis Pali. Életének első éveiben gyenge, beteges kis teremtés volt s anyja sok-sok éjjelen várta reszketve, hogy reggelre nem alszik-e ki életének pislogó lámpácskája.

De az apróság kiállta a zsenge gyermekkor minden válságát s ötéves korára, bár gyengealkatu és sápadt, szinte fonnyadtarcu — az öreges vonásai csakugyan megmaradtak —, mégis egészséges fiu lett belőle.

Ebből az időből valók első emlékezései.

Az első, melyet későbbi korában sokszor felidézett magában, a következő volt:

A szobát félhomály borítja. Ablakain jégvirág fehérlik és rőt színben hat át kívülről az esti fény a függönyökön. Bátyjai korcsolyázni mentek, de ő ágyában fekszik, mert neki korán kell feküdnie s mellette ül az anyja, félkezével a nyakát ölelve, a másikat

a bölcsőn tartva, melyben két leánytestvérkéje alszik, kiket egy évvel azelőtt hozott a gölya, mindkettőjüket ugyanazon az egy napon.

— Mesélj valamit, mama — kéri anyját.

S az anyja mesélt. Mit? Csak homályosan emlékszik rá, de egy szürke asszonyról volt benne szó, ki anyját minden szomorú órájában meglátogatta, sápadt, soványképű és sötét kisírtszemű asszonyról. Árnyék módjára jött és árnyék módjára ment is el, kezét az anyja feje fölé tartotta, nem tudni, áldást vagy átkot bocsátva-e reá s mondott mindenféle szokat, melyek reá, a kis Palira is vonatkoztak. Volt bennük szó áldozatról és volt bennük szó megváltásról, de a szavakat már elfelejtette, mert sokkal ostobább volt, semhogy megértette volna őket. De *egy* dologra egész világosan emlékezett: aközben, hogy borzadályában és várakozásában szinte lélegzetfojtva figyelt anyja szavaira, egyszerre valósággal megpillantotta a szürke alakot, melyről beszélt — ott állt az ajtóban a felemelt két karjával és sápadt, szomorú arcával egészen ő. Pali anyjának melléhez rejtette arcát — szíve dobogott, lélegzete elakadt és halálos rettegéssel kellett felkiáltania:

— Mama, itt van, itt van!

— Ki van itt? Gond asszonyság? — kérdezte anyja.

Pali nem felelt, hanem sirva fakadt.

— Hol? — kérdezte tovább az anyja.

— Ott az ajtóban — felelte Pali felegyenesedve és átölelte anyjának nyakát, mert nagyon félt.

— Ó te kis ostoba! — mondotta az anyja. — Hiszen az apád hosszú utiköpenyege. — És odavitte neki és megtapogattatta vele a posztóját meg a bélését, hogy egész bizonyosan tudja és Pali látszólag belenyugodott, de magában annál mélyebben volt meggyőződve, hogy látta színről-szinre a szürke asszonyt. És most már tudta a nevét is.

*Gond asszony*ság-nak hívják.

De az anyja gondolkodóba esett és most már semmikép sem volt hajlandó végigmondani a mesét. A későbbi időkben sem. Ha még oly esdekelve kérte.

Apjáról csak homályos emlékezése maradt abból az időből. Nagy vízállócsizmás ember volt, szidta anyát, megverte a két nagyobbik fiut. Őt pedig semmibe sem látszott venni. Pali csak néha fogta fel egy-egy sanda pillantását, mely aligha jelentett számára jót. Néha, különösen mikor a városban járt, az arca sötétvörös volt, mint a tulfütött katlan s a lába botorkálva járt a padló egyik deszkájáról a másikra. Aztán mindig ugyanaz a történet játszódott le:

Előbb becézte az ikreket, kiket különösképen szeretett, a karjára emelte és hintálta őket, anyja pedig közvetlenül melléje állt és aggódo pillantásokkal kísérte mozdulatait; aztán leült enni, kissé piszkált a tálakban, aztán félretolta őket s hitványnak, izetlenné nyilvánította az egész „moslék“-ot, közben olykor-olykor Max vagy Gottfried nyaka közé suhintott a lovaglópálcájával, megharagudott anyjára s végre kiment veszekedni a férficselédekkel. Olyankor messzire hallható hangon káromkodott az udvarban, úgy hogy még a láncos kutya is behuzta a farkát és házának legbelső zugába húzódott hátra. Mikor aztán egy idő múlva visszatért a szobába, kedve a haragból egyszerre a kétségbeesésbe csapott át. Tördelte a kezét, panasszal említette a sok nyomoruságot, melyet át kellett élnie és mindenféle nagy dologról beszélt, mintegy magának, melyeket végbevitt volna, ha ez vagy amaz nem akadályozta volna meg benne s ha nem esküdött volna össze ellene ég és föld, hogy tönkrejuttassa. Aztán odament az ablakhoz és öklét rázta a „fehér ház“ felé, mely a távolból oly nyájasan tekintett át hozzájuk.

Igen, az a „fehér ház“!

Az apja szidta, összehuzta a szemöldökét, ha csak

arra is nézett, ő pedig úgy szerette azt a házat, mintha lelkének egy része időznék ott. Miért? Nem tudta maga sem. Talán csak azért, mert anyja is szerette. Hiszen az is sokszor állt ott az ablakban és odanézett, de az nem ráncolta össze a szemöldökét, ő dehogy! Arca ellágyult és mély fájdalom látszott rajta, a szeméből pedig oly epedő vágy sugárzott, hogy neki, aki mellette állt, akárhányszor forró borzongás futott végig a nyakán.

Hiszen az ő kis szive is ugyanazzal a vággyal volt tele! Hiszen mióta az eszé tudja, az a ház az ő szemében is minden szépség és fenségességnek megtestesülése volt! Hiszen amikor lehunyt a szemét, mindig ott állt előtte, hiszen belopódzott még az álmaiba is!

— Voltál-e már valamikor a fehér házban? — kérdezte egyszer az anyjától, mikor már nem fékezhetett tovább a tudásvágyát.

— Ó voltam, fiam — felelte s bánat és tétovaság hallatszott a szavából.

— Sokszor, mama?

— Nagyon sokszor, fiam. A szüleid valamikor ott laktak s te is ott jöttél a világra.

Azóta az volt neki a fehér ház, mint az emberiségnek az elvesztett paradicsom...

— De ki lakik most a fehér házban? — kérdezte egy másik alkalommal.

— Egy kedves, szép asszony, ki mindenkit szeret, különösen pedig téged, mert hiszen a keresztfia vagy.

Palinak úgy rémlett, mintha a boldogság végtelen özöne áradna a fejére. Annyira felindult, hogy reszketett.

— Akkor miért nem megyünk át ahhoz a kedves, szép asszonyhoz? — kérdezte rövid gondolkodás után.

— Papa nem akarja — felelte Elsbeth asszony s oly sajtószzerűen metsző volt a hangja, hogy felült Palinak.

Nem kérdezősködött tovább, mert atyjának akaratát törvény volt szemében; törvény, melynek okait senkinek sem volt szabad fürkésznie, de a fehér ház titka ezen a napon új köteléket fűzött anya és fia közt. Nyíltan nem volt szabad beszélni róla. Apja dühbe gurult, ha csak célzást tettek a létezésére is s a bátyjai sem beszéltek róla szívesen vele, a legkisebbel; valószínűleg féltek, hogy ostobaságában visszamondja. De az anyja, az anyja megbizott benne!

Mikor egyedül voltak — s az iskolaév alatt majdnem mindig egyedül voltak —, akkor megnyílt az ajka s ajkával együtt a szíve is s abból, amit elmondott, a fehér ház mind fenségesebben és fényesebben tűnt Pali szemei elé. Hovahamarább ismerte minden szobáját, a kert minden lugasát, a zöld lombok árnyékolta halastót, a bokrok közül kilátszó csillogó üveg-golyóval és előtte a terraszon a napórát; képzeljék csak, órát, melyen a kedves nap maga mutatja, hogy hány óra van.

Behunyt szemmel járhatott volna Helenenthalban és nem tévedt volna el.

III. FEJEZET.

Elhatározta, hogy meglátogatja a fehér házat. Egészen a maga felelősségére. Előbb tavaszra halasztotta, de mikor megjött a tavasz, nem volt hozzá bátorsága. Elhalasztotta nyárra, de akkor is közbejött mindenféle akadály. Egyszer látta, hogy egy nagy kutya kóborol a mezőn — ki tudhatja, nem veszett kutya-e? —, máskor meg földnek szegett fejével és szarvaival a bika akart nekimenni.

— Igen, majd ha nagy leszek, mint a két bátyám — vigasztalta magát — és iskolába járok, majd

botot veszek a kezembe és agyonverem a veszett kutyát, a bikának pedig megfogom a két szarvát, úgy, hogy nem tehet velem semmit.

És elhalasztotta a jövő esztendőre; mert akkor majd ő is eljár az iskolába, egészen úgy, mint a nagy testvérei.

Testvéreit, a nagy fiukat, imádta. Ugy érezte, hogy olyannak lenni, mint ők, egyértelmű az emberi vágyak netovábbjával. Lóra ülni, korcsolyázni, uszni minden parafa és disznóhólyag nélkül és keményített, fehér ingmellet viselni, melyet az ember szalaggal a derekához köt, ó, ha azt megtehetné!

De ezeket a gondolatokat egészen csak magában tartotta, anyjának nem akarta megmondani, maguknak a testvéreinek pedig... ő, azok nem adtak reá sokat. Csak amolyan tacsónak nézték s mikor anyjuk azt mondta nekik, hogy vigyék el valahová, nem tetszett nekik, mert akkor vigyázniok kellett volna reá s az ostobasága miatt le kellett volna tenniök legkedvesebb csinytevéseikről. Pali megérezte ezt s ki akarva térni rosszkedvük, vagy éppen ütlegeik elől, többnyire azt mondta, hogy inkább otthon marad, pedig nagyon fájt a szíve. Aztán ráült a kut gémjére s ahogy csendesen nyargalászott rajta, arról az időről ábrándozott, mikor majd maga is megteheti azt, amit a bátyjai.

A tanulásban is. Ami nem volt éppen kis dolog, mert azok mindketten, Max épp úgy, mint Gottfried, az elsők közt voltak az iskolában s ünnepekre mindig szép bizonyítványt hoztak haza. Hogy pedig mily szépek voltak azok a bizonyítványok, kitetszett abból is, hogy atyjuk egy-egy ezüsthusszal, anyjuk pedig mézespogácsával jutalmazta meg őket.

Egy ily örömnapon hallotta, mikor az apja így szólt: — Persze, ha jó iskolába adhatnám a két nagyobbikat, ember lenne belőlük, mert éppen olyan

eszes koponyájuk van, mint nekem, de koldus létünkre csak koldust nevelhetünk belőlük.

Pali sokat gondolkozott ezen a mondáson, mert tudta már, hogy Max tábornagnak, Gottfried pedig tábornagynak született. Tudniillik a pusztai tanyára valamikor és valahogyan egy képeskönyv tévedt, amelyben az osztrák hadseregről volt szó s a két testvér azon a szent napon megegyezett abban, hogy a tábornoki kar két legnagyobb rangját elosztják maguk közt, neki, a fiatalabbnak pedig csak alhadnagyi rangot juttatnak.

Ugyanabban az időben tanultak járni az ikrek. Katka, az idősebbik — ő háromnegyed órával előbb jött a világra — kezdette és Margitka három nappal utóbb követte példáját.

Nagyjelentőségű esemény volt ez Pali életében. Senki sem bizta meg, hogy öröködjék kis hugainak léptein; de amily önként értődő volt mindig, hogy már este kipucolta a cipőjét s ráadásul a két bátyját is, hogy kis kabátját négyrét összehajtogatva fejtől az ágya mellé tette, hogy sohasem ejtett pecsétet az abroszon s hogy őt leckéztette meg atyja, ha ez a szerencsétlenség a bátyjain esett meg, épp oly önként értődő volt az is, hogy e naptól fogva gondjaiba fogadta kis hugoskáit és koravén gondossággal örködött vakmerő álló- és járóteljesítményeiken.

Oly fontosnak tartotta ezt az új hivatását, hogy még az iskolába is kevésbé vágyott, ha pedig azonkívül még — füttyölni is tudott volna, talán kívánni sem tudott volna egyebet.

Igen, füttyölni, mint Jankó, a béreslegény, vagy akárcsak mint a két bátyja, ez volt most már ábrándjainak netovábbja, nem szünő próbálkozásainak tárgya. De ha még úgy csücsöritette száját és ha még úgy nedvesítette nyelvével az ajkait, hogy alkalmazkodóbbá tegye őket, nem került elő hang. Igen, ha befelé szivta a levegőt, akkor a dolog mindenesetre

ment — sőt egyszer sikerült kihozni a „Vizbeesett a zsidó“ című nótának négy első hangját, de hát tudja minden igaz fütyös ember, hogy a levegőt fujni kell fütyölés közben s éppen ez az, amit Pali megtanulni nem tudott.

Ebben is megvigasztalódott azzal a gondolattal, hogy: Majd ha nagy leszek.

A karácsony ebben az esztendőben nagy örömet hozott a családnak. A városban lakó „jó néni“-től, Elsbeth asszony testvérnénjétől, láda érkezett, tele mindenféle hasznos holmival, könyvvel és ingekkel a nagyobbik fiuknak, ruhácskával a kisleányoknak, neki pedig bársonyakabát volt benne, valódi bársonyakabát huszáros kivarrással és nagy, fényes gombokkal. Az volt csak az öröm! De a legszebb ajándék mégis a levélben volt, melyet anyjuk a meghatottság és az öröm könnyeit hullatva olvasott fel. A jó néni azt írta benne, hogy Elsbeth leveléből megértette, hogy férjének legfőbb vágya, jobb iskoláztatásban részesíteni a két nagyobbik fiút s hogy ő ennek következtében elhatározta, hogy magához veszi őket a házába és saját költségén járátja ki velük a gimnáziumot. A két nagy fiu ujjongott, anyja sirt, apja fel s alá futkosott a szobában, beleszántott ujjával a hajába és izgatott szavakat mormolt.

Eközben ő egész csendesen ült hugainak kis ágya mellett és örült magában.

Akkor odament hozzá az anyja, arcát fürtjeibe rejtette és így szólt hozzá: — Lesz-e valamikor neked is oly jó sorod, fiam?

— No persze, annak! — mondotta az apja —, hiszen annak nem marad meg a fejében semmi.

— Még oly fiatal — felelte anyja és megcirógatta az arcát, aztán ráadta a szép bársonyakabátot; viselhette estig, mivelhogy ünnep volt. A bátyjai is becézték, kényeztették, egyrésről azért, mert a szívük oly csor-

dultig volt örömmel, de másrésről a szép bársonykabátért is! Sohasem voltak hozzá oly jók.

Igen, az volt csak a karácsony!

S mikor közeledett a tavasz, volt a háznál nagy varrás és kötögetés a fiuk felkészítésén. Palinak szabad volt segédkeznie, a rőföt tartania, az ollót kézhez adnia a szabásnál, az ikrek pedig lenn ültek a földön és turták a fehér vásznat.

A nagy fiukat úgy ellátták, mint két herceget. Semmiről sem feledkeztek meg. Még megkötni való könnyű nyakravalót is kaptak, melyeket anyjuk egy régi selyemmantiljából szabdalt ki nekik.

A két fiu mindjárt husvét után kelt utra. Volt is sok sirás a házban. De mikor a kocsi kirobogott a kapun, akkor az anyjuk Pali arcához szorította könnytől nedves arcát és sugva mondotta:

— Sokáig elhanyagoltak téged, szegény gyermekem; most megint együtt vagyunk mi ketten, mint azelőtt.

— Mama, puszikát! — kiáltotta a kis Katka és kitárta két kis karját s a testvérkéje is hasonlóképen cselekedett.

— Hát persze, itt vagytok még ti is! — kiáltotta az anyjuk és derült napfény ragyogott halovány arcán.

Aztán egy-egy karjára ültette őket, odament velük az ablakhoz és hosszan nézett át a fehér házra.

Pali kidugta fejét a szoknyája ráncai közül és hasonlóképen cselekedett.

Anyja lenézett hozzá s mikor a pillantása össetalálkozott a koravén gyermek szemével, kissé elpirult és mosolygott. De egyikük sem szólt semmit.

Atyja, mikor hazajött a városból, kimondotta, hogy Palit most már be kell adni az iskolába.

Anyja nagyon elszomorodott és kérte, hogy fél-évig még hadd tarthassa otthon, legalább nem bánkodik annyira a nagyobbak miatt, majd tanítja ő

s többre megy vele, mint a tanító. De az apja hallani sem akart erről és pirongatta az érzelgősségeért.

Pali megijedt. Amennyire vágyódott azelőtt az iskolába, annyira nem kívánczolt már oda; persze, most már nem voltak otthon a bátyjai, akikkel vetélkedhetett volna.

Másnap az apja kézenfogta s átment vele a faluba, melynek szélső házai körülbelül kétezer lépésnyire voltak a Meyhöfer-tanyától.

Alacsony, zsupfedeles épület volt az iskola, nem sokkal különb akármelyik parasztháznál, de mellette mindenféle magas pózna, létra és állvány tűnt a szemébe.

— Arra kötik fel a lusta gyermekeket — jelentette ki az atya.

Pali még jobban megijedt; de mikor a borostás-képű, zsirosmellényű öreg tanító a térdére ültette és szép, tarka képeskönyvet mutatott neki, megint csak megnyugodott, csak a padokból rábámészkodó sok idegen gyermekarc nem biztatta semmi jóval.

Az utolsó helyre ültették s ott két óra hosszáig kellett alapvonásokat rajzolnia a palatáblára.

Szünet közben odamentek hozzá a nagy fiúk s megkérdezték tőle, mit hozott tizóraitra s mikor látták, hogy májashurka van a kenyerére szelve, mindjárt elvették tőle. Pali nem tiltakozott, mert azt hitte, hogy úgy kell annak lennie. Hazamenet megverték s az egyik fiu csalánt dugott a nyakába. Pali azt hitte, hogy annak is úgy kell lennie, mert hiszen ő a legkisebbik köztük; de mikor háta mögött hagyta a falu legszélső házait s egymaga ment tovább a napsütötte mezőn, akkor sirvafakadt. Levetette magát egy horókacserje tövébe s meredten nézett fel a kék égre, hol a fecskék röpködtek.

— Ó, ha te is tudnál így repülni! — gondolta magában — s egyszerre a fehér ház jutott eszébe.

Felállt és kereste a szemével. És áttündökölt az hozzá, mint az elvarázsolt kastély, melyről anyja annyi mesét mondott neki. Az ablakai úgy csillogtak, mint a kárbunkuluskő s a zöld bokrok oly sűrűn veték körül, mint egy százesztendőös tüskés sövény.

Fájdalmába a büszkeség és az önbizalom érzelme vegyült. — Most már nagy vagy — mondotta magában —, mert hiszen iskolába jársz. S ha most vándorutra akarnál menni, senki sem szólhatna ellene. — Aztán újra megszállta a félelem. A gonosz bika meg a veszett kutyák — az ember nem tudhatja. Elhatározta, hogy jövő vasárnapig meggondolja a dolgot.

Hanem a fehér ház csak nem hagyta nyugton. Valahányszor átment a mezőn, mindig kérdezte magában, hogy ugyan miért volna rosszabb az az út, mint az, amelyik az iskolába viszi. Persze a szekérut a sötét fenyvesen megy át s az olyan erdőben mindenféle törpék és boszorkányok tanyáznak, a farkas sem tartozik benne a ritkaságok közé, mint a vörösbóbitás leány története is bizonyítja, de mikor átment a réten, mindig a szülei házában tartotta szemét s bizonyos lehetett benne, hogy hazajut.

Mikor megjött a vasárnap, kész volt az elhatározása, hogy megkockáztatja a kirándulást. Óvatosan megkerülte a palánkot s az apai réten át, amily sebesen csak bírta, a fehér ház felé tartott.

Aztán egy sövényhez ért, melyen könnyű volt átvetnie magát, aztán egy idegen rét, melyen még sohasem járt. De itt sem bukkant semmi veszedelemre. A hanga csillogott a napfényben, a száradt parlagi gyopár ropogott a lábai alatt, meleg szél csapott az arcába. Próbált füttyölni, de még mindig befelé kellett szivnia a levegőt, hogy hangot adhasson. Ezt szögyelte és kishitűség vett erőt rajta.

Aztán mocsaras láp következett, mely megint az övéké volt. Az apja sokszor beszélt róla s azzal

a gondolattal járt, hogy tőzeget vágat belőle, de csak nagyban akarta kezdeni s ahhoz nem volt elég pénze.

Pali bokáig járt a mocsárban s csak most jutott észébe, hogy sáros lesz az új csizmája. Megijedt, mert észébe jutott anyjának szava: „Nagyon vigyázz reá, fiam, mert a tejpénzemből takarítottam meg az írád.” Rajta volt a szép bársonykabátja is, mert éppen vasárnap volt. Reánézett a szép fényes selyemzsinórozására s egy pillanatig nem tudta, ne térjen-e vissza; nem a bársonykabát miatt, nem, hanem csak hogy ne busítsa az anyját.

— De talán mégis átjutok baj nélkül — vigasztalta magát s újabb futásnak eredt. A föld süppedezett a lába alatt s minden lépése után tocsogó hang hallatszott, mint mikor a köpüből kihuzzák a nyelet.

Aztán fekete holtviz következett, melynek szélén fehérbolyhos száru kőkörcsin virágzott s melynek színén rézrozsdafényű vasas oldat uszkált. Óvatosan kerülte meg s bár egészen sárba lépett, végre mégis kijutott a szárazra. A csizmája ugyan rutul járt, hanem talán le lehet mosni a kutnál, úgy hogy senki se lássa.

Továbbment. Elment a füttyölkedve s minél magasabbra emelkedett ki előtte a lombos fák közül a fehér ház, annál jobban elfogódott a lelke. Homályosan már látta a falat is, mely a fákat vette körül s a lomboknak részén át megpillantott egy hosszú, alacsony épületet, melyet a távolból sohasem vett észre. Amögött még egyet s egy fekete oduban libegve-lobogva magasratörő lángot. Kovácsműhely lehetett — de vasárnap is dolgoznának benne?

Maga sem tudta, miért, de nagy kedve lett volna sírni s ahogy vaktában továbbrohant, patakzott a könny a szeméből.

Egyszerre széles árkot pillantott meg maga előtt, mely színig vízzel volt tele. Tudta, hogy nem jutna át rajta, de a dac mégis unszolta, hogy nekigyürkőz-

zék s a következő pillanatban a sűrű, szennyes víz összecsapott felette.

Csontig átázva, sár- és maszatréteggel borítva jutott vissza a szárazra.

Próbálta megszárítani ruháját, leült a gyepre és nézte a fehér házat. Egészen elcsüggedett, mikor pedig nagyon fájni kezdett, utrakerekedett s lassan és busan hazafelé tartott.

IV. FEJEZET.

Az erre következő nyár sok gondot és bajt hozott Meyhöfer házába. A tanya régi gazdája felmondta a birtokon hagyott kölcsönt s nem volt reá kilátás, hogy megszerezhessék valakitől a szükséges összeget.

Meyhöfer hetenként háromszor vagy négyszer bement a városba és késő este részegen tért haza. Néha egész éjszaka odamaradt.

Elsbeth asszony ilyenkor fenn ült az ágyában és meredten nézte a sötétséget. Pali nem egyszer ébredt arra, hogy halk zokogását hallja. Olyankor egy darabig csendesen feküdt ágyában, mert nem akarta észrevétni, hogy ébren van, de végre mégis csak elbődült.

Akkor meg az anyja hallgatott el s mikor a gyermek semmiképen sem akart felhagyni a sirással, felkelt, megcsókolta és megcirógatta arcát, vagy azt mondotta neki:

— Gyere hozzám, kis fiam.

Akkor aztán Pali felugrott, odabujt anyja mellé az ágyba és nyakába csimpaszkodva aludt el újra.

Apja sokszor megverte. Pali ritkán tudta, hogy miért, de olybá vette a verést, mint ami kijár neki.

Egyszer hallotta, hogyan szidja apja az anyját.

— Ne sirj, te könnytarisznya — mondotta —,

te is csak azért vagy, hogy még nagyobbá tedd a nyomorúságomat.

— De Max — felelte az anyja halkan —, el akarod tiltani, hogy együtt viseljük veled a szerencsétlenségedet? Nem kell-e még jobban összetartanunk, ha rosszul megy a dolgunk?

Meyhöfer e szóra ellágyult, jó feleségének mondotta és csunya szitkokkal illette magát.

Elsbeth asszony igyekezett megnyugtadni, kérte, hogy bízzék benne és legyen bátor.

— Persze, legyek bátor... legyek bátor! — kiáltotta Meyhöfer s újra dühbegurult. — Eredj az intelmeiddel! Legyek bátor! Persze, persze... bátor!

Aztán hangosan dobbanó léptekkel ment ki a szobából befogatni és szokott útjára indult.

Mikor visszajött és kialudta mámorát, így szólt:

— Ugy... most már odavan az utolsó remény is. Az az átkozott zsidó, aki huszonöt százalékra megígérte a pénzt, azt mondja, hogy többé szóba sem áll velem. No hát, tartsa meg a pénzt... Fütyülök reá... És Szent Mihály napra kezünkbe vehetjük a koldusbotot, mert ez egyszer annyink sem marad, mint a körmöm feketéje. De megmondom neked... ezt a csapást már nem élem tul... a tisztességes embernek mégis tartani kell magára s ne csodálkozzatok, ha egyszer arra ébredtek, hogy ott lógok a padlás gerendáján.

Elsbeth asszony rémesen felsikoltott s átölelte a nyakát.

— No, no, no — csitította Meyhöfer —, nem úgy értettem. Gyarló nép vagytok ti asszonyok... Egyetlenegy szó levesz a lábatokról!

Az asszony félénken huzódott el tőle, hanem azért mikor kiment a szobából, odaült az ablakhoz és rettegve nézte, hogy nem tesz-e kárt magában.

Időről-időre borzongás futott végig testén, mintha a hideg rázná...

Azon az éjjelen, mely erre a napra következett Pali, felébredve, észrevette, hogy anyja kikel ágyából, alsószoknyát vet magára s odaáll az ablakhoz, melyből a fehér házat szokták nézni. Holdvilágos éjszaka volt, talán csakugyan azt nézte. Jó két óra hosszáig ülhetett ott s merően nézett kifelé. Pál meg sem moccan s mikor anyja hajnalhasadáskor visszatért az ablakból s gyermekének ágyához lépett, erősen behunyta szemét s úgy tett, mintha aludnék. Az anyja megcsókolta előbb az ikreket, akik összeölelkezve pihentek, aztán őhöz ment s mikor lehajolt reá, Pali hallotta suttogását: — Istenem, adj erőt, hiszen meg kell tenni. — Pali gyanította, hogy valami rendkívüli dolog készül.

Másnap délután, mikor hazajött az iskolából, látta, hogy anyja kalapban és mantillban, ünneplő ruhájában, a lugasban ül. Arca még haloványabb volt, mint egyébkor, kezei, melyek az ölében pihentek, reszkettek.

Ugy látszott, csak őt várja, mert mikor közeledni látta, megkönnyebbülten sóhajtott fel.

— Elmégy, mama? — kérdezte Pali csodálkozva.

— Elmegyek, fiam — felelte Elsbeth asszony — és te is velem jössz.

— A faluba, mama?

— Nem, fiam... — a hangja reszketett —, nem a faluba... vedd rád az ünneplődöt... a bársonykabát persze tönkrement... de a szürke bluzodból kivettem a pecsétet... még reád veheted... a cipődöt pedig tisztogasd meg... de siess...

— Hát hova megyünk, mama?

Az anyja erre átölelte és azt mondotta neki halkán:

— A fehér házba!

Pali érezte, hogy előnti a forróság; az öröm, mely ki akart törni a szívéből, majdnem megfojtotta s felugrott az ölére és forrón megcsókolta anyját.

— De nem szabad elmondani senkinek — sugta Elsbeth asszony —, érted? Senkinek!

Pali önérzetesen bölintott a fejével. Hiszen oly okos ember volt. Tudta, hogy miről van szó.

— Most pedig öltözzél át... szaporán!

Pali felrohant a lépcsőn... és egyszerre!... sohasem mondhatta volna meg, hogy a lépcsőnek melyik fokán... hosszú, éles hang tört elő a szájából; nem fért hozzá kétség... tud fütyölni... megpróbálta másodszor, harmadszor... nagyszerűen ment!

Mikor teljes díszben visszatért az anyjához, ujjongva kiáltotta már messziről: — Anyám, tudok fütyülni — és csodálkozott, hogy anyja oly kevés érzéket árul el a művészete iránt. Kissé csak igazított a gallérján és azt mondotta: — Boldog gyermekek!

Aztán kézenfogta és utnak indultak. Mikor a sötét fenyveshez értek, melyben a farkasok meg az erdei manók tanyáztak, Pali éppen elkészült a „Szállodgál a kis madár“ próbájával, mikor pedig kiértek a tiszásra, bizonyos volt benne, hogy hibátlanul fütyöli már a „Heil dir im Siegerkranz“-ot is.

Anyja bánatosan mosolyogva nézett le rá, minden éles hangra megrázkódott, de nem szólt semmit.

A fehér ház most már egészen közel volt hozzájuk.

Előbb magas, vörös nyerstéglafalhoz és két kőgolyóval koronázott oszlop közt a kapuhoz jutottak, aztán nagy, gyepes udvarra, melyen a kocsik egész sorai álltak s melyet, roppant négyszöget alkotva, hosszú, szürke gazdasági épületek vettek körül. Középen valami tócsaféle, melyet alacsony galagonyasövény szegélyezett s melyben a hápogó kacsák sokasága fürdött.

— Hát a fehér ház hol van, anyám? — kérdezte Pali, kinek mindez nem tetszett.

— A kert mögött — felelte az anyja. Sajátságosan

rekedt volt a hangja s kezével oly erősen szorította a gyermek kezét, hogy Pali majdnem felkiáltott.

Most bekanyarodtak a kert sövényének sarkán és Palinak szeme elé tünt egy egyszerű kétemeletes ház, melyre hársfák vetettek sűrű árnyat s melyen kevés, vagy semmi szembetűző nem volt. És korántsem volt oly fehér, mint aminőnek messziről látszott.

— Ez az? — kérdezte Pali vontatottan.

— Igen, ez az! — felelte az anyja.

— És hol vannak az üveggolyók? Meg a napóra? — kérdezte. És egyszerre sirni szeretett volna. Százszor szebbnek képzelte mindent; nem csodálná, ha az üveggolyókkal meg a napórával is megcsalták volna.

Ebben a pillanatban két koromfekete ujfundlandi kutya rohant feléjük tompa ugatással. Pali az anyja szoknyája mögé bujt és kiabálni kezdett.

— Káró! Néró! — kiáltotta egy gyermekhang a ház kapuja felől s a két szörnyeteg vidám vakkantással tüstént a hang irányába törtetett.

A kapu előtt virágos rózsaszínű ruhácskában, skót selyemövvvel kisleány jelent meg, aki még kisebb volt Palinál is. Hosszu aranyszőke fürtjeit karikafésű szorította hátra a homlokából s finom, keskeny orrocskája volt, melyet kissé fennen hordott.

— Mamával kíván beszélni? — kérdezte kedves, lágy hangon s mosolygott a szavaihoz.

— Nem Elsbethnek hívnak, gyermekem? — kérdezte Pali anyja felelet helyett.

— De igen, Elsbethnek hívnak.

Pali anyja oly mozdulatot tett, mintha meg akarná ölelni az idegen gyermeket, de erőt vett magán s így szólt:

— Elvezetnél bennünket mamádhoz?

— Mama a kertben van... éppen kávéit iszik — mondotta a kicsike fontoskodva —, talán kerüljük

meg a házat, mert bemennek a legyek, ha kinyitjuk az ajtót a ház napos oldalán.

Elsbeth asszony mosolygott. Pali csodálkozott, hogy neki ilyen sohasem jut eszébe otthon.

Sokkal okosabb, mint te vagy, gondolta magában.

Beléptek a kertbe. Sokkal szebb és nagyobb volt az ő mussaineni kertjüknél, de a napóra nem mutatkozott sehol. Pali valami nagy arany toronynak képzelte, melyen fénylő kerek napkorong a számlap.

— Hol van hát a napóra, anyám? — kérdezte.

— Majd megmutatom aztán — felelte a kisleány hévvel.

A lugasból halovány, betegesarcu, magas, karcsu nő lépett elő és kimondhatatlanul szelid mosollyal fogadta a jövevényeket.

Elsbeth asszony felkiáltott és hangosan kitörő sirással borult a vállára.

— Hála Istennek, hogy egyszer mégis eljött — mondotta az idegen hölgy s megcsókolta Elsbeth asszony homlokát és arcát. — Higyje el, most minden jóra fordul, csak mondja meg, mi nyomja a lelkét s nagyon különös volna, ha nem találnám meg a módját.

Anyja megtörölte a szemét s mosolygott.

— Ó, csak az örömtől van — mondotta Elsbeth asszony —, oly boldognak és könnyűnek érzem a lelkem, hogy közelében vagyok... úgy vágyódtam már utána.

— És csakugyan nem jöhetett?

Elsbeth asszony szomoruan rázta a fejét.

— Szegény asszony! — mondotta a hölgy és hosszas pillantással néztek egymás szemébe.

— Ez pedig talán bizony a keresztfiam? — kiáltotta a hölgy és Palira mutatott, ki anyja szoknyájába kapaszkodott és szájába dugta a hüvelykujját.

— No nézd, vedd ki mindjárt a szádból az ujjadat — mondotta az anyja s a szép, nyájas asszony

ölébe vette, adott neki egy kávéskanálban mézet — kóstolónak —, mondotta s kérdezősködött a kis testvéreiről, az iskoláról és sok másról, amire felelni nem is volt nehéz, úgy hogy Pali végre majdnem egészen jól érezte magát az ölben.

— És mi mindent tudsz már, kis emberem? — kérdezte végül a jó asszony.

— Tudok füttyülni! — felelte Pali büszkén.

Douglasné felkacagott és így szólt hozzá:

— No, akkor füttyülj valamit!

Pali előrecsücsöritette a száját és füttyölni próbált, de nem ment — megint elfelejtette a tudományát.

Erre aztán mindnyájan kacagtak, a nyájas asszony, a kisleány s még az anyja is; neki pedig könny szökött a szemébe szégyenletében, kapálódzott kezével, lábával, úgy hogy a hölgy engedte lecsuszni az öléből, az anyja pedig korholva mondotta:

— Neveletlen vagy, Pali!

Az pedig kiment a lugas mögé és sirt, míg a kisleány oda nem ment hozzá és nem mondotta neki:

— Isten nem szereti a rossz gyermekeket — amire Pali elszégyelte magát és szárazra törölte szemét a kezefejével.

— Most pedig megmutatom a napórát — folytatta a gyermek.

— Igen, meg az üveggolyókat — mondotta Pali.

— Azok már rég eltörtek — felelte a kisleány —, az egyiket mult tavaszkor én dobtam meg véletlenül kővel, a másikat a zivatar dobta le. — És megmutatta, hol voltak az üveggolyók.

— Ez itt pedig a napóra — mondotta, aztán.

— Hol? — kérdezte Pali és csodálkozva nézett körül. Szürke, jelentéktelen cölöp előtt álltak, melyre valami fatáblaféle volt részegezve. A gyermek kacagott és azt mondotta, hogy hiszen az volna a napóra.

— Miket mondasz! — felelte Pali bosszusan —, csak bolonddá tartasz.

— Miért tartanálak bolonddá? — kérdezte a kis Elsbeth —, hiszen nem bántottál. — Aztán megismételte, hogy ez a napóra és semmi más; és reámutatott a mutatójára is, ami nagyon egyszerű, rozsdás pléhdarab volt, mely a tábla közepéből emelkedett ki s árnyékát éppen a hatos számra vetette, mely a többivel együtt a táblára volt rajzolva.

— Ó, mily ostobaság — mondotta Pali és elfordult.

A fehér ház kertjében levő napóra életének első nagy csalódása volt...

Mikor új barátnőjével együtt visszatért a lugasba, ott talált még egy vállas, nagy, villogóbajuszu urat, ki zöldesszürke vadászkabátot viselt s kinek olyan volt a két szeme, mintha villámot lövelnének.

— Ki ez? — kérdezte Pali és félénken bujt meg a barátnője mögött.

A kisleány kacagott és azt mondotta: — A papám; hallod-e, nem szükséges ám tőle félned.

És hangosan ujjongva szökött az idegen ur ölébe. Pali meg azt gondolta magában, hogy vajjon ő merne-e valaha apjának ölébe ugrani s azt következtette ebből, hogy nem minden apa egyforma. A vadászkabátos ember pedig megcirógatta gyermekét, megcsókolta kétfelé az arcát, aztán a térdén lovagoltatta.

— Nézd csak, Elsbethnek van játszópajtása is — mondotta a nyájas, idegen hölgy és Palira mutatott, ki a lomb között elrejtőzve, félénk pillantást vetett a lugasba.

— Rajta, kis fiam! — kiáltott a nagy ember vidáman és csettintett az ujjával.

— Gyere, van itt még hely neked is — kiáltotta a gyermek s mikor Pali, kérdő pillantást vetve anyjára, közelebb sompolygott, az idegen férfi megfogta, felültette a másik térdére, aztán kezdődött a vigversenyargalászás.

Pali most már felhagyott minden félelemmel s mikor friss palacsintástalat tettek az asztalra, bátran hozzálátott a falatozáshoz.

Anyja megsimogatta haját s intette, hogy el ne rontsa a gyomrát. Nagyon halkan beszélt s mindig a földre sütötte a szemét. Aztán megengedték a két gyermeknek, hogy menjenek a kertbe pöszmétét szedni.

— Csakugyan Elsbethnek hívnak? — kérdezte Pali a barátnőjétől s mikor az igennel felelt, csodálkozását fejezte ki, hogy ugyanaz a neve van, mint az ő anyjának.

— De hiszen róla kereszteltek el — mondotta a gyermek —, hiszen ő az én keresztanyám.

— Akkor miért nem csókol meg? — kérdezte Pali.

— Nem tudom — mondotta Elsbeth szomoruan —, talán nem szeret.

De arra, hogy talán nem volt bátorsága, nem gondolt egyikük sem...

Alkonyodott már, mikor visszahívták a gyermekeket.

— Haza kell mennünk — mondotta Palinak az anyja.

Pali nagyon elszomorodott, mert csak most kezdte jól érezni magát.

Anyja megigazította a gallérját s így szólt:

— No, most csókolj kezet és köszönj meg szépen mindent.

Pali úgy tett, amint parancsolták, a nyájas hölgy megcsókolta a homlokát, a vadászkabátos bácsi pedig felkapta magasra a levegőbe, úgy hogy azt hitte, repül.

Most pedig az anyja ölébe emelte Elsbethet, megcsókolta többször a száján meg az arcán s így szólt hozzá: — Isten fizesse meg egyszer neked, gyermekem, amit a szüleid a keresztanyádért tettek.

Ugy látszott, nehéz teher gördült le a lelkeről; szabadabban lélegzett, a szeme fénylett.

Elsbeth meg szülei az udvar kapujáig kísérték ki őket; mikor anyja ott még egyszer elbucsuzott s mindenfélét mondott hebegve égi jutalomról meg Isten áldásáról, a férfi kacagva vágott a szavába s azt mondotta, hogy szóra sem érdemes az egész, kár annyit hálálkodni érte.

És a nyájas asszony melegen megcsókolta s arra kérte, hogy jöjjön el minél hamarább, vagy legalább küldje át a gyermekeket.

Meyhöfőrné fájdalomosan mosolygott és hallgatott.

Elsbeth néhány lépésnyire még velük tarthatott, aztán szép meghajlással ő is elbucsuzott tőlük.

Pali egyszerre nehéznek érezte a szívét, valami azt sugta neki, hogy kell még valamit mondania neki; tehát utánaszaladt s mikor utolérte, a fülébe sugta:

— Te... azért mégis tudok füttyülni...

Mikor az anya és fia kiléptek a pusztára, a hold sápadtan emelkedett fel nagy korongjával az ég alján. A messzeséget kékes fátyol borította. Kakukfü- és borókafenyő illatot árasztottak. Itt-ott egy-egy kis madár pirregett a mezőn.

Elsbeth asszony leült az árok szélére és szomorú otthona felé nézett, mert hiszen az volt minden gondja. Sötéten rajzolódtak bele a ház körvonalai a csillagos égboltozatba. A konyhából magányos fény lövelt az éjszakába.

Az anya egyszerre széttárta karját s belekiáltotta a mező csendjébe: — Ó, boldog vagyok!

Pali majdnem félve simult hozzá, mert még sohasem hallotta ily kiáltását. Annyira hozzászokott könnyeihez és szomorúságához, hogy ez az öröm ijesztően hatott reá.

S közben eszébe jutott: Mit szól hozzá apa, ha megtudja, hol jártunk? Nem bánik-e rosszabbul anyámmal és nem szidja-e jobban, mint máskor?

Tompa dac ejtette hatalmába, összeszorította a fogát, aztán vigasztalóan cirógatta meg anyja kezét, meg is csókolta és rebegve mondotta: — Ne bántson téged!

— Ki? — kérdezte az anyja megrázkódva.

— Apám — felelte Pali halkán és vontatottan.

Anyja mélyen sóhajtott, de nem felelt semmit s hallgatagon és szomoruan mentek tovább.

A szürke asszony átsuhant utjukon s egy pillanatilag elrontotta örömeiket. Pedig ez volt az egyetlen öröm, mellyel a sors még megajándékozta Elsbeth asszonyt.

Másnap rossz órája volt Elsbeth asszonynak az urával. Meyhöfer szidta, hogy megfélekezett becsületéről és kötelességéről. Hogy koldulásával a szegénységet megtoldotta még a gyalázattal is.

De a pénzt, azt elfogadta.

V. FEJEZET.

Multak az évek.

Pali bátortalan pillantásu és nehézkes viselkedésű, csendes, igénytelen fiuvá serdült.

Többnyire egyedül volt, de mikor az ikrekre vigyázott, akkor is órák hosszáig pisszenés nélkül elüldögélt valami kis faragesálással. Csak amolyan kis dolgokra termett, aprólékosan gondos, magában töprengő lélek volt.

A vele egykoruakkal nem érintkezett, még az iskolában sem. Nem mintha szándékosan kerülte volna őket, ellenkezőleg: szívesen segített nekik s a reggeli imádság előtt akárhányan tőle irták le a számtani megfejtéseket meg a német gyakorlatot,

de egyébként nem volt vele közös érdekük s ennek következtében nem barátkozhatott meg velük.

Verést is kapott bőven. Különösen sokat szenvedett az Erdmann-fiuktól, attól a hetyke, tüzesszemű két testvértől, kiket sokan szerettek s kiktől sokan rettegtek az iskolában, mert ők voltak a legerősebbek és legbátrabbak a többi között. Ezek sohasem fáradtak el új tréfák kieszelésében, melyekkel megkeserítették az életét. Iskolai füzetét a kályha tetejére dobálták, homokot töltöttek a tarisznájába, sapkáját bárka módjára usztatták le a folyón olyképen, hogy árbocnak kis pálcát tűztek a közepére. Pali a legtöbb sérelmet békességgel tűrte el, csak egyszer vagy kétszer szállta meg valami vak dühroham. Olyankor eszeveszetten rugott, karmolt és harapott, úgy hogy még nálánál jóval erősebb pajtásai is jónak látták oldózkodni. Az első alkalommal az egyik fiu bortömlőnek mondta az apját, a második esetben pedig össze akarták csukni valami sötét tehénistállóba egy kis leánnyal.

Utóbb restelte a dolgot és a maga jószántából bocsánatot kért. Még csak akkor nevettek ki igazán s odavolt az alig hogy kivivott respektus.

A tanulással nagyon nehezen boldogult. Az olyan feladattal, melyre a pajtásainak elég volt negyedóra is, ő csak egy vagy két óra alatt végzett. Viszont a kézírása olyan volt, mint a nyomtatás, a számtanban pedig sohasem ejtett hibát.

Arra, hogy felsőbb iskolába adják, mint a bátyjait, gondolni sem lehetett. Anyja ugyan egy ideig foglalkozott azzal a gondolattal, hogy mikor a nagyobbak leteszik az érettségét, őt is kitaníttatja, mert fájt az anyai szívének, hogy elmaradjon tőlük, de végre letett az ábrándjáról. És elvégre jobb is volt úgy. Pali sohasem is képzelte máskép. Merőben alsóbbrendű lénynek tartotta magát a testvéreinél s rég lemondott arról a gondolatról, hogy hozzájuk legyen hasonló.

Testvérei, mikor vakációra hazajöttek, nagyon kedvesen és leereszkedően bántak vele; ha valami kívánságuk volt a gazdaságban, ha lovat akartak nyergeltetni, vagy ha a szokottnál erősebb grog kellett nekik, bizalommal fordultak hozzá, ő pedig nagyon megtisztelve érezte magát, hogy szolgálhatja őket.

Hiszen a gazdaságban oly otthon volt, mintha ő lett volna a ház ura; az volt minden igyekezete és minden gondja.

Mi az, ami ily korán érlelte meg? Talán anyjának tehetetlensége és sok szomorúsága, melybe csakis őt avatta be? Vagy talán az a tépelődő, igyekvő, mindig a jövőt néző lélek, mely vele született?

Akárhányszor megesett, hogy mikor tünődve ült s könyökével az asztalra támaszkodott — a mozdulataiban is olyan volt, mint a felnőtt —, anyja megsimogatta kérges kezével az arcát meg a homlokát s így szólt hozzá: — Nézz nyájasabban, fiam, örülj, hogy még nincsenek gondjaid!

Ó, volt neki elég! A gond úgy hozzátartozott, mint a husa meg a vére! Csak magára nem volt gondja soha.

Minél jobban haladt korban és értelemben, annál mélyebben látott bele abba a rossz gazdálkodásba, melyben atyja mind mélyebbre merült s megint csak előtört belőle a sóhajtás: — Ó, bár nagy volnék már! — Atyja haragjának kitöréseitől rettegve, természetesen nem merte kimondani aggályait s ha anyja előtt néha mégis hangot adott neki, az félve nézett körül a szobában és ijedten mondotta: — Hallgass, fiam!

Hanem Meyhöfer azért nagyon is észrevette, miket gondol a fia. Megtalálta reá a gunynevet, hogy: „minden lében kanál“ és azzal csipkedte, valahányszor a szeme elé került. Jókedvében, még inkább a rosszkedvében sűrűn traktálta bottal, ostornyéllel, szerszámszíjjal, ami éppen a kezeügyébe esett.

És Pali, mikor megkapta a verést, szégyenletében és fájdalmában reszkette, kiszaladt a mezőre s aközben, hogy vissza akarva fojtani könnyeit, fintorokat vágott és öklözte magát, füttyölt magában egyet-egyet.

Mint minden vágyát és gyermeki ábrándját, a haragját meg a felháborodását is füttyölve fejezte ki. Azokat az érzelmeket, melyeknek kifejezésére nem állt rendelkezésére szó, sőt gondolat sem, füttyölve árasztotta ki a magányba merészen és feltartóztathatatlanul. Így könnyített a megbántott és bátortalan lelkén. Egész szimfóniákat adott elő — éles és rivalgó hangokon kezdve, aztán szelidebben és szelidebben s végül búban és lemondásban olvadva el.

Senki sem gyanította, mily művészetet ápolt a magányban s mennyi vigaszt és felmagasztosultságot köszönhetett neki, nem gyanította még anyja sem. Egy téli este óta, mikor nem gondolva, hogy ő is jelen van, halkan füttyölgetett magában s látta könnyekre fakadni, nem füttyölt többé, mikor közelében tudta. Azt hitte, fájdalmat okoz neki; azt, hogy mily hatalommal ruházzák fel ezek a hangok, ő maga sem gyanította.

Csak akkor volt néha büszke, mikor átvette pillantását a fehér házra s elgondolta, hogy lám, mégis megtanult füttyölni s mikor úgy hitte, hogy egy-egy ábránd különösebben sikerült, azt gondolta magában: „Ki tudja, nevetnének-e rajtam, ha ezt hallanátok!”

De soha sem találkozott többé egyikökkel sem.

VI. FEJEZET.

Meyhöfer ur egy idő óta nagy terveket hordott az agyában. Felfedezte, hogy a tűzeges láp, mely nagy körben vette körül a tanyát, nagy jövedelmeket biztosíthat tulajdonosának. Már két vagy három ízben, mikor torkán érezte a kést, azzal lábolt ki a bajból, hogy tűzeget vágatott és öt-öt egylovas fuvarra valót a városba küldött belőle. Titokban, a legnagyobb titokban, mert sokkal büszkébb volt, semhogy közönséges tűzeges parasztnak tartassa magát. Emberei mindannyiszor husz vagy huszonöt márka készpénzt hoztak haza a vásárról és elmondották, hogy még sokkal többet lehetne keresni ezen a módon, mert a tömör, fekete tűzeg nagyon keresett áru a piacon.

De Meyhöfert semmi sem birhatta reá, hogy ilyenképpen aknázza ki a lápot. Azt mondotta: — Sohasem bibelődtem kicsiségekkel, inkább megyek tönkre nagyban, mintsem, hogy nyeréskedjem kicsinyben — s oly büszkén mondotta, mint egy hős.

De a láp még sem hagyta nyugton. Szeptemberben, kivételesen jó aratás után történt, hogy Lévy Löb, az eladósodott birtokosok szolgálatkész barátja, hetenkint kétszer vagy háromszor is megjelent a tanyán és sokat tárgyalt a gazdával. Elsbeth asszony reszketett félelmében, mikor látta megjelenni a kapuban Lévy urat a zsiros kaftánjában; odaült az ablakba és kitartóan leste a tárgyalók minden mozdulatát. Mikor látta, hogy férje gondolatokba merül, jéghideg borzongás futott végig a nyakcsigolyáján, s csak akkor sóhajtott fel megkönnyebbülten, mikor úgy vette észre, hogy megint mosolyog.

Nem sejtett semmi jót, de nem merte kikérdezni férjét, hogy miféle dologba keveredett a rossz hírű üzletemberrel.

Elég hamar megtudta. Pali egy délután észre vette, hogy a városhól jövő uton döcögve egy furcsa

jármű közeledik, mely messziről olyanformán fest, mint egy keréken járó éktelenül nagy fekete mosókatlan. Valami, ami kémény lehetett, kiemelkedett belőle s mint valami udvariasan köszöntgető ember jobbra-balra bólintott, aszerint, amint a kerekek a hepehupás talaj kerékvágásába zökkentek.

Pali egy darabig ámulva nézte a csodát, aztán az anyjához szaladt és szoknyájánál fogva az ajtóhoz vonszolta.

Elsbeth asszony elárnyékolta tenyerével a szemét és kémelve nézett az utra.

— Lokomobil az, — mondotta aztán.

Pali ettől nem lett okosabb. — Mi az, hogy lokomobil? — kérdezte.

— Olyan gőzgép, melyet mindenhová oda lehet vinni, s melyet a nagybirtokosok használnak arra, hogy cséplőgépeiket hajtadják vele — boronálni és szántani is lehet vele, mert az ilyen gépnek tíz lónál is nagyobb ereje van.

— De akkor miért huzatja magát lovakkal? — kérdezte Pali.

— Azért, mert magától sehova sem mozdulhat, — felelte Elsbeth asszony.

Ebben a pillanatban nagyon izgatottan rohant ki az udvarra Meyhöfer; fellában papucs volt, a másikon csizma s a nyakkendő lehetetlenül állt a nyakán.

— Jönnék, jönnék! — kiáltotta összecsapva a tenyerét, aztán derékon kapta Elsbeth asszonyt és táncra perdült vele az országút közepén.

A felesége kerekre nyílt szemmel, aggódva nézett reá, mintha azt akarta volna mondani: — Micsoda újabb bolondságot követtél el megint? — de Meyhöfer sehogy sem akarta elbocsátani s csak mikor az ikrek is kirohantak a kertből mosóruhácskájukban és lengő tincseikkel, akkor fordult azokhoz, karjára kapta, vállán táncoltatta őket s mindenáron át akarta dobni

őket az árkon, úgy hogy Elsbeth asszony csak esdeklő rimáncodással tudta eltéríteni szándékától.

— Igy ni, csöcseléknép, — kiáltotta — most örüljetek és táncoljatok, most vége minden nyomorúságnak — jövő tavaszra háromvékás zsákkal mérjük a pénzt.

Elsbeth asszony a szeme szögletéből nézett reá, de nem szólt semmit.

A szörnyeteg mindjobban közeledett. Pali mozdulatlanul állt egy helyben és nem győzte nézni. Aztán egy pillantást vetett az anyjára, kinek arcáról le-
rített a gond, és homályos félelem vett erőt rajta, mintha az ördögöt huznák most a házukba, de aztán eszébe jutott, hogy tán most beteljesül előbbi kívánsága és elhatározta, hogy bizalommal fogadja a fekete szörnyeteget.

Eközben elősiettek az istállóból a béresek és a konyhából a nőcselédek is. A tanya egész népe ott állt végig az élősövény során és nézte a közelgő csodát:

— De mondd, mit akarsz ezzel? — kérdezte Elsbeth asszony végre az urától.

Az szánakozó pillantással nézett végig rajta, aztán rövid kacajjal felelte: — Sétálni rajta.

Elsbeth asszony nem kérdezősködött tovább. Férje, a botos ispánhoz fordulva, kifejtette most terveit; mostantól fogva nagyban fogja bányászni a tőzeget, uton van már a vágó és a préselőgép is s holnap reggel megkezdhetik a munkát. Aztán utasította, hogy menjen be a faluba és fogadja meg a szükséges munkaerőket. Egyelőre tíz ember elég, de reméli, hogy mihamarább huszat és harmincat is foglalkoztathat.

Elsbeth asszony némán csóválta a fejét s bement a házba — éppen, amikor a lokomobil megállt a kapu előtt. Pali nem győzte azt nézni és csodálni. Ugy rémlett neki, hogy a sárga csavarok és forgattyuk mögött a titokzatok egész világa rejtőzik, a katlan és alatta

a rostély meg a hamutartó olybá tünt fel előtte, mint bejáró ahhoz a tüzes kemencéhez, melyben amaz ismeretes három férfi valaha dicsőítő énekét zengette — hát még az a fenyegetően kimagasló kémény kor-mos peremével és sötét torkával, mely olyan volt, mintha feneketlen feketeségbe nyulna alá...!

Pali ügyet sem vetett arra a kis fonott kocsira, mely a szörnyeteg mögött döcögött s melyben Lévy Löb ült vörösbe játszó kócos szőke szakállával és vigan hunyorgó apró szemeivel — nem vetett ügyet a fuvarosok kiabálására és ujjongó két kis hugára, kik eszeveszett táncot lejtettek a kerekék körül. Álmélkodásában dermedten állt egy helyben, mintha még mindig nem értené meg, mi történik körülötte.

Utóbb, mikor belépett a nagy szobába, látta, hogy anyja a kanapé zugába huzódott — és sir.

— Hát miért sírsz, mama?

— Majd meglátod, fiam — mondotta anyja és megsimogatta a haját —, Lévy Löb van benne a do-logban... majd meglátod.

Pali erre már megneheztelt az anyjára; most, hogy mindenki örül, miért ül a sarokban és miért sir? Hanem azért most már neki is odavolt minden kedve.

Az ikrek egészen eszüket vesztették örömlükben. Zsineget ragadtak és — cselő, hajszi! — vigan nyar-galásztak a kertben. Az egyik lokomobil volt, a másik ló, de mindegyik lokomobil akart lenni, mert akkor fejére csaphatta apja fekete kalapját — kéménynek.

Lefekvés előtt már nevet is adtak az új ször-nyetegnek.

Kijelentették, hogy nagyon hasonlít ahhoz a borjunyaku kövér cselédjükhöz, kit nemrég bocsátot-tak el a háztól a tisztátlansága miatt és elnevezték róla a fekete Zsuzsának.

Ez a név örökre rajta is maradt a Meyhöfer-ház lokomobilján.

Másnap reggel újra kezdődött a hűhó. Az össze-szűcsődített tíz munkás ott állt az udvaron és nem tudta, mihez fogjon. Meyhöfer be akart gyújtani a gépbe, de Lévy Löb, ki a pajtában hált meg, hogy reggel mindjárt kéznél lehessen, kijelentette, hogy előbb át akarja venni a vételárát, amint a szerződésben kikötötték, mert délre már szállítania kell a városban a gabonát.

— Melyik gabonát? — kérdezte Elsbeth asszony elsápadva.

Hát nem lehetett azt már tagadni. Meyhöfer majdnem az egész termést, a kicsépeelt gabonát, meg azt is, amit csak azontul fognak kicsépelni, odaadta Lévynek azért az ócska, elhasznált cséplőgépjért. Diadalmasan hajtott el az a szép duzzadó zsákokkal. S ez még csak törlesztés volt s azt mondotta, hogy majd karácsony táján jön a többiért.

Egy pillanatilag még a könnyelmű Meyhöfer is érezhetett olyasmit, ami hasonlít a csüggedéshez, mikor látta eltűnni az erdőben a jól megrakott szekereket, de a következő pillanatban már dacosan dugta zsebre a kezét s kiadta a parancsot, hogy haladéktalanul helyezték készenlétbe a gépet.

A szörnyeteggel egyidőben érkezett meg az udvarra egy kékzubbonyos és vörösorru ember, aki fűtőnek mondotta magát s azzal tünt ki felebarátai közül, hogy örökösen hagymát evett. Azt mondotta, jó a gyomornak. Ez az ember a nap hősenek tekintette magát. Lábát szétvetve állt a gép mellett; fogadott gyermekének nevezte és meg-megcirógatta szürkés-fekete, bütykös kezével a rozsdás oldalait. Aki csak közelébe ment, elmagyarázta neki, sok idegen szót keverve a beszédébe, a lógó mobil belső szerkezetét, de olyankor elvárta, hogy adjanak neki italt, mert különben káromkodott. De ha kapott abból a pálinkából, melyet megkívánt, nagyon megilletődött és kijelentette, hogy inkább levágná a kezét-lábát,

mintsem hogy elszakadna a fogadott gyermekétől. Ugy megszerette azt, mint a saját husát és vérét és ezer-szer többre becsüli, mint minden embert együttvéve a világon.

Meyhöfer büszkén járt körülötte, mert hiszen magáénak mondhatta ezt a drágagyöngyöt is és egyre azt hajtogatta, hogy itt látni, mi az a német hűség.

De mikor hozzá kellett volna látni a fűtéshez, a hűséges ember nem volt látható sehol. Végre nagy keresés után megtalálták egy szénaboglya tövében. Aludt. Mikor rázogatták, ezt az eljárást embernyzásnak nyilvánította és csak nagy bajjal birhatták rá, hogy előbujjék az odujából.

A gép fűtése új ünnepet jelentett. Pali ott volt a tüzrakásnál és álmodó szemmel nézett az izzó torokba, mely ásitva nyílt ki, mintha el akarna nyelni mindent, ami él. Molochra, a régi pogány bálványra gondolt, melyről tudott a bibliai történetből s minden pillanatban azt hitte, hogy ni, most, most nyulik ki a katlanból néhány vörösen izzó kar. A szörnyceteg belsejében aztán hol tompán, mint a távoli erdőzugás, hol finoman és magasan, mint az angyalok halk danája, titokzatosan zengeni kezdett valami. A szelepek tájáról sziszegés hallatszott — gőzsugarak törtek elő —, a vaslapát megzörrent és nagy zajjal zuhogtak újabb széntömegek a parázsba. Oly láрма volt mindenütt, hogy az ember saját szavát sem hallotta. A vörössorru fűtő úgy állt ott, mint egy király, laposhasu üvegből kortyantott egyet-egyet s időről-időre hangos vezényszavakat kiáltva, mint az állatszeliidítő, tett-vett valamit a szelepek körül. Aztán a nagy kerék elkezdett forogni — srr, srr, srr — mind sebesebben, mind sebesebben. Az ember beleszédült a pusztá nézésbe — aztán egy roppanás — csörrenés, sivítás — a nagy kerék megállt — végképpen megállt.

A fűtő eleinte persze nagyon csodálkozott és azt mondotta, hogy félóra mulva nem lesz semmi baj, de

mikor Meyhöfer kétnapi munka után sürgette, hogy végre mégis végezzen már a reparálással, akkor gombáskodni kezdett és kijelentette, hogy ezen a rozszant vacakon egyáltalában nincs mit reparálni, legjobb, ha eladja ócskavasnak.

Fogadott gyermeke? Köszöni szépen az ilyen fogadott gyermeket. Arra mégsem való, hogy ilyen rozsdátömegnek viselje gondját. S ekkor kitűnt: Lévy Löb három nappal ezelőtt egy lebuiban szedte fel és azt kérdezte tőle, akarja-e, hogy egy hétig tejbevajba fürösszék? Mert tovább nem tart az eset. Erre a biztatásra hallgatva ment vele, mert nem felel meg elveinek, hogy egy hétnél tovább huzza ki egy helyen. Ekkor aztán elkergették a tanyáról.

Meyhöfer másnap kihivatta a faluból a lakatost, hogy nézze meg az, mi baja a gépnek. Az is dolgozott körülötte néhány napig, evett-ivott háromért s végre kijelentette, hogy ha a gép most sem jár, akkor az ördög keze van a dologban. Ujra megkezdették a fűtést, de a fekete Zsuzsát többé nem lehetett életrekelteni.

Mikor Lévy Löb karácsony táján megjelent a tanyán a gabonahátralékaért, Meyhöfer alaposan helybenhagyta a saját ostornyelével. A zsidó segítségért kiabált és sietve hordta el az irháját. De nemsokára azután megjelent a tanyán nagy vöröspecsétes levéllel egy bírósági kézbesítő.

Meyhöfer káromkodott és többet ivott, mint valaha s a dolognak az lett a vége, hogy elmarasztalták minden költségben s ráadásul még a fájdalomdíj megfizetésében. Csak nagy bajjal bujt ki a börtönbüntetés alól.

Attól a naptól fogva látni sem akarta többé a fekete Zsuzsát. Betolták azt a szin legmélyére s ott állt elrejtve éveken át anélkül, hogy emberi szem megpillantotta volna.

Csak Pali akasztotta le néha titokban a szín kulcsát s belopódzott a fekete szörnyeteghez, melyet mindjobban megszeretett s végre néma, kegyetlenül félreismert barátjának tekintett. Aztán megtapogatta a srófjait meg a szelepeit, felmászott a kéményére és lovas módjára ült fel a kazánjára, vagy beleakaszkodott a nagy lendítőkerekébe és nagy erőfeszítéssel próbálta mozgásba hozni. De az csak lomhán mozdult, mint a halott, csak annyira, amennyire tolták, aztán megállt.

És Pali, mikor már holtrafáradt, összekulcsolta a kezét és szomorú pillantást vetve a holt kerékre, azt mondotta halkán: — Hol van az, aki téged még elevenné tesz?

VII. FEJEZET.

Mikor Pali tizennégyéves lett, apja elhatározta, hogy beadja a konfirmációra készülők közé.

— Valamirevalót úgy sem tanul meg az iskolában — mondotta —, kárba vész minden idő és pénz, amit az ember reááldoz. Azért hát adják reá az áldást minél hamarább, hogy hasznát lehessen venni a gazdaságban. Parasztnál különben úgy sem lesz belőle.

Ez megfelelt Pali kedvének is, mert semmit sem kívánt jobban, mint hogy levegye a gondok egy részét anyja válláról. Ugy gondolta, hogy amolyan felügyelőféle lesz, a gazda helyett, aki nincs és hogy megfogja a dolog végét, jó példát adni a cselédségnek. Mindjobban megerősödött benne az az elhatározás, hogy minden erejéből rendbehozza a leromlott birtokot. Hadd mondják majd róla egyszer a bátyjai: — Mégis ért valamit, ha velünk nem is tarthatott lépést, a mi fényes útjainkon.

Igen, a bátyjai! Mily nagyra nőttek és mily előkelők lettek az idők folyamán! Az egyik filológiát tanult, a másik gyakornoknak állt be egy tekintélyes banküzletbe. A néni ke jó volt hozzájuk, de azért mindketten rászorultak a pénzre, sok pénzre, többre, mint amennyit apjuk küldhetett nekik. Pali elhatározta, hogy nekik küld el minden nélkülözhető garast, ő pedig majd takarékoskodik s lesz gondja reá, hogy szükségét, bajt nem látva, haladhassanak tovább nagy céljaik felé.

E jámbor gondolatok közben tette meg Pali útját, mely az első vallási órára vitte. Napfényes tavaszi reggel volt április havának elején.

A zsendülő fű zöldes fénybe öltöztette a mezőt, a gyalogfenyő és az erika új hajtásokat vetett ki magából, az erdő szélén virágzott a kikerics és a boglárka. Langy szél csapott az arcába a mezőség felől, szeretett volna nagyot rikkantani s nehéznek érezte a szívét a nagy jókedvében.

A lelkeszlak előtt kocsik sora állt, de nagyon keveset ismert közülök. Előkelő hintók is voltak köztük.

A kertben nagy gyermeksereg verődött össze. Külön a fiuk és külön a leányok is. A fiuk közt volt az a két testvér, akik régebben oly sokszor megkinozták s kik egy éve már nem jártak iskolába. Nagyon barátságosan közeledtek hozzá s míg az egyik, köszöntve, kezét nyújtotta neki, a másik hátulról elgáncsolta a lábával.

A leányok közül egynéhányan karonfogva sétálgattak a kertben. Átfogták egymás derekát és nevetgéltek egymás közt. Pali legtöbbjüket nem ismerte, néhányan nagyon előkelők lehettek, szürke esőköpönyeg és tollas kalap volt rajtuk. Azok jöhettek a hintókon.

Pali végignézett magán, megbizonyosodni, hogy nem kell-e szégyenkeznie a kabátja miatt.

A harang megszólalt. A konfirmációra készülöket behívták a templomba. Ott bent, az oltár két oldalán padok álltak, jobbra a fiuk, balra a leányok számára.

Palit az utolsó sorba taszigálták hátra a kicsinyek és a szegények közé. Helyet foglalt két mezit-lábas béresfiu közt. Az előtte ülők válla fölött látta, hogyan rendezkednek a leányok, elől a legelőkelőbbek, aztán a szegényesen öltözöttek.

Elgondolkozott, hogy az égben is olyan lesz-e a sorrend és eszébe jutott a mondás: „Aki magát meg-alázza, felmagasztaltatik.”

A lelkész belépett a templomba.

Előbb imádságot mondott erre a textusra: „Engedjétek hozzám a kisdedeket”. Aztán magasztalva szólt a keresztény erények legfőbbjéről: az alázatosságról. Senki ebben a gyermekszeregben ne érezze magát különbnek a többinél azért, mert az ő szülei talán gazdagabbak, mint azokéi. Mert az Ur trónja előtt egyenlő mindenki.

Ahál ez nektek szól — gondolta magában Pali és szeretettel fogta meg rongyosdörményü szomszédjának a karját. Az pedig azt gondolta, hogy meg akarja csipni, és azt mondotta: — Jaj, ne bánts!

A pap azután elővett a zsebéből egy iv papirost s így szólt: — Most felolvasom, hogy rang szerint melyiktek hol fog ezentul ülni.

— Miért rang szerint — gondolta magában Pali —, mikor Isten trónja előtt mindnyájan egyenlők vagyunk?

A lelkész így szólt: — Előbb a leányok, aztán a fiuk — és kezdette olvasni a névsort.

Palinak már az első név megütötte a fülét, mert úgy szólt, hogy: Douglas Elsbeth. Nagyranynult, halvány leányt pillantott meg, az arcán áhitat, a szöke haja simán hátrasimítva. A leányka felállt s az első hely felé tartott.

— Tehát te vagy az! — gondolta magában Pali

— és együtt áldanak meg bennünket. — A szive erősen vert örömében, de félelmében is, mert attól tartott, hogy Elsbeth kicsinybe fogja venni. — Talán nem is emlékszik már reám — gondolta azután.

Figyelemmel kísérte, ahogy szemét lesütve elfoglalta helyét és kedvesen mosolyogva sütötte le szemét.

— Nem, ez nem büszke — mondotta halkán csak úgy magában, de nagyobb bizonyosság okáért végignézett a saját kabátján.

Aztán a fiukat szólították. Elsőkül a két Erdmann fiút. Azok már anélkül is ott terpeszkedtek az első helyeken, s utánuk a pap őt szólította. — Ebben a pillanatban Douglas Elsbeth szakasztottan azt cselekedte, amit az imént ő. Gyorsan felkapta a fejét s kémlelő pillantást vetett át a fiuk sorára.

Pali, mikor elfoglalta a helyét, szintén a földre sötötte szemét, mert alázatban hozzá akart hasonlítani, mikor pedig aztán felpillantott, látta, hogy Elsbeth nagyon kíváncsian pihenteti rajta a szemét. Pali elpirult és lepeckelt a kabátja ujjáról egy pelyhet.

Aztán megkezdődött a tanítás. A pap megmagyarázta a bibliai mondásokat s az énekeskönyv verseiből kikérdezte a gyermekeket. Elsbeth került sorra legelőbb. Kissé felemelte a fejét s nyugodtan és elfogultság nélkül mondotta fel a kért verset.

— Az árgyélusát, ebben a fruskában van ám bátorság — dünnyögte az ifjabbik Erdmann, ki balfelén ült.

Palit elfutotta a méreg. Kedve lett volna elnadrágolni ott mindjárt a templomban. „Ha még egyszer fruskának mondja, tüstént odaütök.“ Ünnepelesen fogadta meg magában. De az ifjabbik Erdmann már nem is gondolt Elsbethre, hanem azon mesterkedett, hogy gombostűt szurjon a háta mögött ülők lábikrájába.

Mikor az óra véget ért, előbb a leányok mentek ki párosan a templomból. Csak amikor künn voltak,

akkor következhetek utánuk a fiuk. Pali a templom bejárója előtt találkozott Elsbethtel, ki éppen a kocsija felé tartott. Egymásra néztek mindketten a szemük szögletéből, aztán elmentek egymás mellett.

Elsbeth kocsija mellett egy őszfürtű öreg hölgy állt, ki a lelkészlakban várt a leánykára. Homlokon csókolta s mindketten felszálltak a kocsi hátsó ülésére. Kocsijuk a legszebb volt az egész sorban, a kocsisnak bojtos, prémes süveg volt a fején, azonkívül pedig sujtás volt a gallérján meg az ujjja szegélyén.

Éppen, mikor a kocsi elindult, a két Erdmann gyerek megtámadta s kissé helybenhagyta Palit.

— Nem szégyenlitek, ketten egy ellen — mondotta. Arra aztán békében hagyták.

Pali boldogan tartott hazafelé. A delelő nap megcsillant a puszta rónaságán s a kocsi a kódós messzeségben járt előtte, egyre kisebbedett s végre, mint valami fekete pont, eltűnt a fenyvek között.

Mikor Pali hazaért, az anyja megcsókolta kétfelől s kérdezte tőle: — No, hogyan érezted magad?

— Nagyon jól — felelte Pali — és tudod, mama, ott volt a fehér házból az Elsbeth is.

Az anyja e szóra kipirult örömeiben s kikérdezte, hogy milyen, megszépült-e s mit mondott neki.

— Semmit — felelte Pali megszégyenülten, mikor pedig anyja csodálkozva nézett reá, sietett hozzátenni: — De, tudod, nem büszke ám...

A következő hétfői napon már ott találta Elsbethet a helyén, mikor a templomba lépett. Térdén volt a biblia s a feladott mondatokat tanulgatta.

Még nem voltak sokan a templomban s mikor Pali leült vele szemközt a helyére, olyanféle kis mozdulatot tett, mintha fel akarna állni és át akarna menni hozzá, de aztán mégis leült és továbbtanult.

Anyja, mikor elbocsátotta hazulról, azt mondotta neki, hogy egyszerüen szólítsa meg Elsbethet. Megbizta az üzenettel, hogy nagyon tiszteli a mamá-

ját s kérdezze meg, hogy van a mamája. Pali utközben betanulta, hogy mit is fog neki mondani — csak azt nem döntötte el, hogy tegezze, vagy magának szólítsa-e. Legegyszerűbb lett volna, ha tegezi. De minthogy mégsem tudott megállapodni benne, elejtette az egész megszólítást. Ennek következtében ő maga is kezébe vette a bibliát s mindketten a térdükre könyököltek és versenyt tanultak egymással.

Nem sokra ment vele, mert mikor utóbb a pap kérdést adott fel neki, nem tudott megfelelni.

Kinos hallgatás támadt, az Erdmann-fiuk kárörvendően kacagtak, ő pedig fülíg vörösen szégyenletében — mit tehetett mást? — leült. Most már nem mert többé felnézni, s mikor a templomból kimenet, megpillantotta az ajtóban Elsbethet, mintha várna valamire, lesütötte a szemét s el akart sietni mellette. De a leány közeledett hozzá s megszólította:

— Mamám azt mondta, kérdezzem meg tőled, — hogy van anyád?

Pali azt felelte, hogy jól.

— És nagyon tisztelteti, — folytatta Elsbeth.

— Az én mamám is nagyon tisztelteti a mamádat, — felelte Pali, kezében forgatva a bibliát meg az énekes könyvet — s azt mondotta, én is kérdezzem meg tőled, hogy van anyád.

— Mama azt üzeni, — felelte Elsbeth, mintha leckét mondana fel — hogy sokat betegeskedik és sokszor kell szobában maradnia, de most tavaszkor jobban érezte magát — s hogy nem jönnél-e velem a kocsinkon házatokig. Mondotta, hogy ajánljam fel neked.

— Te, a Meyhöfer édesgyökeret rág, — kiáltotta a nagyobbik Erdmann, ki elbujt a templom ajtaja mögött, hogy a résen át nádszállal csiklandozhassa a pajtásait.

Elsbeth és Pali csodálkozva nézett egymásra, mert nem ismerték az aféle beszéd értelmét, de minthogy

éreztek, hogy okvetlenül valami rossz jelentése van, elpirultak s elváltak egymástól.

Pali utána nézett, ahogy felszállt a kocsira és elhajtatott. Az öreg hölgy ezuttal nem jött érte. A nevelőnője volt, úgy hallotta Pali. Hát igen, Elsbeth előkelő leány, még nevelőnője is van!

— Az Erdmann-fiuk mégis csak kikapnak tőlem egyszer, — így végezte gondolatait.

Az ezután következő hetek elmultak anélkül, hogy beszélt volna Elsbethtel. Mikor bement a templomba, Elsbeth rendszerint már ott ült a helyén. Csak nyájasan intett neki, annyi volt az egész.

Aztán eljött egy hétfői nap, mikor nem várt reá kocsí. Pali tüstént észrevette, mikor a templomtérhez közeledett és megkönnyebbülten lélekzett fel, mert a kocsis, ki nyáron is prémes süveget hordott a fején, mindig kellemetlen érzést keltett benne. Mikor szemközt ült a barátnőjével, elég volt a kocsisra gondolnia és Elsbeth már egy más világba tartozó lénynek tűnt fel előtte.

Ma szinte meghitten mert átköszönni hozzá, s úgy rémlett neki, mintha Elsbeth is a szokottnál barátságosabban fogadná köszöntését.

S mikor az óra véget ért, a maga elhatározásából ment oda Palihoz és így szólt hozzá: Ma gyalog kell hazamennem, mert minden lovunkra szükség van a gazdaságban. Mama azt mondotta, hogy egy darabig velem jöhetnél, mert ugyis egy uton kell mennünk.

Pali nagyon boldognak érezte magát, de nem mert mellette menni, míg a faluban jártak. Közben néha-néha aggódva nézett körül, hogy a két Erdmann-fiú nem leselkedik-e reá a fullánkos beszédével.

De mikor kiértek a szabad mezőre, magától alakult úgy, hogy egymás mellett mentek.

Napfényes juniusi délelőtt volt. Az uton csillámlott a fehér homok... Körülöttük mindenhol kinyílt

a réti gyopár aranyárga virága s a meleg szél árvalányhaját lengetett a mezőn ... A faluban szólt a déli harangszó ... A nagy messzeségben sehol egy emberi lény ... Olyan volt a puszta, mintha kihalt volna.

Elsbethnek széles szalmakalap volt a fején a nap ellen. Most levetette s himbálta a gummiszalagján.

— Meleged lesz — mondotta Pali, de minthogy a leány kissé kinevette, ő is lekapta fejéről s magasra hajította a sapkáját.

— Hiszen te egészen jókedvű fickó vagy — mondotta Elsbeth és helyeslően bólintott a fejével.

Pali a fejét rázta s homlokán megint erősebbnek látszottak azok a komoly redők, melyek mindig öregnek mutatták.

— Jaj, dehogy — mondotta Pali —, jókedvű bizony nem vagyok.

— Miért nem? — kérdezte Elsbeth.

— Mindig oly sokra kell gondolnom s ha egyszer-egyszer igazán jókedvű szeretnék lenni, egész bizonyos, hogy történik valami.

— Aztán mire kell mindig gondolnod?

Pali kis ideig gondolkodott, de éppen nem jutott eszébe semmi. — Ó, csupa ostobaságra — mondotta —, okos gondolat egyáltalában nem jut az eszembe.

Aztán beszélni kezdett a bátyjairól, azokról a vastag könyvekről, melyek számokkal vannak egészen tele — a nevük alighanem az, hogy logaritmus — s melyeket könyv nélkül tudtak már, mikor oly idősök voltak, mint most ő.

— Miért nem tanulsz te is, ha oly nagyon szereted? — kérdezte a kisleány.

— De éppen az, hogy nem szeretem — felelte Pali —, oly nehéz fejem van.

— De valamit mégis csak tudsz? — faggatta tovább Elsbeth.

— Semmit a világon — felelte busan Pali —, azért azt mondják, hogy nagyon ostoba vagyok.

— Hallod-e... ne adj arra semmit — vigasztalta Elsbeth —, az én kisasszonyom is sok hibát talál bennem. Csakhogy én... no, én... — Elhallgatott s tépett magának egy sóskalevelet, el is kezdte rágcsálni mindjárt.

— Apádnak még most is úgy villámlik a szeme? — kérdezte Pali.

Elsbeth igenlően bólintott s az arca átszellemült.

— Te bizonyosan nagyon szereted az apádat!

A kisleány előbb csodálkozva nézett reá, mintha nem értené meg a kérdését, aztán azt felelte, hogy: oh igen — nagyon szereti.

— S ő is téged?

— Hogyne!

Pali is tépett egy sóskalevelet s nagyot sóhajtott.

— Miért sóhajtottál? — kérdezte Elsbeth.

A fiu azt felelte, hogy valami éppen az eszébe jutott, aztán nevetve kérdezte, hogy atyja még most is ölébe ülteti-e néha, mint akkor, mikor ott volt náluk a fehér házban.

Elsbeth is jót nevetett és azt mondotta, hogy hiszen ő már nagy leány s hogy nem kellene oly ostobaságokat kérdeznie tőle, de aztán mégis kitünt, hogy néha bizony mégis ölébe ül a papájának — persze már nem lovagolva — tette hozzá kacagva.

— Hát bizony szép nap is volt az — mondotta Pali —, én meg a másik térdén ültem. Mily kicsinyek lehettünk akkor!

— És, Uram, bocsá', ostobák is voltunk! — felelte Elsbeth. — Ha eszembe jut, mikor füttyölni akartál és nem tudtál.

— Nem felejtetted el? — kérdezte Pali s a szeme fénylett, mikor eszébe jutott, hogyan tud mégis most.

— Persze, hogy nem — mondotta Elsbeth —, s mikor elmentél, még visszafutottál és... tudod még?

Pali nagyon is tudta.

— Most már bizonyosan tudsz fütyölni — kacagott Elsbeth —, a mi korunkban már nem nagy dolog az — hiszen még én is tudok! — és mulatságosan tolta előre az ajkát.

Palinak fájt, hogy oly kicsinyelve beszél a művészetéről s azon gondolkozott, hogy most már ne hagyjon-e fel végképpen a fütyöléssel.

— Miért vagy oly szótlan? — kérdezte a leány. — Talán te is fáradt vagy?

— Oh, dehogy, de talán te? ...

Igen, a homokos uton való járás meg a déli nap melege csakugyan megviselte.

— Akkor jere be hozzánk és pihenj meg nálunk — kiáltotta Pali fellángoló pillantással, mert arra gondolt, mennyire örülne anyja, ha meglátná.

— De Elsbeth megköszönte. — Papád nem szeret bennünket, mondotta anyám, azért is nem szabad átjönnötök hozzánk Helenenthalba. Papád talán ki is kergetne tőletek.

Pali fülig elpirulva felelte: — Bizonyos, hogy apám nem tenné meg — és nagyon elszégyelte magát.

Elsbeth egy pillantást vetett Meyhöferék tanyájára, mely alig háromszáz lépésnyire volt az országtól. A vörös léckerítés viritott a napfényben s még a szürke és roskatag színek is kedvesebb benyomást tettek, mint egyébkor.

— Egészen szép a házatok tája, — mondotta Elsbeth s balkezét ellenzőként a szeme fölé tartotta.

— Igen, — felelte Pali és büszkén dobbant meg a szíve — s az egyik szín ajtajára ki van pányvázva egy bagoly ... De lesz minálunk még sokkal, sokkal szebb is, — tette hozzá némi hallgatás után komolyan — csak vehessem kezembe én a dolgot. — És beszélt a jövőre vonatkozó terveiről. Elsbeth figyelmesen hallgatta, de mikor elhallgatott, megismételte

még egyszer: — Fáradt vagyok... Ki kell pihennem magam. — És le akart ülni az árok partjára.

— Ne ide a nagy hőségbe, — óvta Pali — gyere csak, majd leülünk az első borókacserje alá, mely utunkba esik.

A leány odaadta a kezét és fáradtan vonszoltatta magát a kaszálón, mely olyan volt, mint a hullámozó tenger s melyen az erdő széléhez közel egy-egy borókacserje vált ki a mező egyformaságából, mint megannyi fekete erdei manó.

Az első ilyen cserje alatt Elsbeth leült, úgy hogy a bokor árnya egészen körülfogta vékony, finom alakját.

— Van itt éppen egy hely a te fejednek is, — mondotta a leány s egy vakondtúrásra mutatott, mely még az árnyék körében volt.

Pali végignyújtózkodott a gyepen, úgy hogy feje a vakondtúráson pihent, Elsbeth ruhájának szegélye pedig a homlokára borult.

A leány fáradtan dőlt hátra a cserje sűrűjébe s ágaiban keresett támaszt a derekának.

— A tülevelei nem is szurnak, — mondotta aztán — javunkat akarják; azt hiszem, át tudnánk mi menni Csipkerózsza sövényén is.

— Te igen, de én nem, — felelte Pali s ahogy ott feküdt, felvetette reá a szemét — engem még megszurtt minden tövis — nem vagyok én mesebeli királyfi, még csak rongyos Szerencsés Jankó sem.

— Mindennek eljön az ideje, — vigasztalta Elsbeth, — ne gondold mindig oly szomorúakat.

Pali akart felelni valamit, de nem talált hozzá megfelelő szavakat s ahogy tünődve nézett, fenn a kék égen egy fecske repült el felette. Akaratlanul füttyentett egyet, mintha magához akarná csalogatni s mikor nem jött, füttyült még másodszor, harmadszor is.

Elsbeth kacagott, ő pedig tovább füttyült — kez-

detben azt sem tudta, hogyan? és nem gondolkozva azon, miért? de mikor egyik hang a másik után szólalt meg ajkán, úgy érezte, mintha egyszerre nagyon beszédessé lett volna s mintha ezen a módon meg tudna mondani mindent, ami a szívét nyomja s amit szóval kimondani sohasem mert volna... Mindaz, ami szomorította s ami gondot okozott neki, napfényre jutott. Lehunyta szemét s mintegy hallgatta, miket mondanak helyette azok a hangok. Azt hitte, hogy a mennybeli jó Isten szólalt meg helyette s elmondott mindent, ami reá vonatkozik, amivel ő maga sem volt tisztában soha.

Mikor kinyitotta a szemét, nem tudta, meddig feküdt úgy ott és meddig fütyölt, de látta, hogy Elsbeth sir.

— Miért sírsz? — kérdezte tőle.

Az nem felelt, hanem megtörölte szemét a zsebkendőjével és felállt.

Szótlanul mentek egymás mellett egy ideig. Mikor elértek az erdőhöz, mely sűrűn és sötéten állt előttük, Elsbeth megállt s megkérdezte tőle:

— Ki tanított meg reá?

— Senki — felelte Pali —, csak úgy magától jött.

— Tudsz fuvolázni? — kérdezte tovább Elsbeth.

Nem, nem tudott, sohasem is hallott fuvolaszót, csak annyit tudott róla, hogy az öreg Fritznek az volt a legkedvesebb szórakozása.

— Tanulj meg okvetlenül — mondotta Elsbeth.

Pali azt felelte, hogy azt hiszi, bajjal tanulná meg.

— Mégis megpróbálhatnád — ajánlotta —, művész legyen belőled — nagy művész.

Pali megijedt, mikor ezt hallotta. Alig merte továbbgondolni gondolatait.

Mikor elértek az erdő tulsó szélére, elváltak egymástól. Elsbeth tovább ment a fehér ház felé. Pali visszafordult. Mikor újra megpillantotta azt a boróka-

cserjét, melynek árnyéka alatt ültek, az egész úgy tűnt neki, mint az álom, s úgy is maradt továbbra is...

Elmult két-három nap, mielőtt említést mert tenni a kalandjáról anyjának, de akkor aztán nem birta tovább és megvallott neki mindent.

Anyja sokáig nézte s kiment, de ez időtől fogva titokban figyelt, hogy nem hallhatna-e meg egy hangot a füttyöléséből.

A két gyermek még sokszor ment haza együtt, de olyan órát, mint akkor a borókacserje alatt, nem éltek át többé soha.

Mikor elmentek az előtt a cserje előtt, egymásra néztek és mosolyogtak, de egyikök sem merte indítványozni, hogy üljenek le még egyszer az árnyékába.

A fuvolázásról sem esett többé szó, de Pali titokban sokszor gondolt reá. Úgy tűnt föl előtte, mint valami égi, hallatlan tudomány, értékben hasonló ahhoz, melyet a logaritmustáblák tanítanak. Igen, ha ő is oly okos és tehetséges fiú volna, mint a két bátyja! — de mikor ő csak egy ostoba, együgyű fiú, ki örülhet, ha megengedik neki, hogy másokról gondoskodhassék.

Sokszor kérdezte magában, hogy mily szépen szólhat az olyan fuvolászó s hogy milyenek lehetnek azok, akik fuvolázni tudnak. Nagy véleményvel volt róluk s azt hitte, hogy mindig oly fenséges és szent gondolatok járhatnak a fejükben, mint neki magának csak azokban a ritka pillanatokban, mikor nagyon elmélyed a füttyölésben.

Aztán eljött az a nap, mikor színről-színre láthatott egy fuvolást.

Borus, zivataros délután történt november hónapjában. A sötétség már kezdett alászállni, mikor elindult az iskolából s lassan ment, hazafelé tartva, a falu utcáján. Ekkor egy pálinkásbutikból, melyben a környék csöcseléknepe szokott megfordulni, különös hangok ütötték meg fülét. Sohasem hallott olyat, de tudta mindjárt: csak fuvolászó lehet. Figyelve állt meg a

csapszék ajtajában. Szíve egész hangosan dobogott, a tagjai reszkettek. A hang olyan volt, mint az ő füttyszava, de sokkal tömörebb, lágyabb. — Így muzsikálhatnak Isten trónja előtt az angyalok — gondolta magában.

Csak egyet nem értett meg: hogyan kerülhetett ily hirhedett helyre ez a fuvolaszó, mely úgy sir és kesereg. A némelykor kihallatszó kiabálás, kurjongatás és poharak csörömpölése fájt a lelkének, hirtelen harag vett erőt rajta; ha nagy és erős ember volna, berohanna és egyenként dobálná ki az utcára azokat a lármás és részeg embereket, hogy ne szentségtelenithesse meg senki azokat a szent hangokat.

Ebben a pillanatban hirtelen kinyílt az ajtó, egy részeg munkás támolygott el mellette, rosszszagu pára csapta meg az orrát... A lárma még hangosabb lett... A fuvolaszó alig bírta tulrikoltani.

Ekkor összeszedte minden bátorságát s mielőtt az ajtót becsaphatták volna, a keskeny résen befurakodott a pálinkamérés belsejébe... Egy üres pálinkáshordó mögé állt... Senki sem vetett ügyet rá.

Az első pillanatokban nem tudott megkülönböztetni semmit... A gőz meg a lárma egészen elkábitotta s a fuvola élesen rikoltott, úgy hogy sértette a fülét.

A kiabálók és toporzékolók közt fenekére fordított hordó tetején pufók, pattanásos képű, borvirágos orru, zsiros feketehaju fickó ült — Palinak egész testen borzadás futott végig, mikor meglátta ezt az alakot... Ő volt, aki a fuvolát fujta.

Rémületében szinte megkövülten nézte a fiú. Úgy érezte, mintha most mindjárt összedőlné az ég és elpusztulna a világ. A fuvolás most letette a hangszerét, durva, rekedt hangon néhány piszkos szót kiabált, mohón nyelte le a pálinkát, mellyel a körülötte állók emberelték meg s a lábával verve

az ütemet, valami céda nótára gyujtott, melyet a hallgatók bömbölése kísért.

Pali erre már futva menekült a butikból és se látva, se hallva futott, futott, mint aki attól tart, hogy most mindjárt elhagyja az eszmélete.

Mikor egyedül volt a pusztán, melyet vad szelek söpörtek végig s melynek széléről az esti fény kén-sárga csikja nézett a szemébe, megállt, arcához csapta a két kezét és sirt keservesen...

Azon a télen, mely erre az élményre következett, Pali teljesen megszüntette a füttyölést, de még jobban elment a kedve a fuvolaszótól. Mikor arra gondolt, képzeletében eléje tűnt az az elvetemült alak, mely csuffá tette forró kívánságát.

Elsbethet nem látta többé. A hideg évszak elején a vallásoktatást a templomból a lelkészlakba helyezték át s minthogy ott sem volt akkora helyiség, hogy valamennyi tanítványt együtt lehetett volna elhelyezni, a fiukat meg a leányokat külön-külön oktatták. Néha ugyan látta elrobogni maga mellett Elsbeth hintáját, de a kisleány úgy be volt pólyálva bundákba, kendőkbe, hogy az arcából semmit sem láthatott. Azt sem tudta, Elsbeth észrevette-e vagy sem.

Ugyanakkortájt sok baja volt az Erdmann-fiukkal, kik vérig ingerelték. Teljesen védtelen volt velük szemben, mert mindegyikük külön-külön erősebb volt, mint ő; ráadásul mindig kettesben támadták meg s míg az egyik fogta, a másik csipte. Nem mintha teljesen gonosz fiuk lettek volna, ellenkezőleg: másokkal szemben jóakaratuak és nagylelkűek is tudtak lenni s éppen csak az ő csendes, magábamerült természetét gyűlölték szívük mélyéből. Sunyinak, szenteskedőnek mondották s mikor helybenhagyták, azt mondották neki: — Most pedig adj fel bennünket, rád is vallana.

Paliban nőttön-nőtt a harag a két ellensége ellen. Sokszor illette magát szemrehányással, hogy gyáván

viselkedik, hogy nincs benne becsületérzés s alantas, szolgálalkú fiúnak mondotta magát. Egyszer, mikor a havas udvaron futkosott fel s alá, oly dühbe gurította magát, hogy elhatározta, hogy megszabadítja magát attól a gonosz testvérpártól, ha életébe kerül is. Befutott az istállóba, ahol a köszörükövet tartották, felolvasztotta a vályuban jéggé fagyott vizet s oly élesre fente a bicskáját, hogy végre oly biztosan vágta a legvékonyabb selyempapirost, mint a borotva. De mikor a következő hétfői napon megint megverték, nem volt benne annyi bátorság, hogy kivegye a zsebéből s megint csak szemrehányással illethette magát a gyávaságáért. Ujra elodázta a dolgot a következő alkalomra, de aztán az egész abban maradt.

Sokat kellett túrnie az apjától is. Az megint nagy tervekkkel járt, olyankor pedig mindig nagyon kiváló embernek tartotta magát s nagyon haragudott Palira, kit megvetett a kicsinyes lelkéért.

— Miért, hogy az én nagy tehetségemnek egyetlen szikrája sem szállt ebbe a fiuba? — mondotta ilyenkor —, mily nagyszerű munkaerőt nevelhetnék belőle a terveimhez! De hát ostoba, mint a tők — kárbaveszett minden reápezarolt fáradságom.

Most azzal a tervvel foglalkozott, hogy részvénytársaságot alakít a lóp kiaknázására, hogy nagy tőkét hajt fel és magát választatja meg ennyi meg ennyi ezer tallér fizetéssel a társaság igazgatójává. Minden héten kétszer vagy háromszor bement a városba és sokszor még másnap sem verődött haza.

— Nehezen megy — mondotta aztán, mikor ki-aludta mámorát —, de majd csak horogra ejtem a zsugoriakat. Az a pöffeszkedő Douglas is le kell hogy adja a vérét. Csak legalább tudnám, hogyan csiphetném egyszer fölön! Helenenthalba soha többé nem teszem a lábam, már azért sem, hogy ne lássam, hogyan hanyagolja el az a fickó — mert egészen bizonyos, hogy elhanyagolta —, a városban pedig

nem kerül a szemem elé soha. De vért kell izzadnia... vért kell izzadnia. Vigye el az ördög, ha nem jegyez egy véka részvényt.

Elsbeth asszony szomoruan hallgatta mindezt s nem szólt semmit, de Pali ilyenkor alattomban levette a polcra a pajta kulcsát, hogy néma párbeszédbe ereszkedhessék a „fekete Zsuzsá“-val. Neki már az volt a hite, hogy attól várhatja megmentésüket.

Husvét után a vallásoktatást megint a templomba helyezték át. A fiuk és leányok félévi elkülönítés után megint összejártak.

Elsbeth a télen nagyon megváltozott. Majdnem olyan volt már, mint egy felnőtt uri kisasszony. Térden alul érő ruhát viselt s homlokán kibodrozta a haját.

Pali nagyon elfogódva köszöntötte; úgy érezte, mintha nem volna e leányhoz való, de Elsbeth felállt a helyéről, három lépéssel eléje ment s mindenkinek szemeláttára melegen megszorította a kezét.

A következő vallási órán papirlap járt kézről-kézre a fiuk közt s keltett igen nagy derűtséget. Mindenféle cikornyák közt ez a néhány szó állt rajta:

*Meyhöfer Pál,
Douglas Elsbeth
jegyesek.*

Az írás az ifjabbik Erdmann kezére vallott. Pali kereste kezével a bicskáját; egy pillanatig úgy érezte, mintha ott a templomban ki tudná rántani ellene; erőszakosan kicsikarta kezéből és darabokra tépte a papírost.

Elsbeth csodálkozva nézett át hozzá s a pap csendre intette. Erre aztán maga is megijedt a saját vakmerőségén. Az Erdmann-fiuk láthatták rajta, hogy

ebben az egyben nem ismer tréfát s nem tettek újabb próbát, hogy ugrassák Elsbeth-tel.

A pünkösöd ünnepét megelőző utolsó vasárnap volt a konfirmáció. Pali egész éjjel nem alhatott, pirkadatkor csendesen felkelt, felhuzta az új fekete posztóruháját, melyet a jó nénike küldött neki erre az alkalomra s körüljárt a csendes udvaron és a harmatos földeken, egész a lápterületig, mely virágba öltözve, nagyon ünnepélyesen terült el a szemei előtt. Mikor megpillantotta a felkelő napot, összekulcsolta kezét és ájtatos imát rebegett. Ezzel a mai nappal új és jobb életet akart kezdeni, meg akart bocsátani minden rosszat, mellyel illették és szeretni akarta ellenségeit, Jézus Krisztus parancsa szerint... Ekkor eszébe jutott a bicska, melyet egyszer az Erdmann-fiukra gondolva fent meg, kikapta a zsebéből s a láb közepére hajította, úgy hogy bugyborékolva merült el sűrű levében. Forró könny tolult a szemébe. Rossznak és elvetemültnek tünt fel maga előtt, teljesen méltatlannak arra, hogy Isten oltára elé járulhasson. Alig mert visszatérni a házba s csak akkor könnyebbült meg a lelke, mikor az ikrek vadonatúj mull-ruhájukban ujjongva rohantak hozzá... Megölelte hugait és némán fogadta meg magában, hogy hű segítők és barátjuk lesz.

Aztán jött fakó selyemruhában az anyja, megcsókolta homlokát és kétfelé az arcát, sokáig tartotta fejét a két keze között és merően nézett a szemébe. Mondani akart valamit, de csak ennyi szóra volt képes: — Fiam, édes fiam.

Még az apja is rózsás kedvében volt ezen a napon. Megfogta mind a két kezét és hosszú beszédet mondott neki arról, hogyan tanuljon, hogyan keresse szemével mindig azt, ami nagy az ember életében s hogyan kövesse az ő, már mint az apjának példáját, aki, bár mindig üldözte a sors és kiforgatta mindenéből az emberek rosszasága, mégsem csüggedett el soha

annyira, hogy ne törjön a csillagok felé, még ebből a nyomorult oduból is, melybe az ellenséges sors kergette. És összevonta a szemöldökét és dulta ujjaival a sörényét. Olyan volt, mint a testté vált fennkölség és lelki nagyság.

Pali megcsókolta mind a két kezét és megigért mindent.

Nyolc órakor a kerékuton, mely átvágott a pusztán, hintó elé fogott parádés lovakat pillantott meg, melyeknek ezüstveretű szerszáma csillogott-villogott a napsütésben.

Sokáig nézett a hintó után. Minden úgy tűnt neki, mint az álom... Végtelenül jól érezte magát, úgy hogy egészen elszorult a szíve a nagy boldogságában. „Mivel érdemeltem meg ezt?“, kérdezte magában, aztán azon tűnődött, milyen is lesz az első bánat, mely kiragadja majd ebből az üdvösségéből. Mikor az ikrek hírül vitték neki, hogy már befogtak a kocsi s mindjárt indulnak a templom felé, Pali nagyon szomorúnak és nyomasztottnak érezte a lelkét.

A paplak kertjében, melyben virágzott a jázmin és az orgona s melynek pázsitján meg-megcsillant a napsugár, két kis embercsoport álldogált egymástól elkülönülten; az egyik fekete, a másik fehér. Az előbbieket a fiúk voltak, az utóbbiak a lányok.

Elsbeth hófehér patyolatruhácskájában s kis csipkekendővel a mellén olyan fehér és légies volt, mint a virágjában álló kökénybokor.

Nagyon halovány volt az arca, a szemét lesütötte s hol az énekeskönyvvel, hol meg azzal az orgonabokrétával játszott, melyet egyik és másik kezében tartott.

Pali sokáig nézte messziről, de ő nem látta Palit. Nyilván nem akarta világi gondolatokkal zavartatni magát áhíthatában.

Aztán megjött a lelkész. A harangok szóltak, az

orgona zugott — és lassan közeledett páros rendben a menet az oltárhoz.

Pali közvetlenül az Erdmann-fiuk után következett. A két jómadár nagyon adta a komolyat és ünnepélyeset a hosszú fekete kabátjában. Egyszerre újabb erővel ejtette hatalmába Palit a büntudat. Kissé előrehajolt, gyengén megérintette a nyakukat és könnyezve sugta nekik:

— Bocsássatok meg! Sok rosszat tettem ellenetek!

Azok egymás oldalába nyomták a könyököket és huncutul mosolyogtak. Az egyik féloldalt hátrafordult és így szólt szomorú arccal, melyről leritt a megbántott és félreismert ártatlanság:

— Fiam, megbocsátunk.

Pali érezte ugyan, hogy csak mulatnak rajta, de a szíve oly csordultig tele volt áhitattal és szeretettel, hogy a világ minden csufondárossága sem változtatott volna rajta.

A gyermekseregek az oltár két oldalán sorakoztak fel.

Pali bátortalan pillantást vetett a templom hajójába, mely zsufolva volt emberrel, de nem ismerhetett meg senkit.

A prédikáció órája elmúlt. Pali maga elé meredt. Minden olyan volt, mint az álom.

Kis idő múlva érezte, hogy a térde puha vánkoston pihen s a pap keze a fején... Nem hallotta, hogy mit szól hozzá. Láta, hogy Elsbeth amott tul a zsebkendőjébe sir s azt gondolta magában:

— Csak sirj, sirj, nemsokára nevetni fogsz.

Aztán azt gondolta magában, hogy miért is nevetnek az emberek oly sokat, holott egészben véve oly kevés nevetnivaló van ezen a világon.

Az orgonán megszólalt az ének: „Dicsérjed az Urat, a föld királyát“ — ujjongva szólt a nép karéneke —, Pali felvetette pillantását a napra, mely

szivárványszínű sugárkévekben tört át a templom üvegfestésű ablakain.

S ahogy a színeknek ezt a játékát nézte, hirtelen összerezsent. Éppen az oltáron álló kereszten túl rop-pant nagyságban egy szürkeruhás komor nőalak állt s letekintett reá a nagy, beesett szemével... A vezeklő Magdolna volt.

Pali úgy érezte, hogy végigfut rajta a hideg.

— Gond asszonyosság — rebegte s lehajtotta a fejét, mintha alázattal akarná elfogadni, amit az életre szán neki.

S mikor újra felvetette szemét, a nap még fenségesebben ragyogott, mint az imént.

Égő vörös és smaragdzöld színben fénylettek és tündököltek a lángok és sugárzó glóriát varázsoltak a szürke asszony feje köré.

Az pedig szomoruan állt e szindus pompa köze-pette s meredten nézett le reá a nagy, beesett szemével...

És ekkor harsogó akkordokkal szólalt meg az orgona... az istentisztelet véget ért... örvendő reme-gés rezdült végig az ájtatos sokaságon... a gyermek-sereg sietett övéinek karjaiba dőlni — s Elsbeth könnytől harmatos szeméből nyájasan köszöntő pil-lantás érte Palit.

VIII. FEJEZET.

Pali belépett a gazdaságba. Hiven megtartotta konfirmációjának reggelén tett esküjét. Ugy dol-gozott, mint az utolsó cselédje s mikor anyja arra kérte, hogy kimélje magát, megcsókolta a kezét s azt mondotta neki:

— Tudod, hogy sokat kell jóvátennünk.

Este, mikor a cselédség pihenőre tért s az ikrek, soká hancurozva, elaludtak már, anya és fia sokszor még órák hosszáig volt együtt s terveket szőttek és számolgattak, de mikor végre elhatároztak valamit s a remény sugára fénylett szemükből, gyakran megessett, hogy hirtelen megrázkódtak és sóhajtva hajtották le fejüket — de egyikük sem mondotta ki, hogy mi nyomja a szívét...

Ekkortáiban Elsbeth asszony erősen öregedni kezdett. Hosszu, vékony barázdák támadtak az arcán, álla erősen előrenyult s ezüstös fény csillant meg a haján. Csak bánatos szemének sötét mélyéből lehetett kiolvasni, hogy mily szép is volt valamikor.

— Hát igen, láthatod, öreg asszony vagyok már — mondotta egyszer a fiának, mikor haját fésülte a tükör előtt —, a szerencse pedig még mindig nem köszöntött be hozzám.

— Ne mondj olyat, anyám, hát miért vagyok én? — felelte Pali, bár egyáltalában nem volt reménykedő kedvében.

Elsbeth asszony erre szomoruan mosolygott, megsimogatta az arcát és homlokát s így szólt:

— Igen, éppen olyannak nézlek, mint aki elfogta szárnyánál fogva a szerencsét;... de nem beszélek így — folytatta —, mi is lenne belőlem, ha te nem volnál nekem?...

A túláradó szeretet ilyen pillanatainak sokáig kellett eltartania, mert sokszor hónapok multak el anélkül, hogy anya és fia valami kedvességet mertek volna mondani egymásnak szívük szorongatottságában.

Az ikrek eközben két eszeveszett, pirosposzgás vadonccá serdültek, kiknek nem volt fa elég magas és nem volt árok elég mély. Göndör, barna hajuk ezer makrancos fűrtben omlott halántékukra és homlokukra s árnyékuk alól a két szempár oly pajzánul, oly félve és szilajul villant elő, mintha eltévedt nap-

sugarak törnének ki mosolyogva az erdő sötét éjjeléből.

Kora reggeltől késő estig visszhangzott a magányos tanyaház e két gyermek kacajától, annál nyomasztóbb volt benne a csend, mikor iskolában voltak, vagy künn kergetődztek a messze réteken.

Az ikreknek mindegy volt minden. Akár verőfény, akár vihar volt a házban, nekik mindig pajkosságon járt az eszük, mikor pedig az apjuk nagyon is haragosan tombolt s jónak látták elbujni a kályha mögé, akkor abban kerestek kártalanítást, hogy titokban egymás lábát csipkedték.

Palit végtelenül szerették, ami semmi esetre sem tartotta őket vissza attól, hogy egyszerűen maguknak ne reklamálják a legjobb falatokat a tányérjából, a legfehérebb papírszeleteket a táskájából s a legszebb gombokat a nadrágjáról, mert úgy loptak, mint a szarka.

Palit nagy gond bántotta miattuk, mert félt, hogy mindjobban elvadulnak, különösen, mert anyjuk mind fáradtabb és mind csüggedtebb volt s nem igen törődött semmivel. Csakhogy Pali nem jól fogta meg a dolgot. Intelmeivel nem ment semmire sem s egyszer, mikor éppen a legszebb kukliprédikációt mondotta, megesett, hogy az egyik hirtelen az ölébe ugrott s megfogta az orrát s odakiáltotta a testvérének:

— Nézd — bajusza nő!

Arra aztán a másik is felmászott Pali ölébe s mindketten versenyt akarták tépegetni a pelyhet a felső ajkán. Mikor pedig Pali erre komolyan megharagudott, mindketten megorroltak reá és duzzogva mondták:

— Te csunya... nem beszélünk többé veled.

Elsbethet a konfirmáció napja óta nem látta, pedig közben eltelt már egy egész esztendő.

Ugy hallatszott, a városba küldötték, hogy elsajátítsa ott a „társadalmi műveltséget“. Ez a szó tördőfés-

ként érte Pali szívét; nem igen tudta, hogy mit jelent, de érezte homályosan, hogy Elsbeth most már mindjobban és jobban eltávolodik tőle.

Ekkor megesett egyszer husvét táján, hogy kiment megmunkálni egy darab szántóföldet, mely a birtok többi részétől elkülönítve, az erdő szélén volt. Ő maga vetett, a béres pedig a két lovával boronált utána.

Nagy fehér vetőabroszt kötött a vállára, csendes gyönyörűséggel nézte, mily szépen ragyogva hull alá arany szökökut módjára a buzaszem. Ekkor úgy rémlett neki, mintha az erdő sötét fatörzsei közt valami világosság himbálódznék a levegőben bölcső módjára fel s alá. De nem igen ügyelt reá, mert a vetés olyan munka, mely éber figyelmet követel.

Igy jött el a reggeli pihenés ideje. A béres letelepedett a vetőmag zsákjára, ő maga, minthogy nagyon melege volt, árnyékot keresni az erdőbe ment.

Futó pillantást vetett a lengő bölcsőre s gondolta magában: Bizonyosan függőágy, de azzal, hogy ki fekszik benne, nem törődött.

De ekkor egyszerre úgy rémlett neki, mintha nevét hallaná:

— Pali, Pali!

Nagyon kedvesen és hívogatóan hallatszott, oly csengő, lágy hangon, mely ismerősnek tűnt előtte.

Ijedten pillantott fel.

— Gyere már ide, Pali — kiáltotta a hang még egyszer.

Palinak végigfutott a nyakán a hideg meg a meleg, mert most már tudta, hogy kicsoda.

Restelkedve nézett végig a rossz ruháján s ki akarta bontani az abrosz csomóját, de az hátracsuszott a nyakszirtjére, úgy hogy nem érhetette el a kezével.

— Gyere ide ugy, amint vagy — kiáltotta most a hang s Pali azt is látta, hogy derekával felegyene-

sedik nyugvóhelyén, egy aranyozott vöröskötésű könyv pedig kicsuszik a kezéből s a földre esik.

Pali habozva közeledett, közben pedig próbálta letépett gazzal titokban letörölni a cipőjéről a sarat, mely az ázott szántóföldön tapadt reá.

Elsbeth a maga részéről még az utolsó pillanatban észrevette, hogy lába a fehér harisnyával együtt előkandikál a szoknyája alól és hamar be akarta takarni a kendővel, melyet a vállára csavart. De nem tudta kihuzni a karjai alól s minthogy okosabbat nem tehetett, hamar összekuporodott s úgy ült ott, mint egy kotló tyukocska, a függőágy pedig hevesen ide-oda lengett.

Talán arra gondolt, hogy kissé hat reá a biztonságával s az intézetben magáraszedett társadalmi műveltségével, de a sors úgy rendelte, hogy nem kevésbé pirulva és zavarodottan kellett most Palira néznie, mint annak őreá.

Pali a maga részéről semmit sem vett észre a lelki állapotából, csak azt állapította meg magában, hogy nagyon megszépült, hogy a haja nagyon előkelő kontyba van fésülve s hogy mellesokra finoman reng egy hullámzó gömbölyedségen. Ebből világossá vált előtte, hogy Elsbeth, mióta nem látta, uri kis-asszonnyá fejlődött.

Jó ideig tartott, míg egyikük is ura lett szavának.

— Jó napot — te — mondotta aztán Elsbeth halk kacajjal és kezét nyujtotta neki, mert észrevette, hogy ő van fölül.

Pali hallgatott és mosolyogva nézett reá.

— Segíts egy kicsit kihuzni a kendőmet — folytatta Elsbeth.

Pali megtette.

— Most pedig fordulj meg.

Pali arra is kapható volt.

— Most már jól van.

Elsbeth ujra lefeküdt, gyorsan a lábára vetette

a kendőt s most már pajzánul kandikálva nézett reá a függőágy hálószelei közül.

— Igazán öröm, hogy megint veled vagyok — mondotta —, mégis te vagy a legjobb mindnyájuk között. Te is vágyódtál utánam?

— Nem — felelte Pali a valóságnak megfelelően.

— Ej, eredj — te — felelte a leány s próbált duzzogva a másik oldalára fordulni, de minthogy a függőágy megint heves lengésnek indult, úgy maradt, mint volt és kacagott.

Pali csodálkozott magában, hogy oly jókedve van. Sohasem látott senkit az ikreken kívül, aki úgy kacagott volna. Azok pedig még gyermekek.

De ez a kacaj visszaadta elfogulatlanságát, mert megérezte ösztönszerűen, hogy mennyivel nagyobbát öregedett ő, mint Elsbeth.

— Ugy-e, jól ment a dolgod azóta? — kérdezte.

— Hál' Istennek jól — felelte Elsbeth. — Mama kissé betegeskedik, de annyi az egész. — Árnyék borult az arcára, de a következő pillanatban már el is tűnt, aztán csevegve folytatta:

— A városban voltam... jaj, te... miket nem éltem át ott... egyszer majd elmondok mindent. Jártam tánciskolába. Udvarlóim is voltak — elhiheted. Az ablakom előtt sétáltak, névtelenül virágbokrétákat küldtek, verseket is, melyeket maguk irtak. Volt köztük egy zsinóros fehérkabátú és zöld-fekete-vörössapkájú diák... ó, az értette csak a módját. Miket nem tudott az embernek mondani — aztán eljegyezte magát egyik barátnőmmel, a Schirrmacher Bettivel, tudniillik egész titokban, rajtam kívül nem tudja senki.

Pali megkönnyebbülten lélegzett fel, mert a diák már-már indulatba hozta.

— És nem haragudtál miatta? — kérdezte.

— Miért?

— Hogy hűtlen volt hozzád.

— Nem, annál mi különbek vagyunk — felelte Elsbeth s a vállát vont. — Ó, te... hiszen éretlen gyerek az mind hozzá képest!

Palit heves ijedtség futotta át arra a gondolatra, hogy éretlen gyerekek lehessen mondani egy diákot, ráadásul még hozzá képest.

— Az én bátyám nem éretlen gyerek — felelte.

— Nem ismerem a bátyádat — mondotta Elsbeth filozóf nyugalommal —, lehet, hogy ő nem az... Bizony, nagyon, nagyon megöregedtem — folytatta aztán. — Hallgattam irodalmi órákat — sok szépet tanultam ott.

Kinzó irigység ébredt fel Paliban.

— Vedd fel csak azt a könyvet!

Pali felvette.

— Tudod, mi az?

A vörös táblán ezt az aranybetűs felírást olvasta: *Heine: Dalok könyve* és szomoruan rázta a fejét.

— Ó, akkor nem tudsz semmit... Mi minden nincs ebben! Hallod-e, kölcsönadom neked ezt a könyvet! Ezt olvasd... ebből tanulni lehet! S mikor az ember egy darabig olvasta — legtöbbször szeretne sirvafakadni.

— Hát oly szomorú? — kérdezte Pali és elfogódott kíváncsisággal nézte a vörös táblát.

— Bizony, nagyon szomorú, oly szép és oly szomorú, mint... mint... csak szerelemről van benne szó, semmi másról s az ember érzi, hogyan szállja meg a vágy, hogyan szeretne repülni a Ganges partjára, hol a lótusz virágzik s hol...

A hangja elakadt, aztán hangosan felkacagott s így szólt:

— Ó, nagy ostobaság... nem?

— Mi?

— Amit fecsegek.

— Dehogyan... így szeretnék hallani, amíg élek.

— Igazán... így szeretnél?... Ó, te... oly jó

itt! Oly bátorságban érzem magam, mikor mellettem vagy.

És úgy nyujtózkodott ki a hálóban, mintha válnál hozzá akarna közeledni a fejével.

A boldogság és a lelki béke különös érzelmé szállta meg Palit. Régóta érzett olyat.

— Miért nézel másfelé? — kérdezte Elsbeth.

— Nem nézek másfelé.

— Dehogy nem... Énreám nézz. Ugy szeretem... Oly komoly, hűséges szemeid vannak... te, most már azt is tudom, mihez hasonlítsam a Dalokat!

— No, mihez?

— A te fütyölésedhez. Az is olyan... olyan... no, tudod már... Fütyölsz-e még néha?

— Ritkán!

— És bizonyára fuvolázni sem tanultál?

— Nem.

— Ó, nem szép tőled!... Ha szeretsz, akkor megteszed... Legközelebb megajándékozlak egy szép fuvolával!

— De én nem ajándékozhatok neked semmit.

— Dehogy nem... nekem ajándékozhatod azokat a dalokat, melyeket játszol. És mikor majd nagyon fáj a szíved... no, akkor olvasd azt a könyvet... abban benne van minden.

Pali szemügyre vette a könyvet mindenfelől.

— De különös könyv is lehet! — gondolta magában.

— Most pedig beszélj magadról! — mondotta Elsbeth. — Mit csinálsz, mivel töltöd az idődet? Hogy van anyád?

Pali hálásan nézett reá. Érezte, hogy ma tudna beszélni, egészen a szíve szerint — de ekkor egyszerre eszébe jutott, hogy a reggeli pihenő ideje rég elmúlt s hogy a béres várja a lovakkal. Délig végeznie kell, mert ebéd után a lovaknak egy szekér tőzeggel, melyet titokban vágatott, a városba kell menniök.

— Mennem kell — hebegte.

— Ó, mily kár! És mikor végzel?

— Délutánban.

— Addig nem várhatok, mert aggódik anyám. De a legközelebbi napok valamelyikén nézz el megint erre... talán itt találsz. Most egy óra hosszáig még itt heverek és nézegetlek. Nagyszerű nézni, mikor fel s alá jársz a hófehér abroszoddal és körülötted szerte porzik a mag.

Pali némán adott neki kezet s elment.

— A könyvet majd itt hagyom a földön — kiáltotta utána Elsbeth —, vidd el, ha végeztél...

A béres furfangosan mosolygott, mikor közeledni látta Palit, az pedig alig mert a szeme közé nézni.

Valahányszor elment munkája közben az előtt a hely előtt, ahol odaát az erdőben Elsbeth pihent, a fiatal leány félig felemelkedett és intett neki a zsebkendőjével. Tizenkét óra tájban összegöngyölte a függőágyat, kilépett az erdő szélére és tenyerét a szájához tartva, istenhozzádot kiáltott neki...

Pali köszöntésképen levette fejéről a sapkát, a béres pedig másfelé nézett és füttyörészett magában, mintha nem vett volna észre semmit...

Elsbeth asszony aznap ebéd közben nem vette le szemét a fiáról s mikor magára maradt vele, odament hozzá, két kezébe fogta a fejét s így szólt hozzá:

— Mi történt veled, fiam?

— Miért? — kérdezte Pali zavartan.

— Oly különösen ragyog a szemed.

Pali hangosan felkacagott s elfutott; de mikor az anyja még vacsora közben is oly kérdőleg s mégis oly szomorúan nézte, fájt neki, hogy nem volt bizalommal hozzá, utána ment s bevallotta neki, hogy mi történt vele.

Ekkor úgy volt, mintha napfény suhanna át Elsbeth asszony bánatos arcán s mikor Pali égő arcával, szégyenkezve osont el mellőle, könnybeboruló

szemmel nézett utána s összekulcsolta kezét, mintha imádkoznék.

Pali éjjél tájáig ült a kis szobájában s kezébe támasztotta fejét. A titokzatos könyv ott hevert a térdén, de nem olvasott belőle, mert apja eltiltotta, hogy gyertyát gyújtson este. Meg kellett várnia a vasárnapot.

Azon gondolkozott, mennyire megváltozott Elsbeth... Csak ne nevetett volna oly gyakran. Vidámságával elidegenítette magától s az a viruló, dus élet, mely szárnyára vette, messze, messze vitte magával abba a távoli országba, hol a boldogok laknak. S bár kedvességben és jóságban a régi Elsbeth volt, mégis meg kellett vetnie, hiszen ő csak egyszerű s ráadásul ostoba, félszeg és büslelkű parasztfiu.

Fejében a boldogság, a szégyenérzet és az önvád összevisszasága dult, mert úgy érezte, hogy sokkal több méltósággal és sokkal előkelőbben viselkedhetett volna... És hozzávegyült ehhez még valami titokszerű félelem, mely szinte a torkát fojtogatta — bár hiába fürkészte a lelkében, hogy kire is vonatkozhatik.

Másnap délelőtt látta az udvarról, hol cölöpöket ásott a földbe, hogy az erdő szélén valami fehérség imbolyog. Összeszorította a fogát fájdalmában és dühében, de nem szánhatta reá magát, hogy abbahagyja a munkát.

Az a fehérség még két napig jelentkezett — aztán végképen eltűnt.

Vasárnap délelőtt elővette a Dalok könyvét a szekrényből s kiment vele az erdőbe — elmulasztotta az ebédet is — s este az ikrek, kik a mezőn nyulacskáztak, fütyölve találták egy borókacserje árnyékában s látták, hogy patazkik a könny az arcán.

Igy fordította át a Dalok Könyvét a saját nyelvére...

Rövid idővel azután hallotta, hogy Douglasnét az

orvosok hosszú időre délvidékre küldték s hogy Elsbeth fogja elkísérni anyját.

— Nagyon jól van úgy — mondotta magában —, akkor majd nem jár oly sokat az eszemben.

Sokáig habozott, hogy ne küldje-e neki vissza a kölcsönkapott könyvet; szeretne volna megtartani, de a lelkiismerete mégsem engedte. Várta a kedvező alkalmat — míg meg nem tudta, hogy Elsbeth elutazott. Akkor aztán megnyugodott.

IX. FEJEZET.

Elmult öt év — gonddal teli öt esztendő. Pali sokat küzdött, fáradt reggeltől napestig, minden munkában benne volt az ő szorgalmas keze és sikerült minden, amihez hozzányult. De ő maga alig vette észre, mert lelke a nap minden órájában a jövőre gondolt.

Homlokát a nap minden órájában egyformán barázdálták a ráncok, szeme ugyanazzal a mélyen gondolkodó, töprengő kifejezéssel nézett maga elé, mintegy a dolgok velejébe és akárhányszor napok multak el anélkül, hogy az asztalnál, vagy munkája közben egyetlenegy szót ejtett volna.

Azzal a meggyőződéssel járt, hogy alapjában véve minden fáradozása kilátástalan. Apjától sohasem várhatott köszönetet s idő multával könnyen tul is tette magát azon, de nehezebben szokta meg, hogy békében viselje el, mikor atyjának szeszélye egy óra alatt lerombolta azt, amit ő heteken át fáradságos munkával épített.

Mikor apja hazajött utazásairól, nem volt ritka eset, hogy a cselédek füle hallatára ostobának, tökfilkónak mondotta és keserűen panaszkodott, hogy

oly tehetetlen kézre kellett bíznia a birtokot, mikor a kötelesség — senki sem tudta, miféle kötelesség lehet — elszólítja a birtokról.

Pali ilyenkor hallgatott, mert szívének mélyén ott őrizte a parancsolatot, hogy: „Tiszteld apádat, anyádat.“ Apádat az anyád kedvéért — így módosította át —, de szeme sötéten fürkésző pillantással siklott át egyik szolgáról a másikra s akit mosolyogni látott, vagy észrevette, hogy kárörömmel löki meg könyökével a másikat, másnap reggel elbocsátotta szolgálatából.

Volt a cselédek közt egy, aki majdnem egész éven át ott dolgozott a tanyán. Raudszus Mihálynak hívták s litván eredetű ember volt. Künt a pusztán, Helenenthaltól nem messze, roskatag, szegényes kalyibában lakott, melynek falai tőzeggel voltak befedve, hogy a vihar ne huzzon át rajtuk. Volt egy züllött felesége, ki kétszer ült börtönben s koldulásra szoktatta a gyermekeit.

Hallgatag, sötét ember volt, a dolgát példásan végezte és zokszó nélkül állt odább, ha már nem volt reá szükség, de pontosan elfoglalta helyét, ha megint szükség volt a munkájára.

Pali kezdetben nehezen tűrte, mert kietlenül hatott reá szófukar, zárkózott lényével és bizalmatlan, mord vonásaival, de aztán egyszerre eszébe jutott, hogy ő maga sem viselkedik sokkal másképen s attól az órától fogva szeretetétbe zárta.

Ami atyját illette, úgy látszott, némi tisztelettel viseltetik ez egy ember iránt, mert ámbár részegségében meg szokta verni a cselédeket, hozzá még nem nyult soha. Ugy lehet, féken tartotta az a pillantás, melyet Raudszus Mihály a bozontos szemöldöke alól vetett reá.

Ez a férjcseléd volt Palinak leghivebb embere. Nyugodt lélekkel bízhatta reá még azt is, hogy vásárra vigye a gabonát s bizonyos lehetett benne,

hogy mindannyiszor az elérhető legjobb áron adott tul rajta.

A csendes tanyán ez alatt az öt év alatt lassan és észrevétlenül nagy változás történt. Mindjobban eltűntek a szegénység nyomai s mindritkábban mutatkozott szükség a család asztalán. A kertben szép virágágyak tarkálltak, zöldborsó és spárga állt hosszú sorban s a düledező deszkapalánk helyett rég ujat ácsoltak. A csorda minden évben megnövekedett két vagy három értékes tehénnel s a tejeskocsi, mely minden istenadta reggel bement a városba, elsején sok szép garast hozott a házba.

Hogy a kezdődő jólétnek mégsem mutatkozott nyoma, csakis apján mulott, mert az öreg Meyhöfer a jövedelem javarészét elspekulálta, ha ugyan nem a gégején eresztette le.

Az ő háta mögött tette lehetővé Pali, hogy legalább a testvérei számára megtakaríthattak minden hónapban néhány tallért.

A bátyjai többet költöttek, mint valaha. Max letette az államvizsgát és fizetéstelen próbaéves tanár volt egy gimnáziumban; Gottfried, a bankhivatalnok, pedig minden évben néhány hónapig állástalanul járt. Mindketten kérőleveleket irogattak minden lehető hangnemben, a kedélyes követelődzéstől, hogy: „Küldj haladéktalanul harminc taller inségsegélyt” — a szívszaggató esdeklésig: „Ha nem akarod, hogy belepusztuljak, irgalmazz stb.”

Pali sok éjszakáját töltötte álmatlan tépelődésben, hogy hogyan is segítsen rajtuk s akárhányszor megesett, hogy magától huzta el a pénzt.

Egyszer azt írta Gottfried, hogy teljesen kikopott mindenből s feltétlen szüksége van egy nyári öltözetre. Pali éppen ünneplő kabátot akart csináltatni magának, mert a régit már kinőtte; sóhajtvá tette a reá-szánt pénzt a boritékba s elküldte a bátyjának, a kísérőlevélben mégis némi célzást téve arra, hogy

ruha dolgában ő maga sem áll különben a bátyjánál. Ez nagylelkű volt. Két hét mulva ruhacsomagot küldött neki s levelet hozzá, melyben ezt írta: „Itt küldöm egy viseltes öltözetemet. Igénytelen helyzetekben bizonyára még hasznát veheted.“

Pali az ikreknek is fényesebb jövőt készített elő, mint aminőt a család nyomasztó helyzetében remélni lehetett volna. Elkövetett mindent, hogy a papné, ki valamikor nevelőnő volt, felvegye őket magániskolájába, melyet a környékbeli jómódu birtokos-családok számára tartott.

Nem a tandíj volt a legnagyobb baj — a könyveket és a füzeteket is elő lehetett teremteni —, de nagyon nehéz volt gondoskodni a szükséges ruházkodásról, mert büszkesége nem tűrte volna, hogy hugai hátramaradjanak a barátnőik mögött s hogy koldusgyermekeknek nézzék őket. Tudta magáról, mit jelent az, mikor az embert csak úgy félvállról veszik s nem akarta, hogy hugainak is része legyen abban a megaláztatásban.

Anyjában már nem találta meg a támaszt ezekben az inkább asszonynak való gondokban. Elsbeth asszony férjének örökös pirongató szavai következtében annyira elvesztette minden önbizalmát, hogy nem mert egy rongy szalagocskát sem venni a saját felelősségére.

— Az lesz jó, amit te teszel, fiam — mondotta — és Pali bement a városba és becsapatta magát a rőföskereskedővel meg a szabónővel.

Az ikrek virultak s csak a pajkosságot ismerték, a gondot nem és sejtelmük sem volt róla, mily tragédia játszódik le közvetlen közelükben.

Tízéves korukban már verekedtek a falubeli flugyermekekkel, mire tizenkétévesek lettek, együtt mentek velük körtét lopni s tizenötéves korukban ibolyabokrétát fogadtak el tőlük...

Az egész környék legszebb leányainak hírében álltak. Pali tudta azt s nem kis mértékben volt reá büszke, csak arról nem tudott, hogy a kert sövénye mögött találkákat adogattak s hogy a velük együtt konfirmált fiugyermekek felerésze azzal dicsekedhetett, hogy csókot kapott édes, piros ajkaiktól.

X. FEJEZET.

Junius havában, egy vasárnap verőfényes délutánján történt.

Az erdőből muzsikaszó hallatszott. Nagy ünnepre gyültek ott az emberek. Egy vándor fuvózenekart szerződtek le s távolról-közelről odacsődültek a környékbeliek, még az előkelő birtokosok sem maradtak távol a mulatságtól, mert olyan alkalom nem kínálkozott minden nap azon az erdőborította vidéken.

Dél óta hosszú kocsisorok vonultak el a tanyaház előtt s az öreg Meyhöfer, ki nem szeretett otthon maradni, ha valahol mulattak, a jóság hirtelen támadt rohamának engedve, reákiáltott az asszonynépre, hogy cihelődjenek hamar, fel fogja áldozni magát s elviszi őket a mulatságra.

Az ikrekből, kik már régóta vágytól csillogó szemmel néztek ki az ablakon, egyszerre kitört a hangos öröm, Elsbeth asszony csendesen mosolyogva nézett reájuk, aztán Palihoz fordult, ki az egyik sarokban ült és tovább faragcsált a virágágyhoz való boton, mintha semmi köze sem volna az egészhez.

— Nem jössz velünk? — kérdezte tőle.

— Pali tud hajtani — mondotta Meyhöfer hanyagul.

Pali megköszönte szépen s megjegyezte, hogy

a kabátja nagyon is kopott, egyébként pedig szükséges ellenőriznie a napszámosokat, kiknek napnyugta után kell jelentkezniök.

Az ikrek reánéztek és kuncogva dugták össze a fejüket; mikor pedig kilépett az ajtón, belecsimpaszkodtak és Katka a fülébe sugta:

— Te, tudunk ám valamit!

— Ugyan mit tudtok?

— Valami szépet! — mondotta Margitka titokzatosan.

— No, ki vele!

— Douglas Elsbeth itthon van már.

És hangosan kacagva futottak el.

Pali előbb nagyon megharagudott, hogy gunyolni merték, aztán sóhajtott és mosolygott s nem értette meg, hogy a szíve miért dobog egyszerre oly hangosan.

Félóra múlva a kocsí elrobogott a családdal.

— Gyere mielőbb utánunk! — kiáltotta vissza a kocsiról anyja, Katka pedig felszállás közben oda-sugta neki:

— Azt hiszem, ők is ott lesznek.

S most egymagában állt ott az üressé vált udvaron... A leánycselédek kimentek a legelőre megfajni a teheneket — sehol a közelben egy élő lélek sem.

A kacsák a tócsában szárnyuk alá dugták a fejüket, a láncos kutya álmosan kapkodott a legyek után.

Pali leült a kert sövénye mellé s kitartóan nézte az erdőt, melynek szélén világos ruhák színfoltjai libbentek erre-arra s közben itt-ott vakító fény csillant meg, mikor az ott várakozó fogatok lószerszámján megcsillant a napsugár.

Az est leszállt. Pali még nem tudta, merjen-e utánuk menni.

Ezer ok jutott az eszébe, mely mind sürgősen arra intette, hogy otthon maradjon s mikor teljesen világossá vált előtte, hogy neki otthon a helye és sehol

sem máshol, akkor felvette az ünneplő kabátját és elment a mulatságra.

Sötétedett már, mikor áthaladt az illatos réten. Valami titkos félelem szorította össze szívét. Nem merte keresni, hogy mi lehet az oka, de mikor elment az előtt a borókacserje előtt, melynek árnyékában elfütyölte egyszer Elsbethnek a legszebb dalát, akkor valami fájó érzés nyilalt át a mellén, mintha kést döftek volna a szívébe.

Megállt és gondolkozott, hogy nem lesz-e jobb, ha inkább visszafordul... — Nagyon rossz a kabátom — mondotta magában —, nem mutatkozhatom így tisztességes társaságban.

Levetette a kabátját és kívül-belül szemügyre vette. Hátán olyan volt a varrás, mint megannyi szürke sáv, a könyöke úgy fénylett, mint a homályos ezüst, a hajtókájának sarkai meg éppen rojtosak voltak.

— Legjobb akarattal sem lehet — mondotta, aztán leült a borókacserje alá s arról ábrándozott, hogy mily helyre és választékos legény volna, ha új kabátot csináltathatott volna. — De hát addig még sok levél hull le a fáról — folytatta —, előbb Maxnak és Gottfriednek meg kell gyökeresedniök az állásukban, Margitkának és Katkának pedig meg kell varratni a báli ruhát, melyet már úgy kívánnak, anyám karosszékét is újra kell párnáztatni... — s minél tovább gondolkozott, annál több olyan dolog jutott az eszébe, mely mind előbbrevaló.

Arra aztán megint vadonatúj fekete öltözetben, lakkcipőben s legujabb divatu nyakkendővel látta magát, amint büszkén emelt fejjel s hanyagul előkelő tartással lép a bálterembe, hol Elsbeth hódoló mosollyal várja.

Egyszerre felriadt álmából. — Szégyen és gyalázat, kész ficsur lett belőlem — korholta magát —, mi közöm nekem a lakkcipőhöz meg a divatosszinü

nyakkendőhöz, hiszen éppen most is az ócska kabátomban megyek az erdőbe... De már szinte egészen besötétedett — tette hozzá óvatosan.

Hangosabb lett a trombitaszó. Örvendő és kacagó hangok jutottak el a fenyőfák galyai közt a füléig.

Egy kerek erdei tisztást alakítottak át a mulatság színhelyévé. Középen volt az emelvény a muzsikusoknak, jobbra tőle a falubeli csapláros bódéja állt és savanyu sört, meg édes kalácsot lehetett kapni benne, balról pedig a táncolóknak volt egy tér körülkerítve s nagy fehér táblán lehetett olvasni az írást, hogy oda csak tiz fillér külön belépődíj lefizetése után lehet bejutni.

Padok és asztalok sorakoztak nagy körben, ott falatozták jóízűen a családok a magukkal hozott elemózsiát s körül szerelemre vagy ütlegre pályázva, ujjongó, vihogó, lármázkodó nép tolongott.

A hangverseny már véget ért, a tánc megkezdődött; a keményretaposott pázsiton pihegve és megmehbotolva keringtek a párocskák.

Az alkonypir fénye még világosságot vetett a tisztásra, holott köröskörül az erdő már sötétségbe borult. Ott lézengtek a környékbeli falvak legényei és leányai, még a kocsisok is leszálltak a bakról, mert nem tagadhatták meg maguktól az élvezetet, hogy ők is láthassák messziről az enyelgő játékot. A cserjésnek minden bokra elevennek látszott s az éjszaka öléből halk, szerelmes vihogás hallatszott ki.

Gonosztevő módjára, félénken sompolyogva kerülgette a teret Pali. Mindig is fázott az idegen emberektől, de még sohasem szorult össze a szíve oly rossz érzéssel, mint ebben a pillanatban.

Vajjon Elsbeth itt van-e? Sehol a tolongásban semmi nyoma a fehér ház lakóinak, de az övéi is eltűntek nyomtalanul. Egyszer úgy rémlett neki, mintha az ikrek turbékoló kacaját hallaná valahon-

nan, de az általános lárma a következő pillanathan elnyelte azt is.

Kétszer járta már meg a kört, amikor hirtelen — a szívverése majd hogy el nem állt ijedtében és gyönyörűségében — egészen közvetlen közel látta maga előtt atyját, anyját békés együttlétben egy asztalnál a Douglas-családdal.

Az apja az asztalra támaszkodott a könyökével és a nagy hévtől nyakig vörösen beszélt valamit Douglas urnak. Az őszszakállu torzonborz, vállas óriás szótlanul hallgatta, néha bólintott a fejével és csendesen mosolygott. Az a beesettarcu és kék karikával árnyalt szemű, sovány, beteges nőalak, mely fáradtan támasztotta fejét a mögötte levő fa törzséhez és sovány, fehér ujjával anyjának kezét fogta, a kereszt-anya volt, ki mindig úgy hatott reá, mintha a tulvilág hirmondója volna ezen a földön. De mellette — mellette az az egyszerű szürkeruhás hölgy a simán hátrafésült szőke hajával...

— Elsbeth, Elsbeth — ujjongott belsejében egy hang, de aztán egyszerre csak úgy érezte, mintha felhő szállna le hirtelen közéjük s nehezednék fagyosan a lelkére, nyirkos fátyollal vonva be szemét.

Elsbeth-tel szemközt egy ur ült, ki hetyke szőke bajuszkával és még hetykébb kék szemével meghittén hajolt át Elsbethhez, kinek ugyanekkor csendes mosoly futott át arcán.

— Ehhez fog feleségül menni — mondotta magában oly határozottsággal, mely több volt féltékeny gyanításnál. A szerelem delejes látásával ismerte fel, hogy ez a két lélek kiegészíti egymást s okvetlenül keresniök kellett egymást. S talán, talán reá is találak egymásra, míg ő maga hiu álmokkal fecsérelte napjait.

Szinte dermedten állt meg s élesen vette szemügyre azt az embert, ki egyszerre világossá tette előtte,

hogy mit vesztett el — mit vesztett el természetesen anélkül, hogy valaha az övé lett volna.

De hogyan is mérhette volna magát ehhez bármikor! Hiszen ilyen — hajszálíg ilyen — volt az a férfiideál, melyről mindig álmódózott.

Hetyke, határozott, győzelmében bizó — olyan akart lenni egykor ő maga is —, éppen olyan, mint ez az idegen fiatalember, ki most könnyelmű mosollyal néz át Elsbethre. Neki is lakkcipő van a lábán és divatosszinű nyakkendő a mellén, a ruhája pedig a legfinomabb fényes fekete posztó.

Talán egy óra hosszáig állt ott Pali, moccanni sem merve és szinte elnyelve szemével Elsbethet és társalkodóját.

Alig vette észre, hogy már leszállt az éjszaka.

A kigyújtott hosszú lampionsorok homályosan derengő fényt vetettek a tarka embersokaságra.

— De jó, hogy nem láthat senki — gondolta Pali s örült a félhomálynak, melyben elrejtőzhetett. Nem vette észre, hogy két ember tart feléje s tesz-vesz valamit a földön egészen közelében.

Egyszerre csak, alig három lépésnyire tőle, biborvörös bengáli tűz lobbant fel s a fény tengerébe vont egyszerre mindent.

Sietve menekült volna egy fa árnyékába, de már késő volt.

— Nem a mi Palink van ott? — kiáltotta az anyja.

— Hol? — kérdezte Elsbeth s kíváncsian fordult vissza.

— Mit kószálsz itt a sötétben, gyerek? — kiáltotta az apja.

Palinak erre már — akarva, nem akarva — elő kellett lépnie s a szégyentől vörösén, kezében tartva a sapkáját, ott állt Elsbeth előtt, ki fejét a kezére támasztotta és mosolyogva nézett fel reá.

— Hát persze — ilyen ő mindig — settenkedik —,

mondotta az apja a vállára ütve s az idegen fiatal ur hátrasímitotta homlokából a haját s félig jóindulattal, félig gunnyal mosolygott.

Ekkor felállt az öreg Douglas, odament hozzá és megfogta mind a két kezét.

— Fel a fejjel, ki a mellet, fiatal barátom — kiáltotta oroszlánhangon. — Nincs rá oka, hogy lesüsse a szemét, mindenkinek inkább ezen a világon, csak magának nem. Legény a talpán, aki huszéves korában meg tudja tenni azt, amit maga s nem szorult rá, hogy elbujjon mások elől. Nem akarom, hogy elbizza magát, de kérdezze, ki az, aki meg tudná tenni a maga helyében! Talán bizony te volnál az, Leó? — fordult az ifju ficsurhoz, ki nagyot kacagva felelte:

— Oly elhasznált alaknak kell lennie, mint én vagyok, bácsikám.

— Ha ugyan volna mit elhasználni rajtad, te lurkó — felelte Douglas. — Ez tudniillik Heller Leó, az én unokaöcsém, amolyan Fritz Friddelfitz-féle semmiházi uj kiadásban.

— Hallod-e, bácsi, aládpörkentek!

— Csitt, gézenguz.

— Bácsi — husz pohárral — aki leissza a másikat...

— Ezt mondja respektusnak ez a fickó.

— Ugy veszem észre, csipkelődöl, bácsikám.

— Csitt legyen — nézd ezt a fiatal gazdát... huszéves még és rendben tartja az egész gazdaságot.

— Nono, Douglas ur, talán itt vagyok én is — kiáltotta Meyhöfer kissé megnyult arccal.

— Nem akarom megbántani — felelte Douglas —, de ön annyira el van foglalva a részvénytársaságával, hogy olyan potomságokkal természetesen nem bibe-lődhetik.

Meyhöfer meghajolt, mint akinek jól esik ez a

hizelkedés, de Pali szégyelte magát helyette is, mert nagyon is kiérezte a gunyt Douglas szavaiból.

Douglasné mosolyogva intette magához, megfogta és megcirógatta a kezét.

— Szép nagyra nőtt — mondotta bágyadt, kedveskedő hangon — és kiserkedt már a bajusza is.

— De tegezze már — szólt közbe Pali anyja, ki ma bátrabbnak látszott, mint egyébkor. — Kérd meg, Pali, a keresztmamádat...

— Igen... kérem — hebegte Pali s újra elpirult.

— Isten megáld téged, fiam — mondotta Douglasné. — Megérdemled — s a feje ismét hátrahanyatlott.

Pali a pad mögött állt s nem tudta, mit is mondjon. Először történt, mióta nagyra nőtt, hogy idegen társaságba került. Pillantása Elsbethre esett, ki, kezére támasztva fejét, hátrafordult hozzá.

— Nekem, ugy-e, nem is köszönsz? — kérdezte némi pajzánssággal.

A meghitt tegezés kissé felbátorította Palit. Kezét nyujtotta s megkérdezte tőle, hogyan volt az egész hosszú idő alatt.

Bánatos kifejezés suhant át Elsbeth arcán.

— Nem jól — mondotta halkan —, de arról majd később, mikor egyedül leszünk.

Kissé félrehúzódott s azt mondotta: — Jer ide! — s mikor leült melléje, Pali hozzáért nyakához a könyökével. Ekkor oly borzongás futott végig testén, minőt még sohasem érzett.

Heller Leó az asztalon át kezét nyujtotta neki és kacagva mondotta:

— Legyünk jóbarátok, hallja-e, maga mintagyermek.

— Sajnos, nem vagyok méltó, hogy mintának vegyenek — felelte Pali ártatlanságában.

— Akkor legyen boldog... én sem... Nincs a világon utálatosabb, mint az olyan mintagyermek...

— Akkor miért mondott annak?

Leó bambán nézett reá.

— Ó, maga, úgy látszik, mindent komolyan vesz — mondotta aztán.

— Bocsásson meg... annyira nem vagyok tréfához szokva — felelte Pali és elpirult az arca. S mikor eközben Elsbethez fordult, észrevette, hogy a leány sajátyszerűen mély és komoly pillantással néz reá. És ekkor egyszerre nagy boldogság töltötte el a lelkét. Érezte, hogy van itt valaki, aki nem tartja ostobának és nevetségesnek, aki megérti természetét s a törvényt, mely szerint érvényesül.

Mig ezek hárman elhallgattak, Meyhöfer az asztal tulsó végén kezdette kifejteni Douglas előtt a részvénytársaság tervét.

— És ha bizik bennem, uram!... de nem, nincs is arra szükség... úgy akarom mondani, ha nem akarja könnyelműen elszalasztani szerencsáját — az ember sohase állja útját a szerencsájének, uram! —, ha csak egy szemernyi vállalkozókedvet érez magában... ó akkor, igen, akkor!... Tudja, százezreket lehet ebből keresni, a lóp kimerithetetlen — miért hagyná, hogy mások gazdagodjanak meg helyette, uram? Rajta — borura derü, ez az én jelszavam —, vivni és küzdeni fogok utolsó lehelletemig — nem a magam érdeke forog itt kockán, szerintem az egész emberiség kérdése ez! Arról van szó, hogy meghódítsuk a kulturának ezeket a sivár területeket, arról van szó, hogy új, éltető vért vezessünk az egész járás véredényeibe, arról van szó, hogy jólétte változtassuk át ennek az egész környéknek a szegénységét — arról van szó, uram, hogy jót tegyünk az egész emberiséggel!

És így handabandázott tovább.

Aztán egyszerre egészen közelhuzódott Douglas-hoz s mintegy mellére szegezve a pisztolyt, így kiáltott:

— Tehát akar-e résztvenni benne, uram?

Douglas felfogott egy pillantást, melyet felesége vetett reá s mely titkon Elsbeth asszonyra figyelmeztette és könnyörögvé kérte — s félig derülten, félig bosszankodva így szólt:

— Nem bánom.

Pali megint szégyenkezett, mert leolvasta Douglas arcáról, hogy neki ebben az egész dologban nincs másról szó, mint arról, hogy párszáz tallért kidobjon a tréfa kedvéért az ablakon. Nagyon is tudta, hogy okos ember nem veheti komolyan atyjának terveit.

— Nem láttad a leányainkat, Pali? — kérdezte anyja, ki nem kevésbé érezte nehéznek a lelkét, mint a fia.

— Nem, nem láttam őket sehol.

— Akkor eredj, keresd meg őket, táncolni mentek. Mondd meg nekik, ne táncoljanak sokat, meghülnek.

Pali felállt.

— Veled megyek — mondotta Elsbeth.

— Nem mehetek én is, hugocskám? — kérdezte Leó bácsi.

— Maradj csak itt — felelte odavetve Elsbeth, mire Leó kijelentette, hogy kénytelen lesz bánatában elemészteni magát.

— Jókedvű legény — mondotta Pali és irigykedve sóhajtott fel, mikor Elsbeth mellett utat tört maguknak a sokaságon.

— Igen, de annál aztán nem is több — felelte Elsbeth.

— Szereted?

— Hogyne — nagyon.

Mégis feleségül megy hozzá, töprengett Pali.

Körülöttük kiabált és gajdolt a sokaság. Egy lampion lángalobbant s egy csomó fiatal legényke mindenáron le akarta tépni a zsinegéről. Égő papírrongyok röpködtek a levegőben s a megolvadt stearin szertefröccsent.

Elsbeth belekarolt Paliba és vállára hajtotta a fejét. Palin megint végigsibongott az az édes borzongás, melyet sehogy sem magyarázhatott meg magának.

— Így... most már nem kell tartanom semmitől — mondotta halkán Elsbeth. — Jer ki aztán az erdőbe, Pali, annyi elmondanivalóm van — ott nem háborgatnak bennünket.

S ahogy azt mondotta, Pali egészen tele volt félelemmel gyönyörűségében.

Most megérkeztek a táncolók közé. A trombiták harsogtak s a párok körben keringve járták a táncot.

— Mi is táncoljunk? — kérdezte Elsbeth mosolyogva.

— De én nem tudok — felelte Pali.

— Sebj — mondotta Elsbeth —, ily célra itt van Leó.

Palinak eszébe jutottak azok az ostoba ábrándok, melyeket ma a borókacserje alatt álmodott végig. S gondolta:

— Így vagyok mindennel, amit elképzelek magamban. — Van nálam még egy könyved, Elsbeth — mondotta aztán.

— Tudom, tudom — felelte a leány és mosolyogva nézett reá.

— Bocsásd meg, hogy még...

— Mily kicsinyes vagy! — tréfálkozott Elsbeth. — Aközben Leó elharácsolta egész könyvtáramat s most azt követeli, hogy kárpótoljam — nincs már mit olvasnia.

Leó — mindig csak Leó!...

— Sok szépet olvastál benne? — kérdezte aztán Elsbeth.

— Egyszer tudtam már könyv nélkül az egészet.

— És most?

— Most, ó, édes Istenem!... Annyi köznapi dologra kell gondolnom... nem való az már a fejembe.

— Az enyémbe sem, Pali... Ez azt jelenti, hogy tulsokat tudtunk meg az életről... veszendőbe ment nekünk a költészet.

— Neked is?

Elsbeth sóhajtott.

— Szegény anyám! — mondotta aztán.

— Mi a baj?

— Látod, öt éve már, hogy betegápolónő vagyok — mondotta Elsbeth —, ilyen helyzetben az embernek sok keserű órája is van s mikor ég az éji lámpa s az embernek fáj a szeme a sok virrasztástól, künn pedig rázza a vihar az ablaktáblákat — olyankor az ember sok mindent gondol az életről meg a halálról, a szeretetről meg az elhagyottságról — egy szó, mint száz —, olyankor az ember maga találja meg fejében a saját daloskönyvét s nem olvassa többé a másét... De gyere ki ebből a lármából... oly sokat szeretnék kérdezni tőled... az ember itt alig hallja a saját szavát.

— Mindjárt — mondotta Pali —, de előbb csak...

Fürkészve jártatta körül szemét a térségen s egyszerre hallotta, hogy a háta mögött megszólal egy férfihang:

— Te... nézd csak ott azokat a férfibolond kis békákat.

Önkéntelenül fordult hátra s megpillantotta az Erdmann-testvéreket, kiket évek óta nem látott már. Azóta megjárták már a gazdasági iskolát és nagy ur lett belőlük.

— Majd ugratjuk őket — mondotta a másik. Azzal kacagva mentek be a táncolók közé.

Mindjárt azután Pali észrevette a két hugát. Barna hajfürtjeiknek erdeje ziláltan omlott homlokukra, arcuk égett, mellük hullámszott s a szemük szerelmesen és pajzánul nézett szerteszéjjel.

— Mily boldognak látszanak — a bájos teremtések — mondotta Elsbeth.

Pali kissé megpirongatta őket — azok alig hallgattak reá, csak turbékoló vihogással néztek át a válla felett. Pali hátrafordult s megpillantotta a két Erdmannt, kik a muzsikások emelvénye mögé húzódtak s onnan adtak titkos jeleket a kislánykáknak.

Azok eközben elosontak a bátyjuk mellől s a két Erdmann is eltűnt.

— Menjünk innen — mondotta Elsbeth.

Pali szót akart fogadni, de mégis megállt, mintha gyökeret vert volna a lába.

— Mi bajod? — kérdezte Elsbeth.

Pali megtörölte kezével a homlokát — az a csunya szó, mely megütötte fülét, sehogy se tudott kimenni a fejéből.

A hugai még fiatalok — pajkosak — tapasztalatlanok — senki sem vigyáz rájuk — hátha megfélelkeznek magukról — hátha... hideg veríték ütött ki a testén.

Ő pedig, ki megesküdött magában, hogy hüörzőjük lesz, saját örömei után jár, ő...

— Gyere az erdőbe — kérte Elsbeth.

— Nem lehet — nyögte Pali.

Elsbeth csodálkozva nézett reá...

— Kénytelen vagyok... a hugaim... senki sincs velük... ne haragudjál...

— Kísérj vissza az asztalhoz — mondotta Elsbeth.

Pali megtette. Egyikük sem szólt többé egy szót sem.

Öt perccel utóbb azon kapta a hugait, hogy a két Erdmannal karonfogva be akartak surranni az erdőbe.

— Hova? — kérdezte, közéjük toppanva.

Azok zavartan sütötték le a szemüket és Katka hebegve mondotta:

— Csak... sétálni akartunk egy kicsit...

A két Erdmann jólelkű hangot váltott, kedvesen rázták a kezét és melegen kérték, hogy ujjítsák fel

ifjúkori barátságukat. — Hátulról pedig az öklüket mutatták feléje.

— Ti most anyánkhoz mentek — mondotta Pali az ikreknek, mikor pedig azok szidták, karonfogta őket s úgy huzta őket magával.

Az asztal félig üres volt... A Douglas-család otthagya a mulatságot.

Pali bement az erdőbe és azon gondolkozott, hogy mi mindent nem mondhatott volna Elsbethnek. De hát nem lehetett másképp... mindig közbejött valami.

XI. FEJEZET.

Szent Iván éjszakája volt. A fagyal jó szagot árasztott. A holdfény ezüsthályoként borult a földre.

A faluban széles jókedv uralkodott. Kátrányoshordókat gyújtottak meg s a pázsiton legények, leányok járták a táncot. Messze süttöttek a lángok a pusztára s a hegedű cincogó hangjai mélabusan szálltak át az éjszakán.

Pali a kert palánkjánál állt és kinézett a messzeségbe. A béresek Szent Iván tűzéhez mentek s a hugai sem voltak otthon. Engedelmet kértek, hogy meglátogathassák játszótársukat, a papék Hedvigjét, aki egyszerű, csendes leány volt; Pali szívesen bizta őket társaságára.

Most várta, hogy hazajöjjenek.

A holdfény kihivogatta a pusztára. Éjféli némaság uralkodott mindenütt; csak az erikacserjékben cirpelt néha álmosan a tücsök. A mécsvirág lehajtott a rőt fejét — az ökörfarkkóró olyan volt, mint a gyertyaszál, mely el akarná vitatni a fényt a holdvilágtól.

Lassan, vontatott léptekkel ballagott tovább, néha megbotolva egy-egy vakondtúrásban, vagy elakadva lábával az indákban. A harmatcseppek ragyogó szikrákként tündököltek körülötte. Így jutott ki a borókacserjékhez, melyek még gnómszerűbben hatottak reá, mint egyébkor.

Fekete falként állt előtte az erdő s a holdfény úgy pihent rajta, mint a ma hullott hó. Megtalálta azt a helyet, ahol évekkel azelőtt a függőágyat látta, az erdei tisztás kísérteties derengéssel világolt át a sötét ág-bogokon. Messzebbre és messzebbre húzta még valami. Tündöklő márványpalotaként tűnt eléje erkélyével és csucsfalaival a fehér ház. Mély hallgatás volt a gazdasági udvaron, csak néha-néha vakantotta el magát egy-egy kutya, de aztán mindjárt el is hallgatott.

Pali ott állt a rácsos kapu előtt, nem tudva, hogyan jutott oda. Megfogta mindkét kezével a rácsot és benézett az udvarba. Holdfényben fürödve tárult eléje a nagy udvar — fekete körvonalaikkal emelkedtek ki belőle a gazdasági szekerek, melyek sorban álltak az istállók előtt —, egy fehér macska végigsompolygott a kerítés tövén — egyébként aludt minden.

Pali a kerítés mellett ment tovább. A kovácsműhely mögé szórt hamuból megannyi égő szem módjára nézett a sötétbe a zsarátnok. Most a kerthez ért. Magastörzsű hársfák hajoltak reá ágaikkal s az aranyeső, meg a korán nyiló rózsa illata szállt hozzá a kerítésen át. A cserjéken tul ezüstszalagként csillantak meg a kavicsos ösvények és gyermekkorának ábrándja, a napóra, sötéten meredt mögöttük az éjszakába.

A fehér ház mindjobban közeledett hozzá. Most majdnem benézhetett az ablakaiba. Ott is aludni látszott minden.

Itt-ott — a Dalok Könyvében is — olvasott arról,

hogy a szerelmes férfi holdvilágos éjjeleken szerenád-dal szokta felkeresni szívének hölgyét — gitár- és mandolinkisérettel, ha éppen lehetett. Így volt a szép lovagkorban s így van Spanyolországban, vagy Olaszországban talán még ma is. Eszébe jutott ez és elképzelte magában, hogyan is volna, ha ő, az ostoba fiu, megütné itt kobzát és epedő szerelmi dalokat krákogna hozzá.

Nagyot kellett kacagnia erre a gondolatra, de aztán eszébe jutott, hogy hiszen ő mindig magával hordja a hangszerét. Leült az árok szélére, hátával a kerítés oszlopához támaszkodott és füttyölni kezdett — eleinte halkán és bátortalanul, de aztán mind merészebben és mind hangosabban, végül pedig megfélelkezett mindenről, ami körülötte van, mint mindig, mikor átengedte magát érzelmeinek.

Ugy érezte, mintha mély álomból ébredne, mikor a kerítésen túl ágak suhogását és meg-megropppanását hallotta.

Ijedten fordult hátra.

A kerítés mögött Elsbeth állt fehér éji köntösben, melyre hevenyében sötét esőköppönyeget vetett.

Pali első pillanatban úgy érezte, hogy most mindjárt kereket kell oldania, de lábai megtagadták a szolgálatot.

— Mit keressz itt... Elsbeth? — hebegte.

— Igen, de mit keressz itt te? — fordította vissza mosolyogva a kérdést Elsbeth.

— Én... én... egy kicsit füttyültem.

— És azért ide kellett jönnöd?

— Miért ne?

— Abban igazad van — én semmi esetre sem tiltom meg.

Homlokát a kerítés léceihez szorította és Palira nézett. Mindketten hallgattak.

— Nem jönnél közelebb? — kérdeze aztán s valószínűleg nem volt tisztában azzal, hogy mit mond.

— Átmásszam a kerítésen? — kérdezte viszont teljes ártatlanságában Pali.

A leány mosolygott.

— Ne tedd — mondotta aztán a fejét rázva —, megláthatnának bennünket az ablakból s az nem volna jó. De beszélnem kell veled... várj... kijövök hozzád és elkísérlek egy darabig.

Félretolt egy meglazult lécet és kibujt a szabadba, aztán kezét nyujtotta és így szólt hozzá:

— Jól tetted, hogy eljöttél, sokszor szerettem volna már beszélni veled, de olyankor sohasem láthattalak.

És mélyen felsóhajtott, mintha nehéz órák emléke háborgatná.

Pali reszketett egész testében. A látvány, hogy oly szüzen és elfogódottság nélkül áll előtte hálókötösében ez a fiatal leány, szinte megfosztotta lélegzetétől. Halántékán lüktetett a vér — pillantásai a földet keresték.

— Miért nem szólsz hozzám semmit? — kérdezte Elsbeth.

Réveteg mosoly szállt át a fiu arcára.

— Ne haragudjál — nyögte ki végre.

— Miért haragudnám? — kérdezte Elsbeth —, hiszen örülök, hogy egyszer már egészen az enyém vagy. De oly különös... Ott állok az ablakban és nézem a holdat — mama éppen elaludt s azon gondolkodom, hogy merjek-e lefeküdni — de a fejem oly nyugtalan s a homlokom ég — oly nyughatatlannak érzem magam. Ekkor egyszerre hallom, hogy a kert előtt fütyöl valaki, oly szépen, oly panaszosan, mint életemben csak egyszer hallottam, az pedig rég történt már. „Ez csak Pali lehet“, gondolom magamban s minél tovább hallgatom, annál bizonyosabb vagyok benne. „De hogyan kerül ide?“ kérdezem magamban s minthogy egészen meg akarok bizonyosodni, magamra veszem a köpönyegemet és lesom-

polygok... így... most itt vagyok... most pedig gyere... kimegyünk az erdőbe... ott senki sem láthat bennünket.

Karjába öltötte kezét. Szótlanul mentek át a holdfény sütötte réteken.

És Elsbeth ekkor egyszerre arcához szorította a két kezét és keservesen sirvafakadt.

— Elsbeth, mi bajod? — kiáltotta Pali ijedten.

A leány megtántorult, alakját megmegrázta a néma zokogás.

— Elsbeth, mondd, nem segíthetek rajtad? — könnyörgött neki a fiu.

Az hevesen rázta a fejét.

— Csak hagyd — mondotta végre nagynehezen —, majd elmulik mindjárt.

Próbált továbbmenni, de ereje felmondta a szolgálatot. Sőhajtva roskadt le egy árok szélén a harmatos fübe.

Pali megállt előtte és lenézett reá. „Hadd sirja ki magát“, ezt a szabályt többször kipróbálta már életében. Elhagyta minden aggodalma. Most lehet vigasztalni s a vigasztalásnak ő mindig mestere volt.

Mikor Elsbeth kissé lecsillapult, odaült melléje és így szólt hozzá halkan:

— Nem öntenéd ki előttem a szivedet?

— De igen, azt akarom — kiáltotta Elsbeth —, hiszen arra várok már teljes három év óta. Annyi ideje, hogy magamban hordom, Pali; szinte összeroskadtam a terhe alatt és nem találtam keresztény lelket, akire reábizhattam volna. Lenn Olaszországban, a szép Capri szigetén, hol minden ujjong és kacag, én akárhányszor lementem titokban a tengerpartra és feljajdultam kinomban, reggel pedig visszatértem és kacagtam, jobban mint a többiek, mert az anyám... ó anyám... anyám! — kiáltotta és újra kitört belőle a hangos zokogás.

— Légy nyugodt, hiszen itt vagyok melletted, én, akinek megmondhatod — suttogta Pali.

— Igen, itt vagy mellettem — itt vagy mellettem — zokogta a leány és vállára hajtotta fejét. — Nézd, mindig is tudtam; de mit ért az nekem? Hiszen ha velem is voltál, mégis messzire szakadtál tőlem — és sokszor voltam már azon a ponton, hogy irok neked, de féltem, hogy hátha már elidegenedtél tőlem és rosszra magyaráznád... S mióta megint itthon vagyunk, csak egy gondolat jár a fejemben: „Őreá bizd magad, ő az egyetlen, aki ismeri a bánatot — ő megért téged.“

— Mondd, mi az, Elsbeth? — biztatta Pali.

— Meg fog halni! — mondotta a leány hirtelen kitörő kiáltással.

— A te anyád?

— Ő!

— Ki mondotta?

— Az a bécsi tanár, akivel megvizsgáltatta magát. Előtte vidám arcot vágott és azt mondotta: „Ha kiméli magát, száz évet is megérhet“, de aztán értem küldött és azt kérdezte tőlem: „Elég erős-e, kisasszonyom, hogy elbirja a valóságot?“ „Az, kérem“, feleltem neki. „Kegyednek meg kell mondanom“, szólt ekkor, „mert kegyed az egyetlen, aki itt van vele“. Aztán kijelentette, hogy minden nap utólérheti a halál — ha csak — s aztán temérdek utbaigazítással látott el, melyekre mindre figyelemmel kell lennem, mikor eszik és iszik, meg hogy milyen éghajlat való neki és mily izgalmaktól kell óvni és még sok másra. Látod, attól a naptól fogva remegek érte kora reggeltől késő estig és aggódom és virrasztok és nem találok nyugtomat. Némelykor aztán megvillan előttem a gondolat, hogy: „fiatal vagy és élni akarsz“, akkor aztán próbálok kacagni és dalolni, de a hangom elhal s megint összeroskadok. Persze anyám előtt

vidám az arcom és olyannak kell lennie apám előtt is.

— De miért nem avatod be őt? — vágott a szavába Pali.

— Megmérgezzem az ő életét is? — felelte a leány. — Nem, inkább viselem el csak én magam, semhogy őt is szenvedni lássam. Az ő kedélye tele van vidámsággal s egész lelkével csügg rajta — néha ugyan heves és fellobbanó, csak neki nem mondott még egy rossz szót sem... hadd reméljen, amíg lehet... nem árulom el neki.

Két kezébe hajtotta fejét és maga elé révedt.

Palinak eszébe jutott a mese, melyet anyjától hallott. — Gond asszonyosság, Gond asszonyosság — rebegte magában.

— Mit mondtál? — kérdezte Elsbeth és reánézett a bámuló, vigasztkérő szemével.

— Ó, semmit — felelte Pali szomorú mosollyal —, bár tudnék segíteni rajtad.

— Ki az, aki megtehetné?

— Pedig talán mégis megtehetném — mondotta Pali —, csak nem volt senki, akinek mindent megmondhattál volna. A dolgod nem is áll oly rosszul, mint hiszed — bár Gond asszonyosság téged is megáldott...

— Mit akarsz ezzel mondani? — kérdezte Elsbeth.

És Pali elmondotta az elejét annak a mesének, amennyire megőrizte emlékezetében.

— És mivel váltja meg magát az ember attól az áldástól? — kérdezte aztán Elsbeth.

— Nem tudom — felelte Pali —, anyám sohasem volt hajlandó elmondani a mese végét. Nem is hiszem, hogy van arra megváltás. Az olyan embereknek, mint mi vagyunk, a maguk szántából kell lemondani a boldogságról; ha még oly közel van hozzájuk,

ők nem látják, mindig közbejön számukra valami, ami eltakarja szemük elől. Csak azt az egyet tehetik meg, hogy mások boldogságát óvják, mások boldogságáról gondoskodnak, hogy a lehetőséghez képest jól menjen soruk.

— De én magam is szeretnék kissé boldog lenni — mondotta Elsbeth és nagy lelki őszinteséggel vetette fel reá szemét.

— Bár én is oly boldog volnék, mint te — felelte Pali.

— Csak ne volnék mindig tele aggodalommal — panaszkodott Elsbeth.

— Az aggodalommal már csak meg kell barátkoznod, engem végigkísért az teljes életemen s mikor nem tudtam, miért, akkor hamarosan találtam ki reá valami okot. Nem is oly rossz dolog az — ha az ember nem aggódnék, azt sem tudná, miért él a világon. De csak gondold meg, mennyire meg lehetsz elégedve: csupa vidám arcot látsz magad körül, anyád, minden szenvedése mellett, boldognak érzi magát — mert úgy-e, nem tévedek ebben?

— Igen, annak érzi magát, hála Istennek — mondotta Elsbeth —, nem is gyanítja, mily nagybeteg.

— No látod! S atyád épp oly kevésbé gyanítja, mint ő; nem nyomja őket semmi gond, szeretik egymást és szeretnek téged, egy rossz szó nem esik köztetek — s ha anyád egyszer majd lehunyja szemét, talán mosolyogva teszi meg s elmondhatja majd: mégis mindig nagyon boldog voltam!... Mondd — kívánhatsz ennél többet?

— De azt akarom, hogy ne haljon meg! — kiáltotta Elsbeth.

— Miért ne? — kérdezte Pali —, hát oly rossz a halál?

— Neki nem — de nekem...

— Rólunk magunkról ebben sohase legyen szó — felelte Pali erősen szorítva össze az ajkát —, mi ám lássuk, hogyan boldogulunk magunkkal... a halál csak akkor rossz, mikor az ember teljes életében várta a boldogságot és a boldogság nem jött meg. Az ilyen ember úgy érezheti magát, mint aki éhesen kel fel a dusan terített asztaltól s ez az, amitől szeretnék megkimélve látni mindenkit, akit szeretek. Nézd, nekem is van anyám — az is szeretett volna egyszer boldog lenni és nagyon szeretne még most is —, én vagyok az egyetlen, aki levehetné válláról a gond terhét, én pedig nem vagyok rá képes. Mit gondolsz, hogyan eshetik ez nekem? Látom, mint öregszik meg bajban, keserűségben... megolvashatnám a ráncokat a homlokán, meg a két arcán... a szája beesik s az álla előrenyulik... régóta nem ejt már ki hangos szót, napról-napra hallgatagabb... és ily némasággal fog egyszer meghalni, én pedig ott állok majd s azt mondom: Te vagy az oka, egyetlenegy boldog napot sem tudtál szerezni neki.

— Te szegény ember — suttogta Elsbeth —, nem segíthetek rajtad?

— Rajtam nem segíthet senki... amíg apám... — elhallgatott s megijedt saját gondolatainak fordulatától.

Mindketten elhallgattak. Sokáig ültek mozdulatlanul s gondteljesen hajtották kezükbe huszéves fejüket. A holdfény ezüstös fénybe vonta, a pusztalágy szellője játszadozva libbentette meg hajukat.

Aztán egy felhő árnyéka suhant át felettük.

Mindketten megrázkódtak.

Ugy érezték, mintha az a szomorú tündér, kit Gond asszonyságnak neveztek, kibontaná sötét szárnyát felettük.

— Hazamegyek — mondotta Elsbeth s felállt.

— Isten kísérjen — felelte Pali ünnepélyesen.

Elsbeth megragadta mind a két kezét.

— Köszönöm — mondotta halkan —, nagy, nagy jót tettél velem.

— És ha megint szükséged lesz reám...

— Akkor én megyek fűtyölni hozzád — felelte mosolyogva a leány.

És elváltak egymástól.

Pali úgy ment át az erdőn, mint aki álmodik.

A fenyőfák halkan susogtak... a szürke mohán táncot lejtett a holdsugár.

— Mégis különös — gondolta magában Pali —, hogy mind nekem panaszolják el bánatukat — és ebből azt következtette, hogy ő volna köztük a legboldogabb.

— Vagy a legboldogtalanabb — tette hozzá elgondolkozva, de aztán titokzatosan kacagott fel és a levegőbe hajította sapkáját.

Mikor kilépett a pusztára, észrevette, hogy két árnyék suhan el mellette és tűnik el a ködös messze-ségben.

Mindjárt aztán ropogást hallott háta mögött a borókacserjékben.

Gyorsan fordult hátra s az árnyak egy másik párját pillantotta meg, mely az egyik cserje mögött a földbe süllyedt.

— Ugy látszik, megéled ma az egész pusztá — mormolta magában és mosolyogva tette hozzá:

— No persze, hiszen Szent Iván éjszakája van!

Nemsokára utána kócosan és kipirult arccal jöttek haza az ikrek is. Azt mondták, hogy a pap éjfélig kártyát vetett nekik. S kivetette, hogy rövid idő múlva férjhezmennek.

Kuncogva bujtak be aztán a hálósobájukba.

XII. FEJEZET.

Az öreg Meyhöfer boldogságban uszott. A gazdag Douglas ígérete, hogy résztvesz vállalkozásában, egyszerű szédítő magasságba emelte esélyeit. Azok, akik eddig meg sem hallgatták, kezdettek mohón figyelni szavaira s a vendéglőkben, hol addig félig gunyos, félig szánakozó mosollyal fogadták, most úgy bántak vele, mint egy nagy emberrel.

— Vagyonának felével akar hozzájárulni — így beszélte Meyhöfer —; összeköttetésbe léptünk már Berlinben Borsiggal, ki a szükséges gépeket akarja szállítani, Oldenburgból műszaki igazgatót szerződtettünk, egyre kapjuk a kérdezősködéseket, hogy mily áron szállítjuk a tőzegtégla millióját.

Mindennek az volt a következése, hogy az emberek sürgették, hogy kezdje meg a részvények kibocsátását. Mikor körülvették és kérték, hogy ennyi meg ennyi részvényt tartson fenn számukra, gögösen pöffeszkedve jelentette ki, hogy a részvények valószínűleg szilárd kezekben maradnak.

Otthon azzal bibelődött, hogy a cég levélpapírosainak címkéjét rajzolgatta s minden zsebében csak úgy csörgött a kölcsönkapott pénz.

Négy hét mult el Szent Iván éjszakája óta s két meghívó érkezett Helenenthalból; az egyik ifjabb Meyhöfer urnak, a másik pedig a két ifju hölgynek.

Kertimulatságra, úgy állt benne.

— No lám, keresik már a kegyeinket — kiáltotta az öreg —, a patkányok érzik a szalonna szagát.

Pali a saját meghívójával, melyen Elsbeth irását ismerte fel, kiment a szénaboglya mögé és talán egy óra hosszáig tanulmányozta a betűket.

Aztán felment az oromszobájába és odaállt a tükör elé.

Ugy vette észre, hogy a szakálla meglehetősen nő és csak az arcán vannak itt-ott még hézagok.

— Majd kinő — mondotta hiúságának rohamában, de mikor mosolyogni látta magát, nagyon megcsodálta azt a mély, szomorú ráncot, mely két szemétől az orra mellett a szája sarkáig huzódott lefelé.

— A ránc érdekessé teszi az arcot — vigasztalta magát.

Ettől az órától fogva kizárólag az a gondolat foglalkoztatta, hogy mily szerepet fog vinni a mulatságon. Gyakorolta magát a tükör előtt a szabályszerű meghajlásban, minden Istenadta reggel szemügyre vette az ünneplő ruháját és kefével és némi fekete festékkal igyekezett eltüntetni kabátjának vedlettségét.

A meghívás egész forradalmat keltett lelkében. Üdvözlét volt az a vidámság ígéretföldjéről, melyet Mózesként csak messziről látott. És nem hiába volt csak huszesztendő.

A kertimulatság napja felvirradt.

A hugai fehér mullruhájukat vették fel és sötét-szinű rózsát tűztek a hajukba. Fel s alá táncoltak a tükör előtt és azt kérdezték egymástól: — Szép vagyok? — S ámbár a kérdésre szívesen feleltek igenel, mégis alig gyanították, hogy *mily* szépek voltak. Az anyjuk egy sarokban ült, nézte őket és mosolygott.

Pali elfogódva futkosott ide s tova — nagyon csodálkozva magában, hogy ily vidám esemény oly nagy félelmet okozhat neki. Az utolsó órában mindenféle szép beszédet tanult be, amelyet mind el akart mondani az ünnepen: az emberi jólétről, a tőzgetermelésről és Heine Dalok Könyvéről. Hadd lássák, hogy tud ő szeretetreméltóan viselkedni a hölgyekkel szemben.

A leányokat a nyitott cséza, a letűnt jó idők megmaradt emléke vitte a mulatságra. Visszafelé gyalog akartak jönni...

Pali, mikor a kapuhoz ért, a kert kerítése felett látta, hogy világos ruhák suhannak erre meg arra,

fiatal leányhangok kacaját is hallotta. A kellemetlen érzés egyszerre nagyon megnőtt a lelkében.

A verandán Douglas ur fogadta őket vidám kacajjal. Megcsipte hugainak arcát, neki megveregette a vállát s így szólt hozzá:

— No, fiatal lovagom, ma aztán, ugy-e, kívágjuk a rezet?

Pali a sipkáját forgatta kezében és együgyűen nevetett, ami utóbb őt magát is nagyon bosszantotta.

— Nos, előre a hölgyekhez! — kiáltotta Douglas ur, karonfogta a nővéreket, Palinak meg utánuk kellett baktatnia.

A nevetgélés mind közelebb és közelebb hallatszott — vidám férfihangok is hangzottak közbe —, Palinak olyan érzése volt, mintha most mindjárt fejét vennék. Azután úgy rémlett neki, mintha fátyol borulna a szemére — csak homályosan vett észre egy csomó idegen arcot, melyek felhők közül néztek reá. Eszébe jutott a tűzegtermelésről való beszéde, de annak e pillanatban csakugyan nem vehette hasznát.

Aztán Elsbeth arcát látta előtűnni a ködben. Kék drágaköves melltü volt a mellén s nyájasan mosolygott reá. De e mosollyal is soha oly idegennek nem tűnt előtte, mint ebben a pillanatban.

— Meyhöfer Pál ur, az én ifjúkori barátom — mondotta Elsbeth s kézenfogta és körülvezette a társaságban. Pali meghajolt mindenfelé s az a bizonytalan érzése volt, hogy most nevetségessé teszi magát.

— Hohó, itt van az én ismerősöm, a mintagyermek is — kiáltotta az unokaöccs vidáman és valamennyi hölgy nevetett.

Arra azután leültették Palit és megkinálták egy csésze kávéval.

— Mama kissé lefeküdt — sugta neki Elsbeth —, ma nem jól érzi magát.

— Ugy? — mondotta Pali és báván mosolygott. Leó urfi a hölgyek egész körét gyűjtötte magához

s elmondotta nekik annak a fiatal referendáriusnak a történetét, aki úgy szerette az édességeket, hogy mikor meglátott egy papirzacskó pralinét, melyhez nem volt szabad hozzányulnia, cukorsüveggé dermedt. Ezen a hölgyek majd hogy halálra nem nevelték magukat.

— Ó, ha te is tudnál elmondani ily történeteket! — gondolta magában Pali s minthogy nem jutott jobb az eszébe, egyik darab kalácsot a másik után nyelte le.

A nővéreit mindjárt lefoglalta két fiatal idegen és közben csak úgy pattogott ajkukról a sok talpraesett felelet.

Pali szemében egyszerre magasabbrendű világhoz tartozó lényeknek tűntek fel hugai.

— Most pedig egy szép társasjátékot fogunk játszani, hölgyeim — mondotta Leó urfi, keresztbe rakva térdét és hanyagul vetve magát hátra a székben. — A játék neve: kosárosztogatás. A hölgyek egyenként sétálni mennek és az urak is hasonlóképen. Minden ur megkérdezi attól a hölgytől, akivel találkozik: „Est ce que vous m'aimez?“, a hölgy pedig vagy így felel: „Je vous dore“ és akkor a felesége lesz, vagy pedig szó nélkül kosarat ad neki. Az, aki a legtöbb kosarat kapta, hegyesvégű hálósapkát huz a fejére és abban kell járnia egész este.

A hölgyek nagyon mulatságosnak tartották a játékot és valamennyien felálltak, hogy azonnal hozzákezdhessenek. Pali is felállt, bár legjobban szeretett volna ottmaradni a sötét zugban.

— Hogyan is szólt az az idegen beszéd? — kérdezte magában. Szerette volna megkérdezni az urak valamelyikétől, de restelte elárulni tudatlanságát és azzal szégyenbe tenni hugait. Elsbeth a többi leánnyal már elsietett, ő hozzá még leginkább lett volna bizalommal.

Igy aztán busan ment a többiek után, de mikor

látta, hogy az első hölgyek már szemközt jönnek vele, oly nagyra nőtt benne a félelem, hogy sietve kanyarodott le az utról és elbujt a legsűrűbb bozótba.

Egy kis vadon volt az erdő mélyén. Csalán és páfrány emelte magasra karcsu szárait s a kellemetlen kutyatej kelt versenyre a széleslevelű bojtorjával, hogy melyik a nagyobb közöttük. A leveleknek ebben az összevisszaságában guggolt le, könyökét a térdére támasztotta és gondolatokba merült.

Tehát erre mondják az emberek, hogy mulatság? Jó, hogy egyszer megismeri ezt is, de tetszeni sehogy sem tetszett neki. Otthon mindenesetre jobb — azonkívül pedig ki tudja, hogy a leányok jókor végeztek-e a gyomlálással? ... Hogy a tűzeget nem rakják-e nagyon is nedvesen rakásba? ... Annyi otthon a tennivaló, ő meg itt kószál és ostoba játékokba bocsátkozik, mint egy paprikajancsi ... Ha nincs Elsbeth ... de igaz, hogy mi haszna van belőle is? ... Amint őreá mosolyog, épp úgy mosolyog mindenkire is, hát még ha Leó ur kezdi a tréfát ... Mily hetyke, hogyan hizelkedik mindenkinek! Ó, nagyon rossz a világ és álnok mindenki, mindenki!

Az ösvények felől hallotta nevét kiáltani, de csak annál jobban lapult meg rejtekében. Itt legalább mentve van minden gunyolódástól ... Fojtó melegség tette nyomasztóvá a levegőt ... álmosan zümmögő poszméhek botorkáltak a földön — úgy látszik, zivatar lesz.

— Nem bánom — gondolta magában Pali —, nekem nincs mit veszítenem és ... már betakarítottam az őszi rozsot.

Künn elcsendesedett minden, messziről üveg-tányérok és kávéskanalak csörömpölése hallatszott s időről-időre fojtott kacaj vegyült a zajba.

Pali visszafojtotta lélegzetét. Minél tovább maradt buvóhelyén, annál jobban elfogódott a lelke — végre úgy tűnt fel maga előtt, mint az iskolásgyerek,

ki elbujik, mert fél a tanító vesszejétől. A burjánzó növények szaga is nehezebbé és gyötrőbbé vált, rosszszagu párázat szállt fel a nyirkos talajból és fakó ködként borult a szemére. Acélkék felhők gomolyogtak felfelé az égen, messziről dörgött az ég.

— Ezt mondják mulatságnak — gondolta magában Pali.

Az ágak közt zugás hallatszott. Nehéz esőcseppek hullottak a levelekre. Pali ekkor félénken, mint a gosztevő, előbujt rejtekéből.

Vig hahota fogadta a veranda felől.

— Ott jön az Augüsz — mondotta az egyik ur halkan. Mostanában járt Berlinben s volt a cirkuszban s a többiek helyeslően járultak hozzá véleményéhez.

— Tisztelt hölgyeim és uraim — kiáltotta Leó s a székre állt —, ez a mintagyermek, kit Meyhöfer Pálnak hívnak, megengedhetetlen módon kivonta magát a társaság birói ítéletmondása alól. Minthogy ösztönszerűen előre látta, hogy a legtöbb kosár az ő érdemes egyéniségét fogja megkoronázni, a legnagyobb mértékben elítélendő gyávaással...

— Nem tudom, miért feketit be így — mondotta Pali bántódottan, mert mindezt komolyan vette.

Ujabb óriási kacaj fogadta szavát.

— Indítványozom tehát, hogy bűnének büntetéseként neki ítéljük oda a hálósipkát és evégből birói székké alakuljunk át.

— Kérem... kérem, a sipkát ugysis elfogadom — felelte Pali ingerülten.

Most már elég volt a száját kinyitni s kész volt az újabb hahota.

Ünnepélyesen koronázták meg a hálósipkával... „Mégis mulatságosan festhetek“, gondolta magában, mert mindenki odáig volt nevéttében. Csak a hugai nem nevettek, szégyenletükben bíborvörösén néztek a földre, Elsbeth pedig zavartan nézett reá, mintha bocsánatot akarna kérni tőle.

— Auguszt — hallatszott megint halkan az urak köréből.

Mindjárt azután kitört a zivatar. Törtetve menekült be mindenki a házba. Az ifju hölgyek elhalványodtak, a legtöbben féltek az égzengéstől, egyikük még el is ájult.

Leó indítványozta, hogy üljenek körbe és mindenki mondjon el valami történetet; akinek nem jut eszébe semmi, zálogot ad.

Elfogadták. Sorshuzással állapították meg a sorrendet s az egyik ur kezdte meg egy vidám diák-történettel, mely állítólag vele esett meg. Aztán néhány fiatal leány következett, kik inkább zálogot adtak, aztán pedig Palit szólították.

Az urak gúnyosan köhécseltek, a leányok pedig könyökükkel lökdösték egymást és halkan nevettek. Paliban felülkerekedett a harag és ráncbaszedve homlokát, taláalomra így kezdte:

— Volt egyszer egy ember, aki oly nevetséges volt, hogy elég volt reánézni, ha az emberek nevetni akartak. De ő maga nem tudta, hogy van az, mert ő még soha életében sem nevetett...

Egyszerre csend lett a szobában. A mosoly megfagyott az arcokon. S az urak és leányok egymásután sütötték le szemüket.

— Tovább! — kiáltotta Elsbeth és csendesen intett neki.

De őt elfogta a szégyenérzet, hogy merte feltárni idegen emberek előtt lelkének belsejét.

— Nem tudom tovább — mondotta és felállt.

Ezuttal senki sem kacagott, egy darabig nyomasztó csend volt a szobában, aztán odament hozzá az a leány, kit zálogosnak választottak meg s udvarias meghajlással mondotta:

— Kérem a zálogot.

— Szívesen — felelte Pali és lekapcsolta a láncról az óráját.

— Kellemetlen ember — hallotta. Egy fiatalember sugta a szomszédjának. Éppen az, aki elsőnek adta reá azt a csufnevet.

Aztán a sor Leóra került, aki egy nagyon pajkos anekdótát mondott el. De a jókedv csak sehogy sem tudott visszatérni.

Tompán csapkodta az eső az ablakokat... A szoba a felhők fekete árnyaival volt tele... Ugy rémlett, mintha a szürke asszony suhanna át a levegőn és zord szárnyával megérintené a kacagó fiatal arcokat. Mert komolynak és öregnek látszottak...

A megdermedt jókedv csak akkor ébredt fel újra, mikor Elsbeth kinyitotta a zongorát s egy vidám táncdalba fogott.

Pali a szoba sarkában állt és nézte ezt a mozgalmasságot. Egészen békében hagyták, csak néha érte egy-egy félénk pillantás.

Az ikrek eszeveszetten táncoltak — hajuk lobbogott, szemük szilaj fényben égett.

— Hadd örüljenek — gondolta Pali —, ugyis elég hamar vissza kell térniök a szomorúságba. Csak arra nem gondolt, hogy a szomorúságot azok nem ismerik.

Elsbeth, mikor felváltották, odalépett hozzá:

— Ugy-e, nagyon unatkozol?

— Dehogy — felelte Pali. — Hiszen mindez ujság nekem.

— Légy jókedvű — kérte a leány —, hiszen csak egyszer élünk!

De ebben a pillanatban odarohant hozzá Leó, derékonkapta és táncba vitte magával.

— Mégis idegen hozzád — gondolta Pali.

Elsbeth, mikor megint elkeringgett mellette, odasugta neki:

— Eredj a másik szobába, mondani akarok valamit.

— Mi mondanivalója lehet? — gondolta Pali, de úgy tett, amint Elsbeth mondotta.

A függöny mögött félig elrejtőzve állt, de Elsbeth nem jött. Az ő lelkében pedig percről-percre nőtt a keserőség. Eszébe jutottak szép beszédei a tőzegtermelésről, a Dalok Könyvéről s gunyosan vont a vállát ezen az ostobaságon. Ugy érezte, mintha ezen a délutánon évekkal lett volna értebbé.

— Aztán egyszerre eszébe ötlött ez a kérdés: Mi keresnivalód van itt? Mi közöd a jókedvű emberekhez, kik kacagnak és tetszeni akarnak egymásnak s meggondolás nélkül élik világukat? Bolond és nyomorult voltál, mikor azt hitted, hogy neked is van jogod jókedvűnek lenni; hogy te is olyan lehetsz, mint ők.

Égett a föld a lábai alatt. Ugy érezte, hogy vétkezik, ha csak egy perccel is tovább marad ezen a helyen.

Kilopódzott a tornácra, hol a sipkáját hagyta.

— Mondja meg a hugaimnak — kérte a szobaleányt —, hogy hazamegyek, értük küldeni a kocsit.

Megkönnyebbülten lélekzett fel, mikor az ajtó bezárult mögötte.

A rossz idő elcsendesült — gyér eső szitált az égről, a levegőt lehűtve zugott át a vihar a pusztán s a láthatár szélén, hol az alkonyat pirja éppen kialudt, izzóan vörös felhőkben az elvonuló zivatar utolsó vilámai cikáztak.

Mintha őt kergetné a fergeteg, úgy rohant az esőtől átázott utakon az erdőbe, mely békétadó zugással boltozódott fölötte. A nedves moha illatot lehelt s a tülevelekről tündöklő vízcseppek hulldogáltak alá.

Mikor kilépett a pusztára s megpillantotta az apai ház sötét körvonalait, kitárta a két karját és belekiáltotta a fergetegbe:

— Itt van az én helyem — ide tartozom — és cudar legyek, ha még egyszer idegen helyen keresem

örömeimet. Ezennel megesküszöm, hogy lemondok minden hiúságról és minden balga igyekezetről. Most már tudom, mi vagyok és ne is legyen számomra a világ az, ami nem illik hozzám. Amen!

Igy bucsuzott el ifjúságától és ifjkorának álmától.

XIII. FEJEZET.

Másnap reggel, mikor felébredett, anyja ott ült az ágya mellett.

— Már fenn vagy? — kérdezte Pali csodálkozva.

— Nem tudtam aludni — mondotta Elsbeth aszszony azon a halk hangon, mely mindig úgy hatott, mintha bocsánatot akarna kérni azért, amit mondott.

— Miért nem? — kérdezte Pali.

Anyja nem felelt, csak megsimogatta haját és szomorúan mosolygott reá. Pali ekkor már tudta, hogy az ikrek fecsegték s hogy miatta volt az a szomorúság, mely nem hagyta nyugton.

— Nem volt az oly rossz, anyám — vigasztalta —, kissé mulattak rajtam, annyi volt az egész.

— Elsbeth is? — kérdezte anyja tágra nyílt, aggodó szemmel.

— Nem, az nem — felelte Pali —, de ... — Elhallgatott és a falhoz fordult.

— De? — kérdezte anyja.

— Nem tudom — felelte Pali —, de van egy „de“ a dologban.

— Talán igaztalan vagy hozzá — mondotta az anyja — és nézd, ezt küldötte neked a leányokkal.

A zsebéből valami hosszukás tárgyat vett elő, mely selyempapírba volt csavarva gondosan.

Fekete ébenfából esztergályozott, fényes ezüst billentyűkkel ellátott fuvola volt benne.

Pali elpirult szégyenletében és örömeiben, de az öröm elszállt s mikor egy darabig nézte a hangszert, azt mondotta halkán:

— Mit tegyek most már ezzel?

— Megtanulsz játszani rajta — felelte anyja egy nemével a büszkeségnek.

— Késő — felelte Pali és szomoruan rázta a fejét —, másra gondolok én most.

Olyan érzése volt, mintha arra kényszeritenék, hogy ásson ki a sirjából valamit, ami már meghalt...

— No, ugy látszik, tegnap szépen csuffá tetted magad — mondotta atyja, mikor a reggelinél össetalálkozott vele.

Pali csendesen mosolygott magában, apja pedig becsületérzés hiányáról dűnnyögött valamit.

Az ikrek álmodástól kerek szemmel ültek az asztalhoz s mikor egymásra néztek, boldog tündöklés suhant át az arcukon. Ezek legalább boldogok voltak.

Multak a hetek. A termés baj nélkül került a csűrökbe — Pali gondoskodott róla, hogy ugy legyen. Áldott jó esztendő volt, rég volt olyanra példa. Atyja már számítgatta, hogyan veszi majd hasznát a befolyó pénznek a tőzepspekulációjában.

A régi módon hetvenkedett az tovább s minél kevesebbet hallatott magáról Douglas, annál jobban dicsekedett a kocsmákban részvételének áldásos hatásáról.

Minthogy már belement a szélhámosságba, minden hazugságot újabb hazugsággal kellett tullicitálnia. Douglas urnak minden béketűrése mellett végre mégis meg kellett sokalnia azt a visszaélést, melyet nevével üzött.

Augusztus utolsó napjainak egyik délelőttjén történt, hogy Pali, mikor Raudszus Mihállyal éppen az udvaron dolgozott, látta a szomszéd uraság magas alakját a földeken át egyenesen a tanyaudvar felé tartani.

Pali megijedt; ez semmi esetre sem jelenthetett jót.

Douglas ur barátságosan nyujtott neki kezét, de bozontos szürke szemöldöke alatt baljóslatuan villogott a két szeme.

— Itthon van atyja? — kérdezte s ingerült, haragos volt a hangja.

— Benn van a szobájában — felelte elfogódottan Pali —, ha megengedi, bevezetem hozzá.

Apja, mikor megpillantotta a nem várt vendéget, kissé zavarodottan ugrott fel a székről; de mindjárt összeszedte magát és szokott handabandázó hangján így szólt:

— Ej, jó hogy itt van, uram, sürgős beszélnivalóm van önnel.

— Nekem önnel nem kevésbé! — felelte Douglas ur, eléje állva a hatalmas alakjával. — Honnan veszi a bátorságot, kedves barátom, hogy visszaél a nevemmel?

— Én... az ön nevével... uram... hogy meri... Pali, eredj ki innen!

— Csak hadd maradjon — felelte Douglas és Palihoz fordult.

— Én meg azt mondom, uram, hogy menjen ki! — kiáltotta az öreg —, remélem, uram, még én vagyok az ur a házamnál?

Pali kiment a szobából.

A sötét folyosón ott találta anyját, ki kezét összekulcsolva meresztette szemét az ajtóra. Mikor megpillantotta fiát, sirvafakadt és a kezét tördelte.

— Elidegeníti még tőlünk az egyetlen barátunkat is — zokogott Elsbeth asszony és fiának karjai közé roskadt, görcsösen rázkódva meg, mikor hangosabban hallatszott ki a szobából a férfiak perlekedése.

— Jer innen anyám — könyörgött neki Pali —, nagyon felizgat téged és mi úgy sem segíthetünk.

Elsbeth asszony tehetetlenül vezettette magát vele a hálószobájába.

— Adj egy kis ecetet, fiam — kérte —, mert más-kép leesek a lábamról.

Pali megtette, amit kívánt s közben, hogy bedörzsölte a homlokát, tulhangosan igyekezett megnyugtatni, hogy ne hallja meg a férfiak kiabáló szavát.

Egyszerre ajtók csapkodását hallották, egy darabig csend volt a házban — kietlen csend — aztán lánc csörgése hallatszott s utána atyjának bősziült kiáltása: — Fogd meg... Szultán!

— Az Isten szerelmére, ráuszítja a kutyát — kiáltotta Pali és kirohant az udvarba.

Éppen jókor érkezett, hogy lássa, mikor Szultán, a nagy, harapós komondor, Douglas nyakának ugrott, az apja pedig ostorát fennen suhogtatva, rohant mögötte.

Raudszus Mihály nadrágja zsebébe dugta a kezét s csak nézte, hogy mi történik.

— Mit csinálsz, apám? — kiáltotta Pali. Kikapta kezéből az ostort és a kutya után akarta vetni magát, de még mielőtt a küzködők csoportjához érhetett volna, a dühös állat az óriás ember hatalmas markától megfojtva, ott hevert a földön élettelenül.

Douglasnak karján és hátán csorgott a vér. Ugy látszott, haragja már egészen elmúlt. Megállt, megtörölte zsebkendőjével a két kezét és jólelkű mosollyal mondotta:

— Ez a szegény állat adta meg az árát.

— Megsebesült, Douglas ur! — kiáltotta Pali s összekulcsolta a kezét.

— Borjucombnak nézte a nyakszirtemet — felelte Douglas. — Jöjjön egy kis darabig és segítsen megmosakodnom, hogy az asszony nép ne ijedjen meg tőlem otthon.

— Bocssásson meg neki — kérlelte Pali —, nem tudta, mit cselekszik.

— Jössz vissza mindjárt, bitang? — kiáltotta utána az apja az udvarról. — Talán bizony közösséget akarsz vállalni azzal a szószegő fráterrel?

A szomszédnak ökölbe szorult a keze, de aztán leküzdötte indulatát és erőltetett mosollyal mondotta:

— Menjen vissza — a fiunak az apja mellett van a helye.

— De jóvá akarom tenni... — hebegte Pali.

— A szélhámos, a bitang! — hallatszott a háttérből.

— Menjen vissza — mondotta Douglas, összeszorítva a fogát —, csináljon rendet... mert nagy baj lesz mindjárt!

Aztán teljes tüdővel indulót füttyölt, hogy ne hallja a szidalmakat, és határozott léptekkel ment tovább.

Az öreg ember őrjöngve tombolt az udvaron, kövekkel dobálódzott, megforgatott a levegőben egy löcsöt és jobbra-balra rugdosott a lábával.

Mikor meglátta Palit, torkon akarta ragadni, de ebben a pillanatban velőtrázó kiáltással rohant ki az ajtón Elsbeth asszony és közéjük vetette magát. Átölelte Palit mind a két kezével, mondani is akart valamit, de a férjétől való rettegés megbénította nyelvét. Csak hangtalanul nézett reá.

— Asszonynép — mondotta Meyhöfer, megvetően rándítva a vállán és elfordult, de minthogy valakin még is ki kellett töltenie dühét, Raudszus Mihály felé tartott, ki éppen nyugodtvérrrel akarta folytatni a dolgát.

— Mit táltod itt a szádat, kutya? — förmedt reá.

— Dolgozom, uram — felelte az és szuró pillanást vetett reá a bozontos szemöldöke alól.

— Összetörlek, kutya! — kiáltotta az öreg, az öklével közeledve hozzá.

Raudszus lekapta a fejét, de gazdája ebben a pillanatban arcába csapott mind a két öklével. A mun-

kás visszatántorodott — sötét arcát elhagyta minden vér — szót sem szólva, vette fel a földről a szekercét.

De Pali, ki fokozódó aggodalommal nézte a jelenetet, e pillanatban elkapta hátulról a karját, kicsikarta kezéből s a kutba dobta a fegyvert.

Az apja újra neki akart menni Raudszusnak, de Pali gyors elhatározással kapta derékon az öreget s ámbár kézzel-lábbal kapálódzott, összeszedte minden erejét, bevitte a szobába s rázárta az ajtót.

— Mit tettél apáddal? — nyöszörgött az anyja, ki rémülettől dermedten nézte a jelenetet, mert semmiképen sem érthette meg, hogy fia kezét vetett az apjára. Félénken jártatta végig rajta a szemét és siránkozó hangon ismételte:

— Mit tettél apáddal?

Pali lehajolt hozzá, megcsókolta a kezét s így szólt:

— Hallgass, anyám, meg kellett menteni az életét.

— Most pedig becsuktad? Pali... Pali!

— Benn kell maradnia, míg Mihály el nem megy — felelte a fiu —, ne nyisd ki az ajtót, mert szerencsétlenség történik.

Aztán kiment az udvarba. Raudszus a fekete bajuszát rágva, az istálló ajtajának támaszkodott és alattomosan sandított feléje.

— Raudszus Mihály! — szólitotta Pali.

A szolgáltaember közeledett. Homlokán úgy megduzzadtak az erek, hogy olyanok voltak, mint valami kékszinű, vastag kötél. Nem mert Pali szeme közé nézni.

— Kijáró béred öt márka negyven fillér. Itt van... Öt perc múlva ne lássalak az udvaron.

Raudszus Mihály egy pillantást vetett reá, oly kietlent és sötétet, hogy Pali megrettent arra a gondolatra, hogy gyanutlanságában oly sokáig tűrte maga mellett ezt az embert. Erősen szemmel tartotta,

mert azt hitte, hogy valamelyik pillanatban megtámadja.

De Raudszus szótlanul fordult el tőle, bement az istállóba, ott összekötözte a batyuját és két perc múlva már kívül volt a kapun... Az egész rettentő jelent alatt egy szavát sem lehetett hallani.

— Ugy... most megyek az apámhoz — mondotta Pali erősen elszánva, hogy nyugodtan tűr el tőle minden ütleget és minden szidást.

Benyitott az ajtón s azt várta, hogy apja most mindjárt nekiront

Az pedig ott ült, egészen összeroppanva, a kanapé egyik sarkában és csak maga elé meredt. Nem mocant akkor sem, mikor Pali odament hozzá és engesztelő hangon mondotta:

— Nem szívesen tettem, apám, de meg kellett tennem.

Az öreg ember csak félénk pillantást vetett reá, aztán keserűen mondotta:

— Hiszen azt tehetsz, amit akarsz... öreg ember vagyok és te vagy az erősebb.

Aztán megint elmélyedt magába.

Ettől a naptól fogva Pali volt ur a háznál.

XIV. FEJEZET.

Három hét mult el azóta. Pali úgy dolgozott, mintha robotolnia kellett volna. Mégis különös nyugtalanság vett erőt rajta. Ha rövid időre megpihenhetett, nem otthon kereste többé a pihenést. Kiment a pusztára vagy az erdőbe, vagy pedig Helenenthal körül ólálkodott. — Ha összetalálkoznám Elsbeth-tel, azt hiszem, elsülyednék szégyenletemben — mondotta magában, de azért mégis mindenhol őt kereste és resz-

ketett félelmében és örömében, mikor nőalakot látott közeledni messziről.

Kezdette semmibe venni az éjszakai nyugalma is. Mihelyt otthon elaludtak, kilopózkodt a házból és sokszor csak világos reggel tért haza s kábult fejjel és holtrafáradt testtel fogott a munkájához.

— Jóváteszem... jóváteszem — suttogta sokszor magában s mikor a kasza végigsuhogott a rozsvetésben, ütemben mondotta hozzá: — Jóváteszem... jóváteszem! — De azzal, hogy hogyan teszi egyáltalában, nem volt tisztában; azt sem tudta, hogy történt-e baja Douglasnak a kutyaharapás miatt.

Egyszer, mikor estalkonyatkor az erdőn túl barangolt, látta Helenenthal felől közeledni Raudszus Mihályt. Vállán volt a kapa, azon meg egy batyu lógott.

Pali erősen nézett a szeme közé — azt hitte, hogy most mindjárt megtámadja, de Raudszus félénken sandított feléje és nagy kerülővel tért ki az utjából.

— Olyan ez az ember, mintha rosszat forralna — mondotta magában Pali és utána nézett.

Már régebben hallotta egy napszámosától, hogy Douglas szolgálatába fogadta az elkergetett embert s az apja, mikor ennek hírét vette, kacagott és azt mondotta:

— Rávall arra az alattomos emberre, valamiben sántikál ellenem.

Szentül meg volt győződve, hogy Douglas feljelentette az ügyészségen, sőt bizonyos gyönyörűséget is talált abban a gondolatban, hogy elitéli — persze „igazságtalanul“ — s minthogy az idézés mindegyre váratott magára, gunyosan jegyezte meg: — A nagyságos urnak méltóztatik még egy rövid haladékat adni.

Csak hogy Douglas minden látszat szerint teljes feledést borított az egész dologra, még csak a kölcsönadott tőkét sem mondotta fel eddig.

Palinak csordultig volt a szíve hálaérzettel és minél kevesebb lehetőséget talált arra, hogy ennek jelét is adhassa, annál jobban ölte a szegény, annál jobban gyötörte a nyugalanság.

Egy éjszaka ily lélekállapotban jutott el a heleen-thali kert kerítéséhez.

Ősz eleje volt. Köd terjengett a földön s a száraz avar halkán zizegett a lába alatt. A fehér ház eltűnt az éjszaka árnyában, csak az egyik ablakból látszott homályos, vörös derengés.

— Itt virraszt beteg anyja mellett — gondolta magában Pali. S minthogy nem talált reá más módot, hogy magára vonja figyelmét, elkezdett füttyölni...

Kétszer vagy háromszor elhallgatott s figyelt... Nem jött senki s a lelkét aggodás fogta el...

Tapogatódzva kereste azt a meglazult lécet, melyre akkor Elsbeth figyelmeztette s mikor megtalálta, bebujt a kertbe. A bokrok megtépdesték ruháját s Pali úgy botorkált tovább, mintha vadonban keresné az ösvényt. Végre megtalálta. A kavics bágyadtan fehérlett s jobban fénylett a kis lámpa a betegszobában.

Pali egy padra ült és merően odanézett. Ugy tűnt neki, mintha egy árnyék mozogna a függöny mögött.

Aztán egyszerre világosabb lett köröskörül... A rózsafák előtűntek a sötétből. A kavicsos ut csillogott s a ház oromfala, mely az imént még feketén nyult a magasba, sötétvörös fényben ragyogott, mintha a pirkadat fénye esett volna reá.

Csodálkozva fordult meg Pali... a vér megfagyott ereiben... Fenn az imént még sötét égboltozatot vörös tüzfény világította meg. A fekete felhőket izzó szegély vette körül, fehéren lobogó lángok kavargtak és magasra csaptak a tűzkévék, mintha éjszakai fény tűnne fel az égboltozaton.

— Ég az apai ház!...

Feje hátrahanyatlott és nehezen koppant meg

a pad támláján — a következő pillanatban mégis megemberelte magát —, a térde megremegett, halántékában forrott a vér — rajta, mentsd meg, ami menthető —, jajdult fel magában — és vadul törtetett át a bozóton, átvette magát a kerítésen s künn az árokban erőtlenül roskadt össze.

Az égő tanya úgy világította be a nagy pusztát, mint a nap, mikor felkel. A tarlóföldek fényben usztak s a sötét erdő vöröses fénybe merült.

A lakóháznak még nem történt baja — falai fénylettek, mint a márvány, ablakai csillogtak, mint a kárbunkuluskő. Nappali világosságban állt az udvar. A csűr égett, a csűr, mely színültig volt tele Isten áldásával. Így lett füst és láng a munkájából, szerencséjéből, reményeiből...

Megint erőt vett magán... vad sietséggel rohant a pusztán. Mikor elloholt az erdő mellett, úgy rémlett neki, mintha egy árny suhanna el mellette, mely közeledtére elterül a földön. Alig is vetett reá ügyet.

— Tovább, tovább — mentsd meg, ami menthető!

Az udvaron zavart kiabálás fogadta. A férfinép vadul száguldott össze-vissza, a nőcselédek a kezüket tördelték — a hugai körülfutkostak az udvaron s az ő nevét kiáltották.

A falu épp az imént riadt fel álmából... Az országut megtelt embersokasággal... Vizeskádatkat vonszoltak a tűzhöz, egy rozzant fecskendő is elődöcögött.

— Hol van az ur? — kiáltotta Pali a cseléd-ségnek.

— Éppen most viszik be — a lábát törte — felelték a kérdezettek.

Egymást éri a szerencsétlenség!

— Hadd égjen a csűr! — kiáltotta Pali a többieknek, kik egészen fejüket veszítve öntöttek néhány kis vödörnyi vizet a tűzbe.

— Mentsétek az állatokat... vigyázzatok, hogy a tűzbe ne rohanjanak!

Három vagy négy ember az istállóba sietett.

— Ti többiek a házhoz — ne hozzatok ki semmit.

— Semmit sem szabad kihordani! — ismételte meg és kivette néhány idegen ember kezéből a holmit, amit éppen kifelé cipeltek a házból.

— De menteni akarunk.

— Mentsétek meg a házat!

Lesietett a lépcsőn. Elmenőben látta, hogy anyja némán és könnytelen szemmel ül az apja mellett, ki nyöszörögve feküdt a kanapén.

Egy padláslyukon kiugrott a tetőre.

— A tömlőt ide!

Szénahányó villára szurva nyujtották fel neki a tömlő rézvégét. Sustorogva ömlött végig a víz az áttüzesedett cserépfedélen.

Pali lovaglól helyzetben ült a tető gerincén, ruhája majd hogy tüzet nem fogott a testén, hajába izzó szikrák zápora esett a csür felől, arcát és kezeit apró égett sebek borították. Nem érzett semmit, ami a testén történt, de látott és hallott maga körül mindent — úgy látszott, mintha érzékei megsokszorozódtak volna.

Látta, hogy a kévék tűzcsóvaként repülnek fel a levegőbe és gyönyörű ívben hullanak le ismét — látta, hogy kihajtják a lovakat és a teheneket a legelőre s a karám korlátjai közt biztonságba helyezik őket — látta, hogy a kutya, mely szinte meggyulladt a hőségben, vonitva rángatja a láncát.

— Eresszétek el azt a kutyát! — kiáltott le a tetőről. Látott kékfényű apró szép lángocskákat, melyek a csür tetejéről a szomszédos szin felé táncoltak át...

— Ég a kocsiszin — kiáltotta le —, mentsétek meg, ami benne van! — Néhányan tüstén odasiettek, kihuzni a szekereket.

És eközben sziszegve és zuhogva omlott a víz-sugár a fedélre, bevette magát a gerendák közé és szét-

szivárgott a cserépszindelyek alatt. Apró fehér felhőcskék szálltak fel s tűntek el Pali előtt, más helyen aztán újra előtűntek.

Ekkor egyszerre csak eszébe jutott a „fekete Zsuzsa“, melyet a kocsiszin fenekén régi lim-lom közé temettek. Valami átnyilalt a mellén... elpusztuljon hát ez is, melyben szívének reményeit helyezte mindig?

— Mentsétek meg a gőzgépet! — kiáltotta le a fedélről.

De senki sem értette meg szavát.

A vágy, hogy segítsen a „fekete Zsuzsán“, oly erővel hatalmasodott el rajta, hogy egy pillanatig úgy érezte, hogy még a házat is áldozatul kell dobni érte.

— Jöjjön fel valaki felváltani! — kiáltotta le a sokaságnak, mely nagyobb részében tétlenül lézengett a tűz körül.

Egy tagbaszakadt falubeli kőműves kapaszkodott fel hozzá. Pali kezébe adta a tömlőt s maga lesiklott a tetőről — nagyon csodálkozva magában, hogy nem törte karját vagy lábát.

Aztán behatolt a kocsiszinbe, melyből már fojtó füst gomolygott eléje.

— Ki tart velem? — kiáltotta.

Két falubeli napszámosember jelentkezett.

— Előre!

S bementek a füstbe és a lángok közé.

— Itt van a rudja... fogjátok meg... ki vele szaporán!

Meg-megroppanva és dörömbölve döcögött ki az udvarra a lokomobil. Mögötte és megmentői mögött beszakadt a szín fedele...

Reggeledett. A kékes derengés elvegyült a romokból felszálló füsttel. A tűz maradványaiból itt-ott még előtörték a lángok, de aztán fáradtan tűntek el ismét. Az emberek szétoszlottak. Kietlen csend nehezült az

udvarra, csak a tűz helye felől hallatszottak még hal-
kan pattogó és szipolygó hangok, mintha a lángok még
egyszer beszélgetnének egymással, mielőtt végkép
kialudnának.

— Ugy — mondotta Pali — ennyire már volnánk!

A lakóházat meg az istállót minden élővel, ami
bennük volt, megmentették. A csür meg a kocsiszin
földig égett.

— Most aztán épp oly szegények vagyunk, mint
husz évvel ezelőtt — tünődött magában Pali, ahogy
a sebeit simogatta — s ha nem kószáltam volna más-
hol, talán nem történt volna meg mindez.

Mikor belépett a ház ajtaja előtt levő tornácha-
ra, ott találta, egy sarokba huzódva, összekulcsolt kézzel
az anyját. Arcát lefelé nyúló mély barázdák szántották
meg, pillantása az üres levegőbe mélyedt, mintha még
mindig látná lobogni a lángokat.

— Anyám — kiáltotta aggódva Pali, mert félt,
hogy anyja közel van a megőrüléshez. Elsbeth asz-
szony néhányszor bólintott a fejével és csak annyit
mondott:

— Igen, igen, így vagyunk!

— Majd jobban lesz megint, anyám — kiáltotta
Pali.

Az ránézett és mosolygott. Palinak a szívébe nyi-
lalott ez a mosoly.

— Apád épp most kergetett ki — mondotta
Elsbeth asszony —, kérlek, fiam, ne kergess ki te is.

— Anyám, a Jézusra kérlek, ne beszélj így!

— Nézd csak, Pali, igazán nem vagyok az oka —
mondotta és esdeklő pillantással nézett fel reá —,
sohasem járok égő gyertyával a csürben.

— De hát ki mondja, hogy jársz?

— Apád mondja, hogy én vagyok az oka min-
dennek, hogy menjek a pokolba... de ne bántsd Pali
— kérte rettegve, mikor felpattanni látta —, ne kapd
fel megint, oly nagy fájdalmai vannak!

— Egy óra múlva itt lesz az orvos, elküldöttem érte.

— Eredj be apádhoz, Pali és vigasztald ... hiszen magam is szívesen bemennék, de kikergetett — és megint összekuporodva, azt hajtogatta ismét:

— Kikergetett ... kikergetett ...

XV. FEJEZET.

Kimondhatatlan nyomoruság szakadt a házra. A nappali szobában betegágyán feküdt az öreg Meyhöfer, szitkozódva és megátkozva azt az órát, melyen a világra jött. Néha-néha, mikor ellágyult, megfogta feleségének kezét, sirva kért tőle bocsánatot, hogy tönkretett életéhez láncolta sorsát s megígérte, hogy még gazdaggá és boldoggá teszi. Mindenekelőtt gazdaggá ... gazdaggá!

Késő volt. Szelidebb szavai nem hatottak már reá, félelemtől marcangolt szíve előre megérezte azokat a szidalmakat, melyek, mint mindig, követni fogják. Fonnyadt arcával és fénytelen szemével settenkedett körülötte Elsbeth asszony, panaszszót nem hallatva s kétszeresen szánakozásraméltóan a hallgatásában. De senki sem szánta meg, még Isten és a megállást nem ismerő végzet sem. Elsbeth asszony napról-napra bágyadtabb volt, kékeres, halovány homlokán már ott égett a halál bélyege, a boldogság pedig, melyre teljes életében vágyott, messzebb volt tőle, mint valaha. Az egyetlen ember, aki képes lett volna segíteni, Pali volt, de az úgy settenkedett körülötte, mint valami gonosztevő, alig merte reggelenként megfogni a kezét s mikor anyja reánézett, lesütötte a szemét. Ha Elsbeth asszony kevésbé tom-pult volna el és kevesebb bánat nyomta volna lelkét, némi gyanut merithetett volna visszás viselkedéséből,

de nagy szomorúságában csak egyet érzett: vigasztaló szavainak hiányát.

Egyszer alkonyatkor, mikor Pali az esti pihenő órájában szokása szerint a tűz helyén a törmeléket piszkálta, utána ment, leült melléje a lemorzsolódó alapfalra és próbált beszélgetésbe ereszkedni vele. De Pali ezuttal is kitért előle, mint egyébkor is.

— Fiam, Pali, ne légy oly kegyetlen hozzám — kérte akkor s a szeme megtelt könnyel.

— Hiszen nem teszek semmit, anyám — felelte Pali és összeszorította a fogát.

— Pali, te haragszol reám valamiért!

— Nem haragszom, anyám!

— Azt hiszed, én vagyok az oka a tűznek?

Pali ekkor hangosan felkiáltott, átkulcsolta a térdét és úgy sirt, mint a gyermek, de mikor anyja meg akarta simogatni a haját, ami a becézésnek más-kor egyetlen módja volt közöttük, felugrott, visszaszitotta s így kiáltott:

— Ne nyulj hozzám, anyám... nem érdemlem meg!

Azzal hátat fordított neki és kiment a pusztára.

Attól a pillanattól fogva, mikor a tűz után először ébredt fel, egy rögeszméje támadt, melytől nem szabadulhatott többé: az, hogy ő, csakis ő az oka mindennek.

— Ha nem csavarogtam volna — mondotta magában —, ha vigyázok a házra, amint kötelességem volt, soha, de sohasem történhetett volna meg a szerencsétlenség.

Minden titkos vágya most már oly bűnnek tünt fel előtte, melyet az apai ház ellen követ el.

Mint Jézus a Getsemane kertjében, ő is tusázott magában, hogy engesztelést és bűnbocsánatot találjon. De a félelem sehol sem hagyta nyugton. A napnak minden órájában szeme előtt táncoltak a lángok s mikor este lefeküdt ágyába és szorongva nézte

a sötétséget, úgy rémlett neki, mintha minden résen tűznyelvek nyulnának be hozzá, mintha az éjszaka árnyai helyett fekete füstfelhők vennék körül.

A tűz okozójáról még nem is gondolkozhatott; a gond, mely újra ránehezedett, sokkal nagyobb volt, mintsem hogy megtorlásra is gondolhatott volna. A legszükségesebbeknek is hiányát érezte, alig birta előteremteni a pénzt, ami a patikára kellett. Nappal és éjjel csak töprengett és számolgatott s nagy haditerveket szőtt, hogy szert tehessen a legszükségesebb pénzre. Levelet irt a bátyjainak is és megkérdezte tőlük, hogy befolyásukkal nem tudnak-e talán néhány száz tallért szerezni neki mérsékelt kamatozással. Nagy sajnálkozással felelték azok, hogy maguk is nyakig usznak az adósságban, s hogy nem is gondolhatnak arra, hogy hitelt szerezhessenek. Gottfried, a tanár, ugyan nemrég jegyet váltott egy jómódu ifjú hölgygel és Pali meg volt győződve, hogy nem volna nehéz szerény kölcsön nyújtására birnia családját, de talán állásának méltóságán esnék csorba azzal; attól kellene tartania, gondolta Pali magában, hogy kompromittálja magát apósa előtt, ha beavatja igazi viszonyaiba.

Ennyi baj között valóságos áldás volt, hogy a repcetermést már eladta és szállította s hogy a burgonya jobbra még földben volt. Így mégis lehetett némi pénzre tenni szert, melyből futotta a legsürgősebb kiadásokra. Persze a csűr felépítésére hogyan lehetett volna most gondolni?

A szomoru romhalmaz, az elüszkösödött gerendák és leomló falak közt felegyenesedve állt otromba testével és karcsu nyakával a «fekete Zsuzsa», az egyetlen darab, melyet — néhány nyomorult gazdasági szekéren kívül — ki lehetett menteni a pusztulásból.

Az ikrek, kik ebben a szomoru időben sokat veszítettek vidámságukból és csak rejtett zugokban

enyelegtek és nevetgéltek egymással, félve kerülgették, az apjuk pedig, mikor először ült fel az ágyban s megpillantotta az ablakból a fekete szörnyeteget, ökölbe szorította a kezét és így kiáltott:

— Miért nem hagyták elpusztulni azt a dögöt?

De Pali csak még jobban megszerette most a fekete Zsuzsát. — Most volna ideje, hogy megelevenedjél, — mondotta magában s meglendítette a kerekét és belenézett a katlanába; estelenként kezdett modelleket faragni hársfából s egyszer ezt írta Gottfriednek: «Küldj nekem az iskolai könyvtárakból néhány könyvet a gőzgépek szerkezetéről. Azt hiszem, sok függ attól a szülői házunknak.» Hiába kérte. Gottfried mindenekelőtt elvből nem volt hajlandó olyan könyvet venni ki a könyvtárból, amelyet nem ő maga használ, aztán meg Pali nem is vehetné sok hasznukat, minthogy nincs otthon az elméleti fizikában.

Pali ekkor Maxhoz fordult. Az postafordultával küldött neki egy tizfontos csomagban vadonatúj könyveket, melyekhez egy ötven márkáról szóló számla is volt hozzámellékelve. Pali elhatározta, hogy megtartja a könyveket, az ötven márkát pedig lassan összekuporgatja.

A fekete Zsuzsa megér minden pénzt — gondolta magában.

De nemsokára új nyugtalanság szakadt rá.

Egy délelőtti kocsi járt be az udvarra. Egy csendőr mellett két ur ült benne. Az egyik, egy kényelmesen mozgó, aranypápaszemes, negyvenéves ur, a vizsgálóbírónak mondotta magát.

Pali megijedt, mert nagyon érezte, hogy van mit lepleznie.

A vizsgálóbíró mindenekelőtt szemügyre vette az egész helyet, vázlatrajzot vett fel róla s kérdezte, hogy hol voltak a csürön az ajtók meg az ablakok, aztán összehívatta a cselédségét s töviről hegyire kihallgatta

őket arról, hogy mit műveltek a szerencsétlenség előtt való naptól a tűz kitöréséig.

Pali sápadtan és reszketve állt mellette. Mikor a bíró elbocsátotta a cselédséget, hogy őt hallgassa ki, úgy érezte, hogy most mindjárt vége a világnak.

— Járt a tűzvész napján a csürben? — kérdezte a bíró.

— Jártam.

— Szokott dohányozni?

— Nem szoktam.

— Emlékszik-e olyasmire, hogy valamiképpen tűz, gyújtó, vagy afféle volt a kezében?

— Oh nem — sokkal óvatosabb vagyok.

— Mikor volt utoljára a csürben?

— Este nyolc órakor.

— Mit keresett ott?

— Szokott esti körutamat tettem meg benne, mielőtt rázártam az ajtót.

— Sajátkezüleg szokta rázární az ajtót?

— Igen, mindig.

— Nem tűnt fel önnek valami akkor este?

— Nem.

— Senki sem látott a környéken ólálkodni?

Ez a kérdés úgy érte, mint a hirtelen felcikázó villám. Csak most jutott eszébe az az árny, melyet a tűz kezdetén látott eltűnni az erdőben. De hiszen az nem volt a közvetlen környéken. És mélyen felsóhajtvá felelte: — Nem.

Ugy, most következik! gondolta magában. A következő kérdés most már nyilvánvalóvá teszi éjszakai kóborlását és ő kénytelen lesz elárulni a titkot, melyet eddig lelke mélyén rejtegetett.

De nem. A vizsgálóbíró hirtelen félbeszakította a kérdezősködést és rövid szünet mulva így szólt:

— A legutóbbi időkg, ugy-e bár, egy Raudszus Mihály nevű munkás szolgált önnél?

— Igen — felelte Pali és csodálkozva nézett a bíróra. Tehát Raudszus esett gyanuba.

— Miért bocsátotta el?

Pali részletesen elmondotta azokat a szörnyű történeteket, de jól vigyázott, hogy a Douglassal való jelenet, mely megelőzte, lehetőség szerint homályban maradjon. Most, hogy az első veszedelem elhárult, megint nyugodtabb volt.

A jegyzőkönyvvezető buzgón jegyeztetett s a vizsgálóbíró felvonta szemöldökét, mintha most már teljesen tisztán látna mindent. Mikor Pali elvégezte mondanivalóját, a bíró intett a csendőrnek, ki szó nélküli csinált hátra-arcot és elindult a Helenenthalba vivő uton.

— Most pedig menjünk az atyjához! — mondotta a bíró. — Abban az állapotban van-e, hogy kihallgathatjuk?

— Engedje megnéznem — felelte Pali és bement a betegszobába.

Apját ágyában ülve találta, az öreg embernek villámlott a szeme, vonásain a nehezen elfojtott düh indulata látszott.

— Csak jöjjenek bel! — kiáltotta Palinak. — Igaz ugyan, hogy az egész csupa komédia, mert hiszen nem mernek hozzányulni az igazi bűnöshöz, de csak hadd jöjjenek bel!

Ő is elmondotta a vizsgálóbírónak a harcos jelenetet, de éppen azt teregette ki nagyzó fecsegéssel az idegenek előtt, amit Pali szégyenkezve elhallgatott. A bíró töprengve kaparta meg a fejét s a jegyzőkönyv vezetője buzgón jegyeztetett.

Meyhöfer, mikor azt a jelenetet kellett volna leírnia, mikor a fia beavatkozott, egyszerre abbahagyta vallomását. Szeméből oly pillantást lövelt Palira, melyben a megátalkodottság és harag lángja égett.

— Aztán? — kérdezte a bíró.

— Öregember vagyok — dünnyögte Meyhöfer a fogai közt — ne kényszerítsenek, hogy bevalljam saját szégyenemet.

A bíró beírta ezzel. Mikor azt kérdezte az öregtől, hogy nem gyanakodott-e már eddig is Raudszus Mihályra, Meyhöfer titokzatosan nevetett és azt mondotta halkan: — Meglehet, hogy ő adta hozzá a kezét, a nyomorult kezét, de... — hirtelen elhallgatott...

— De?

— Nagy kár, bíró ur, hogy az igazságnak be van kötve a szeme — felelte gunyos kacajjal... — Nincs több mondanivalóm...

A bíró meg a jegyzőkönyvvezető fejét csóválva nézett egymásra, aztán befejezték a kihallgatást.

— Letartóztatják-e Raudszus Mihályt? — kérdezte Pali az uraktól, mielőtt kocsijukra szálltak.

— Remélem, már megtörtént — felelte a bíró. — Részségében mindenféle gyanus nyilatkozatokat tett és az, amit öntől tudtunk meg, több az elégnél, hogy megindítsuk ellene a vizsgálatot. Persze van még egy és más tisztázni való.

Azzal elhajtattak.

Sokáig nézett kocsijok után Pali.

A bírónak ez utóbbi szavai újra elevenné tették benne a félelmet és azok alatt a hetek alatt, míg lefolyt az előnyomozás, félve és remegve ült otthon, nem sokkal másképp, mintha a bírói ítélet őt és csakis őt morzsolná össze.

Ugy őt, mint anyját és hugait megidézték az esküdtbiróság elé, csak apjának tették függővé saját elhatározásától, hogy otthon hallgassák-e ki még egyszer és vegyék esküjét. De Meyhöfer kijelentette, hogy inkább ott essen össze halva a bíróság szobájában, mintsem hogy otthon maradjon, míg vagyonának megsemmisítőjét büntetlenül bocsátják el. Nem magyarázta meg, hogy kire értette, csak az az egy bizonyos, hogy nem a vádlott cselédemberre.

Eljött a tárgyalás napja. Pali saraglyát üttetett össze az apjának, hogy lépést se kelljen tennie. Azon emelték a szénával puhára párnázott kocsira.

Nyomorult dőcögő alkotmány volt biz az, melyen a Meyhöfer-család a városba ment, mert a jobbféle kocsik egytől-egyig odaégtek. Pali levétette a kocsi létráit és deszkaalkotmányt rakatott helyükbe; a szénazsuppokát, melyekre a többiek ültek, leteritette a régi rongyos és akfó lópokrócokkal. Ennek a nyomoruságos alkalmatosságnak a fenekén feküdt nyögve és szitkozódva Meyhöfer, a felesége fenn trónolt, sápadtan, nyomorultan és komoran, mintha a pusztulás nemtője lett volna; az örökké derült ifjuság, mely még a romokon is virul, két pajkos szempárból nevetett közben-közben, s elől e szomorú jármű kocsisaként Pali ült egy keresztbevetett deszkán és busan nézett a földre, mert restelte, hogy nem ültethette büszkébb fogatra övét, kiket most először vitt együtt ily hosszú utra.

A fakó rétet a novemberi nap bágyadt fénye világította meg, csupaszon álltak az erika-cserjék a sárga, aszott gyom között, itt-ott az esővizből lett tócsák csillámlottak és az utszéli törpe füzek holt madarakként csüggték egyes levelek.

— Emlékszel-e még, mikor huszonegy évvel ezelőtt ugyanezen az uton jártunk? — kérdezte Elsbeth asszony a férjétől és pillantást vetett Palira, kit akkor a melléhez szorított.

Meyhöfer dörmögött valamit, mert nem szerette az emlékezéseket, különösen pedig az ilyenfélét. De Elsbeth asszony összekulcsolta a kezét és mindenféleké gondolt. Nem gondolhatott valami nagyon szomorura, mert mosolygott közben.

Minél jobban közeledett céljához a kocsi, annál jobban szorongott a Pali lelke.

Kietlen világossággal állt lelki szemei előtt a tűzvész ádáz éjszakája és amellet a félelem mellett,

hogy idegen emberek elé kell állnia és beszélnie, szinte boldognak érezte magát, mikor arra gondolt, hogyan állt füstben és lángok közt a meredek házfedelen, cselekedve és parancsokat osztva, mint az egyetlen ember az egész házban, akinek mindenki szótfogadott, mint az egyetlen ember, aki a nagy fordulásban világos ésszel gondolkozott. Talán még is megállok a lábamon, ha rá kerül a sor! — vigasztalta magát, de annál mélyebben merült el aztán a szomorú, elnyomott, vértelen lételenek szemléletébe. — Soha sem lesz máskép... csak mindig rosszabb lehet, — mondotta, de ekkor hallotta sóhajtani háta mögött az anyját és hitvány, szívtelen önzésként tünt fel előtte az, amire most gondol.

— Rajtam nem mulik — dünnyögte és éppen akkor robogott át a kocsí a város kapuján.

A magas kölépcsőjű és ivelt ablaku vörös bírósági épület előtt a kocsí megállt. Nem messze tőle egy ismert hintó állt s a bakján ülő kocsis még ugyanazt a bojtot viselte süvegén, mely oly nagy hatással volt Palira akkor, a konfirmációra való készülődés napjaiban.

Mikor apja feltápáskodott, az is észrevette.

— No, hiszen itt van az a bitang is — kiáltotta — majd meglátom, mer-e a szemembe nézni!

Pali aztán egy bírósági szolga segítségével felvitte a lépcsőn a tanuk szobájába. Anyja és hugai utánuk, s az emberek megálltak és nézték a szomorú menetet.

A tanuk várószobája tele volt emberrel, jobbára a helenenthaliakkal. Az egyik sarokban valóságos kolduscsoport állt, püffedtképű asszony, vörös kendővel a derekán, melyben szopósgyermek pihent. Szoknyájának ráncsaiba egy csomó rongyos gyermek csimpaszkodott a fejét kaparva és alattomban lökdösve egymást. A vádlott családja volt, mely azt akarta bi-

zonyítani, hogy az apa a kritikus éjszakát otthon töltötte.

Meyhöfer nagyot nyujtózkodott a hordozható széken, melyre ültették és kihívó pillantásokat vetett maga körül. Nagyobb embernek, hősnek és vértannak képzelte magát e napon, mint valaha.

Az ajtó kinyílt és Douglas jelent meg a küszöbön Elsbeth társaságában.

Meyhöfer mérges pillantást vetett reá, aztán gúnyosan kacagott, csak úgy magában. Douglas ügyet sem vetett rá, hanem leült az átellenes sarokba és magával vonta Elsbethet. A fiatal leány sápadtnak és megilletődöttnek látszott, bátortalanság, aggodás látszott egész lényén, aminek az idegen, kellemetlen környezet lehetett az oka.

Rövid mosollyal hajtotta meg fejét Pali anyja és hugai felé, Palira magára pedig tünődő pillantást vetett, mintha kérdezni akarna tőle valamit.

Pali lesütötte a szemét, mert nem viselhette el pillantását. Anyja olyan mozdulatot tett, mintha át akarna menni hozzá, de Meyhöfer megfogta a szoknyája ráncát és a szükségesnél hangosabban mondotta neki: — Nehogy merészeld megtenni.

Pali bénultnak érezte magát. Térde reszketett, homlokán tompa nyomást érzett, mely megállította minden gondolatát.

— Szégyent fogsz hozni reá, — suttogta magában, de nem is tudva, hogy mit beszél.

Benn az esküdttöróság termében megkezdették a tanuk kihallgatását. Egyik tanut a másik után szólították a bíróság elé.

Először a napszámosok kerültek sorra, aztán az a kocsmáros, kinek csapszékében tette Raudszus a szóbanforgó kijelentéseket, aztán az a sarokban meghúzódott rongyos kis csoport. A szoba kezdett kiürülni. Aztán Douglas ur nevét kiáltották. Douglas néhány szót sugott leányának fülébe, nyilván Mey-

höferékre vonakozót, aztán terpeszkedő léptekkel ment előre.

Kezét ölében összekulcsolva, egymagában ült most a fal mellett Elsbeth. Az izgatottság mély piros-sága lángolt arcán. Kedvesen és elfogódva nézett maga elé és egyszerű lénye lerajzolódott minden egyes vonásán.

Meyhöferné nem vette le róla szemét s néha Palira nézett és mosolygott, mintha álmában tenné.

Negyedóra mult el, aztán Elsbetet szólították nevén. Nyájas pillantást vetett át Meyhöfernére, aztán eltűnt az ajtóban. Kihallgatása nem tartott soká.

— Idősebb Meyhöfer ur! — kiáltotta a bírósági szolga a tárgyalóterem ajtajából és odasietett, segíteni Palinak, bevinni a széken az öreget.

Az öregember tüszkölt és felfuvalkodott, aztán férfiasan halk nyögéssel megint hátradőlt és nagyon örült magában, hogy oly hatásos szerepet játszhatik.

Aztán Pali kihallgatására került a sor.

— Meyhöfer Pálnak hívják, ekkor és ekkor született, evangélikus vallásu — s így tovább, kérdezte az elnök, egy nagy füzetből olvasva fel az adatokat. Kedélyesen dűnnyögve mondotta mindezt, de a hangja egyszerre éles és metsző lett, mint a borotvakés s a szemei villámokat szórtak le Palira.

— Kihallgatása előtt, Meyhöfer ur, figyelmeztetem arra, hogy vallomására esküt fog tenni.

Pali megborzadt. Tördöfészként érte lelkét az a szó, hogy «esküt». Ugy érezte, mintha most mindjárt össze kellene roskadnia s el kellene rejtenie arcát a kémlelő pillantások elől, melyek mind őt keresték.

Aztán lassan-lassan különös változást érzett magában. A kidülledő szemek eltűntek, a terem ködpárába merült s minél tovább szólt hozzá a bíró világos, éles szava, minél nyomatékosabban hallotta az égi és földi büntetésekkel való fenyegetést, annál inkább érezte úgy, mintha egészen egyedül volna a nagy te-

remben azzal az emberrel, s minden gondolata csak arra irányult, hogy ugy feleljen neki, hogy Elsbeth ne kerüljön szóba. — No, most ... légy férfi — kiáltotta egy hang a lelkében. Ez az érzés hasonlított ahhoz, melyet akkor érzett, mikor fenn ült a háztetőn; szelleme kiélesült, az a tompa nyomás, mely mindig ránehezedett, most legördült róla, mintha eloldották volna azokat a láncokat, melyekkel eddig meg volt bilincselve.

Nyugodt, világos szavakkal mondotta el, amit a vádlotról tudott és leírta Raudszus egyéniségét; megemlítette azt is, hogy lélekben rokonának érezte magát.

Mikor ezt mondotta, moraj futott végig a termen, az esküdtek kiejtették kezükből a papírszeleteket és két vagy három zsebkés zajjal koppant meg az asztalon.

— Mi történt, mikor Douglas ur összezőrdült az atyjával? — kérdezte az elnök.

— Azt nem mondhatom meg — felelte Pali elhatározott hangon.

— Miért nem?

— Rosszat kellene mondanom atyámról!

— Mi az, hogy: «rosszat»? — kérdezte az elnök.

— Azt akarja ezzel mondani, hogy attól tart, hogy bűnvádi eljárásnak teszi ki atyját?

— Attól — felelte Pali halkán.

Megint végigfutott a moraj a termen és Pali hallotta a hátamögött atyjának felindult hangját: «Az elvetemült kölyök!» de nem zavartatta magát vele.

— A törvény megengedi önnek, hogy ily esetben megtagadhatja a vallomást — folytatta az elnök. — De hogyan történt, hogy atyja Raudszus ellen fordult?

Meg nem akadva mondotta el Pali a történeteket, csak akkor akadt el hangja, mikor azt kellett megvallania, hogyan vitte be atyját a házba s hátrafordult, mintha bocsánatot akart volna kérni atyjától.

Az öreg ökölboszoritotta kezét s a foga összekocant. Meg kellett érnie, hogy saját fia tépi le homlokáról a hősbabért.

— S mikor elbocsátotta Raudszust, nem hallott róla semmit? — kérdezte az elnök.

— Nem...

— Mikor a tűz éjszakáján felébredt, mit látott legelőbb? — kérdezte tovább az elnök.

Hosszu hallgatás. Pali mindkét kezével a homlokához kapott s néhány lépéssel hátratántorodott.

A részvét mozgalmassága futott végig a teremben. Az emberek azt hitték, hogy nem bír annak a szörnyű jelenetnek az emlékével.

Pali egyre hallgatott.

— Nem aludtam.

— Tehát ébren volt? ... hálószozájában volt-e, mikor észrevette a tüzet?

— Nem voltam ott!

— Hát hol volt?

Hosszu hallgatás. Olyan nagy volt a csönd a teremben hogy az emberek meghallották volna, ha egy papírlap a földre esik.

— Tehát nem volt otthon?

— Nem.

— Akkor hol volt?

— A... helenenthali... kastély... kertjében.

— Tompa moraj hallatszott, mely zsvajjá fokozódott, mikor az öreg Douglas, helyéről felugorva, mennydörgő hangon kiáltotta: «Mit keresett ott?» — Az öreg Meyhöfer valami szitkot mormolt, Elsbeth elhalványult, feje erőtllenül hanyatlott hátra a szék támlájára.

Az elnök megrázta a csengőt. — Csendet kérek a tanutól — mondotta —, a kérdés joga engem illet. Ha még egyszer megzavarja a tárgyalást, kivezettem a teremből. — Tehát, Meyhöfer Pál ur, mit keresett ön a helenenthali kertben? — Abban a pillanatban a

hátterben újabb moraj hallatszott s a tanuk helyén csoportosulás támadt Elsbeth körül.

— Mi történik ott? — kérdezte az elnök.

Az államügyész, kinek figyelmét egy porszem sem kerülte el a teremben, odahajolt hozzá és sokatmondó mosollyal sugta: — Douglas kisasszony elájult.

Erre az elnök is mosolygott s mosolygott az egész birói tanács.

Elsbeth, atyjának támogatásával, kiment a terem-ből...

Ekkor egy élesarcvonású emberke, ki a vádlott előtt ült és az egész idő alatt a kulcsomójával játszott, hirtelen felállt s így szólt: — Kérem az elnök urat, hogy függessze fel őt percre a tárgyalást, mert az érdekelt ifjú nőtanu jelenléte fontos.

Pali félénk pillantást vetett erre az emberre. A tárgyalást felfüggesztették.

Az az öt perc felért egy örökkévalósággal. Pali leülhetett a tanuk padján. Apja kitartóan dühös pillanásokkal nézte, de nem adott oly jelet, hogy beszélni akarna vele.

Elsbethet visszavezették a terembe. Sápadt volt, mint a halál. Pali újra a bíróság elé állt.

— Újólág felhivom — szólalt meg az elnök —, hogy minden tekintetben szigoruan ragaszkodjék a valósághoz, mert tudja, hogy vallomásának minden szavát eskü alatt teszi.

— Tudom, — mondotta Pali.

— De mint tudja, joga van megtagadnia a vallomást, ha azt hiszi, hogy azzal büntetést von magára, vagy hozzátartozóinak valamelyikére. Kívánja-e s abban a helyzetben van-e, hogy most is éljen ezzel a jogával?

— Nem kívánom.

Tiszta és átható hangon mondotta ezt, mert bi-

zonyossággá vált benne, hogy Elsbeth becsülete menthetetlenül elvesz, ha most hallgat.

De hátha hamis eskü lesz az esküből? — hangzott fel a kérdés a lelkiismeretében. Késő volt.

— Tehát mit keresett a kertben? — kérdezte az elnök.

— Jóvá akartam tenni azt, amit szülői házamban Douglas ellen vétettek.

A csalódás és hitetlenség moraja futott végig a teremben.

— És ezért settenkedett a mások kertjében?

— Lelki szükségét éreztem, hogy találkozzam valakivel, akitől bocsánatot kérhetek.

— És erre az éjszaka idejét választotta?

— Nem tudtam aludni.

— S a nyugtalansága kergette oda?

— A nyugtalanságom.

— Találkozott valakivel a kertben?

— Nem találkoztam senkivel.

— Volt ott már azelőtt is a napnak abban az órájában?

Hosszu hallgatás; aztán megint azt mondotta, hogy: „Nem“, de ezuttal halkán és habozva mondotta, mintha kicsikarta volna a szót lelkiismeretétől...

A feszültség, mely az emberek lelkét nyomta, enyhülni kezdett, az elnök az aktáiban lapozgatott, Elsbeth pedig tágranyilt, fénytelen szemmel nézett reá.

— Hol volt, mikor észrevette a tüzet?

— Mintegy husz lépésnyire a helenenthali kastélytól.

— És mit tett azután?

— Nagyon megijedtem és rögtön hazafelé siettem.

— Mily uton ment ki a kertből?

— A kerítésen át.

— Tehát nem nyitotta ki azt az ajtót, mely a kertből az udvarra szolgál?

— Nem.

— És nem ment el a ház homlokfala előtt?

— Nem.

Ujabb nyugtalanság jelei mutatkoztak a teremben. A kulcsesomós kis ember felállt és így szólt: — Kérem az elnök urat, még egyszer kihallgatni Douglas kisasszonyt arról, hogy mit hallott akkor éjszaka.

— Kérem, Douglas kisasszony, — mondotta az elnök.

Elsbeth, Palira vetett hosszú pillantás után, lépett elő. Közvetlenül egymás mellett álltak most az emberekkel zsufolt nagy teremben, mintha egymáshoz tartoztak volna.

— Merre távolodtak el azok a lépések, melyeket hallott, mikor a tűz fénye felébresztette?

— Az udvar felé, — felelte Elsbeth halkán, alig hallhatóan.

— És világosan hallotta a kertajtó kilincsének csattanását?

— Világosan.

— Gondolja meg jól, hogy nem tévedhetett-e?

— Nem tévedtem, — felelte Elsbeth halkán, de határozottan.

— Köszönöm. Leülhet.

Téveteg léptekkel ment vissza Elsbeth a helyére. Azóta a végzetes „Nem“ szócska óta nem vette le a szemét Paliról. Ugy látszott, minden másról megfeledkezett.

— Mikor átugrott a kertkerítésen, merre ment akkor? — kérdezte az elnök tovább, Palihoz fordulva.

— Át a pusztán.

— Érintette az erdőt?

— Nem. Körülbelül két- vagy háromszáz lépésnyire futottam az erdőtől.

— Találkozott-e utközben valakivel?

— Láttam egy árnyat, mely az erdő felé tartott s mely jöttömre hirtelen eltűnt.

Hosszantartó mozgás csapott végig a termen; a vádlott elsápadt és meredten nézett a kidülledő szemével. Az államügyész nem vette le róla szemét.

Még néhány jelentéktelen kérdés következett, aztán Pali leülhetett. Büszkének és boldognak érezte magát, hogy semmivel sem árulta el Elsbethet. Mosolyogva nézett maga elé a földre és örült a saját bátorságán. De mikor esküre szólították a tanukat és neki is fel kellett emelnie kezét, úgy érezte, mintha mázsányi teher nehezednék ujjaira, mintha egy halk, szomorú hang azt kiáltaná a fülébe: — Ne esküdjél!

És megesküdött.

Mikor leült a helyére, az a hang újra így szólt hozzá: — Talán bizony hamisan is esküdtél! Pali önkénytelenül felemelte a fejét. Ekkor úgy rémlett neki, mintha egy szürke árnyék suhanna el mellette és halk lehellettel érintené homlokát.

Pali dacosan vontá össze a szemöldökét. — És ha hamisan esküdtem volna is, nem érette történt? Egy pillanatig vad öröm töltötte meg lelkét erre a gondolatra, de már a következő pillanatban nyomasztó súlytal nehezült mellére és szoritotta össze a torkát s bénította meg lábát, kezét, úgy, hogy úgy érezte, mintha többé egy moccanásra sem volna képes.

Hallotta a perbeszédék egyhangú szavait, de nem ügyelt rájuk. Csak egyszer rázkódott meg, mikor a védő reámutatott a kulcsesomójával és vékony, zsembelő hangon kiáltotta a termen át: — S hogy erről a tanuról szóljak, esküdt uraim, ki éjnek idején rendkívül titokzatos módon kószál mások kertjében s mindenféle lélektanilag mesterkélte kifogásokat keres, hogy leplezze éjszakai kalandjának gyengéd motívumait, szabad-e hitelt adniok szavainak, mikor azt mondja, hogy egyszerre árnyat látott felbukkanni és

eltünni? Árnyakat, melyeket, enyhén szólva, csak felhevült agyában láthatott. Mit keresett ő a kertben? — esküdött uraim. Éles elméjükre és életismeretükre bízom, hogy maguk feleljenek meg erre a kérdésre, ami pedig a tanut illeti, az ő dolga, hogy összeegyeztethesse esküjét a lelkiismeretével.

Erre aztán Pali teljesen összeroppant...

Az esküdtek bűnösnek mondták ki a vádlottat s a bíróság ötévi fegyházra ítélte Raudszus Mihályt.

Ugyanabban a pillanatban, mikor az elnök kihirdette a bíróság ítéletét, gunyos kacaj sivitott végig a tárgyalótermen. Meyhöfer kacagott így. Felegyenesegett a széken és kinyújtotta a görcsösen befelégörbült ujjait, mintha torkon akarná ragadni Douglast.

Mikor kivitték, egyre csak azt kiabálta: — A kis gyujtogatokat felakasztják, a nagyokat szabadjukra engedik.

Kietlenül riadt végig a tehetetlen ember kacaja a tág folyosón.

XVI. FEJEZET.

Eljött s elmúlt a tél . . . a mező fehér volt a hótól és újra kiszökdült . . . A boglárka felemelte aranyos fejét . . . a bodzafán kipattant a zsenge rügy s a kék ég alól pacsirtaszó hallatszott.

Csak a szomoru pusztai tanyán nem akart kitavaszkodni. Pali ugyan előteremtette a vetéshez szükséges magot, fából épített csűr is emelkedett már a romhalmaz helyén, de a jobb idők reménye még mindig nem tért vissza a tanyára. Tompán és könyörtelenül végezte kötelességét s mélyebbre és mélyebbre vésődtek a barázdák homlokába. Többet tépelődött magában, mint valaha s nehezen nyomta lelkét az a gondolat, hogy hamisan esküdött.

Hónapok multak el, míg tisztába nem jött magával, hogy töprengése nem más hiu szórszálhasogatásnál, mely szorongó, szavakba kapaszkodó elméjéből fakadt. Jól átgondolta azt a kérdést, melyet az elnök intézett hozzá és rájött, hogy nem felelhetett volna rá másképp. Hiszen csakugyan először történt, hogy behatolt a kertbe; ahhoz, hogy mi történt valamikor a kerítésen innen egy édes, holdvilágos éjjelen, mi köze van a törvénszék urainak?

— Nem, hamisan nem esküdtem — mondotta magában — csak gyáva, pipogya ember vagyok, ki megijed a tettnek árnyékától is. Nem kellett volna-e büszkén és örömmel letennem Elsbethért a hamis esküt? Akkor mégis volnék valami, akkor mégis tettem volna valamit, míg így csak bárgyu ésszel és csüggetegen élek a világon, csak béres vagyok és semmi más.

S e mintagyermek agyában az a forró vágy ébredt, hogy bár nagy gonosztevő volna, csak azért, mert nagyon szeretett volna bizonyosságot tenni egyéniségéről. Az a két óra, melyet a háztetőn és a törvénszék korlátja előtt töltött, most a földi boldogság foglalatjaként tűnt fel előtte és minél többet dolgozott és munkálkodott, annál lomhábbnak és haszontalanabbnak tűnt fel most maga előtt.

Atyja még mindig a hordszékéhez volt kötve s minden látszat szerint nem is szabadul tőle soha, mert az eltört lába rosszul forrott össze. Mogorván és tétlenül ült a szoba sarkában, bárgyun lapozgatott egy régi kalendáriumban és szidott mindenkit, aki utjába akadt. Csak Palival szemben érezte a kelletlen respektus egy nemét, dohogott, de csak úgy magában, mikor megpillantotta, de nem mert nyíltan szembe szállni vele.

S az anyja!

Kissé fáradtabb lett, kissé még csendesebb, egyébként kevés változást lehetett rajta észrevenni; de aki élesebben hallgatott oda, valami suhogást hallott fenn

a levegőben, mintha kánya keringne a pusztai ház fölött és szűkebbre-szűkebbre fogná köreit, hogy egyszer aztán majd lecsapjon áldozatára.

Elsbeth asszony mindenestre hallotta ezt a suhogást, tudta azt is, hogy mit jelent, de hallgatott, mint ahogy hallgatott teljes életében.

S a boldogság még mindig nem érkezett el...

Április elején ágynak dőlt. «Általános elgyengülés», állapította meg az orvos és azt ajánlotta neki, hogy menjen valami acélfürdőbe. Elsbeth asszony mosolygott s kérte, hogy senkinek se említse az acélfürdőt, mert tudta, hogy Pali holtra dolgozná magát, csakhogy lehetővé tegye számára a kurát.

A kurát, mely ugysis kárba vesznék! Elsbeth asszony tudta, minek érzi hiányát: a napfénynek! Gond asszonyság sokkal sűrűbben borította rá sötét fátylát, semhogy egyetlen sugár is beférkőzhetett volna lelkébe.

A háztartás gondja most az ikrekre szállt át. És a munka vigan pergett, el kellett ismernie Palinak is. Ha összetörték valamit, nevettek, s ha nem engedték őket sétálni, sirtak, de a sirást hamar váltotta fel újra a nevetés s az ebéd soha sem készült el oly hamar, s a tejesevény sohasem volt oly fényesre surolva.

Anyjuk látta mindezt az ablakból s azt mondotta: — Jó, hogy én elmegyek, nem is voltam már semmire sem való a világon.

Pünkösd táján kezdette álmatlanság bántani, a láz is jelentkezett...

— Oh, mily drága a kinin! — sóhajtotta Pali, mikor a lovas szolga a patikába ment és segítséget keresve nézett a fekete Zsuzsára, de az nem mozdult meg. Akárhányszor megesett, hogy fel kellett hagyni a mezei munkával, hogy tűzeget vágjanak s így néhány garasra tegyenek szert.

Anyját kezdték félelmek bántani s kérte is nagyon, hogy valaki virrasszon mellette mindig éjszaka.

De az ikrek, kik napközben fáradttá dolgozták magukat, este elaludtak a beteg mellett és keresztben borultak az ágyra, úgy hogy a gyenge, beteg nőnek sokszor viselnie kellett még fiatal testük terhét is.

Pali pihenni küldötte hugait és maga vette át a virrasztást.

— Eredj aludni, fiam — mondotta anyja — neked mindannyiuk közt legjobban van szükséged a pihenésre.

De Pali maradt — s a májusi éjjeleken, mikor künn a kertben suttogtak a virágok s az orgona-virágillat beszűrődött a réseken, sokszor órák hosszáig ültek ők ketten, kéz a kézben és egymásra néztek, mintha Isten tudja, mi mondanivalójuk lett volna egymásnak. Mindig is így volt az anya és fia közt. A bennük levő nagy szeretet kereste a szavakat, de a gond megfosztotta őket a beszélőképességüktől.

Reggel, mikor felkelt a nap, Pali jéghideg vízbe mártotta fejét, aztán munkához látott.

Jelenléte annyiban mégis megnyugtatta anyját, hogy néha mégis alhatott. Olyankor Pali lábujjhegyen felment a szobájába és lehozta a természettani könyveket, melyekben oly tudományosan és érthetetlenül volt leírva a gőzgépek szerkezete. Feje, a sok virrasztásban elfáradva, s minden szellemi munkától elszokva, még csak nehezen értette meg a homályos szavak értelmét, de hát ráért és lankadatlanul dolgozott tovább, lapról-lapra, mint a földműves, mikor a köves ugarjait szántja.

Az anyja, mikor felnyitotta szemét, azt kérdezte tőle: — Mennyire jutottál már benne, fiam?

Akkor aztán el kellett mondania s anyja úgy tett, mintha meg is értene szavából valamit.

De ha azt kérdezte: — S mivégből teszed? — akkor Pali furfangos arcot vágott s azt felelte: — Aranycsinálást tanulok belőle.

— Szegény fiam — felelte Elsbeth asszony és megsimogatta a kezét.

Egy éjszaka, mindjárt a pünkösdi ünnepek után történt, hogy megint nem tudott elaludni.

— Olvass fel valamit a tudós könyveidből — mondotta — oly jó unalmasak. Azoktól talán behunyom a szemem.

Pali úgy tett, amint parancsolta, de mikor már jóformán egy órahosszáig olvasott, észrevette, hogy bámuló, láztól fénylő szemmel néz reá s messzebb van az alvástól, mint valaha.

— Hát ebből akarsz aranyat csinálni? — kérdezte.

— Ebből, anyám — felelte Pali megdöbbenve, mert aggasztotta, hogy újra jelentkezik a láz.

— Hogyan akarod kezdeni?

— Majd meglátod — felelte Pali szokott módja szerint.

De Elsbeth asszony ez egyszer nem elégittette ki magát. — Inkább mondd meg, fiam — kérte — mondd meg mindjárt... Ki tudja, mi történik?... Szeretnék legalább valami kicsiséget, ami megvigasztal, mielőtt elalszom.

— Anyám! — kiáltotta Pali ijedten.

— Légy nyugodt, fiam — mondotta Elsbeth asszony —, mit bánod? De beszélj... beszélj nekem! Ugy kérte, növekedni látszó félelemmel, mintha a következő pillanatban talán késő volna már.

Elakadó lélekzettel és zavaros szavakkal mondotta el Pali, hogy mire gondol, hogyan akarja életre kelteni a fekete Zsuzsát, úgy, hogy ki lehessen aknázni a lápot a legmélyebb fenekéig, de ahogy így beszélt, egyszerre erőt vett rajta a rettegés, zokogva borult térdre az ágy előtt és anyja melléhez rejtette arcát.

Anyja kérte, hogy álljon fel s azt mondotta: — Nem tettem jól, hogy megijesztettelek. Hiszen ha Isten

ugy akarja, másképp fordulhat minden... Nagy örömet szerezteél nekem azzal, amit mondtál... Tudom, hogy amit te a kezébe veszel, nem ejted el egyhamar. Csak szeretném, ha még megérhetném.

Igy bátorította fel megint halkán és észrevétlenül, mikor a maga számára már nem volt mit remélnie.

Egy másik éjjelen, mikor kimerültségében ülve elaludt, a nevén szólította.

— Mit kívánsz, anyám? — kérdezte felriadva.

— Semmit — mondotta Elsbeth asszony. — Bocssás meg, hagynom kellett volna, hogy pihenj... De, ki tudja, mennyit beszélünk mi még egymással... Szeretném kihasználni az időt.

Pali ez egyszer sokkal álmosabb volt, semhogy megértette volna szavai értelmét. Közelebb ült hozzá és megfogta a kezét, de mindjárt megint leragadt a szeme.

Anyja azt hitte, hogy ébren van s mindjárt beszélni kezdett: — Jókedvű, fiatal teremtes voltam valamikor, nem sokkal másmilyen, mint a hugaid... A szívem majdnem szétpattant örömömben s a szemem mindig a messzeségbe nézett, mintha valami halhatlan szépség közelednék onnan, valami királyfi vagy más efféle. Egyszer kezdettem szeretni is — azzal a másik, nagy, égi szerelemmel, mely úgy szakad az emberre, mint a végzet. De neki én nem kellettem... Karcsu, sudár volt, szőke volt és bibircsó volt az állán. Mindig szerettem volna megcsókolni azt a bibircsót, de sohasem jutottam odáig... Ő látta, hogy szerettem s egyszer, mikor különösen pajkos kedvében volt, megölelt, becézgetett, aztán megint utamra engedett... De én boldog voltam és örültem, hogy egyszer mégis a karjai közt tartott.

Elhallgatott. Szeme fénylett, arca rózsásan, szinte leányosan tündökölt — csodásan megfiatalodott. Ekkor látta, hogy Pali elaludt, és szomorúan hallgatott el.

Pali, mikor felébredt, így szólt: — Ugy rémlett, anyám, mintha elmondottál volna nekem valamit.

— Alighanem csak álmodtad, — felelte Elsbeth asszony és mosolygott, de gondolatai eközben tovább és továbbszálltak, végig egész életén s minden sarokból előkotorászta az öröm apró maradványait, melyek bevették magukat oda.

— Tulajdonképpen nem tudom — mondotta —, miért is voltam oly szomorú teljes életemben. Ha visszagondolok, úgy látom, hogy nagy szerencsétlenség tulajdonképpen sohasem ért. Igaz, nem volt szép, mikor le kellett jönnünk Helenenthalból, s mikor láttam, hogy az égő csűr vörösre festi a szoba belsejét, az ijedtség elég borzasztóan futott végig a tagjaimon, de nagyjában és egészében mégis mindig csak jól ment sorom . . . Titeket, gyermekeket, mindnyájatokat felneveltek s egy gyermekem sem halt meg, — ennünk, innunk is volt mindig. Apád ugyan néha dörögött, de nincs az másképp a házasságban, valamikor megpróbálsz te magad is . . . Ti, gyermekek, mind szerettetek . . . Belőletek, fiukból, derék emberek lettek s a leányokból derék két asszony válik, ha Isten is úgy akarja, te pedig jól vigyázol reájuk. Mit is akarsz én tulajdonképpen?

S így emésztette magát ez a szegény, lassankint holtragyötört asszony, hogy megtudja, mi is gyötörte halálra. Gond asszonyság lassan fellibbentette fejéről a fátylat, hogy a halál az arcába fujhasson.

S egy este meghalt . . . Szemei lecsukódtak, ő maga sem tudta, hogyan. Az orvos, kit még elhívtak, kigyengülést, vértelenséget emlegetett; csak az érzékeny lelkek mondják ily esetekben, hogy: „A szíve szakadt meg“.

Keservesen sirva térdeltek ágyánál az ikrek, az apjuk, kit bevittek a széken, hangosan zokogott s erőszakosan akarta visszahívni az életbe . . . Pali az ágy fejénél állt s az ajkát harapta.

Csodálkozott, hogy nem érez oly nagy fájdalmat,

mint képzelte volna. Csak azok a mindenféle ostoba dolgokon járó zavaros gondolatok, melyek folyton a fejében cikáztak, mint a denevérek az estalkonyaton, csak azok mutatták neki, hogy mi történik a gondolkozásában.

Az óra éjfelet ütött s ekkor így szólt hozzájuk az apjuk: — Menjünk, feküdjünk le, gyermekek . . . Aki tud aludni, aludjék . . . Nehéz napok virradnak reánk.

Megölelte az ikreket, megszorította Pali kezét s a szobájába vitette magát.

— Mily jó ma az apánk! — gondolta magában Pali. — Míg anyánk élt, sohasem volt ilyen. A hugai zokogva kapaszkodtak a nyakába és kérték, hogy virraszon mellettük. Ugy félnek.

Pali vigasztalta és szobájukba kísérte őket s megígérte, hogy egy óra múlva visszajön megnézni, hogy vannak.

Mikor ez idő elmultával, égő gyertyával a kezében, ágyukhoz lépett, mély álomba merülve találta őket, szorosan átölelték egymást és piros arcukon ott csillogott még a könny.

Aztán atyjának ajtajához ment hallgatódzni s mikor onnan sem hallott ki semmi hangot, lábujjhegyen abba a szobába ment, melyben a halott pihent. Virrasztani akart mellette utoljára.

Hugai, mielőtt aludni mentek, fehér leplet borítottak az arcára, Pali azt levette, összekulcsolta a kezét s nézte, hogyan játszik viaszkos vonásain a gyertyák lobogó fénye. Nagyon kevésbé változott meg, csak a homlokán levő kék erezet duzzadt ki jobban s a szempillái vetettek a szokottnál mélyebb árnyékot lesorvadtt arcára.

Pali meggyújtotta az éjilámpást, mely betegsége alatt minden éjszaka ott égett az ágya mellett, leült arra a székre, melyen máskor szokott ülni s a halottra gondolva, csöndes áhítatba akart merülni.

De egyszerre eszébe jutott, hogy elfelejtett elkül-

deni az asztalosért, hogy jókor jöjjön mértéket venni . . . Egyszerű fenyőfakoporsó legyen . . . fekete festve . . . és köröskörül füzér erikagallyakból, mert anyja mindenkifölött szerette ezt az igénytelen, finom növevényt.

— Vajjon mibe kerülhet a koporsó? — gondolta azután s egyszerre megijedt a lelke mélyéig, mert semmije sem volt, amiből a halottat eltemetheti. Kezdet számolgatni, de sehogysem tudott eredményhez jutni.

— Először történik, hogy a maga személyére szüksége van valamire — mondotta halkan magában s eszébe jutott az a fakó ruha, melyet hosszú éveken át hordott.

Összeszámolt mindent, amit künnlevőségeiből hamarosan behajthat, de kicsiny volt az összeg s korántsem volt elég arra, hogy fedezze belőlük a temetési költségeket. Nem változtathatott a dolgon az a három rakomány tőzeg sem, melyet holnap és holnapután mindenestre beküldhetett a városba.

Aztán elővett egy lap papirost s kezdette össze-
számlálni a költségeket:

Koporsó	15 tallér
Sírhely	10 tallér
Az egyházfinak	5 tallér
Vászon a halotti inghez	2 tallér.

Aztán a temetés költségeit, melyet apja valószínűleg minél nagyszerűbben akar rendezni:

10 üveg oportói bor	10 tallér
1 doboz szivar	2 tallér
2 nyolcad sör	2 tallér.

A kalácsoshozvalók . . . buzaliszt ugyan volt a háznál, de cukrot, mazsolát, mandolát s egyebet venni kellett. Vajjon mennyi kell reá? Buzgón számolgatott, de az összeg sehogysem egyezett. Anyám majd tudja, — gondolta magában s éppen tanácsát akarta kérni, de akkor látta — hogy ott fekszik holtan.

Nagyon megijedt. Most, mikor képzelete ismét élővé tette, csak most értette meg, hogy elvesztette. Hangosan fel akart kiáltani, de erőt vett magán, mert tovább kellett számolnia.

— Bocsáss meg, anyáskám — mondotta, megcirógatva jobb kezével a hideg arcát, még nem gyászolhatlak, még előbb a föld alá kell hogy juttassalak.

Három nappal azutánra tüzték ki a temetést.

Atyja, mint Pali előre látta, nem volt hajlandó elszalasztani a jó alkalmat, hogy nagy ünnepélyességet rendezzen. A városban levő minden barátjának meghívót küldött, szép sima papirosra, ujjnyi széles gyászkerettel. Szép és választékos szavakban adott benne kifejezést fájdalmanak és egyik levélen sem mulasztotta el, hogy nagy és hatásos kacsaringót kanyarítson a névalíráshoz.

A virrasztás éjszakáján, mikor a halottat éppen ravatalra tették, megérkezett Pali két testvérbátyja. Régesrég nem voltak otthon s Pali majd hogy meg sem ismerte őket. Gottfried a gimnáziumi tanár, a komoly és méltóságteljes, szigorú arcú és pocakosodásnak induló férfit, ifju, feketefátyolos hölgyet vezetett karonfogva, a menyasszonyát, ki csodálkozó pillantásokkal nézett szét az alacsony, szegényes szobákban s igyekezett époly nyájas, mint fájdalmas arcot vágni, mert helyzete mindkettőt megkövetelte tőle... Max, a kereskedő, utána lépdelt. Kissé ledér embernek látszott, hetyke bajusza hiába igyekezett alkalmazkodni az imént árvaságra jutott fiú kedélyhangulatába s a gyász nem annyira a fájdalomban, mint a kellemetlen érzésben mutatkozott meg rajta.

A két bátyja ünnepélyesen megölelte atyját, az idegen ifju hölgy pedig lehajolt és megcsókolta előbb a kezét, aztán a homlokát. Ezután az ikreket köszöntötték, kik üdőbbek és kedvesebbek voltak a gyászruhájukban, mint bármikor azelőtt. Palit, ki az ajtó-

ban állt és zavartan forgatta a sapkáját, nem is veték észre.

Végre Gottfried megkérdezte: — Hol van az öcsénk? — Pali akkor bátoritanul előlépett és kezét nyújtotta neki...

Három szempár vetett vizsga pillantást reá...

— Csak már künn volnék! — gondolta magában Pali s mihelyt csak lehetett, az istállóban keresett magának valami tennivalót.

Gottfried utána ment. Pali megijedt, mikor jönni látta, mert nem tudta, hogy mit is beszéljen azzal az előkelő férfiúval.

— Kedves öcsém — mondotta Gottfried — egy kérésem van hozzád. Nem adhatnál a menyasszonyomnak valamivel barátságosabb szobát? Kissé szűknek érzi a helyet a leányok szobácskájában.

— Majd az én szobámat hozom rendbe neki — mondotta Pali.

— Hálára köteleznél, ha megtennéd.

Aztán néhány kérdést intézett hozzá anyjuk szenvedéseiről, az állatállományról s a jelzálogkölcsonokról, melyek az ingatlant terhelik.

— Szegények — mondotta — bizonyosan volt elég gondotok. De volt-e rá gondod, hogy lehetőség szerint megkönnyítsd megboldogult anyánk utolsó napjait?

Pali biztosította, hogy megtett minden tőle telhetőt.

— Örvendek — felelte a bátyja szigorú hangon. — Nagy kötelességmulasztás lett volna, ha nem teszed... Most pedig gyere, járuljunk együtt az üdvözültnek holtteste elé, hogy mindnyájunkat együtt lásson, mikor lenéz reánk az égből.

Kezét nyújtotta Palinak és magával vonta a szobába, melyben virágok és égő gyertyák közt békésen pihent anyjuk s hol a többiek már összegyülekeztek. Pali elfogódva állt meg az ajtóban. Sokért nem adta volna, ha egy pillanatig egyedül maradhatott volna a

halottal, de minthogy nem lehetett, csendesen kisompolygott s kívülről nézett be az ablakon, a falubeli idegen báméskodók közt, mintha ő is közéjük tartoznék . . .

Némi idő múlva odament hozzá Max és bizalmasan félrevonta.

— Egy kérésem van hozzád, jó öcsém — mondotta —, egészen kiszáradt a torkom az ut porától meg a sirástól. Nem szerezhetnél nekem egy kortyántásra való sört?

Pali azt felelte, hogy van ugyan két nyolcados hordócska, de azokat csak holnap, a temetés ünnepén lehet csapraaverni.

— Csak add ide a csapot — felelte Max —, értek én ahhoz. A hordóban levő sör épp oly friss lesz, mint ma.

S mikor Pali megfelelt kívánságának, hátat fordított neki és kiment.

Tizenegy órákor a koporsó mellett levő gyertyákat eloltották, — mindenki pihenni ment. Pali úgy látta, hogy neki már nem jutott ágy, tehát felment a szénapadlásra s ott töltötte az éjszakát ülve, mély töprengedés közben . . .

Reggel tíz órákor megérkeztek az első vendégek, még pedig olyanok, akik nem is ígérkeztek, akikre nem is számítottak. Palinak, mikor megpillantotta őket, az volt az első gondolata: — Vajjon gondoskodtam-e elég enni- és innivalóról? — s minél több kocsi járt be az udvarra, minél több, merőben idegen ember szorította meg övéinek feketekeztyüs kezét, annál nagyobbra nőtt aggodalma, annál hangosabban zugtak a fülében ezek a szavak: „Nem lesz elég!“

Apjának ma megint nagy napja volt. Ugy ült a hordszékén, mint valami trónuson. Mellette, jobbról és balról, mint két hűbéres, a két nagyobbik fia állt és bámultatta magát nagy fájdalmában. Ha új vendég lépett oda hozzá, mind a két kezével megszorította a feléje nyújtott kezét, mintha ő volna, akinek részvé-

tet kellene nyilvánítania, bánatosan hajtotta le fejét és fájdalomtól elfojtott hangon ejtett ki efféle szakadozott mondatokat: — Igen, elhagyott bennünket! . . . Aki elment, elment! . . . Nincs balzsam a szív sebére! . . . Tegye jóvá számára az ég, amit a föld vétett ellene — s több effélét.

Közben odaszólt Palinak: — Nem gondoskodom, fiam, a borról . . . Fiam, szívtart Wegmann urnak! . . . Fiam, legyen rá gondod, hogy ne maradjanak étlen-szomjan a vendégeim!

Pali egyiktől a másikhoz futott, mint a pincér, aggódva számlálgatta a palackokat, melyek rohamosan fogytak és irigyelte a hugait, kik nyugodtan ültek egy sarokban a szép fekete ruhájukban és szívük szerint kisírhatták magukat, közben pedig az idegen sógornő vigasztalagatta őket . . . A gyászruhákra nem is gondolt számításai közben és jó szerencse volt, hogy a kereskedő könyvre szolgálta ki, másképp a hugai nem mutatkozhattak volna. Ő maga nem is látszott a gyászolók közül valónak egyszerű, szürke ruhájában s a vendégek legtöbbje, aki nem ismerte, nyugodtan ment tovább mellette és tudomást sem vett létezéséről, mikor borral és szívarral kínálta őket.

Az udvarra egy sereg idegen nő is érkezett, akik szerették anyját csendes, egyszerű lénye miatt s akik csatlakozni akartak a gyászmenethez, anélkül, hogy a gyászolótársasághoz tartoznának. Apjának hadvezéri pillantása csakhamar felfedezte őket.

— Eredj ki, Pali fiam — kiáltotta — és kérd meg a hölgyeket, hogy jöjjenek be a mi szomorú házukba.

Habozva engedelmeskedett Pali, mert nem tudta, hogyan öltöztesse szavakba a meghívást. Mikor kilépett a küszöbre, első pillantása Elsbethre esett, ki egyszerű gyászruhában állt a falubeli asszonyok közt és fehér rózsakoszorút tartott a kezében. S mikor megpillantotta Palit, a szeme megtelt könnyel.

Pali egy pillanatig úgy érezte, mintha oda kel-

lene szorítania arcát a ruhájának redőihez, hogy ott sirja ki magát, de ott álltak Elsbeth mellett a többiek és merően néztek reá. Félszegen hajolt meg s így szólt: — Atyám kérdezteti . . . hogy nem akarják-e megnézni a halottat.

Az asszonyok lassan bevonultak a házba, csak Elsbeth habozott még.

— Kedves, szegény Palim, — mondotta a leány és megfogta a kezét.

Pali lehunyta a szemét s néhány lépéssel hátrántorult.

— Csak gyere — mondotta, megint összeszedve magát —, nézd meg, hiszen mindig úgy szeretett téged.

— Pali fiam, hol vagy? — harsant meg apjának szava belülről.

— Pali — mondotta Elsbeth akadozva és patakzott a könny szeméből —, ne csüggedj, vannak még mások is, akik . . . szeretnek.

— Oh igen — mondotta Pali —, tudom . . . de gyere . . . bort kell töltenem.

Elsbeth mélyen felsóhajtott, aztán bátortalanul ment utána és megint elvegyült az asszonynép között.

— Jer ide, Pali! — intett neki az apja, ki vissza látszott álmodni magát a régi hatalmába s mikor Pali lehajtotta hozzá a fejét, a fülébe sugta: — Hallom, a bor elfogyott? Mire véljem, csuffá akarsz tenni bennünket?

— Azt hiszem, még van néhány palack.

— Legyen rá gondod, hogy elég legyen, mig megérkezik a pap. Az asszonyoknak is kell adni egy pohárral.

— Oh, bár jönne már a pap! — sóhajtotta Pali és igyekezett csak félig tölteni meg a poharakat.

Végre megérkezett a pap. A társaság utánatódult a szobába, ahol a halott feküdt a ravatalon . . . Az egész helyiség napfényben uszott és azok a fénysugarak, melyek a lassan bólingató hársfalombokon tör-

tek át, vigan játszadoztak a halott márványfehér arcán.

Pali segített a koporsó fejéhez vinni atyjának székét, aztán visszavonult egy csendes zugba, hol a gyászvendégek nem láthatták s hol kissé megpihenhetett, mert belefáradt a sok futkosásba. De nem engedték erőt gyűjteni. — Hol van a legifjabbik fiu? — kérdezte a lelkész, ki az egész családot maga köré akarta gyűjteni.

— Pali, gyermekem, hol vagy? — kiáltotta az atyja.

Erre aztán elő kellett lépnie és helyet adtak neki közvetlenül a koporsónál, atyjának széke mellett.

A gyászolóközönségen morajlás futott végig és néhányan meghökkenve néztek egymásra, mintha azt akarnák mondani: — Hát ez is a fia volt... No, akkor szép bakot lőttünk.

A napsugarak játéka feltűnt a papnak is s reájuk alapította a gyászbeszédét. A mi földi világunk napja ugyan szépen és fényesen ragyog, de az még semmi, az még merő sötétség az égi napfényhez képest. Aztán felmagasztalta a halottat és dicsérő szavakat juttatott a hátramaradottaknak, főképpen a hü férjnek s a két legidősb fiunak, kik büszke főpillérei ennek a háznak; de jutott egy morzsa Palinak is, mint annak a kamarásnak, kit ura hünek talált mindhalálig.

Csak az a kár, hogy Pali semmit sem hallott ebből a mézédés dicséretből! Minden gondolat nélkül bámult maga elé. Pillantása megakadt azon a selyemszalagon, mely anyjának főkötőjéről meredt felfelé s mely gyengén megmozdult, mikor átsuhant rajta az a fuvalom, melyet a pap karjainak hadonászása keltett. Olyan volt így, mint a fehér pillangó, mely meglibbenti szárnyát, hogy felszállhasson a levegőbe.

Aztán karének következett s feltették a koporsó fedelét... Ebben a pillanatban a hátulsó sorokból velőtrázó kiáltás hallatszott fel: — Anyám! Anyám!

Ijedten és csodálkozva fordult hátra mindenki.

Douglas Elsbeth volt, aki ezt a kiáltást hallatta. S most ájultan feküdt szomszédnőinek karjai közt.

Pali nagyon megértette. Elsbeth arra a pillanatra gondolt, mikor majd saját anyjának halotti arcára borítják a fekete fedelet. És esküt tett magában, hogy akkor is hiven és vigasztalva áll mellette. Az atyja is felpillantott és vonásairól világosan ki lehetett olvasni a kérdést: — Hát ez is itt van?

Elsbethet egy szomszédos szobába vitték át s két asszony mellette maradt, míg magához tér. A koporsó pedig, melyet magasra emeltek, imbolyogva haladt ki az ajtó nyílásán, míg a halottaskocsin megpihenhetett.

Pali a kalapjáért nyult. Ekkor utat tört magának hozzá Gottfried és valami puha feketeséget nyomott a markába.

— Legalább tedd a karodra ezt a gyászfátyolt — sugta a fülébe.

— Minek?

— Még azt hinnék, hogy nem akarsz gyászt viselni.

Pali megijedt erre a gondolatra és úgy tett, amint bátyja mondotta. Aztán még emésztette magát, hogy így meg kellett szégyenítenie magát s csak sokkal később állt előtte tisztán, hogy kettőjük közül melyikük gyászolt igazabban.

A temető künn volt a puszta közepén. Három magányos fenyőfa mutatta messziről a hollétét és a körülötte levő kerítésfal szélén sűrű vadrózsabokrok virágoztak. Oda tartott a szomorú menet. A fiuk mindjárt a koporsó után mentek, az apa kissé távolabb követte őket egy kis kocsin az ikrekkel.

Pali meredten nézett a földre. A homokra gondolt, amelyet a lába gázolt... a borra... Elsbethre... atyjának hordszékére... és arra az erikakoszorura, mely félig levált a koporsóról és úgy függött rajta hátul. Feltette magában, hogy vigyáz, nehogy azt is leeresszék a koporsóval a sírgödörbe.

A sírnál nem érzett mást, mint valami erős tüze-

lést a két halántékában s míg a pap az áldás szavait mondotta, neki egyszerre eszébe jutott, hogy a bor helyett egész nyugodtan adhatott volna mindenkinek sört. Aztán vigyáznia kellett az ikrekre, kik fájdalomukban ostobálkodtak és utána akartak ugrani a koporsónak. Magához ölelte és megcsókolta őket s azt mondotta nekik, hogy hajtsák vállára a fejüket. Azok megtették, lehunyták a szemüket és úgy szedték a lélegzetet, mintha aludnának.

Mikor az első rögök a koporsóra hullottak, Palinak az a visszás érzése támadt, mintha kugligolyókat görgetnének körbe a fejében s mikor fakó színnel és csupaszon kezdett feldomborulni a sírhalom, azt gondolta magában: Ide holnap gypet kell vágatni köröskörül...

Az embersokaság szétszéledt, apját visszavitték a kocsijára s a három fiu gyalog indult hazafelé. Max és Gottfried halk, ünnepélyes hangon beszéltek az elhunytira vonatkozó legrégibb emlékeikről, de Pali mélyen hallgatott és azt gondolta magában: — Hála Istennek, hogy már a föld alatt tudom!

Az agya még mindig betegesen dolgozott, még mindig nem értette meg, nem akarta megérteni... de, mikor most belépett az udvarba, mely oly szürkén és siváran tárult eléje a zszindelyfedelű istállójával, akkor egyszerre a villámsugár erejével, vadonatu felismerésként szakadt reá a gondolat: — Elment az anyám!

Megfordult a saját tengelye körül, két kezével a levegőbe kapott s mintha villámcsapás érte volna, a földre rogyott...

XVII. FEJEZET.

Elmult a nyár, ködös ruhájában kilopózott a pusztára az ősz. Vörös napsugarak járták végig fáradtan az erdő peremét, s az erika lecsüggesztette biborvörös fejét. Ezidőtájt különös hangok hallatszottak fel a tanya udvarán, mely egyébként csendesebb volt, mint valaha. Kalapácsütésként s harangszóként hangzottak végig szigoruan kimért ütemekben a pusztá messzeségén, hol tompábban, hol élesebben, de sohasem dallamos utórezgés nélkül, mely lassan zsongott át a levegőn.

A falubeliek csodálkozva álltak meg az országun. Az egyik kérdezte: — Vajjon mi lehet az a Meyhöferéknél? A másik pedig azt mondotta: — Ugy szól, mintha kovácműhelyt állítottak volna.

— No, a saját szerencsájének kovácsa ugyan még sem lesz — mondotta a harmadik, aztán kacagva oszoltak széjjel.

Az öreg Meyhöfer, ki rendszerint ásitozva és morgván ült a szoba megszokott zugában, az első hangok hallatára hirtelen felegyenesedett s hívta az ikreket, hogy mondják meg, mi történik künn. De azok nem mondhattak többet, mint hogy ma reggel egy mesterember jött a városból ráspolyokkal, kalapácsokkal és forrasztókészülékkel s Pali, mindenféle tervvel és rajzzal a kezében, hosszan tanakodott vele. Szaladtak is mindjárt megnézni, mi történik, s amit ott találtak...

A szin hátamögött, faállványok közt, mint valami dáma, akire krinolint vetettek, ott állt a «fekete Zsuzsa» s az állványon nagy igyekezettel mászkáltak Pali meg a mesterember s kopácsoltak, vizsgálódtak és csavargattak a szegecselések körül.

Az ikrek csodálkozva néztek egymásra, mert gyanították, hogy valami nagy dologra készülődnek ott, de azt már, hogy hirt vigyenek az apjuknak, még

sem tartották szükségesnek; eszükbe jutott, hogy két levélkét, melyeket ők irtak, gyorsan és titokban postára kell küldeniök a szolgálóleánnyal.

Pali eközben fenn állt a «fekete Zsuzsa» gömbölyded derekán s a karcsu kéményéhez támaszkodott és vágyó pillantásokat vetett a lápra, mint valami Kolumbus, ki új világot akar felfedezni.

A vakmerő megtette az első lépést. Az anyja halálát követő hosszú, álmatlan éjszakákon, mikor a fájdalom belemarkolt a lelkébe, az elhunytinak panaszos arcképe előtt a könyveiben keresett menekülést. Ugy furt magának utakat a sötét teóriákon át, mint a vakondok, s mikor az izgató szellemi munkától már zugott a feje, mikor már-már elhagyta ereje, akkor így kiáltott magában: — Ne csalódjék utolsó reményében! — Olyankor aztán megfeszültek tagjai, fejében az akaraterő villámai cikáztak át s tovább és tovább haladt a nem szünő munkában, míg a vashól kovácsolt talány harmóniával tele játékká lett, míg minden emeltyűje izommá, minden csöve vérerescskévé alakult át a legbölcsebb terv megvalósulásaként, mint az emberi test az örök teremő alkotása szerint.

Hetek és hónapok multak eközben. Pali elméje annyira elmerült a tudás szomjúságában és az alkotás vágyában, hogy mindaz, ami máskor mozgatta, eltűnt messzire, mint az árnyék. Anyjának képe békésebb, nyugalmasabb lett s mosolyogni kezdett. A termés, mintha láthatalan szellemkezek hordanák, észrevétlenül halmozódott fel a csűrben s mikor a nyár egyik napján az utolsó zsupp zabot is lerakták a boglya mögé, Pali a homlokához kapott, mint aki álmodik s azt mondotta: — Ugy rémlik, mintha csak tegnap láttam volna kibujni az első kalászt.

A gépet Pali utasításai szerint szétszedték s legapróbb részletéig megvizsgálták. A hibát, melyet mérnökember az első pillanatban észrevett volna, nekik kettőjüknek előbb fáradságosan meg kellett keresniök és megmagyaráztatniok egymásnak. Sokszor órák

hosszáig tartó vitatkozás folyt köztük, mint valami képviselőtestületi ülésen.

Egyszer a mester türelmetlenül kérdezte: — Az ördögbe, miért nem küldte javítóintézetbe ezt a masinát?

Pali meghökkent. Hát ez helytálló gondolat! E pillanatban vadonatujnak tűnt fel előtte, pedig régebben már sokszor megfordult az ő fejében is. De soha sem határozhatta el reá magát, tulvakmerőnek, tulnevetségesnek rémlett, aztán meg nagyon félt, hogy a fekete Zsuzsát, mint meg nem javíthatót vissza-küldik néki.

Mikor besötétedett s a mester meg a cselédek abbanhagyták a munkát, egy órahosszáig szokott még motoszkálni a szerszámok közt, nem azért, mintha szükség lett volna reá, hanem csak, mert még nem akarta elhagyni a fekete Zsuzsát. Legjobban szeretett volna reggelig őrt állni mellette. Szeretett volna azonkívül még egy rajzot, vagy a könyvei közül néhányat a hóna alá csapni, nem, mintha annak is lett volna célja, mert hiszen sötét volt, de jól esett a lelkének, ha mindezt úgy szépen egymáshoz közel tudta. Mind ezt a legnagyobb titokban tette, mert senki sem volt szilárdabbul meggyőződve róla, hogy Pali teljes és tökéletes bolond, mint Pali maga.

Egy este, mikor a sötétben egy könyvet keresett, a fiók egyik hátulsó zugában egy selyempapírba burkolt hosszú és hengerded valami akadt a kezébe. Érezte a sötétben is, hogy elpirul. Elsbeth fuvolája volt. Hogyan is lehet, hogy ily ritkán gondolt reá s arra, aki adta? Fájdalmának árnyvilága egészen elnyelte azt a fényes alakot, mely utoljára azon a leg-sötétebb napon jelent meg előtte s most minden gondja és fáradozása közben maga is árny lett számára. Az első pillanatban alig tudta lelki szemei elé idézni vonásait, csak lassan-lassan alakult ki újra a képe lelkének belsejében.

A könyv helyett a fuvolát vette a hóna alá, lesompolygott a színbe és ráült a gőzkazánra. Kíváncsian tapogatta a billentyűket, szájához illesztette még a sipját is, de nem mert belefújni, mert senkit sem akart megzavarni álmában.

— Pedig szép volna — gondolta magában —, ha mindenféle szép dallamot fújhatnék rajta és közben Elsbethre gondolnék. Akkor újra meghányhatnékvethetnék magamban mindent és megtudhatnám, hogy magamért is vagyok a világon! — De hát magamért vagyok-e a világon? — kérdezte. — Hiszen mondják, vannak olyan emberek is ezen a földön, kiknek joguk van reá, hogy maguknak éljenek és a maguk kívánsága szerint alakítsák meg a világukat, de azok nem olyanok, mint én; azok szépek, büszkék és bátrak s azokra mindig süt a nap. Azok megengedhetik maguknak azt az örömet is, hogy van szívük, hogy a szívük szerint cselekedhetnek. De én . . . Oh, Istenem! — elhallgatott és szomoruan nézte a fuvolát, melynek billentyűi bágyadtan fénylettek a szín félhomályában.

— Ha én olyan volnék — folytatta kis idő múlva —, akkor híres zenész lett volna belőlem — tudom, hogy sok olyan dallam van itt benn, amelyet más ember még nem füttyült el — s ha célomat értem volna, akkor feleségül vettem volna Elsbethet s apámat gazdag emberré, anyámat boldog anyává tettem volna. Így pedig anyám meghalt — apám szegény nyomorék —, Elsbeth máshoz megy feleségül, én meg nézem ezt a fuvolát és nem tudok rajta játszani.

Hangosan felkacagott, aztán előrecsuszott az állványon, úgy, hogy a kéményhez ért. Megsimogatta és azt mondotta: — De azért úgy megtanulok játszani ezen a fuvolán, hogy öröm lesz hallgatni.

Amint ott ült, úgy rémlett neki, mintha félig elfojtott kacajt és suttogást hallana a kert felől. Odafigyelt. Semmi kétség: Valami szerelmi párocska éledleg, vagy több is egynél, mert a legkülönbözőbb han-

gok hallatszottak innen is, onnan is, mint valami kis verébcsapatból.

A cselédlánnyok, úgy látom, szeretőt tartanak — mondotta magában —, majd ellátom mindjárt a dolgukat.

Leakasztotta az istálló ajtajáról az ostort s hal-
kan átmászott a hátsó kerti sövényen, hogy elállja ut-
ját az idegen legényeknek.

Egyszerre szinte megkövülten állt meg, szeme ki-
dülledt s az ostornyel részketett kezében. Hugainak
hangjára ismert.

Egy fatörzs mögé állt és hallgatódzott.

— Békében hagy most benneteket? — kérdezte
éppen sugva az egyik szerető.

— Most sok dolga van a gépével — felelte Mar-
gitka hangja —, megkimél bennünket még az izetlen
prédikációitól is . . .

— No, úgy sem adtatok rá sokat.

Margitka halkán kacagott. — Hiszen akármilyen
méltósággal viselkedik, mégis csak ostoba fiú. A sze-
relemhez pedig nem ért. Mióta az eszemet tudom,
mindig ott ólálkodott Douglas Elsbeth körül, de azt
hiszed, volt már bátorság benne, hogy rá is mert volna
nézni? Az majd persze szépen megköszöni, hogy olyan
epedő szerelmest tartson magának, akkor az a Leó
nevű unokatestvére már egészen más legény.

Pali úgy érezte, hogy most mindjárt eláll a szív-
verése, mégis tovább hallgatódzott.

— Nem értem, egyáltalában miért fogadtok neki
szót — mondotta a szerető hangja —, mi mindig jól
elpáholtuk, aztán hagytuk, hogy hadd szaladjon s há-
lából ezér még ő kér tőlünk bocsánatot. Olyan nyul-
szivű embernek elég, ha az ember egyszerűen meg-
mutatja a karmát.

— No megállj, te bujtogató! — gondolta Pali, aki
most már tudta, kivel van dolga.

Margitka hévvel felelte: — Ejnye, te csunya, azt
még sem érdemelte tőlünk. Ugy szeret bennünket,

hogy tulajdonképpen szégyelnünk kellene, hogy megcsaljuk; a mi kívánságunkat kiolvassa a szemünkből, már meg is teszi és esküdni mernék rá, hogy csupa szeretetből oly szomorú mindig. Így aztán az ember néha-néha még is lenyeli az erkölcsi prédikációit, különösen, mikor az ember úgy sem ad reá soha.

— Jó, hogy tudom — gondolta Pali — és félkörben ahhoz a lugashoz kanyarodott, melyben a másik párocska volt. Ott jóval csendesebben voltak, csak néha-néha hallatszott egy csók vagy egy kis kacaj a lombok homályából. Aztán meghallotta Katka hangját:

— És miért táncoltál múlt vasárnap oly sokáig Matilddal?

— Aljas rágalom, — felelte a másik Erdmann-testvér. — Micsoda rágalmazó csapott be ezzel a hírrel?

— A papék Hedvigje mondotta.

— No az még az igazi; irigyel, annyi az egész. Múlt vasárnap is oly tüzes pillantásokat vetett reám, hogy azt hittem, felgyújtja a hajamat.

— Oh, a hamis!

— No, ne nagyon busulj miatta! Hamisak vagytok mind! Édes kis pacsirtám, napsugaram, kis bohóm — hajtsd az ölembe a fejedet —, meg akarom cibálni a hajad.

— Igazán?

— Ne így — az óraláncomon fekszel... Így már jól van! Dalolj valamit.

— Miről daloljak?

— A szerelemről.

— Előbb szerezz rá érdemet, te betörő.

Arra akkor csend volt egy kis ideig, Katka aztán halkán trillázni kezdett.

Félháromkor zeng a csalogány

Az orgonaágakon,

Egyszerre csak halk neszt hallok ám

S kettétörik ablakom.

Félháromkor történt a baj,
 Gondoltam már megnézem én
 S egy létrát látok az ablak alatt
 S egy ifjút a faltövén — lalala!

- Dalolj tovább!
- Ó dehogy! Tulajdonképen illetlenség.
- Akkor mért kezdetted meg?
- Katka halkán kacagott és nem felelt.
- Dalolj valami mást!
- Mielőtt hozzáfogok, adj egy csókot! — Rövid tusakodás, aztán a férfi hangja:
- Micsoda? Előbb akarod, aztán nem engeded, te karmos cica?
- Itt vagyok!
- Eressz el! ... a mennykőbe ... karmolsz!
- Ha mást veszel feleségül, kikaparom a szemed.
- Mást nem teszel?
- Nem, lefekszem a borókacserje alá és halálra éheztetem magam. De a temetésemre el kell majd jönni neked is. Juj! Az lesz csak a szép! Hallgass ide, tudok egy szép verset:

Tudod, hogyan szeretlek én?
 Egy sir van a puszta közepén,
 Magánosan pihen a dalnok benne,
 A sirba vitte, megölte szerelme!

Csak alszik és álmodik szeliden,
 Szerelmét, ah sohasem feledi —
 A sir körül, éjfél körül
 Várj, míg felnyílnak szemeim.

A dalhoz ért, a csókhöz ért:
 Elmondja, hogy égek a kedvesemért.

- Nem szép?
- Nagyon szép! Kitől tanultad, te kis cica?
- Valamikor egy daloskönyvben találtam, mely az anyámé volt. Azt hiszem, ő maga is csinálta.

Pali az egész beszélgetés alatt kinos kábulatban állt ott, de mikor anyjának nevét hallotta, erőt vett rajta az indulat s odacsapott ostorával a szerelmi pár feje fölé, úgy, hogy a lugas száradni kezdő levelei han-

gosan zizegve röpködtek szerte-széjjel. Hangos kiáltással rebbentek szét azok ott benn. S az Erdmannok, alighogy megismerték Palit, már is nagy kedvet mutattak a megfutamodásra, de a lányok sirva csimpaszkodtak beléjük. Védelmüket keresték a saját testvérbátyjuk ellen.

— Ide gyertek! — kiáltott a két Erdmannra Pali. Erre azok eloldózkodtak a kedveseiktől és egymáshoz futottak, hogy kölcsönösen fedezzék egymást. A két Erdmann mindjobban és jobban hátrált.

— Itt maradtok! — kiáltotta Pali.

— Mit akarsz tőlünk? — kérdezte az idősebbik, aki legelőbb találta meg az orcátlanságát.

— Felelni fogtok nekem!

— Hiszen tudod, hogy hol vagyunk találhatók — mondotta az ifjabbik és rángatott egyet a bátyja kabátja szárnyán, hogy együtt oldjanak kereket. De Pali ebben a pillanatban mellenragadta . . .

— Bocsáss el! — kiáltotta amaz.

— Velem jöttök a házba!

— Oh nem, azt nem — felelte az idősebbik.

— Nem is tudom, hogy voltaképpen mit akarsz tőlünk, — mondotta a fiatalabbik, ki, magán érezve Pali vasmarkát, nem kis mértékben szurkolt. — Szeretjük a hugaidat — tehozzád nincs semmi közünk.

— S ha szeretitek, nem tudjátok, hol van az ajtó, ahová jöhettek, hogy megkérjétek őket? Rablók!

— Ebben a pillanatban Ulrich kiragadta öccsét Pali karmaiból s mielőtt Pali magához térhetett volna meglepetéséből, vad száguldással törtettek át a kerten, átvették magukat a kerítésen és eltűntek a pusztasötétségében.

Egészen kábultan fordult hátra Pali s látta, hogy a hugai egy fatörzs mögé bujnak el.

— Jertek! — mondotta a ház felé mutatva és azok zokogva követték. Mikor pedig be akartak osonni a szobájukba, Pali, kinyitva a nappali szoba ajtaját, azt mondotta nekik: — Ide bel!

Reszketve húzódtak meg egy sarokban, mert nem tudták, mi büntetés vár rájuk.

Pali gyertyát gyújtott, kezébe vette a családi albumot és egy képet vett ki belőle.

— Most jertek a szobátokba. — Azok, mint két megbánó báránka, mentek szepegve utána.

— Ki ez? — kérdezte Pali szigorú hangon és a képre mutatott. Anyjuk fiatalkori arcképe volt és majdnem végképpen elhalványult az évek hosszú során. De mégis ráismertek, kezüket tördelve estek térdre az ágya előtt és keservesen sirtak a vánkosába... Aztán bevallottak mindent. A dolog sokkal rosszabbul állt, mint Pali sejtette volna... Borzasztó hallgatás támadt. Pali az ablakhoz ment és kinézett a sötétségbe.

— Hála Istennek, hogy meghaltál, anyám — mondotta s összekulcsolta kezét. A hugai akkor hangosan felzokogtak s térdükön csuszva mentek hozzá és meg akarták csókolni a kezét. Ő pedig megsimogatta a hajukat. Nagyon is szerette őket.

— Gyermek, gyermekek! — mondotta s leroskadott egy székre.

— Szidj bennünket, Pali — zokogott Katka.

— Ne szidj, inkább verj meg bennünket — kérte Margitka — megérdemeltük. Pali megdörzsölte a homlokát. Az egész még mindig úgy tűnt neki, mint valami rossz álom. Hogyan is történhetett? — suttogta magában. — Hát oly rosszul vigyáztam reátok?

— Azt... mondották..., hogy... elvesznek bennünket! — nyögte ki végre Katka.

— Mire a gyászév elmúlik, azt mondták, meg lesz a lakodalom — tette hozzá Margitka.

— No, ha azt mondták, akkor meg is teszik! — kiáltott Pali, vigasztalódva, magát biztatva. — Ne térdepeljete, gyermekek, térdepeljete csak a jó Isten előtt, szükségtek van reá... Ez a kép mától fogva minden éjszaka ott lesz az éjjeli szekrényteken...

vajjon lesz-e bátorságtok akkor is, hogy a gyalázat útján járjatok? Jó éjszakát!

Azok odarohantak hozzá és kérve kérték, hogy maradjon náluk, úgy félnek; de Pali csendesen kiszabadította magát s a felső szobájába ment, ott aztán sokáig töprengett még a sötétben. Ugy szégyelte magát, hogy azt hitte, sohasem fogja többé elbirni a nap-pali világosságot...

Másnap reggel hívatta a mestert és kifizette a járandóságát. A derék ember egész ijedten nézett reá. — De Meyhöfer ur, most, mikor minden a legjobb úton van? — mondotta.

— Igen, a legjobb úton — dünnyögte Pali elgondolkozva. — A szerencsétlenség, a gyalázat felé, a mesternek igaza van.

— Valami közbejött — mondotta aztán —, ami elveszi kedvemet a munkától... Egyelőre hagyjuk abba, s ha eljön az ideje, majd megint érte megyek.

Az ikreknek másnap reggel ki volt sirva a szemük. Nem mertek bátyjuk szeme közé nézni.

— Tehát ilyenek az elbukottak — gondolta Pali és megfogadta magában, hogy szigorú börtönőrük lesz. De mikor először förmedt rájuk s azok alulról felfelé fájdalmasan alázatos pillantásokkal csakugyan magdolnaszerűen néztek a szemébe, akkor nagy szánakozás fogta el, úgyhogy sirva ölelte őket a karjai közé: — Csönd legyen, gyermekek, minden jóra fordul.

Szentül meg volt győződve, hogy a két Erdmann egy napot sem mulasztva, jön át a pusztai tanyára. Ide fogja őket üzni a lelkiismeret — mondotta magában. Oly biztosan épített erre, hogy ebéd után sürgősen felkérte atyját, aki lustaságában nagyon be szokta mocskolni a ruháját, hogy vegyen magára másik kabátot, mert fontos látogatókat várhatnak. Az apja zsémbelve fogadott szót, aztán annál jobban patvarkodott, mikor meggyőződött róla, hogy a nagy fáradsága kárbaveszett.

— Majd eljönnek holnap — vigasztalta magát Pali lefekvéskor — ma nem volt hozzá bátorságuk. — De elmúlt a következő nap is anélkül, hogy bárki jelentkezett volna, s így mult el az egész hét.

— Meg kell könnyíteni a dolgukat — mondotta egy reggel. Befogatott a kis csézába, melyet nemrég vett egy árverésen és áthajtott Lotkeimba, az Erdmann-fivérek birtokára, melyen szüleik halála óta együtt gazdálkodtak. Összeszorult a szíve szégyenletében és haragjában, hogy most szinte a kérő szerepében teszi lábát azoknak a házába, kik oly sok rosszat tettek már vele életében. Nem sok hujja volt, hogy vissza nem fordult a kapu előtt, de aztán erősebb kézzel ragadta meg a gyeplőt s az ajka így rebegett: — Ne muljék rajtad.

Áthajtott az udvaron, melyet helyenként csunya bozót éktelenített el s melyet nagy, de nagyon romladozó gazdasági épületek vettek körül, s megállt az urasági ház előtt, melynek ablaktábláin fekete-fehér karikákat látott, jelölül, hogy az urak ott célba szoktak lövöldözni.

— Tisztességnek ugyan nem nagy tisztesség, hogy az ember ide adja férjhez a hugait, de sok tisztességre már ők nem tarthatnak igényt — gondolta magában s odakötötte lovait a lépcső korlátjához, mert egy emberi lelket nem látott közelében. Abban a pillanatban, mikor a ház tornácába lépett, úgy tűnt neki, mintha halk hangzavart s a háttérben ajtócsapkodást hallana. Aztán egyszerre minden elcsendesedett. Pali belépett a lakószobába, hol reggeli maradványait látta az asztalon s mely még tele volt szivarfüsttel. Egy darabig nem mozdult s várt. Aztán becammogott a szobába. Zavarodottan vigyorogva, egy öreg és sovány asszonyszemély lépett be a másik ajtón.

— Az uraságok nincsenek itthon — mondotta, be sem várva, hogy kérdezik. — Korán reggel mentek el kocsin s egyhamar nem is jönnek haza.

— Sebaj, majd várok — mondotta Pali s közben

ugy rémlett neki, mintha az udvarból a leggyorsabb tempóban robogna ki egy kocsi. Ijedten szökött fel s odasietett az ablakhoz, mert azt hitte, hogy elszabadult a lova; de mikor látta, hogy nyugodtan áll a helyén, valami gyanu ébredt benne, olyan gyanu, melyet egy perccel azelőtt még felháborodva utasított volna vissza. Az öreg gazdasszony nem merle kiutasítani s rendületlenül, persze étel s ital nélkül tartott ki helyén estig Pali. Mikor besötétedett, csüggetegen és megalázottan indult hazafelé.

Másnap reggel megint jelentkezett — ekkor is mindhiába. Harmadnapra erősen bereteszelve találta a kaput. Vadonatu j lakat függött a tolóvason. Ugy látszott, egyenesen reá való tekintettel vették. Ekkor már nem kételkedhetett, hogy a két testvér szántsándékkal tér ki utjából. — Nem mernek a szemem közé nézni — mondotta magában — majd irok nekik.

De mikor kezébe vette a tollat, hogy barátságos, békülékeny szavakat csikarjon ki belőle, oly undor fogta el ettől a hozzá méltatlan szándéktól, hogy összetörte az asztal fedelén és sóhajtvá futkosott fel s alá a szobában.

— Megyek, mert előbb erőt kell meritenem hozzá — mondotta és csendesen ment át a leányok szobájába. Azok az ablaknál ültek, egy szót sem szóltak és sápadtan néztek ki a messzeségbe... Az egyik aztán fejét a másiknak vállára hajtotta s halkán és szomoruan mondotta neki: — Többé nem jönnek ide!

— Félnek tőle — sóhajtotta a másik.

Mire aztán uj töprengésbe merültek.

— Ugy — mondotta Pali nagyot sóhajtvá s visszasompolgott a saját szobájába — tudtam, hogy ugy nem megyek semmire. Aztán ujab b levélpapírt vett elő s megírt egy szép levelet, melyben érté sere adta az Erdmann-fivéreknek, hogy már nem neheztel rájok, hogy mindent megbocsát nekik, ha visszaadják hugainak az elvesztett becsületüket.

— Holnap itt lesznek — mondotta s megköny-

nyebbülten sóhajtott fel, mikor a levélszekrénybe dobta irását... A nap többi részén céltalanul kóborolt a pusztán, mert nem mert senkinek a szeme közé nézni, annyira szégyelte magát.

Hanem a két Erdmann nem jött el...

Karácsony estéje volt, közvetlen azelőtt, hogy le szállt a sötétség. Nagy hó borította a pusztát, a szürke égből sűrűn hullott a hó s Pali egyszerre csak észrevette, hogy a hugai veszik a kalapjukat s köpenyüket és ki akartak szökni a ház hátulsó kapuján.

Utánuk sietett s kérdezte tőlük: — Hová?

Arra azok sirva fakadtak s Katka azt mondotta: — Kérlek, kérlek, ne kérdezd tőlünk. — De Pali valami kietlen félelmet érzett s karonragadva őket, azt mondotta nekik: — Utánatok megyek, ha nem valljátok meg.

Margitka akkor zokogva mondotta ki: — Anyánk sirjához megyünk.

Pali megborzadt attól a gondolattól, hogy oly szent helyre mernek menni, de őrizkedett kifejezni előttük ezt a gondolatát. — Nem, gyermekek — mondotta s megcirógatta az arcukat — nem engedem meg, nagyon felizgatna benneteket, azonkívül pedig nagy hó van a pusztán s mindjárt besötétedik.

— De valakinek mégis ki kell mennie — mondotta Katka bátortalanul — ma, karácsony estéjén.

— Igazad van, hugom — felelte Pali — kimegyek majd én magam. Ti maradjatok apátnknál s gyujtsatok meg neki néhány szál gyertyát. Ha Isten is úgy akarja, vigasztalást hozok nektek a temetőből.

Rábeszéltették magukat s visszamentek a házba. Ő pedig meleg kabátot huzott magára, fejére csapta a sikkáját és kiment a sötétségbe.

— Zárjátok be ma este a kapukat — mondotta, mielőtt kiment az udvarból, mert homályos sejtelve volt, hogy csak késő éjszaka tér vissza. És ha meglepné a hófergeteg...

A fehér pusztaság némán terült el szemei előtt. Seholy egy út vagy csapás... Az a három magányos fenyőfa, mely messziről sötét árnyakként meredt az ég felé, az egyetlen útbaigazító jel volt, melyhez lépteit irányíthatta. Halk susogással köszöntötték ezek a fenyőfák, mikor belépett a temetőbe s egy holló, mely a hóban gubbaszkodott, suhogva röppent fel s oly nyugtalanul keringett a fák koronája körül, mintha bűnös lélek volna, mely nem találja nyugtát.

Mikor meglátta a hóborította síkságot, mely fehér egyformaságban tárult a szemei elé, ijedség futott végig a tagjain, mert nem látott semmi jelet, melyről megismerhette volna anyja sirhelyét. Keresztet még nem állíthattott melléje, mert nem volt reá pénze, a sirhalom pedig mélyen el volt temetve a mindent egyformán elborító hótakaró alatt. Gyötrő félelem ragadta meg Palit. Ugy érezte, hogy most már elvesztette az utolsót is, melyet e világon még magáénak mondhatott. És remegő kézzel kotorászott a hóban egyik sirhatomtól a másikig — hosszú út volt biz az, melyen itt-ott egy sirdomb sarka, egy koszoru vagy egy tújacserje bukkant elő a félhomályban.

— Itt ez pihen, ott meg az — Pali tudta majdnem mindegyik sírról, hogy ki nyugszik alatta.

S a havat turó keze végre megakadt egy üveg-cserépben, mely eléjebukkant a mélységből... Megállt és óvatosan körültapogatta... Bizonyosan az a tört üveg volt, melyet Margitka ősz elején vitt ki és őszirózsát tett bele; igen, az. Még benne voltak a virág elhervadt szárai. S mellette a koszoru, az az erika-koszoru, mely merevre fagyva, úgy tűnt elő, mint valami kőből faragott karika, ő maga tette a sirra, mikor utoljára járt künn a temetőben. Ahogy most oly fehérnek és csendesnek látta azt a kis halom havat, mely legdrágább kincsét takarta, térdre esett s égő arcát a hideg, fehér pehelytömegbe rejtette.

— Én vagyok az oka mindennek, anyám — így jajdult fel — én nem vigyáztam reájuk, én hagytam

elvadulni őket. Ne íteld el őket, anyám, nem tudták, mit cselekszenek!... Én pedig esdve kérlek, anyám, tudasd velem, mit tegyek!... Küldj fel a sirodból egyetlen egy szót... nézd, itt térdelek, s nem tudom, mittevő legyek.

Aztán egyszerre úgy érezte, mintha nem volna joga ott feküdni, mintha reá hárulna az a szégyen, mely a hugait érte. Gyávának, önzőnek és lustának mondotta magát, hogy oly sokáig pihent tétlenül, ahelyett, hogy elment volna a végletekig.

— Megteszem, anyám, még ma éjszaka — kiáltotta és felszökött. — Rajtam ne muljék, odaadom érte büszkeségem utolsó kis maradványát, csak megmenhthessem a hugaimat. — Két karját felemelve esküdött. aztán törtetve ment ki a pusztára...

Talán három óra hosszáig rohant a hóborította utakon. Nyolc óra lehetett, mikor fáradtan és lélegzete fogytán állt meg Lotkeim udvarának kapuja előtt.

— Ma nem szabadulnak a kezemből — mondotta s minthogy megint zárva találta a kaput, a hasán csuszott át a kapu lécei alatt... mint a kutyák szoktak. Az urasági ház ablakaiból világosság látszott, de minthogy a függönyöket leeresztették, nem láthatta, hogy mi történik belül, csak szakadozott ének-szó és egy-egy rövid kacaj hallatszott ki az udvarra. A ház ajtaja nyitva volt. A sötét tornácban Pali egy pillanatra megállt, hogy elhallgattassa szívének dobogását, aztán kopogtatott.

Ulrich hangja szólalt meg belül:

— Szabad!

A két testvér ott nyujtózkodott a hosszú kanapén, lábtól feküdtek egymáshoz, mintha a legnyugodtabb lelkiismeret és a legnagyobb lelki derű megtestesítői volnának. Mindegyikök nagy grogospoharat tartott a tenyerén s előttük az asztalon puncsostál gőzölgött. Mikor megpillantották a belépőt, úgy megijedtek, hogy elfelejtettek felugrani. Kővémeredten

maradtak fekvő helyzetükben és bámészul néztek Palira.

— Nini! — kiáltotta Ulrich, ki elsőnek találta meg a szavát, Fritz pedig csörömpölve ejtette földre a poharat. Aztán lehajolt és nagy igyekezettel szedegette össze az üvegcserepeket.

— Elgondolhatjátok, hogy miért jövök — mondotta Pali és hólepte ruhájában lassu léptekkel az asztalhoz lépdelt.

— Nem gondoljuk — felelte Ulrich és lassan fel-tápáskodott.

— Sejtelmünk sincs róla — jelentette ki Fritz, ki bölcsen a bátyja háta mögé huzódott.

— Remélem, megkaptátok leveletem? — kérdezte Pali.

— Nem tudunk semmi levélről — felelte az idősebbik és orcátlanul nézett a szemébe.

— Valószínűleg elveszett a postán — tette hozzá sietve a fiatalabbik.

— Csak gondolkozzatok. November 16-án küldöttem. — mondotta Pali.

Akkor aztán homályosan emlékezni kezdtek, hogy kaptak valamiféle levelet.

— De nem okosodhattunk ki belőle s a tűzbe dobtuk — mondotta Ulrich.

— Ne kerteljetek — felelte Pali. — Nagyon jól tudjátok, hogy mi a kötelességetek. — Azok vállukat vonták és egymásra néztek, mintha vendégük spanyolul szólt volna hozzájuk.

— Nem komédiázni jöttem — folytatta Pali —, elvettétek a hugaim becsületét, most kötelességetek visszaadni.

Ulrich megkaparta a fejét s így szólt:

— Kedves Meyhöfer, nehéz az eset. S csak úgy szire-szóra nem lehet elintézni. Úlj csak le, igyál egy pohár puncsot velünk, úgy majd hamarább rendbehozhatjuk a dolgot.

— Ugy van, gyorsan és kedélyesen — tette hozzá Fritz s felállt, még két poharat hozni.

— Köszönöm — mondotta Pali —, nem vagyok szomjas. — Az a nyomasztó érzés lepte meg, mintha a két testvér most is csak gunyt üzne belőle, mint teljes életükben. Ugy érezte, mintha erős vaskapcsok fognák le tagjait. Egészen elernyedtnek, egészen védtelennek érezte magát.

— No persze, ha úgy jössz hozzánk — felelte Ulrich látszólag megbántódva —, akkor nem is állunk szóba veled. Nincs kedvem, tönkretenni a karácsonyestémet.

— És hagyni, hogy a puncs kihüljön — tette hozzá Fritz.

Pali meredten nézett hol az egyikre, hol a másikra. Hogyan lehet, hogy azok, akik oly nagy bűn terhét vették magukra, még büszkén és elbizakodottan állnak előtte, holott ő, ki megillető jogát követeli, úgy reszket és remeg, mint egy gonosztevő.

«És ha vigasztaló szó nélkül térsz haza?» — kiáltotta egy aggódó hang a lelkében. — «Ne bűszítsd őket... jusson eszedbe, hogy mire esküdtél meg anyádnak! Nem szabad, hogy terajtd muljék.»

— No... iszol vagy nem iszol? — kiáltotta Ulrich mérgesen.

«Nem szabad, hogy rajtd muljék!» — kiáltotta ismét az a hang. Pali tehát lehajtotta fejét és rekedt hangon mondotta:

— Hát... kérem szépen.

A két testvér mosolygó pillantást vetett egymásra és Fritz, poharát emelve, így szólt:

— Az ünnep örömeire!

— Az ünnep örömeire! — dadogta Pali és nagy kinnal lenyelte a forró italt, bár torkát fojtogatta az undorodás. S ott ült egy asztalnál mint a jó cimbora a két testvérrrel, ő, kinek bosszulóként kellett volna megjelennie.

— Tehát, kedves Meyhöfer, hogy végezzünk azzal

a históriával — szólalt meg újra Ulrich —, ami megtörtént, megtörtént, nem lehet változtatni rajta. Nem keresem én most, hogy ki futott inkább a másik után, mi a hugaid után vagy a hugaid mi utánunk, ők mindenesetre épp oly hibásak, mint mi! Szívünkől szeretjük őket, a legbájosabb leányok az egész környéken és őszintén fájjaljuk, mikor arra gondolunk, hogy elvesztettük őket. De... csak nem kívánod tőlünk, hogy most feleségül vegyük őket?

Pali félénk pillantást vetett reájuk és nagyon csendesesen mondotta:

— Az a legkevesebb, amit... — tovább nem juthatott, mert úgy érezte, mintha megállana a vér ereiben.

-- Ne légy nevetséges — mondotta neki Fritz s Ulrich így folytatta: — Nézd, hiszen megtennők azt is. Nagy véleményrel vagyunk róluk, ámbár sokat vehetnek a maguk szemére is — Pali valami görcsös nyílást érzett az agyában, de mégis erőt vett magán —, most mindjárt készek volnánk reá, de előbb mondd csak meg, mit adsz velük?

--- Nincs... semmim — hebegte Pali.

— No látod — mondotta Fritz.

— Nekünk pedig pénzre — sok pénzre van szükségünk — folytatta Ulrich. — Én vagyok az idősebbik s ha magam veszem át a birtokot, úgy kell kielégíteni Fritzet, hogy ő maga is vehessen birtokot magának.

— Dolgozni... fogok — nyögte Pali és alázatosan esdekelve nézett a testvérekre.

— Már tíz éve dolgozol és nem szereztél semmit.

— Közbejött a tűz — dadogta Pali, mintha bocsnatot akarna kérni azért a szerencsétlenségért, mely őt érte.

— És legközelebb majd megint közbejön valami. Nem, kedves barátom, ebbe nem mehetünk bele.

A félelem, hogy így vigasztaló szó nélkül menjen haza hugaihoz, mind nagyobbra nőtt lelkében. Anynyira erőt vett rajta, hogy megoldódott a nyelve.

— De Istenem — kiáltotta, — legyen eszetek!...

csak nem tehetek többet, mint hogy dolgozom... Dolgozni fogok, mint az állat... dolgozni fogok éjjel-nappal... takarékoskodni, éhezni fogok s amit csak megkeresek, mind a tietek lesz... Nézzétek... csakugyan szép kilátásaim vannak... a gőzgép nem sokára rendben lesz... és a láp nagyon jövedelmező. Tizenöt láb mélyre lehet benne leásni... igazán, megmérhetitek!... Minden fuvar tőzegért tíz márkát kapok... s a hozományotokat minden évben megkapjátok részletenként az utolsó fillérig.

Tágra nyílt szemmel figyelte az arcukat, mert azt várta, hogy most mindjárt beadják a derekukat. S mikor látta, hogy hallgatnak, egészen tehetetlenül huzta végig kezét a homlokán, melyről patakozott a hideg veríték és halkán mormogta:

— Igen — mit tehetek még?... Ugy van, — még többet fogok tenni:... átadatom magamnak apámtól a birtokot, aztán rátok iratom, úgy hogy... mikor apám — meghal, egyiktek lesz rajta az ur... én elmegyek onnan s egy körömfeketényt sem viszek magammal. Ezzel most már csak beéritek?

De azok hallgattak.

Pali ekkor úgy érezte, mintha minden összeomlanék, amiben még hinni tudott, mintha elvesztené a földet a lába alól, mintha a mélységbe taszítanák. Összekulcsolta a kezét — a foga összekoccant — és szinte lélegzettelenül meredt reájuk. — Hát lehetséges volna? Nem akarjátok? Csakugyan nem akarjátok? Hát egyáltalában nem értitek meg, hogy kötelességtek jóvátenni azt, amit vétettetek... Nem mondja nektek a becsületérzés, hogy nem szabad másokat becsstelenné tenni?... Nem zavarja álmotokat a lelkiismeret?...

— Hagyd abba — mondotta Ulrich, kinek nagyon kellemetlenül hideg borzongás futott végig a nyakán.

— Nem, nem hagyom abba! Nem mehetek így haza... Igazán, nem mehetek!... Hát nincs sejtelmetek arról, hogy mit követtek el... hogy milyen

siralom van a mi házunkban?. — És összeborzadt, mikor eszébe jutott, hogy mi is az, amit otthon hagyott. — Ha ti azt tudnátok, nem volnátok oly kegyetlenek!... Nézzétek, te Fritz meg te Ulrich... rég ismerlek benneteket... együtt jártunk már az iskolába... és együtt... járultunk az oltár elé... Mindig is rosszakaróim voltatok és sokat szenvedtem tőletek, de... mindent elfelejtetek, csak ezt az egyet tegyétek jóvá. Könnyelműek vagytok, de nem vagytok rosszszak... hiszen nem is lehettek... hiszen nektek is volt anyátok... láttam őt..., amikor konfirmáltak bennünket, ott állt balra a harmadik oszlop mellett és... sirt, mint ahogy az én anyám is sirt. És az én anyám — ej, gyalázat — szakította félbe a szavát, mert erőt vett rajta a szégyen, hogy ezek előtt a csábítók előtt ajkára vette a megdicsőült nevét, de féltelme, hogy vigasztaló hír nélkül lesz kénytelen hazamenni, az örületig fokozódott, lenyelte hát azt is s újra kezdte — s eközben már ziláltnak jártak a gondolatai: — Tegyétek fel, hogy most kimentek a temetőbe... és vannak hugaitok... azokat elcsábították... ti pedig nem vigyáztatok jól a hugaitokra... és nem meritek meg sem érinteni azt a havat, mely a sirját takarja... és hogy én vagyok a csábító... mit... mit tennétek ti akkor?

— Leütnénk — mondotta Ulrich és megvető pillantást vetett reá.

Pali velőtrázóan kiáltott fel, mert csak most látta igazán, mily mélyre alázkodott, mennyire sárba taposta büszkeségét, becsületét... Kezét ökölbe szorítva rohant Ulrichra. De az elsáncolta magát az asztal mögött, Fritz pedig átrohant a szomszédos szobába, segítségül hívni a cselédséget.

Pali ekkor kifelé tántorgott.

A kapu most is be volt zárva, mint az imént. Nem mert visszatérni, hogy kinyitassa s hasán csuszott ki — mint egy kutya...

Mint egy kutya...

XVIII. FEJEZET.

— De nagyon vigan él egyszerre a mi fiatal urunk — mondották a cselédek s minthogy már ugy is fenekestül felfordult minden, egyik véka rozsot a másik után lopkodták ki a magtárból.

Pali pedig résztvett a környék minden mulatságán és bálján. Aki látta megjelenni homlokának sötét ráncaival és félénk, kémlelő pillantásaival a jókedvű sokaságban, azt kérdezte magában: — Mit keres ez itt? — és akárhányan nagy ivben kerülték el, mintha árnyékot vetne az örömeikre.

Pali mindenesetre tisztában volt azzal, hogy milyen utra tért. Hallotta, hogy a két Erdmann nélkül nem igen esik meg mulatság a környéken, híresek voltak a nagy mulatásaikról. — Majd tudom, hogy hol találom őket — gondolta magában —, az éjszaka sötét és a pusztán nem jár senki. Isten szabad ege alatt nézzenek szembe velem meg a halállal.

Lotkeimban legutóbb tett látogatása után harmadnapra bement a városba és revolvert vásárolt, szép hatlövetű, hosszú sudárcsővű revolvert. Éjnek idején úgy állt lesbe a puszta bokrai mögött és mélyutain, mint a vadállat, mikor azt hitte, hogy azok arra mehetnek. De nem mentek. Ugy látszott, rosszat sejtene s inkább otthon maradtak vagy talán — s ez a valószínűbb — elfogyott az aprópénzüik. — Várhatok — mondotta Pali és tovább ment a megkezdett uton. Mikor pedig egy-egy este otthon maradt és együtt vacsorázott a hugaival — hallgatag, szomorú vacsora volt biz az —, mindig megijedt, mikor felvevte a szemét és anyjának vonásaira ismert azon a két halovány, búnak eresztett arcon. Aztán megint csak kivitte mindig valami a pusztára...

Hushagyó kedden a polgári egyesület termében nagy táncmulatságot rendeztek a környék gazdái.

— Ott majd elcsipem őket — mondotta magában Pali, mert hallotta, hogy a két Erdmann is benne van

a rendezőségben. Mikor alkonyodott, befogatott a számba, a revolvert az ülés alatt levő szerszámtokba rejtette s elindult a város felé.

Egész nap sütött a nap s az égen most az alkony-pir lángjai lobogtak. Kékes fátyollal borítva terült el a puszta s a tiszta téli levegőben csillogó jégkristályok szikráztak.

Mikor elhaladt Helenenthal mellett, fenyőgallyal megrakott két szánt látott, melyek a birtokra vivő uton kanyarodtak be. — Ugy látszik, valami mulatság készül ott — dünnyögte magában, a szán után tekintve és zord mosollyal tette hozzá: — Nem kell, hogy irigyeljem őket, én is mulatságra megyek ma!

Hat órákor érkezett meg a városba, megváltotta a belépőjegyét és kilenc óráig egy korcsma zugában huzta meg magát sötétben és töprengve. Mikor aztán belépett a bálterembe, hol nagy sürgés-forgás volt a gyertyák világossága alatt, az egyik oszlop árnyékába állt, mert úgy érezte, mintha mindenki leolvas-hatná homlokáról azokat a gyilkos gondolatokat, melyekkel tele volt az egész lelke.

Egyszerre úgy érezte, mintha kés ment volna a mellébe. Megtalálta az Erdmann-testvéreket. A terem közepén álltak büszkén és ragyogva, selyem-szalaggal a vállukon, gyöngyvirággal a kabátjuk gomblyukában s diadalmas mosollyal jártatták végig szemüket a falak mellett üldögélő fehérruhás leányokon.

Ugy, most a kezemben vannak, gondolta magában s mélyen felfohászkodott. Érezte, hogy nem hátrálhat meg többé. Aztán hátrahúzódott egy csendes sarokba, onnan szemmel tarthatta áldozatait. A gyertyák fénye a nap világosságát árasztotta rá, de ő nem látta, a muzsika édes akkordokban zengett a fülébe, de ő nem hallotta, minden érzéke bosszujának vad és véres gondolataiba fult. Amint ott mozdulatlan

szemmel nézte a sokadalmat, egyszerre két férfihangot hallott kedélyesen beszélgetni a háta mögött.

— Kimégy holnap a temetésre?

— Kimegyek; mondják, hogy nagy parádé lesz. Nem lehet hiányozni onnan.

— Régóta betegeskedett.

— Ó, nagyon régóta... Az öreg doktorunk már évekkal ezelőtt lemondott róla. Aztán délvidékre ment a leányával s mikor visszatért — nem is tudom meddig —, még tartotta magát.

Pali fülelt. Homályos sejtelem vett erőt rajta. Azok a fenyőfaágak! A fenyőfaágak! S az egyik hang így folytatta:

— Mondd csak: a leánya már eladó korban lehet — még mindig nem megy férjhez?

— Hiszen híres arról a sok kosárról, melyet osztogatott — felelte a másik hang —, vannak, akik azt mondják, azért tette, hogy ne kelljen elhagyni a beteg anyját, mások meg úgy beszélik, hogy titokban azzal a Heller Leóval szeretik egymást, hiszen ismered.

— Ó az az agár — mondotta megint az első hang —, mult héten nyolcszáz márkát vesztett a kaszinóban, nyakig uszik az uzsoraadósságban s még szeretőt is tart. De jókedvű, helyre gyerek, egészen arra való, hogy jó aranyhalat ejtsen a horgára. — S a két hang jót nevetve távolodott el.

Palinak az a homályos érzése volt, hogy most jó volna földre vetni magát és a porba rejteni az arcát — a torka összeszorult — vörös fátylak hullámozdítak a szeme előtt fel és alá... Tehát elment az a halovány, jóságos asszony, ki jó angyala volt annak a pusztai tanyának, melyen ő szívének minden érzelmével csüggött. Hiszen most, hogy meghalt, nyitva áll a romlásnak és a gonoszságnak útja.

S Elsbeth? Mily remegve félt ettől a szörnyű órától, ő meg hogyan esküdött neki, hogy akkor majd közel lesz hozzá! S ahelyett lesben áll itt, mint a ra-

gadozó állapot, véres gondolatok járnak az agyában, neki, az egyetlennek, ki előtt egyszer megnyílt a tiszta lelke...

Ugy érezte, hogy didergés rázza meg az egész testét. — De baj is az? Van neki vigasztalója elég — ott van az a jókedvű Leó, akivel, mint mondják, titokban ugyis szeretik egymást — hadd mutassa most ki az, hogy mit tud. — Hangosan és gunyosan kacagott fel s mikor világossá vált előtte, hogy a két Erdmann nem kerülheti el, ha az úton várja meg őket, otthagya a termet.

Mikor kihajtott a holdvilágos téli éjszaka csendjébe, a lelke is mindinkább elcsendesült s mikor az ezüstös fényben uszó puszta tul lassan felmerült előtte a fehér ház, mint valami márványemlék, keservesen sirvafakadt.

— Csak pityeregj, pityeregj, te vénasszony — dohogta magában és megcsapkodta a lovat úgy, hogy a csengők még erősebben szóltak rajta. Ugy hangzottak a fülébe, mint minden jónak a halálharangjai.

Az erdőben, amelyen túl a mellékut Lotkeimba kanyarodott, Pali megállt, odakötötte a lovat egy távolabb eső fatörzshöz és leszedte róla a csengőket, hogy ne árulják el idő előtt a csilingelésükkel. Aztán elővette a szerszámtokból a revolvert s megnézte, rendben vannak-e a töltényei. — Hat lövés — kettő mindegyiknek — dupla zsineg jobban tart.

Ádázul hideg volt, a lábai szinte jéggé fagytak. Lekuporodott a szán fenekére, úgy hogy a bundás takaró egészen betakarta. Jó meleg volt s lassan-lassan oly nagy bágyadtságot érzett magán, mintha mindjárt elalhatnék. De aztán megint összeszedte magát.

— Hiszen nem is gondolod komolyan — dünnyögte —, hogy megölöd őket. Akkor egészen másképp éreznéd magad... — Ekkor előreszökött és belekiáltotta az éjszakába: — Megteszem, esküszöm neked, anyám... megteszem! — És nyomatékul el-

sütötte egyszer a revolverét, úgy hogy a visszhang borzalmasan riasztotta fel a némaságot s a varjak károga röppentek ki a fészükéből!...

Minél jobban közelgett az óra, mikor a két testvérnek hazafelé kellett mennie, annál jobban nőtt benne a félelem; de nem a véres cselekedettől való félelem volt — attól remegett, hogy az utolsó pillanatban elernyed a keze, elszáll a bátorsága, mert hiszen mindig is gyáva legénynek mondták.

Reggel négy órára járhatott az idő s a hold lemenőben volt. Ekkor csengetyüszo hallatszott meszsziről s a hang mindinkább erősödve közeledett hozzá. Meglapult a mély uton, melyet a hófúvás egészen betemetett. A szán közeledett az erdő széléhez, két bundába burkolt alak ült rajta — ők voltak. — De meddig is tartott, mig odaértek!

A szán mind lassabban járt. A csengetyü lomhán csengett s a gyeplő lazán verte a ló oldalát. A két testvér horkolt... védtelenül estek a hatalmába.

Pali gyorsan előreszökött, elkapta a gyeplőt s lekapcsolta az istrángot a hámfáról. A szán megállt — s a gazdái tovább aludtak. Pali odaállt eléjük s tekintett reájuk. Keze, melyben a pisztolyt fogta, hevesen reszketett. — Mit tegyek most velük? — mondotta magában halkán —, álmukban csak nem pusztithatom el őket? — Bizonyosan részegek is, máskép már rég felébredtek volna. — Legjobb, ha továbbberesztem őket s megvárom a legközelebbi alkalmat.

Már vissza akarta hurkolni az istrángot, de ekkor agyába nyilalott, hogy hiszen megígérte anyjának, hogy megöli őket. — Hiszen tudtam, hogy nyomorult; gyáva fickó vagyok — gondolta magában — és sohasem lesz reá bátorságom. — Még gyilkolásra sem vagyok való... De most mégis megteszem! — sutogta magában, két lépést hátrált és célbavette Ulrich mellét, de a ravaszt nem huzta meg, mert félt, hogy még megsebzí az alvót.

— Vajjon megteszem-e mégis? — gondolta, mikor egy darabig ott állt a pisztollyal a kezében. Aztán kezdte kifesteni képzeletében, hogy mi történnék, ha megtette volna. Azok kettem most holtan hevernének előtte. — Vagy agyonlövöm aztán magam s nyomorúságban hagyom hátra apámat és hugaimat, vagy nem lövöm magam agyon, hanem jelentkezem holnap a bíróság előtt s akkor a nyomorúságuk éppen akkora, mint amugy. — Mindenesetre örültség — így fejezte be gondolatait —, de mégis megteszem...

Egyszerre megpillantotta Ulrichnak mellén, melyről a bunda kissé félrecsuszott, a rendjelhez hasonló csillagoknak egész fényes sorát, ahogy kotillontánc közben a hölgyek szokták a férfiak mellére tűzdelni.

— Tehát másoktól felcsillagoztatják magukat — gondolta magában —, a hugaim pedig aközben siralomban élnek! — Ekkor felforrt benne a düh s kezdte érezni, hogy végre mégis csak megteszi. — De előbb majd beszélek a fejükkel — dörmögte —, azzal vállonragadta Ulrichot, ki a feléje eső oldalon ült s oly erősen rázta, hogy ide-odabillent a feje. Ulrich felriadt álmából s mikor megpillantotta közvetlenül maga előtt Palinak revolvertartó alakját, hangosan feljajdult. Ekkor már a másik is felébredt s mindketten védekezve kapták maguk elé a karjukat.

— Mit akarsz velünk? — kiáltotta az egyik.

— Ne ölj meg bennünket! — kiáltotta a másik.

— Tedd félre a revolvert. Ne bánts bennünket... ne bánts bennünket!

Összekulcsolták a kezüket és térdre is estek volna, ha megtehették volna a vastag bundájuktól.

Pali nagyot csodálkozva nézte őket. Teljes életben csak hetykének és kihívónak látta őket, úgyhogy most merőben idegen emberekként tündek fel előtte a siránkozásukkal. Jobban szerette volna, ha kést rántanak ellene, hogy becsületes harcban süthetné el a revolverét. Aztán egyszerre csak az a gondolat öflött az eszébe: Ha kisebb korodban csak egyszer is úgy

bántál volna velük, mint most, sok keserüségtől menekültél volna te is — de a hugaid is. Ulrich eközben át akarta ölelni a térdét, Fritz pedig egyre-másra azt kiáltotta, hogy: — Ne bánts bennünket!

— Nagyon jól tudjátok, hogy mit akarok tőletek — felelte Pali, ki most már szabadultnak érezte magát minden habozástól s elszántsággal közeledett céljához.

— Mit akarsz, mondd, mit akarsz? Megteszünk mindent, amit csak kívánsz — kiáltotta Ulrich, Fritz pedig, ki el akart bujni bátyjának háta mögé, úgy látszott, egészen elvesztette a szavát.

— Ugy tartásatok meg a szavakat, mint ahogy én is megtartom az enyémet. Azt szeretném, ha volna bennetek annyi bátorság, hogy védekezhessenek, hogy végre tisztába jöhessünk egymással. De talán jobb így... Most pedig mondjátok utánam, amit mondani fogok: «Esküszünk az Istenre és anyánk emlékére, hogy három nap leforgásán belül beváltjuk azt az ígértünket, melyet hugaidnak tettünk.» — Azok reszketve és dadogva ismételték meg szavait. — Én pedig megesküszöm nektek az Istenre meg az én anyám emlékére — felelte Pali —, hogy lelőlek benneteket, ahol csak érlek, ha szentül meg nem tartjátok esküötöket... Ugy, most mehetek, maradjatok a helyeteken! Majd én magam teszem a hámra az istrángot... Maradjatok a helyeteken! — mondotta újra, mikor mégis segíteni akartak neki.

Azok meg sem moccantak, úgy megtanulták az engedelmességet, mikor pedig Pali végzett a lóval, illedelemmel köszöntek neki jóéjszakát és elhajtottak.

— Tehát így kell csinálni! — dörmögte magában Pali s a hóba dobta pisztolyát és karját keresztbe fonva nézett a szán után. Ha jogra és becsületre számítás és szép szóval akarsz mindent jobbra fordítani, akkor gyávának mondanak s úgy bánnak veled, mint a kutyaival. De ha te magad bánsz mással úgy mindjárt kezdettől fogva, mint a kutyaival s nem bánod, igazad van-e vagy sem, akkor azt mondják rólad, hogy

bátor ember vagy és minden sikerül neked és hősnek mondanak. Tehát úgy lesz! ... úgy lesz! ...

S megrázkódott és elfogta az undor magától meg az egész világtól. Oly piszkosnak tűnt fel maga előtt, mintha semmi sem moshatná többé tisztára.

Másnap délelőtt ott állt a hóban a kocsiszin mögött, átnézett Helenenthal felé, hol sötét gyászmenet készült szomoru útjára. Kétszer ment be az istállóba megmondani az embereinek, hogy fogjanak be a szánba s mind a kétszer torkán akadt a szó. Most ott állt, összekulcsolta a kezét s nézte, hogy a pusztá fehérségén hosszú fekete vonal kigyózik lassan előre s válik mind kisebbé s végre eltűnik az erdő mögött, mert messze van a helenenthali temető a városba vivő út mellett.

Mily szép volna, gondolta, ha őt is az alá a három fenyőfa alá temetnék! Akkor közel találná magához az én jó anyámat és ...

Összerezzen, mert villámgyorsan festette ki magának képzeletében, hogy egy szép tavaszi alkonyaton hogyan találkozónék ott Elsbethtel, aki kimenne oda és leülne amellé a sir mellé, mely az övé, mint ő is a sajátja mellé.

— De jól van így, amint van — mondotta magában. — Honnan vennék bátorságot, hogy megint szeme közé nézzek? ... én, aki éjnek idején lesbeállok, hogy férjet szerezzek a ledér hugaimnak?

Ekkor egyszerre lélekszakadva rohantak hozzá az ikrek, — reszkettek egész testükben s mondani akartak valamit, de nem voltak urai egy szavuknak sem.

— Mi baj, gyermekek?

Margitka a vállára hajtotta fejét, Katka pedig az orrán szívtá magába a levegőt, mint a gyermek, mikor el akarja fojtani a sírást.

— Itt vannak — hebegte s mindketten zokogva fakadtak.

— Jól van — felelte Pali s megsókolta őket.

— Nem jössz be? — kérdezte Kotka s a köténye csücskét szopogatta.

— Hol hagyátok őket?

— Beszélnek papával.

— Ohó, az már beszéd! szaladjatok a szobátokba — mindjárt én is jövök.

— De milyen áron! — mormogta s utánuk nézett, aztán egy pillantást vetett át Helenenthal felé s bement a kocsiszinbe, hol a fekete Zsuzsa állt. — Itt az ideje, hogy megelevenedjél — mondotta, megcirógatva a fekete testét —, ugyancsak hozzá kell látunk a munkához, neked, meg nekem, ha elő akarjuk teremteni a hozományt azoknak a kicsinyeknek.

Mikor bement a házba, már kihallotta apjának harsány beszédét. „Kiváncsi vagyok, hogyan beszélnek egymással“, mondotta magában és hallgatódzott.

— Igen, uraim, pipogya ember volt és az is marad! Amit én nagyban gondoltam ki, ő kicsinyesen, szatócs módjára viszi végbe. Majd hogy meg nem állt a szívem dobogása, mikor láttam, hogyan piszterkedik a gép körül, mintha fűzfasippal volna dolga. Aztán a gazdaság is folyton hátrafelé megy. Oh, uraim, láthatják, hogy béna ember, nyomorult, tönkretett ember vagyok, de ha még egyszer a kezembe keritem a kormánypálcát, ezeket csiholnék ki a földből, úgy mint az a Vanderbilt, az az amerikánus, kinek életirása oly tanulságosan van megírva ebben a kalendáriumban.

— Hát nem vezethetné a gazdaságot innen a szobájából is? — kérdezte Ulrich hangja.

— Oh uraim, nézzék a könnyeimet!... A leg-hálátlannab, legelfajultabb gyermek miatt hullatom, akit a föld a hátán hordott. Ebben a kalendáriumban meg van írva egy fiúnak a története, ki a sivatagban szomjan epedő szüleinek saját életének veszélyeztetésével csikar ki egy ital vizet a rablók kezéből... de mi tesz ő? Itt ülök, uraim, de nem vagyok abban a helyzetben, hogy megkináljam önöket egy pohárka

pálinkával, egy kis köményes- vagy egy kis gyömbérpálinkával, pedig magam is úgy szeretem.

— Majd hozunk mi — biztosította Fritz.

— Oh miért nem adott nekem az Isten két ilyen fiút, mint önök? És képzeljék csak, sohasem sem kérdez meg tőlem semmit, a konyhát is becsukja az orrom előtt — csodálom, hogy még nem pusztultam éhen. No, de hiszen ismerik már gyermekkorától fogva — nem volt-e mindig durva, alattomos fickó?

— Ó igen. Mindig hajlott az erőszakosságra — jegyezte meg Ulrich.

— És pisztollyal meg ostorral dolgozott, különösen hátmögött — tette hozzá Fritz.

— Ez az ... hátmögött — ez egészen reávall. Ó, uraim, «alamuszi ember soha semmit sem nyer», úgy szól az egyik bölcs mondás ebben a kalendáriumban s ha a jó Isten megengedi, hogy még egyszer egészséges ember legyen belőlem, akkor majd meglátják, hogyan állok bosszút előbb azon a gazemberen, azon a gyújtogatón, azon az alávaló fickón, akinek egész nyomorúságomat köszönhetem, aztán a fiam uramon is, aki oly rosszul bánik az apjával. Kitagadom! elkergetem a házamtól! — nincs igazam, ha megteszem?

— Nagy igaza van — jelentették ki azok mindketten.

— Jó napot! — mondotta Pali s belépett a szobába ... Mindhárman meghökkentek. Az apja félénken lapult hátra a székében, mint a kutya, mely fél, hogy megverik, a testvérek pedig nagyon megzavarodva és nagyon alázatosan nyújtottak neki kezet s kérték, hogy felejtse el mindent.

— Miért ne? — felelte Pali, leküzdve idegenkedését —, hiszen már megtaláltátok a helyes utat.

Mikor azok ketten előhozakodtak a leánykéréssel, az öreg emberben egyszerre még jobban felébredt, mint valaha, a nagyizálás. — Uraim — mondotta, erősen morzsolva a hangot torkában, hogy méltóságteljesebb legyen a szava —, természetesen megtisztel-

nek kérésükkel, de nem vagyok abban a helyzetben, hogy igennel felelhessek reá. Előbb teljes szavatoságot kérek, hogy tudjam, mi jövő vár a leányaimra, kiket Isten is fényes sorsra teremtett a szépségükkel, szeretetreméltóságukkal valamint a szeplőtlen erényükkel. Oly gondosan neveltem őket, oly szeretettel örököttem rajtuk, hogy apai szívem nem visz rá, hogy csak úgy első szóra tuladjak rajtuk.

Ebben a hangnemben hetvenkedett tovább, míg Pali nyugodtan közbe nem szólt: — Hagyjad apám, a dolog el van intézve már. — S azzal elhallgatott, nagyon megelégedve magával, hogy ily fényes beszédet vágott ki...

Délután Pali bement hugai szobácskájába s így szólt: — Gyermek, mondjatok el egy Miatyánkot — ma temették Douglasnét. — Azok tágranyilt, örömtől ragyogó szemmel néztek reá és ábrándos mosoly suhant át az ajkukon.

— Nem értettétek?

— De megértettük — mondották azok halkán s ijedten egymáshoz simultak, mintha virgácstól félnének. Pali aztán magukra hagyta őket a boldogságukkal és kiment a tél hideg és tiszta ege alá.

— Hogyan lehet — gondolta magában —, hogy most mindenki fél tőlem és senki sem érti, hogy mire gondolok?

Ugyanaznap kiadta az utat a béreseinek és levelet irt a városba a mesternek, hogy jöjjön holnap, újra hozzáfogni a munkához.

— — — — —
Már ugyanazon a héten kezdődött az olvadás; gyorsan ment a munka s egy péntek este, március elején, ragyogó fényességgel állt ujonnan kifoltozott ruhájában a fekete Zsuzsa. — Ugy volt, hogy másnap reggel próbálják ki a kazánját s az aprított fa meg a szén ott állt halomban a kocsiszin falánál. Pali álmatlanul forgolódott az ágyában. Lomhán teltek az órák — kinos várakozással teli örökkévalóság volt

még éjjél és a reggeli szürkület közt. — Vajjon megelevenül-e? Megelevenül-e? ...

Az óra egyet ütött, Pali ekkor már nem birta tovább. Felöltözködött és lobogva égő lámpát tartva kezében, halkán kilépett a nyirkos és hűvös márciusi éjszakába. A szél belekapaszkodott ruháiba s a fagyosan szemerkélő eső virgácsütésekkel csapkodott az arcába.

A sötét kocsiszinből mogorván nézett rá a fekete Zsuzsa, mintha nem akarná türni, hogy háborítsák az utolsó éjszakai nyugalmban. A lámpa kísérteties fényt vetett szét a kietlen helyiségben s a gép árnyai karakán ugrásokkal táncoltak a sárga deszkafalon a lámpafény minden fellobbanásánál. — Felkeltsem-e a mestert? — gondolta Pali. — Nem, hadd aludjék, hadd érezzem én az első fájdalmat, vagy az első örömet.

Zuhanva estek a széntömegek a fekete örvénybe... kék lángocska csapott fel s lobogott köröskörül és nemsokára rőtes színben izzó zsarátnok világította meg a sötét helyiséget. A lámpa szomoruan pislogott alá a deszkafalról, mintha irigyelné a tüztől a vidám és meleg világosságát. Pali leült egy szénkupacra s nézte a lángok játékát... A kazán ajtaja kezdett vörössé színesedni s a rostélyról szikrát hánynya hullottak alá a félig égett zsarátnokok. Pali hangosan dobogni érezte a szívét s mikor elhallgattatni akarva, mellére szorította kezét, belső zsebében megérezte Elsbeth fuvoláját. Azon a napon, mikor újra hozzáfogott a munkához, megtalálta a gőzgépen s azóta magánál hordotta. — Vajjon megtanulok-e rajta valaha? — kérdezte, félénk örömet érezve azon, amit eddig kivívhatott. Ajkához emelte a fuvolát és próbált belefújni — lassan multak a percek, türethetővé kellett tenni valamiképen a lomhaságukat. De csak tompa és rekedt hangokat tudott kicsalni a hangszerből s még kevésbé tudott dallamot hozni össze belőle.

— Mégsem tanulok meg már rajta — gondolta

magában. — Amit magamért teszek, mindig rosszul üt ki — ez már úgy van az én életemben. Másokért kell vetnem, ha aratni akarok. — Hanem azért megint csak ajkához emelte a fuvolát. — Szép volna — gondolta magában —, ha művész lett volna belőlem, mint ahogy megjövendölte Elsbeth, ahelyett, hogy itt gépet füténék. — Az izgalom borzongása futott végig rajta.

Vajjon megelevenül-e? Megelevenül-e? ...

Ujabb visitó hang tör elő a fuvolából. — Brr ... a veséig hat. A szerelmet meg a fuvolázást már csak másra kell hagynia.

S a fekete Zsuzsa belsejében ekkor megszólalt az a titokzatos dudorászás, mely annyi év óta elevenen maradt meg az emlékezetében. — Hej, szebb ez a muzsika! — kiáltotta felszökve s félrehajította a fuvolát ... A vasajtó megzörrent ... a szén uj halmait nyelte el az égő torok, a lapát dörömbölve hullott vissza a földre.

— Fel fognak ébredni ott benn — gondolta magában s egy pillanatra megijedt. — De hadd ébredjenek fel, hadd ébredjenek fel! — folytatta —, hiszen az ő szerencséjükről, az ő jövőjükről van szó.

Hangosabb és hangosabb lett a dudorászás. Paliban ekkor egyszerre felülkerekedett az elbizakodottság s hangosan füttyörészni kezdett. — Mily pompásan hangzik! Igen, mi értünk a muzsikáláshoz — s helyre muzsikusok vagyunk mi, ugy-e Zsuzsa? — A kémény hatalmas, fekete füstfelhőket okádott, melyek mennyezetként terültek el a tető alatt, rengve és dagadozva, mintha szélvész fujna át bodraikon ... Az egyik szelep halk, sziszegő hangot hallatott és fehér gőzfelhőske szökött ki alóla s vegyült el gyorsan a fekete füsttel. Hangosabbá és hangosabbá vált a sziszegés, előre és előre ment a gőznyomásmérő mutatója ...

No most! ...

A keze reszketett, mikor megfogta az emelő-

rudat... Egy taszítás... egy lendülés... s perdülve fordult körbe a kerék, mintha szellemkéz hajtáná.

— Győzelem... él... él!

Most már hallhatják, most már jöhetnek! Meghuzza kezével a gőzsip csappanó billentyűjét és fülhasogatóan kiált sikolya az éjszakába: — Élek, élek!

Pali ekkor összekulcsolta a kezét és halkan mormolta magában: — Ó anyám, csak még ezt érted volna meg! S mikor ezt mondotta, egyszerre úgy érezte, mintha ez is mindhiába volna, mintha neki is a halál ülne a nyakán s a fülébe kiáltaná: — Meghalsz, meghalsz, anélkül, hogy éltél volna.

— Még van mit tennem — mondotta könnybe-lábadó szemmel —, előbb boldognak akarom látni a hugaimat, mert ha szegénységben hagyom őket, akkor rosszul bánnak velük; azt akarom, hogy előbb épüljön fel szépen minden, ami a gazdasághoz tartozik, akkor aztán eljöhet értem. — S mint körülötte a fekete felhő, úgy torlódtak fel szemei előtt a szolgaság, a küzdés, a gond uj évei.

Álmos szemmel tűnt elő a háznép a kocsiszin ajtajában, a hugai is odajöttek s a füstben és a tűz fényében egymáshoz simulva álltak meg fehér hálóruháicskáikban, mint két sápadt rózsaszál egy tövön.

„Itt készül majd a ti jövőtök, szegény kis jószágok“, dünnyögte magában Pali s bölintott nekik a fejével.

Mikor a mester is megérkezett, Pali bement apja hálósabájába. Az öreg riadtan nezett reá az ágyából.

— Apám — mondotta szerényen Pali, bár a szíve büszkeségtől dagadozott —, jókarba tettem a gőzgépet. Mihelyt felenged a föld, kezdődhetik a munka a lápon.

Az öreg azt mondotta:

— Hagyj békében! — s a fal felé fordult.

Másnap, mikor a gőzgépet kivontatták a szabad

ég alá, a kocsiszin küszöbén valami sajátszerűen rop-panó és csikorgó hang hallatszott.

— Valami a kerék alá került — mondotta a mester. Pali odanézett. S látta, hogy egy kis törmelékhalom hever ott porrá törve és szétlapitva — Elsbeth fuvo-lája.

Keserü mosoly szállt át Pali arcán, mintha azt akarná mondani: — Most már feláldoztam az utolsót is, ami az enyém volt, most már csak meg vagy elé-gedve, Gond asszonyság?

Attól a naptól fogva úgy érezte, mintha elszakadt volna az utolsó kötelék is közte és Elsbeth között. Elvesztette őt is, mint ábrándjait, reményeit, emberi méltóságát, saját magát.

Nagy hűhóval ment ki a lápra a fekete Zsuzsa.

XIX. FEJEZET.

Multak az évek. Hugai már régóta boldog asz-szonykorukat éltek, hozományukat megkapták s a só-gorok kezdetek már apró kölcsönökért kopogtatni Palinál.

Mily nagy csend uralkodott már most a csendes gazdaságon! Az öreg Meyhöfer ugyan már elbicegett valahogy a mankóján a ház meg a kert körül, de sok-kal lustább volt, semhogy újra kezébe vegye a kor-mánypálcát. Pali nem tehetett mást érdekében, mint hogy megfőzette neki a kedves ételeit, nem tulságos szerényen mérte ki számára a kömény- meg a gyöm-bérpálinkát s minden karácsonykor új kalendárium-mal ajándékozta meg. Az öregember azzal meg is elé-gedhetett volna, mert csakugyan nem is volt egyébre szüksége — nehezére esett még a városba is bevitetni magát, de minél kitünőbbben gyarapodott a teste, annál keserűbb és epésebb lett a lelke. Órák hosszáig töprenghetett el magában és ijesztő volt látni, hogy

közben hogyan csikorgatja a fogát és hogyan rázza az öklét. Az volt az egyik rögeszméje, hogy a fia szántszándékkal nyomja el, hogy magának követelhesse a dicsőséget azokért a nagy eszmékért, melyek az ő agyában születtek meg és minél nagyobb jövedelmet hajtott a lép, annál ádázabban számítgatta, hogy mennyit hajtott volna még a részvénytársaság. Nem fukarkodott a milliókkal, hiszen nem szorult reá... De lelkének legsötétebb mélységében még egyébként is forrt valami: a bosszu terve Douglas ellen, melyet ápolt és nagyranövelt magában. Ez a legsajátabb titka volt. Még a vejei sem tudtak meg róla semmit, pedig azoknak néha még is kiöntötte a szívét. Ulrich egyszer így szólt Palinak:

— Vigyázz, az öreg forral valamit Douglas ellen.

— Ugyan mit forralhat? — felelte Pali, látszólag minden aggódás nélkül, bár néha ő maga is gondolkodóba esett a dologról.

Nyomasztó lélekállapotban élte napjait Pali. Egész lelki életét a gazdaság meg a pénz miatt való szürke gond foglalta el, de nem úgy, hogy öröme is telt volna abban, amit szerezhetett. Nem volt már senki, akit boldoggá kellett tennie s úgy dolgozott, hogy nem is tudta miért? — mint ahogy a ló huzza az istrángot, nem tudva, mit végez el az ekevas, melyet maga után huz a barázdán. Hónapok multak el néha anélkül, hogy egyetlen pillantást vetett volna a saját lelkébe. Felhagyott már a füttyöléssel is. Félt a túlaradó érzelem kinjaitól, de azokra az időkre, mikor még hangokban beszélhetett magával, úgy tekintett vissza, mint egy elveszett paradicsomra.

Néha mély keserűség fogta el, mikor munkájának, gondjának, átvirrasztott éjszakáinak célját összehasonlította azzal, amit feláldozott érte. Az ily töprengéstől úgy szabadult meg legbiztosabban, hogy hanyatt-homlok a munkára vetette magát s hosszú idő mult el, míg a betegség újra erőt vett rajta.

A pusztai tanyán eközben évről-évre nőtt a jólét:

a Douglasnak járó pénzt kifizették, a földek virultak s a réteken nemes fajállatok legelésztek. S egy tavaszi napon megindult az udvaron a mindenféle munkások hemzsege. A lakóházat lebontották s mig Pali deszkabarakat üttetett össze magának lakóhelyül, az öreget könnyű volt rábeszélni, hogy költözzék át a vejeihez. — Soha sem jövök vissza — mondotta, mikor elbucsuzott —, nem nézhetem tovább ezt az örült gazdálkodást. — De az első, ki őszkor újra beköszöntött, maga az öreg volt. Kényelmesen elhelyezkedett a karosszékekben s ez időtől fogva a vejeit szapulta napirenden. Azok persze nem igen bánhattak vele kesztyűs kézzel.

A következő tavaszon a gazdasági épületek kerültek sorra, különösen a pajtát akarta Pali valóságos mintaépitménnyé tenni, emlékeztetőül arra a szörnyű éjszakára, mely megadta a halálos dőfést anyjának. A parasztok, mikor átmentek szekerek mellett a pusztán, mindig bámulva álltak meg ez előtt a csodaépület előtt, mely vörös cserépfedelével már messziről magára vonta figyelmüket.

Künn a lápon a fekete Zsuzsa köpködté fekete füstjét, a vágógép kései mélyen belevágtak az ellenálló talajba, a prés pedig lassan és csendesen dolgozott, mint a jóindulatu háziállat. Az új kocsiszin fehér falai csillogtak a napfényben s köröskörül a préselt tőzeg hosszú fekete sáncái emelkedtek. A téglák kemények s nehezek voltak s kevés volt bennük a rost, sok a szén. Minden nehézség nélkül győzték a versenyt s jó hírük eljutott egész Königsbergig.

Palinak, ki üzleti utjai közben sokszor fordult meg idegenek közt, része volt abban a szerencsében, hogy tekintélyes emberként üdvözölték s előkelő földbirtokosok mint magukhoz hasonlóval bántak vele. De neki mindebben már nem telt öröme. Mikor barátságosan megszorították a kezét és szerencsét kívántak neki a sikerhez, vagy vendégül hívták magukhoz, azt kérdezte magában: «Gunnyt üz ez belőlem?» S bár jól

látta, hogy az urak komolyan veszik, mégis úgy érezte, mintha lidércnyomástól szabadulna meg, mikor elengedték. — Miért nem jöttek előbb ezek a nyájas emberek? — mondotta magában —, akkor, mikor szükségem lett volna rájuk, mikor még hasznot huzhattam volna minden jó szavukból. Most már elhaltam, mint a bot — most már késő.

De a becsvágya tovább és tovább vonta. S mintha maga az ég akarta volna feltenni minden jónak a koronáját, ebben az esztendőben, mely a hetedik volt anyjának halála után, oly dusan rengette a kalászt s oly pazarul bocsátotta a földre — mindig kellő időben — az esőt és a meleg sugarat, hogy az embereknek szinte rosszul esett ennyi áldás és félve kérdezték egymástól: — Jóra vihet ez?

— Bizonyos, hogy majd jön közbe valami — mondotta Pali s mindig a legrosszabbra készült. De nem! A természettel tornyosan megrakott szekerek egymást érték a pajták előtt s a kalászhok aranyos áldása, köröskörül szórva magából a magot, addig-addig tette a fordulókat, míg végre megtelt vele minden egészen a tetőgerendáig.

Palinak ebben sem volt öröme. Minél dusabban látta halmozódni a vagyont, minél büszkébben köszöntötte az áldás, mely kezemunkája után fakadt, annál félelmesebben nehezedett reá a gond. Aki mélyen barázdált homlokával s fejét lehorgasztva látta az udvaron, adósságcsinálónak nézte volna, akinek már torkán van a kés.

Ugyanakkortájt azt olvasta az ujságban, hogy Elsbeth jegyet váltott. Szép cicomás szedéssel állt egymás alatt Douglas Elsbeth és Heller Leó neve. Pali nem érzett szuró fájdalmat, még csak meg sem ijedt, csak a fájó elégtétel mosolygása látszott a szája körül, mikor azt mormolta magában: — Hiszen mondtam mindjárt. Aztán eszébe jutott az a cédula, melyet az ifjabbik Erdmann adatott egyszer kézről-kézre a templomban, hogy megbosszantsa s mely ép-

pen úgy szólt, mint ez, csakhogy az ő neve állt az idegen név helyén. S most már évek óta nem látta Elsbethet. Bármily közel voltak egymáshoz birtokaik, nem találkoztak soha. A fehér ház még mindig odanézett a pusztán át az ő házuk ablakába, mint akkor, mikor felébredt gyermeklelkében a vágy, hogy odazarándokoljon hozzá, de az a bűvös fény, mely akkor, mely még tizenöt évvel azután is körülvette, eltűnt — kioltotta a köznapiság reáboruló árnyéka.

— Legyen boldog! — mondotta s azt hitte, hogy ebben a kívánságban eléggé megvigasztalódik.

A következő vasárnap megülték a templomban az aratóünnepet. Pali a megszokott sarokban ült, hallgatta az orgona zugását s a pap hálaadó imádságát. A nap ezernyi vidám színben tüzött át az üvegfestésű ablakokon — éppen úgy, mint azon a napon, mikor együtt áldották meg Elsbethet —, de ott állt még mindig sötétén és szomorúan a hamuszínű ruhájában a szürke asszony és mereven nézett le reá a nagy, beesett szemével...

— Én is aratóünnepet ülök ma, ifjuságom aratóünnepét — gondolta magában —, de nem sok öröm van ebben az ünnepemben...

Az istentisztelet véget ért. Diadalmas énekkel bocsátotta el az orgona az örvendően meghatott imádkozókat, kik a templom előtti téren gyülekeztek most össze a nagy tölgyfák árnyékában s kölcsönösen szerencsét kívánva szorították meg egymás kezét.

Pali, mikor lefelé haladt a lépcsőn, mintegy öt lépésnyire magától megpillantotta vőlegényének karján Elsbethet. Ugy tűnt neki, hogy megöregedett és betegeskedőnek látszik. Mikor pillantása összetalálkozott pillantásával, a leány még jobban elhaloványult.

Pali reszketett egész testében, de nem vette le szemét arcáról. Elfogódva fogta kezébe a sipkáját s ugyanazon a helyen, hol tizenöt évvel azelőtt szót váltottak egymással, némán és idegenként mentek el egymás mellett....

XX. FEJEZET.

— Mit kereshet itt apánk? — kérdezte Erdmann Kató asszony Erdmann Margit asszonytól. Mindkettőjüket arra vitte kocsijuk, mikor eljöttek meglátogatni a szülői házat s élvezve az alkalommal, kiönteni szívüket a bátyjuk előtt.

Az öreg ember lekuporodva ült a csűr mögött egy sarokban s az ott halombarakott szalma közt tett-vett valamit. Mikor meghallotta a kocsizörgést, ijedten hagyott félbe mindent s a kezét dörzsölte, mint aki igyekszik az elfogulatlanság látszatát kelteni.

Ó, nagyon megokosodott a két vadonc, belül nem kevésbé, mint külsőleg; kusza, barna fürtjeik simárafésülten vonultak el a fülük mellett s egykor égő szemek bágyadtan fénylettek, mintha már tudnák, hogy mi az, mikor az ember sokszor sirja ki magát a csendes szobájában. Kató asszonymak persze volt már három derék fia, Margit asszonyon meg már valami negyediknek a reménye is mutatkozott s tudja mindenki: az anyaság fáraszt!

Pali nem volt otthon, künn dolgozott a lápon, de az apjuk ravaszul nevére közeledett hozzájuk s megforgatva a mankóját, így kiáltott: — Nem ugy futok-e megint, mint egy fiatal legényke?

Katalin asszony kifejezést adott csodálatának s Margit asszony csatlakozott felfogásához.

— Ugy megy, mint a karikacsapás — kacagott az öreg —, sőt tegnapelőtt elsétáltam egészen Heleventhelig.

— Hogyan fogadtak? — kérdezte Margit asszony.

— Ki? Hogyan? — Ó, ugy látom, azt hittétek, hogy látogatóba mentem a szomszédokhoz? No szépeket gondoltok rólam. Inkább mennék látogatóba a láncos kutyákhoz s elkaparitanám tőle az ürösontot!

— Akkor hát mit kerestél ott?

— Benéztem az udvar kapuján, aztán az órára

néztem s elindultam vissza hazafelé. Mit gondoltok, mennyi idő alatt érek ki oda? ... No, találjátok ki.

A hölgyeknek sejtelve sem volt róla.

— Másfélóra alatt, akár egy kengyelfutó... Persze — töprengve nézett —, ha az ember vinne is valamit, eltarthatna kettőig is.

— És csak azért mentél oda, hogy azt kiszámítsd?

— Csak azért, drágám, csak azért! — s a szeme kietlenül villogott.

— Menjünk be! — mondotta Kató — kissé szét akarunk nézni a gazdaságban és itt különben is mindjárt felkap bennünket a szél.

— Vihar lesz ma éjszaka — vélekedett Margit. Aztán egyszerre ijedten fordultak meg mindketten, mert oly különös volt az a kacaj, mellyel az öreg erre a megjegyzésre felelt.

— Csak hadd legyen vihar — mondotta kissé zavarodottan —, egyáltalában nem baj. A ti házaselebekben nincs-e sokszor vihar?

Kató arcán felcsillant valami a régi dévajsból, de Margit lefelé huzta a szája sarkát, mintha sirni akarna.

— Igen, az idén korán beköszönt az ősz — mondotta a mélabu árnyalatával.

Az öreg halkán fütttyentett: — „Ha a fecske utra kél“ ... s Kató megjegyezte:

— Hadd jöjjön az ősz, hiszen minden csűr tele van.

— Hála Istennek — vihogott az öreg —, tele van.

A nővérek összeölelkeztek s homlokukat az ablak üvegéhez támasztva, kinézték a napsütötte udvarra, hol magas forgatagban perdültek az ég felé a homokfelhők...

Alkonyat táján hazajött Pali, feketén mint a szecsen, mert a tőzegpor, melyet felvert a szél, egészen belepte arcát és szakállát. Kezet nyujtott a hugainak, erősen a szemük közé nézett s azt mondotta

nekik: — Azután majd elpanaszolhatjátok, ami a szíveteket nyomja.

Margit Katóra nézett és Kató Margitra nézett, aztán egyszerre vígan felkacagtak, belekapaszkodtak mind a két vállába és körültáncoltak vele a szobában.

— Feketék lesztek, gyermekek — intette őket Pali.

— A szeretőm kéményseprő — trillázta Margit és Kató is talált egy másik verset, amely azt mondotta, hogy az ő szeretője meg szerezcsenországba való. Azután megcsókolták s odafutottak a tükörhöz, hogy lássák, nem feketítette-e be őket az a csók.

Mikor Pali kiment mosakodni, Margit megjegyezte: — Furcsa, hogy elég, ha csak ránk néz s már megint jóra fordul minden. — Kató pedig hozzátette: — De ő maga szótlanabb ma, mint valaha.

— Viseld magad jól, Pali! — mondták neki hizelegve, mikor együtt ültek vele a vacsoránál — nekünk csak minden ünnepi esztendőben szabad egyszer ide jönnünk! ... Kérünk vidám arcot!

— Elfelejtettétek-e, hogy milyen nap van ma? — felelte Pali s megsimogatta a hajukat.

Azok megijedtek, mert kezdetben azt hitték, hogy anyjuk halála napjára gondol, de megkönnyebülten lélegzettek fel, mert hisz az Szent Iván-napja táján történt.

— Nos? — kérdezték.

— Ma nyolc esztendeje, hogy leégett a pajtánk!

Mind elhallgattak, csak az apjuk dohogott és nevetett magában...

A sötétség lassan leszállt, a pusztára tűzszínű fényt vetett az az égő vörös sáv, mely a láthatár szélén tündökölt s vörösre festette az asztal fehér abroszát is. Az ablaktáblákat szélvész rázta meg. Jó, hogy belépett a szobába a gazdasszony. Az a fecsegő öreg asszony volt, aki azelőtt az Erdmann testvéreket szolgálta s akit Pali a menyegző után a házhoz fogadott.

— No, Jankusné, mi jó ujság? — kérdezte tőle

Kató s örült, hogy megszabadulhatott attól a nyomasztó emlékeztől.

— Oh, nagyságos asszonyka — kiáltotta az öreg nő —, hát nem tudja még? ... Nagy munka folyik most a templomban, az egész falu koszorút köt, az oltárt is virágfüzérrel díszítették fel, csupa illatos rózsával és szép olejanderfa áll a szent asztal mindkét oldalán.

— Aztán mire készülnek?

— Esküvőre készülnek! Holnap lesz a Douglas kisasszony lakodalma!

Az ikrek megijedtek, gyors pillantást váltottak egymással, aztán Palira néztek. Az pedig egy darab kenyérhéjat forgatott az ujjai közt s úgy tett, mintha a dolog cseppet sem érdekelné.

A nővérek újabb pillantást vetettek rá s megértően biccentettek egymásnak. Aztán közös érzéstől hajtva, megfogták a két kezét.

— Széttéptek, gyermekek! — mondotta Pali bágyadt mosollyal.

— Igen, akkor ma van odaát a leánybucsu? — kérdezte apjuk, ki egyszerre nagyon felélénkült. — Hiszen nagyszerűen találkozik — suttogta aztán s összedörzsölte a kezét.

— Mért nagyszerűen? — kérdezte Pali.

— Oh, csak úgy mondom ... véletlenség, ugyanaz a nap, melyen felgyújtották a pajtánkat. Mondd csak, hallod-e, Pali, hiszen te ébren voltál akkor, hány óra volt, mikor láttad előtörni a lángokat?

— Egy óra lehetett.

— No, hiszen te tudhatod. Mit is kereshetél te akkor Helenenthalban. Máig sem tudom, hogy mi járatban voltál ott, de jól van ... nagyon jól van úgy ... Most már legalább tudom, hogy hány óra volt!

Az ikrek nemsokára azután elbucsztak.

— Hiszen meg akartad mondani Palinak, hogy apánk valami titkos dolgot művelt a csür mögött — mondotta Kató, mikor már a kocsin ültek.

— Igaz ám! — felelte Margit, azzal megállította a kocsit s magához intette Palit. De az öregember, ki bizalmatlanságában mindenhol fülelni szokott, oda-furakodott hozzájuk s így nem szólhattak semmit.

Pali, mikor megszokott esti körútjában a konyhába lépett, észrevette, hogy apja egy cserépfazékról tárgyal a gazdasszonnyal.

— Mire kell az a fazék?, Meyhöfer ur? — kérdezte az öreg nő.

— Én is meg akarom nézni azt a leánybucsut! — felelte az öreg tompa kacajjal —, talán én is kapok egy karajt a lakodalmi kalácsból. Láttam az előbb, hogy a falubeli gyermekek is mind fazékkal mennek Helenenthal felé.

A gazdasszony egészen odáig volt, olyan jót kacagott, az öregember pedig a hálószobájába bicegett a fazékkal s gondosan bezárta maga után az ajtót...

Az egész ház lepihent, csak Pali járt-kelt még a sötét udvaron.

— Tehát holnap lesz a lakodalma — mondotta, összekulcsolva a kezét —, ha jó keresztény volnék, most egy Miatyánkot kellene elmondanom a boldogságáért... De olyan félkegyelmű mégsem vagyok... Azt hiszem, valamikor nagyon szerettem, jobban, mint magam is hittem volna... És hogyan történhetett, hogy annyira elidegenedtem tőle? — Hosszan elgondolkozott, de nem tudta megtalálni, hogy miért.

A hold felkelt — nagy, vérvörös korong mutatkozott az ég alján s bizonytalan fényt hintett az udvarra... A vihar mintha erősödött volna... füttyölve keresett fel minden zugot és bugva tört át a fák koronáján...

— Ha ma tűz ütne ki, nagy bajt okozhatna a csürben — gondolta magában Pali s eszébe jutott, hogy sürgető levelet kell írnia az ügynöknek, hogy siessen a biztosítással, mert az ember sohasem tudja, mi történhetik máról-holnapra... — Megyek lefe-

küdni — így végezte gondolatait —, holnap is nap van, még pedig — lakodalom napja.

Lábujjhegyen ment be a hálószobájába, melyet az apja szobája mellett rendezett be magának, hogy mindjárt kéznél legyen, ha az öregnek valami baja történék. Nem gyújtott gyertyát, mert a hold már magasan állt az égen s világosságot vetett a szobába.

— Vajjon elalszol-e ma? — gondolta magában egy óra múlva...

A vihar hevesen rázta a fák lombjait, árnyékuk szilaj táncot járt az ágytakarón s közbe-közbe úgy villantak meg rajta a holdsugarak, mint megannyi apró láng. — Azon a Szentiván-éjszakáján is ép ily világosan ragyogott a hold — gondolta magában s eközben eszébe jutott, hogy mily fehéren tűnt elő akkor Elsbeth hálóköntöse a sötét köpeny alól.

— Az volt az életem legszebb éjszakája — mormolta, sóhajtva egyet, aztán elhatározta, hogy elalszik s fülig huzta magára az ágytakarót...

Kis idő múlva úgy rémlett neki, mintha hallaná, hogy a másik szobában atyja nesztelenül felkel és kisántikál az ajtón... Tisztán hallotta, hogy a mankója megkoppan a folyosó kőburkolatán.

— Bizonyára mindjárt visszajön — gondolta magában, mert máskor is megesett, hogy atyja egyszer-egyszer kiment éjnek idején.

Aztán nyugtalan félálomba merült s mindenféle ijesztő álmok képek kergetődztek az agyában. Mikor teljesen felébredt, a hold már magasan volt az égen s egy sugarat is alig bocsátott be a szobába. De a kert meg az udvar fényárban uszott.

— Különös... úgy rémlik, mintha nem hallottam volna visszajönni apámat — mondotta tünődve. S felült az ágyban s megnézte a zsebóráját, mely ott függött mellette a falon.

— Nyolc perc múlva egy óra! Két órája már, hogy kiment... Nagyon mélyen alhattam — gondolta magában s megint az oldalára fordult, de akkor a

vihar nagy robajjal csapta be a ház kapuját, úgy hogy megrendült szinte az egész ház.

Ijedten szökött fel Pali... — Mi az... A kapu nyitva van... Apám még nem jött vissza? — A következő pillanatban magára kapta a kabátját, nadrágját s mezitláb, födetlen fejfel rohant ki a szobából...

Az ajtó, mely atyjának hálósobájából a tornácra szolgált, tárva-nyitva volt. Ijedtségében sápadtan lépett az ágyhoz... Az ágy érintetlen volt, csak a végén látszott egy mélyedés a puha paplanon. Tehát ott ült az apja, meg sem moccanva másfél óránál tovább, nyilván arra várva, hogy ő majd elalszik. Az Isten szerelmére, mit jelenthet mindez?

Fürkészve jártatta körül pillantását a szobában... Amott a sarokban hevert egymásradobálva a két posztócipő, melyben csoszogni szokott apja egész nap, de a csizmája, mely hónapok óta érintetlenül állt ugyanott, nem volt sehol... Hogyan — a béna öregember éjnek idején talán elment valahová? Palinak majd hogy meg nem állt a szíve dobogása... Kirohant az udvarra.

Az udvar nappali fényben állt, csak ott volt éjszaka, ahol a csür árnyéka a földre esett...

A szélvész zugva tört át a fák között, a homok csillogva porzott a viharban, egyébként minden csendes, minden üres volt...

Pali átsietett a kerten, sehol semmi nyom, az istálló mögé ment... semmi nyom... mi ez? A kapu nyitva? Hova mehetett?...

Mellette a kutya nyüszített fel reá, hamar leoldotta a láncáról...

— Keresd, Turk, az urat, az urat!

A kutya szaglászva futott végig az udvaron, aztán a csür oromfalához szaladt, oda, ahol az a szalma volt halomra hányva a fal tövében... Ragyogva esett a holdfény a fehérre meszelt falra és megcsillant a világos sárga kavicsoson... Olyan világos volt, hogy az elveszett gombostűt is megtalálhatták volna...

Semmi feltűnő dolog nem mutatkozott, csak az egyik helyen tűnt fel úgy, mintha valaki megbolygatta volna a szalmát...

De nézzük csak!... Hogyan kerül ide ez a létra, melyet a falhoz támasztott valaki? A létra, mely két órával ezelőtt még a kerítésen belül a földön feküdt?... Ki vette el a helyéről?... És — az Isten szerelmére, mi ez itt?... Ki nyitotta ki az oromfal keskeny ablakát? Az ablakot, melyet ő maga csukott be belül, mielőtt a kévék ellepték a falat?...

Lenn a létra alján nyirkosan csillámott a föld... mintha előntöttek volna ott valamit... Petróleumgőz szállt fel a tócsából.

Reszkető kézzel nyult bele a földre hányt szalmába. Igen, nedves s ez a rosszszagu valami hozzá tapadt a ujjaihoz is, melyekkel bennejárt.

Pali reszketni érezte a térdét, homályos, szörnyű sejtelen vett erőt rajta, nagy bajjal összeszedte magát, felment a létrán s elért az ablaknyílásig.

Lenn vonított az eb...

— Keresd az urat, Turk, az urat!

Az állat vigan csaholt és szimatolva futkosott köröskörül, míg végre, úgy látszott, mégis megtalálta a nyomot.

Pali meredten nézett utána. Egész teste lázasan reszketett a kínos várakozásban.

A kutyát a kapuhoz vitte utja... Tehát csakugyan! Az apja nyitotta ki!

De akkor... akkor! Vajjon hova mehetett?

— Keresd az urat, Turk, az urat!

A kutya megint vakkantott egyet, aztán nyilegyenesen rohanva indult el — Helenenthal felé.

Helenenthal felé... Mit kereshet az apja Helenenthalban? Az ám, nem arról beszélt-e néhány órával ezelőtt, hogy délelőtt ott járt, «próbaképpen», mint mondotta. Próbaképpen!... s mily furcsán, mily ijesztően nevetett hozzá!

S még ma — mily rejtelmes volt az egész visel-

kedése! S mikor a csür égéséről volt szó, mit akart azzal mondani, hogy nagyszerűen találkozik ép ma? Miért ép ma? Meg kell találni ennek a talánynak a megfejtését, míg nem késő!

Segítséget keresve nézett körül. Keze gépiesen tapogatódzott az ablaknyílás sötétségében s egy pléh-kanna füléhez ért, mely oda volt rejtve a gabonakévék közé... A petróleumoskanna volt, melyet tegnap töltetett meg. S kinek a tanácsára? Ki ment Palihoz s ki mondotta neki...

— Apám, apám, a Jézus nevében, mit keresel te Helenenthalban?

Most pedig... mennyi van még benne? Alig hogy a fele, alig hogy a fele!

S ahogy szinte eszméletlenül tapogatódzott tovább, több csomó gyujtót talált, mely a kanna körül volt szerteszóródva.

Ekkor leesett a hályog szeméről. Kinos jajkiáltás... — Fel akarja gyujtani Helenenthalt!

Körülötte táncolni kezdett minden, keze görcsösen kapaszkodott az ablak deszkájába, mert másképp hanyattzuhant volna le. Most már tisztán állt előtte minden... atyjának zavaros beszéde, kacaja, fenyegetőzése!

De még van idő. Hiszen az öreg csak lassan cammoghat a mankóján. Ha ő most lóra ül — ha utána vágat...

— Vezessetek ki egy lovat az istállóból! — kiáltotta tul a vihart s leugrott a létráról... Ekkor egyszerre átvillant fején a gondolat: Miért kérdezte apám oly nagyon, hogy hány óra volt, mikor évekket ez előtt... Talán ugyanabban a percben akarja végrehajtani bosszuját? Jézus, akkor minden elveszett. Azt feleltem neki: egy órakor volt — s most egy óra van. Örült félelem ragadta meg — megint felrohant a lépcsőn... A lángok minden pillanatban felcsaphatnak odaát... Nem ég-e már? Nem, csak a hold fénye csillog a fehér ház ablakain... Mennybéli

atyám, hát nincs menekülés, nincs irgalom? Ha volna annyi erő egy imádságban, átokban, hogy a felemelt kéz megdermedjen! ... Ki óvja, ki ad neki jelt, hogy forduljon vissza útján? ... De ott lángol már! Nem ... Talán egy másodperc még, aztán a tűz fénye vörösre festi az égboltozatot ... Ébredj, Elsbeth! ... Éppen úgy lángol majd, mint akkor, nyolc évvel ezelőtt, mikor a helenenthali kertben leselkedett s a véres fény megbénította tagjait. Ha ma is úgy világítaná meg a pusztát a tüzláng, mint akkor! Hogy megmeredjen atyjának keze, mikor bűnös szándékkal emeli fel! ... Istenem, Uram, tégy csodát! ... Engedd, hogy tüzfény boruljon a pusztára épp úgy, mint akkor — mint akkor! ... Lángolnia kellene — *itt* kellene lángolnia! Villámnak kellene lesujtani a szülői ház fedelére, hogy a tüzláng átkiálthasson apjához: „Állj meg, állj meg!” — És mégis tiszta, csillagos az ég? Nem tornyosul zivatarfelhő a puszta fölé? — Talán már ágaskodik is fel a zsupfedélhez! Talán már gyújtja is a gyujtót! Még egy pillanat és késő minden figyelmeztetés.

Lángolni kellene valaminek — *itt* kellene lángolnia! És nincs sehol egy fáklya, melyet megcsóválhatnék, hogy figyelmeztessem vele? ... Lángolni kellene valaminek — *itt* kellene lángolnia!

S ahogy meredt, kidülledő szemmel, a mentés lehetőségén tépelődve, körülnézett, egyszerre világosság támadt az agyában, világosság, mely úgy fénylett, mint az epedve várt láng.

Hangosan és ujjongva kiáltott fel. — Igen, ez az, az ijedtség majd megdermeszti a kezét ... Menteni! Menteni minden áron!

Két kézre kapta a kannát és nagy lóditással öntötte tartalmát a feltorlasztott kékékre ... A gyujtóhoz kapott ... halk sercegés ... a szélvész bugva ront be a nyíláson ... és ... felcsap a láng s az arcába fuj ...

Velőtrázó, vad kiáltás. ... A szeme elsötétül ...

meg akar fogódzni és vaktában a tűzbe nyúl... de az, amit megragad, enged és... a következő pillanatban, lángoló kívét szorítva görcsösen a markában, a létrával együtt nagy ivben dől hátra a szalmába...

Fekvőhelyén már magasra csapnak a lángok — még van benne annyi erő, hogy oldalt lehemperedhetik —, a következő pillanatban már lángban áll körülötte minden... S a szélvész belefúj s akkor füttyölés, sustorgás, zengés hallatszik magasan fenn a levegőben, már tüzesen nyalja a láng a tető gerincét.

Pali visszazuhan az udvarra, mely még némán veszi körül.

— Tűz van... tűz van... tűz van! — rikoltja fülhasogatóan, hogy felébressze az alvókat... Az istállóban, hol a férficselédek hálnak, mozgalom támad, a nőcselédek alvóhelyisége felől sikoltozás hallatszik... A csűr fedelét már tüzes köpönyeg takarja. A cserépszindely pattog és csörömpölve hull a földre. Ahol rés támad, rögtön tüzkéve tör belőle az ég felé.

Pali mindeddig teljesen egyedül állt az udvaron s kezét összekulcsolva nézte a rémes pusztulást, de most hirtelen kinyílnak az ajtók s béresek és nőcselédek rohannak kiabálva az udvarra... Ekkor mélyen és megkönnyebbülten sóhajtott fel, mint aki hiven elvégezte munkáját s lassu léptekkel a kert felé tartott, mielőtt bárki találkozhatott volna vele — „elég soká dolgoztam“, dadogta, becsapva maga után a rácskerítés ajtaját. — Most kipihenem magam.

Cammogó léptekkel ment tovább a kavicsos ösvényen, mint aki holtrafáradt és egyre csak azt mormolta magában: — Kipihenem... kipihenem.

Pillantása bágyadtan járt körül... A holdfény s a tüzlángok világosságának tengerébe merülve terjedt szét körülötte a kert s a vihartépte falevelek kísértetiesen röpködtek körülötte. Itt-ott egy-egy szikra hullott, mint valami fénybogár, az útjára. Kiválasztotta magának a legsötétebb lugast és hátra-

huzódott a legbelső mélyére. Ott leült a gyeppadra s arcához csapta a két kezét. Látni, hallani sem akart már semmit... De a kíváncsiság homályos érzése kis idő múlva mégis arra késztette, hogy felvesse szemét. S ahogy felpillantott, látta, hogy a tűz fehérszegélyű, biborvörös mennyezetként borul át a lakóházra, mert arra fujt a szél... Ekkor már tudta, hogy minden oda van... Összekulcsolta a kezét. Ugy érezte, hogy imádkoznia kell.

— Anyám, anyám! — kiáltotta s szemét elborította a könny, kezét felnyújtotta az ég felé...

S egyszerre különös változás történt benne. Egészen szabadnak és könnyűnek érezte a lelkét, az a tompa nyomás, mely annyi éven át a fejére nehezült, egyszerre megszűnt s nagy lélegzetet véve huzta végig a kezét vállán és karjain, mintha a megoldott láncokat akarná leseperni róluk...

— Ugy — mondotta, mint akinek nagy teher gördült le a szívéről —, most már nincs semmim, most már nincs gondom semmire! Szabad vagyok, szabad, mint az ég madara!

Homlokára csapott a két öklével, sirt, kacagott. Ugy érezte, mintha meg nem érdemelt, hallatlan szerencse szakadt volna reá hirtelen az égből...

— Anyám! Anyám! — kiáltotta vad diadalmas-sággal. — Most már tudom, hogyan végződik a meséd... Megszabadultam... megszabadultam!

Ebben a pillanatban állatok kétségbeesett bőgése ütötte meg fülét s ez ismét magához térítette...

— Nem, ne pusztuljatok el miattam, szegény állatok! — kiáltotta felszökve helyéről —, inkább magam is hiszem...

Visszasietett a ház hátsó kapujához, hol a béresek meg a nőcselédek nagy igyekezettel hurcolták ki a házból a butorfélét.

— Nézzétek az urat! — kiáltották sirva s egyik is, másik is a fedetlen lábára mutatott.

— Hagyjatok mindent! — kiáltotta Pali — és mentsetek meg az állatokat!

Az uton egy szekerce hever. Betöri vele az istálló hátsó ajtajait, melyek a földekre nyílnak, mert az udvar már olyan, mint a lángtenger. Látja, mintha álmodnék, hogy a kert meg a rét megtelik emberrel. Döcögve közeledik a falu tűzifecskendője, a Helenenthalba vivő ut is megélénkül.

Háromszor, négyszer megy be Pali a lángok közé, a béresek utána, aztán, elájulva fájdalmaitól, összeroskad az istálló közepén...

Egy sikolyra, egy nő szájából kitörő sikolyra még egyszer felnyitja szemét... Akkor ugy rémlett neki, mintha Elsbeth arcát látná ködszerűen maga felett, aztán megint éjszaka lett körülötte.

XXI. FEJEZET.

Mikor a reggel éppen szürkülni kezdett, nagyon szomorú menet vonult az őszi tájon át Helenenthal felé. Két gyenge oldalasszekér, mely lassan döcögött egymás után. Ezekre raktak fel mindent, amit menthettek a tűzvészből. Az elsőben, szalmába ágyazva, takarókba csavarva, a tanya gazdája feküdt — sebekkel borítva, öntudatlanul... Az a reszkető, halovány nő, ki aggódva hajolt föléje, ifjúkori játszótársa volt. Ő vitte most haza, magához...

— Majd átszállítjuk valamelyik hugához — mondotta Douglas ur, de Elsbeth a kezét Pali mellére tette, melyről cafatokban lógott a megperzselt ruha s mintha örökre birtokába akarta volna venni, így felelt:

— Nem, apám, hozzánk visszük!

— De gyermekem, az esküvő... a vendégek!

— Mit nekem az esküvő! — felelte Elsbeth s a jókedvű vőlegény meghökkenve állt mellette.

A második szekéren néhány megmentett butor-darab volt, egy régi szekrény, melyben fehérnemű,

könyv és szalagféle volt, cseréplábasok, egy tejes-csőbőr s az öreg Meyhöfer hosszuszáru pipája.

De hova lett az öreg ember? Az az egy, aki talán megmondhatná, eszméletlenül fekszik itt, vagy talán már a halállal vívódik. Megmenekült-e? Vagy a tűzbe veszett? A nőcselédek üresen találták a hálószobáját, neki magának nyoma sem volt benne.

— Rosszat gyanítok — mondotta az öreg Douglas —, mindig is hajlamos volt az örülségre s ha a romok között holnap megtaláljuk csontjait, nem kételkedem, hogy ő maga gyújtotta fel a csürt, aztán a tűzbe vetette magát.

Hanem mikor éppen át akartak hajtani a heleen-thali udvar kapuja alatt, a csür felől keserves kutya vonítást hallottak s láttak egy nem odavaló kutyát, mely első lábait egy ott heverő sötét tömegre tette s időről-időre cibált rajta valamit, ami egy ruhadarab sarkához hasonlított.

Ijedten állította meg Douglas a kocsit s odament. Ekkor megtalálta holttestként, azt, akit keresett. Az öreg ember vonásai borzasztóan eltorzultak, a karjait félig még felemelve tartotta, mintha hirtelen meredtek volna kővé. Mellette összetört fazék hevert és egy doboz gyújtó uszott petróleumtölcsében, melyből tovább folyt a nedvesség az agyagos keréknyomokban. Az őszhaju óriás ekkor összekulcsolta a kezét és imádságot rebegett. Mikor visszatért a kocsinhoz, reszketett egész testében s a szeme könnyel volt tele.

— Nézz oda, Elsbeth — mondotta —, ott fekszik holtan az öreg Meyhöfer. Fel akarta gyújtani a birtokunkat, de Isten halállal sujtotta.

— Isten nem gyújt fel csüroket! — mondotta Elsbeth s hátranézett az égő tanyára, melyből sötétkék füstgomoly szállt fel a borus reggelen.

— De nem Isten rendelése-e, hogy megmenekültünk?

— Ha volt, aki megmentett bennünket, akkor ez volt az! — mondotta Elsbeth.

— Micsoda? Feláldozott volna mindent, ő gyujtogatott volna... csak azért, hogy...

— Kérdezd meg tőle! — mondotta Elsbeth halkán és szívének kitörő rettegésében melléhez szorította a két kezét és hangosan zokogott.

— Adja Isten, hogy még megfelelhessen kérdéssemre — mormogta Douglas, aztán megparancsolta néhány cselédjének, hogy vigyék az öreg ember holttestét a lakóházba. Orvosért már elküldöttek, ő maga az ikrekhez akart áthajtatni, hogy hirt adjon nekik a szerencsétlenségről.

Arcukból kikelve tódultak ki a vendégek a kocsi elé, mely a virággal diszitett veranda előtt megállt.

— Elsbeth, mi történt veled? Elsbeth, kiméld magad! — kiáltották a nénikék s úgy tettek, mintha le akarnák foglalni maguknak.

— Menjetek — mondotta Elsbeth és borzalmat kifejező mozdulattal háritotta el magától a tapiskoló kezeiket. Előkerült a boldog vőlegény is, aki ezen az éjjelen ugyancsak siralmas szerepet játszott s igyekezett rábeszélni menyasszonyát, hogy hagyja el azt a magával tehetetlen beteget. De a leány tétova pillantással nézett rajta végig, mintha nem is emlékeznék reá, hogy látta valaha. — Heller urban felébredhetett a saját semmiségének érzete. — Elfogódva és megfélemlülve tárgult Elsbeth mellől.

A nénikék kezüket tördelve siettek az öreg Douglashoz, ki kocsijára várva járt fel s alá az istállók előtt. Hatalmas mellével nehezen szedte a lélegzetet, bozontos szemöldökei összehuzódtak s a szeme vilámlókat lövelt. Látszott, hogy vihar dul a lelkében.

— Az Isten szerelmére! — kiáltották az asszonyok! — küldd pihenni Elsbethet... össze kell szednie magát... hiszen olyan, mint aki közel van a megőrüléshez.

— Ha ugy van, amint ő mondja — gondolta magában Douglas —, ha feláldozta minden javát!... Mennykő és villám, hagyjatok békében! — förmedt az asszonyokra, kik egészen körülfogták.

— De gondolj Elsbethre — kiáltották azok. — Tizenkettőre megérkezik a pap... milyen állapotban fogadja majd?...

— Az ő dolga! — kiáltotta az öreg — bizzátok csak reá! Nagyon jól tudja ő, hogy mit cselekszik!

Abban a pillanatban, mikor Palit levették a kocsiról, a kapu felől kis szolgasereg közeledett, mely atyjának holttestét hozta... Közvetlenül egymás után vitték a két testet a fehér házba s a kutya sirva és szimatolva ment utánuk. Szomoru menet volt...

Elsbeth saját hálósobájába vitette Palit, aztán becsukta ajtaját s leült az ágyhoz. A nénikék hiába kérték, hogy bocsássa be őket.

Tizenegy órakor megérkezett az orvos és jelentette, hogy másnap reggelig ott marad a beteg mellett. Persze úgy rendezte a dolgát, mert a családnak régi barátja volt s a nászvendégek közé tartozott. Közben ápolóért akart táviratozni.

— Nem maradhatok mellette én? — kérdezte Elsbeth.

— Ha maradhat! — felelte az orvos csodálkozva.

— Maradhatok! — felelte Elsbeth rejtélyes mosollyal.

A nénikék újra kopogtattak. — Az Isten szerelmére, gyermekem! — kiáltották be az ajtó résén — öltöznöd kell már, az anyakönyvi hivatalba kell menned. A pap megérkezett.

— El is mehet már! — felelt Elsbeth.

Künn halk zsibongás hallatszott, a vőlegény is résztvett a tanakodásban.

— Mit akar tenni, gyermekem? — kérdezte az öreg orvos és fürkészve nézett a leány szemébe. Elsbeth ekkor sirva borult térdre az ágy előtt, megfogta

Palinak erőtlenül lecsüggő kezét s a szeméhez és ajkához szorította.

— Erős elhatározása ez? — kérdezte az öregember. S Elsbeth igenlően bólintott a fejével.

— S ha meghal?

— Nem hal meg — mondotta Elsbeth —, nem szabad meghalnia.

Az orvos szomoruan mosolygott. — Jól van — mondotta aztán —, maradjon kis ideig egyedül mellette és tegyen rá minden két perchen friss borogatást. Közben én majd rendet csinállok.

Nemsokára azután behallatszott a szobába, hogy kocsik járnak a veranda elé s robognak ki aztán az udvarból. Az orvos egy óra múlva visszatért a betegszobába. — A ház nemsokára kiüresedik — mondotta —, elhalasztották az esküvőt.

— Elhalasztották — kérdezte aggódva Elsbeth...

Az öregember reánézett és megcsóválta a fejét. Az embersziv mindennap új talányokat dob eléje...

— — — — —
Hetekig lebegett élet és halál közt a beteg. Az idegláz, mely hozzájárult testi szenvedéseéhez, hiunak mutatott minden reményt. Elsbeth alig mozdult el ágyától, nem evett, nem ivott, egész élete egy volt a keveséért való aggódással. Az öreg Douglas nem háborgatta. Egészségessé kell tennie — mondotta — hogy kikérdezhessem.

A jókedvű unokaöccs kezdette gyanítani, hogy helyzete nem irigylésreméltó s kifizetettve bácsijával minden adósságát, bucsut mondott Helenenthálnak.

Az öreg Meyhöfer holtestét már a tüzvészt követő nap elvitette a két ikertestvér. A rejtelmes halál nagy feltűnést keltett, a fővárosi ujságok is hirt adtak róla s amit az öreg nem ért el teljes életében, hogy hősként ünnepeljék, elérte most halálában.

XXII. FEJEZET.

A védő befejezte beszédét. Morajlás futott végig az esküdthíróság termében, melynek karzatát is zsufooltan töltötte meg az érdeklődők sokasága. Ha a vádlott nem rontja le valami meggondolatlan szóval a fényes védőbeszéd hatását, akkor baj nélkül menekül. Az ügyész válaszbeszédére nem ügyelt senki. S most halk csörrenéssel kerültek elő a lorgnettek meg a színházi messzelátók. Minden szem arra az egyszerűen öltözött, sápadt emberre fordult, ki a vádlottaknak ugyanazon a padján ült, amelyen nyolc évvel ezelőtt a veszedelmes Raudszus foglalt helyet.

Az elnök feltette a kérdést, hogy van-e még a vádlottnak valami mondani valója ártatlanságnak bizonyítására.

— Hallgatni, hallgatni! — zsongott végig a kiáltás a teremben.

De Pali felállt s előbb halkán és akadozva, de minden pillanatban növekvő biztossággal így szólt:

— Szívemből sajnálom, hogy kárbevész mind az a fáradozás, mellyel a védő ur megmenteni igyekezett. De nem vagyok oly ártatlan abban a cselekedetben, amint ő előadta.

A bírák egymásra néztek. — Mi ez? ... vádolni akarja magát?

— Azt mondotta, hogy félelmemben jóformán nem voltam eszméletemen. Hogy az örültség egy nemében követtem el azt, amit elkövettem s hogy abban a pillanatban nem voltam beszámítható. De másképp áll a dolog.

— A nyakát szegi — suttogták a nézők egymásközt.

— Teljes életemben félénk, elnyomott életet éltem s azt hittem, nem nézhetek senkinek a szeme közé, pedig nem volt mit rejtegenem; de ha ezuttal gyáván viselkedem, azt hiszem, még kevésbé tehetem

meg, mint valaha s ezuttal elég okom is lesz reá. A védő ur minden erény példaképének festette le életem. De nem úgy van. Nem volt bennem sem méltóságérzet, sem önbizalom, sokat bocsátottam meg az embereknek s magamnak is. S ez rágódott rajtam, bár sohasem jöhettem vele tisztába. Sokkal több dolog nyomasztott, semhogy valaha szabadon vehettem volna lélegzetet, amire szüksége van az embernek, ha nem akar elbutulni és elnyomorodni.

— De ez a tett felszabadított s megajándékozott azzal, aminek oly sokáig hiányát éreztem, — nagy szerencsémre vált; s oly hálátlan legyek, hogy itt most megtagadjam? Nem, nem teszem; csukjanak be, amíg csak akarnak, majd csak kihuzom azt az időt, aztán új életet kezdek. Így tehát azt kell mondanom: teljes tudatossággal semmisítettem meg minden javamat, sohasem voltam inkább eszemen, mint akkor, mikor leöntöttem gabonámat a petróleummal s ha még egyszer abba a helyzetbe kerülnék, Isten a tanum, hogy újra megtenném. Miért is ne tenném meg? ... Amit semmivé tettem, a saját kezem munkája volt — hosszú éveken át teremtettem meg nehéz munkával s tettem vele, amit akartam. Tudom, a bíróság más nézetten van s ezért nyugodtan fogom kitölteni büntetésemet. De ki szenvedett kárt rajtam kívül? Testvéreimről nem kellett már gondoskodni s az apám ... — egy pillanatig elhallgatott s hangja reszketett, mikor folytatta: — Vajjon nem lett volna-e jobb, ha öreg atyám békében és nyugodtan tölthette volna utolsó éveit egyik leányánál, mint ott, ahová most én megyek?

— A sors másképp akarta. Szélhüvés érte s a testvérbátyáim azt mondják, hogy én voltam gyilkosa. De bátyáimnak nincs joguk az ítélkezésre, mert nem ismernek engem s nem ismerték atyámat sem. Teljes életükben csak magukkal törődtek s egészen reámhagyták, hogy gondoskodjam atyámról, anyámról,

hugaimról s az egész gazdaságról, én pedig csak akkor voltam jó nekik, mikor akartak tőlem valamit. Most elfordultak tőlem, de a jövőben semmivel sem lehetnek idegenebbek hozzám, mint voltak eddig is.

— A hugaim — a tanuk padjához fordult, hol Margit és Kató ült lefátyolozva és sirva, s a hangja ellágyult, mintha könnye fojtogatná —, a hugaim is megtagadnak, de nekik szívesen megbocsátom, azok nők és finomabb anyagból vannak gyurva — azonkívül két idegen férfi áll mögöttük, akiknek nagyon könnyű, hogy felháborodjanak szörnyű cselekedeteimen. Most elszakadtak tőlem mind — nem, nem mind — arcát rövid tündöklés derítette fel —, de az nem tartozik ide. Csak egyet akarok még megmondani, még ha gyilkosnak tartanak is miatta: Nem bánom meg, hogy atyám az én cselekedetem következtében halt meg. Jobban szerettem, mikor megöltem, mint szerettem volna akkor, ha élni engedtem volna. Öreg ember volt és gyarló ember volt s csak szégyen és becsstelenség várt reá — oly nyugodt élete volt s oly nyomorultul kellett volna elsenyvednie. Így hát jobb, hogy úgy csapott le reá a halál, mint a villám, mely az embert boldogságának közepette sújtja agyon. Nekem ez a véleményem. Megbékültem lelkiismeretemmel s nem tartozom számadással senkinek, csak Istennek és saját magamnak. Most pedig kérem ítéletemet.

— Éljen! — kiáltotta a teremben egy dübörgő hang a tanuk padjáról.

Douglas volt. A daliás öregember kiegyenesedett, szeme villámot szórt a bozontos szemöldöke alól és így szólt a mellette ülőhöz: — Erre csak büszke lehetek, nem?

XXIII. FEJEZET.

Két évvel ezután, egy derült juniusi napon kinyílt a fogház kerítésfalának vörösre mázolt kapuja s kibocsátott egy szabadult rabot, ki mosolygó arccal nézte pislákolva a napot, mintha szoktatni akarta volna magát, hogy ismét elbirja ragyogását... Megcsóválta a batyut, melyet a kezében tartott s egykedvűen tekintett hol jobbra, hol balra, mint aki nem tudja még, merre tartson, de kinek alapjában véve, úgy látszik, mindegy, hogy merre téved... Mikor elhaladt a bírósági épület főkapuja előtt, egy hintót pillantott meg, mely ismeretesnek tűnhetett előtte, mert hirtelen megállt és tanakodni látszott magában. Aztán a kocsishoz fordult, ki gögösen bólintott le hozzá a bojtjal diszitett prémes süvegével.

— Helenenthalból van itt valaki? — kérdezte.

— Igen, onnan, az ur meg a kisasszony. Meyhöfer urért jöttem.

S mindjárt aztán odahallatszott a külső lépcsőről a kiáltás: — Hallod-e, jer ide, itt van már — nézd, Elsbeth, itt van már!

Pali felsietett a lépcsőn s akét férfi egymás karjába dőlt.

Ekkor halkan és bátortalanul nyílt ki a nehéz szárnyasajtó s nyílásában feketeteruhás, karcsu nőalak jelent meg, fájó mosollyal támaszkodott a falhoz s nyugodtan várta, míg a két férfi elbontakozik egymástól.

— Nézd, itt van, Elsbeth! — kiáltotta az öreg ember.

Egymás kezét fogva álltak most egymással szemben s egymás szemébe néztek. Elsbeth aztán a melére hajtotta fejét s halkan mondotta: — Hála Istennek, hogy megint veled vagyók!

— S hogy egészen magatokra maradhattok, gyermekek — mondotta az öreg —, menjetek szépen

kettesckén haza, én aközben megiszom egy üveg jó vörös bort az utódom egészségére. De jó is nekem, mert hiszen ma nyugalomba vonulok.

— Douglas ur! — kiáltotta Pali ijedten.

— Apádnak szólits, hallod-e! Aztán estefelé majd küldj értem! Hiszen most te vagy otthon az ur! Isten veletek!

S nagyokat dobbantva ment le a lépcsőn...

— Jer — mondotta Pali halkán, lesütve a szemét.

Elsbeth bátortalan mosollyal követte, mert most, hogy magukra maradtak, egyikük sem mert közeledni a másikhoz.

Aztán szótlánul ültek egymás mellett, ahogy a kocsi kivitte őket a napfényben uszó, virágos pusztára... Mécsvirág, harangvirág és genciána szövőddött pazarszinű szőnyeggé s a fehér árvalányhaj felemelte lengő bokrétaít, mintha hópolyheket hintettek volna szét a virágokon. Az ezüsthüvely levelei halkán sóhajtottak s a talajvizlevezető csatornák hálózata megannyi fényes szalagként húzódott alattuk. A hév levegő rezgett és sárga pillangók csapongtak párosan fel s alá.

Pali mélyen hátrahúzódott a kocsi párnáira s félig lehunyt szemmel nézte e kedves csodák temérdek-ségét.

— Boldog vagy? — kérdezte Elsbeth s áthajolt hozzá.

— Nem tudom — felelte Pali —, majd megszakad a szívem.

A leány mosolygott; megértette.

— Nézz oda, ott van az otthonunk! — mondta s a fehér házra mutatott, mely tündökölve bontakozott elő a messzeségben. Pali megszorította kezét, de szólni nem tudott.

Az erdő szélén megállították a kocsit. Mindketten kiszálltak s gyalog mentek tovább. Pali észrevette, hogy Elsbeth a hóna alatt kis fehér csomagot visz.

Előbb még nem vette észre nála. — Mi az? — kérdezte tőle.

— Majd meglátod — felelte Elsbeth s komoly mosoly futott át arcán.

— Meglepetés?

— Emlék!

Mikor bementek az erdőbe, Pali a vöröses színben virító fatörzsek közt valami feketeséget vett észre, mely virágfüzérékkel volt felcicomázva.

— Mi az? — kérdezte s rámutatott.

— Nem ismersz már barátnődre? — felelte Elsbeth. — Ő akart az első lenni, aki itt köszönt.

— A fekete Zsuzsa! — ujjongott Pali és futva indult hozzá.

— Vigy magaddal — kacagott Elsbeth pihegve —, elfelejtet, hogy most már kettesben vagyunk.

Pali kézenfogta s így léptek a hü csodaszörny elé, mely őrt állt az út mellett.

— Te öreg állat — mondotta Pali s megsimogatta a kormos kazánját. S mikor továbbmentek, minden három lépésről visszanézett reá, mintha nem tudna megválni tőle.

— Jól vigyáztam reá — mondotta Elsbeth —, máskor közvetlenül az ablakom alatt áll, mert mi vettük meg apád hagyatékával együtt, hogy el ne veszítsd.

Mikor az erdő tulsó széléhez közeledtek, Pali két fatörzsre mutatva, mely az uttól husz lépésnyire állt, azt mondotta: — Itt van az a hely, ahol a függőágyban találta lak.

— Igen — mondotta Elsbeth — s itt volt, ahol először éreztem, hogy sohasem élhetnék nélküled.

— S itt van az a borókacserje — folytatta Pali, mikor kiléptek a szabadba — hol ... — de aztán egyszerre hangosan kiáltott fel s mindkét kezével a mészesség felé mutatott.

— Mi bajod? — kérdezte Elsbeth s aggódón né-

zett reá. Palinak halálsápadt volt az arca, ajka reszketett.

— Nincs már — hebegte.

— Ki nincs már?

— Ő... az én... régi otthonom.

Ahol egykor a pusztai tanya épületei álltak, most egyforma síkság terült el, csak egyes fák nyújtogaták fel a levegőbe az elszomorodott ágaikat. Pali nem szokhatta meg ezt a látványt; eltakarta arcát a két kezével s rázóhideg futott végig a testén.

— Ne szomorkodj — kérte Elsbeth. — Papa nem akarta újra felépíttetni, míg nem tehetted meg a rendelkezéseidet...

— Jer oda velem — mondotta Pali.

— Nagyon kérlek, ne kívánd — felelte Elsbeth —, nincs ott mit látni — ha csak néhány romhalmazt nem —, majd máskor, ha nem leszel úgy felindulva...

— De hol töltöm az éjszakát?

— Abban a szobában, ahol születél... Berendeztettem neked s ott állíttattam fel anyád butorát. Mondhatod-e még, hogy elvesztetted az otthonodat?

Pali hálásan szorította meg kezét, de Elsbeth a borókacserjére mutatott, mely az imént tűnt szemébe kedvesének.

— Jer inkább oda — mondotta —, tedd fejedet arra a vakondtúrásra s fűtyülj egyet nekem. Emlékszel még?

— Hogy emlékszem-e!

— Mennyi ideje annak?

— Tizenhét ével!

— Ó, édes Istenem s oly régóta szeretlek már s azért maradtam vénleány... És vártalak évről-évre! De te nem akartad észrevenni. Végre mégis el kell jönnie, gondoltam magamban, de te nem jöttél... S ekkor elcsüggedtem s azt gondoltam magamban: mégsem kötheted reá magad, ha már egyáltalában nem kellesz neki... Jöjj tisztába magaddal...

S hogy végét vessek minden vágyódásnak, meghallgattam az unokabátyámat, ki már tíz éve lebzselet körülöttem. Annyiszor megnevettetett, én tehát azt gondoltam, hogy talán... de ne szóljunk erről... — és összeborzadt. — Gyere, feküdj oda — füttyölj!

Pali a fejét rázta s némán mutatott kezével a pusztára, hol az ég aljához közel három magányos fenyőfa nyujtogatta ég felé az érdes karjait.

— Oda! — mondotta —, nincs nyugtom, mig ott nem voltam.

— Igazad van — mondotta a leány s összefogódzva indultak el a virágos réten, melyet álmos zümmögéssel rajongtak körül a vadméhek.

Mikor beléptek a temetőbe, a fehér házból éppen odahallatszott a déli harangszó. Tizenkétszer szólt az óra kalapácsa rövid, éles ütésekkel, a halk utórezgés továbbszólt a levegőn, aztán csend lett megint, csak a halk dongás és zümmögés tartott tovább.

Anyjának sirját sűrűn benőtte a borostyán meg a vad mirtusz, fejtől egy ökörfarkkóró emelte magasra ragyogó virágos sudarát. A levelecskék közt rozsdaszínű hangyák mászkáltak s egy gyík zörögve futott le a zöldelő mélységbe.

Szóltanul álltak ott mindketten s Pali reszketett. Egyikük sem merte félbeszakítani a szent némaságot.

— Hova temették apámat? — kérdezte végre Pali.

— Hugaid Lotkeimbe vitették át holttestét — felelte Elsbeth.

— Jól van ugy — mondotta Pali —, anyám teljes életében egyedül volt, maradjon egyedül halálában is. De holnap átmegyünk apámhoz is.

— Betérsz-e hugaidhoz is?

Pali szomoruan rázta a fejét... Arra aztán megint elhallgattak. Pali lehajtottá fejét mind a két kezére és sirt.

— Ne sirj — mondotta Elsbeth —, hiszen most van mindegyiteknek otthona. — Aztán elővette a kis

csomagot, melyet addig a hóna alatt tartott, kibontotta a fehér csomagolópapirosból s elővett belőle egy régi, rongyosfedelű, elsárgult iskolai füzetet.

— Nézd, ezt ő küldi neked s köszöntet.

— Honnan vetted? — kérdezte Pali ijedten, mert megismerte rajta anyjának kézvonásait.

— Abban az öreg fiókos szekrényben volt, melyet kimentettek a tűzből s ott találtuk a fiók meg a szekrény hátsó fala közé szorulva. Ugy látszik, ott volt halála óta.

Akkor aztán leültek egymás mellé a sirra, kiterítették a könyvet a térdükre kettőjük között s kezdték nézegetni. Palinak most eszébe jutott, hogy Katka akkor este, mikor együtt találta a szeretőjével, csakugyan említett egy daloskönyvet, mely anyjuké volt, de ő sohasem szánhatta reá magát, hogy kikérdezze róla, mert nem akarta feleleveníteni annak az órának rossz emlékét.

Mindenféle szépen leírt régi dal volt a füzetben, mellettük mások félig áthuzogatva és itt-ott átjavítgatva. Ugy látszott, ez utóbbiakat emlékezetből írta le, vagy talán ő maga írta. — Ott volt az a dalnokról is, melyet Katka mondott el akkor. Aztán egy szép altatódal következett, utána másik költemény a pusztán szép leányáról, kit elcsábit, aztán elhagy egy tündöklő, hetyke ifju lovag. Palinak a két hugára kellett gondolnia s úgy tetszett neki, mintha anyja előre tudott és előre megbocsátott volna mindent.

S mindjárt utána következett nagybetűs felirással:

A mese Gond asszonyságról.

Volt egyszer egy anya, kit a jó Isten fiugyermekkel ajándékozott meg, de oly szegény volt s oly elhagyott, hogy nem volt senkije, aki keresztvizre tartotta volna a gyermeket. S az anya felsóhajtott és azt gondolta magában: „Honnan veszek én keresztanyát a fiannak?” — Ekkor egy este, alkonyattájban, egy nő köszöntött be hozzá; szürke volt a ruhája és szürke kendő volt a fejére csavarva; a nő azt mondotta: „Keresztvizre tartom a fiadat s lesz reá gondom, hogy jó ember legyen belőle s ne hagyjon éhen veszni téged. De nekem adod a lelkét.”

Az anya megrázkódott s így szólt: „Ki vagy?”

„Gond asszonyság vagyok”, felelte a szürke asszony.

S az anya sirt, de minthogy nagyon éhezett, odaadta az asszonynak a fia lelkét s az tartotta keresztvizre gyermekét.

S a fia nagyra nőtt s fáradságosan dolgozott, hogy megkeresse anyjának a kenyeret. De mivelhogy nem volt lelke, nem volt öröme sem és nem volt ifjúsága és sokszor nézett az anyjára szemrehányó szemmel, mintha azt akarta volna kérdezni:

„Anyám, hova lett a lelkem?”

Az anyja ekkor elszomorodott s elindult, lelket keresni neki.

Megkérdezte az ég csillagaitól: „Adtok-e neki lelket?” De azok azt felelték: „Ahhoz nagyon is alacsony.”

És megkérdezte a puszta virágaitól; ezek azt mondták: „Ahhoz nagyon is csunya.”

És megkérdezte a faágon ülő madaraktól; azok azt mondták: „Ahhoz nagyon is szomorú.”

És megkérdezte a magas fáktól; azok azt mondták: „Ahhoz nagyon is alázatos.”

És megkérdezte az okos kigyóktól; azok azt mondták: „Ahhoz nagyon is ostoba.”

Akkor az anya sirva ment tovább utján. S az erdőben találkozott egy ifju, szép királykisasszonnyal, kit nagy udvari nép vett körül.

S minthogy sirni látta az anyát, leszállt lováról s magával vitte a palotájába, mely aranyból és drágakőből volt megépítve.

Ott azt kérdezte tőle: „Mondd, miért sirsz?” S az anya elpanaszolta a királykisasszonynak a bánatát, hogy nem tud lelket szerezni a fiának s nem tud örömet és nem tud ifjúságot szerezni neki.

Ekkor a királykisasszony így szólt: „Nem nézhetem, hogy sirjon valaki! Tudod mit? — odaadom neki az én lelkemet.”

Ekkor az anya leborult előtte és megcsókolta a kezét.

«De», mondotta a királykisasszony, «magamtól nem teszem meg, ő kérdezze meg tőlem, odaadom-e?» Ekkor az anya elment vele együtt a fiához, de Gond asszonyság betakarta szürke fátylával a fejét, úgy hogy a fiu vak volt és nem láthatta a királykisasszonyt.

S az anya így könyörgött: „Kedves Gond asszonyság, kérlek, bocsásd szabadon.”

De a Gond mosolygott — s aki mosolyogni látta, sirva kellett fakadnia — és így szólt: „Ő maga szabadítsa ki magát.»

„Hogyan lehet az?”, kérdezte az anya.

«Áldozzon fel nekem mindent, amit szeret», mondotta Gond asszonyság. — Ekkor az anya nagyon

bánkódott s lefeküdt és meghalt. — A királykisasszony pedig még most is várja a kérőjét...

* * *

— Anyám, anyám! — jajdult fel Pali s ráborult a sirra.

— Jer — mondotta Elsbeth könnyeivel küzdve s vállára tette kezét. — Hagyd anyádat, ő békén pihen, minket pedig ne bántson többé az a te gonosz szürke asszonyod, Gond asszonyság.

Vége.

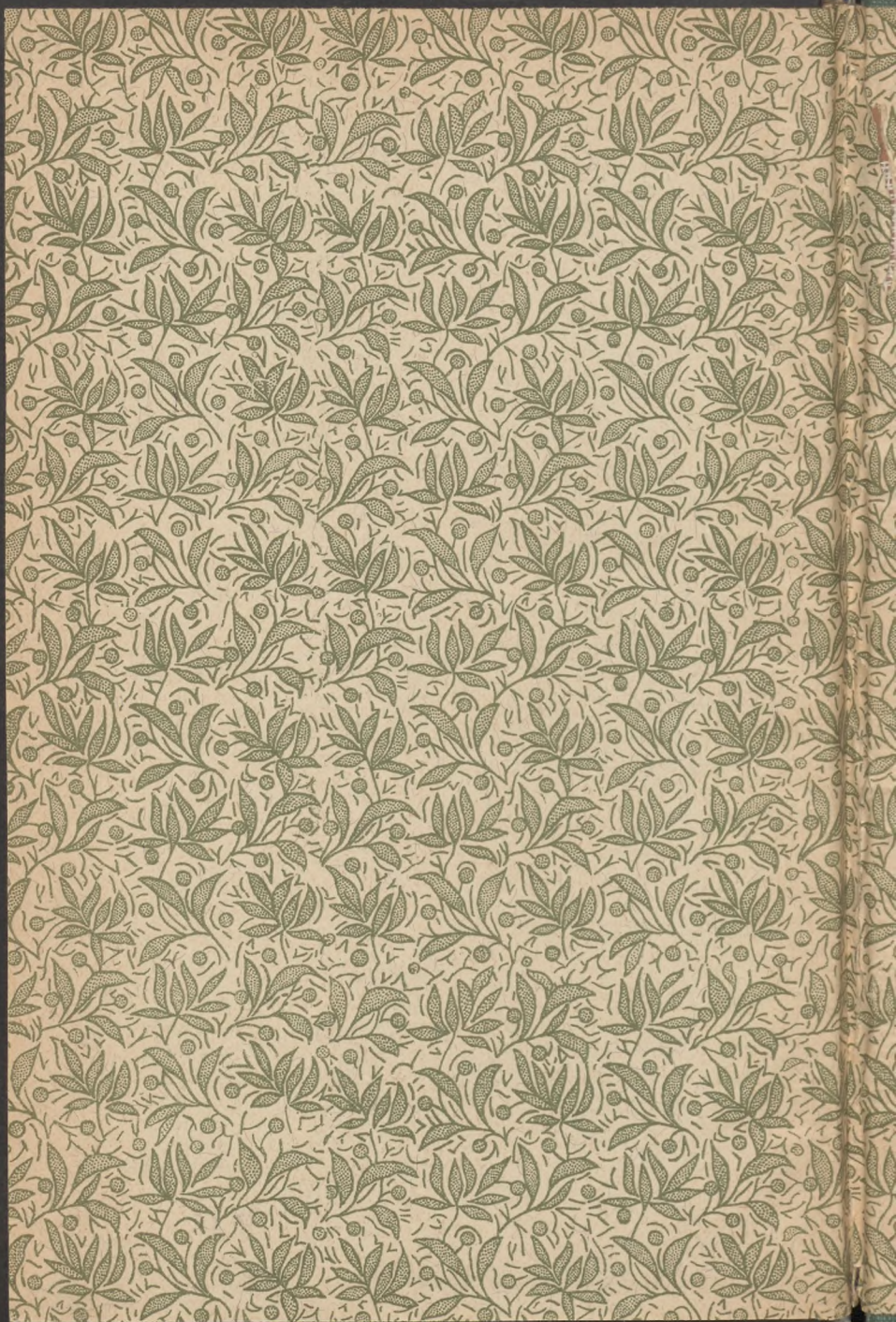

9574

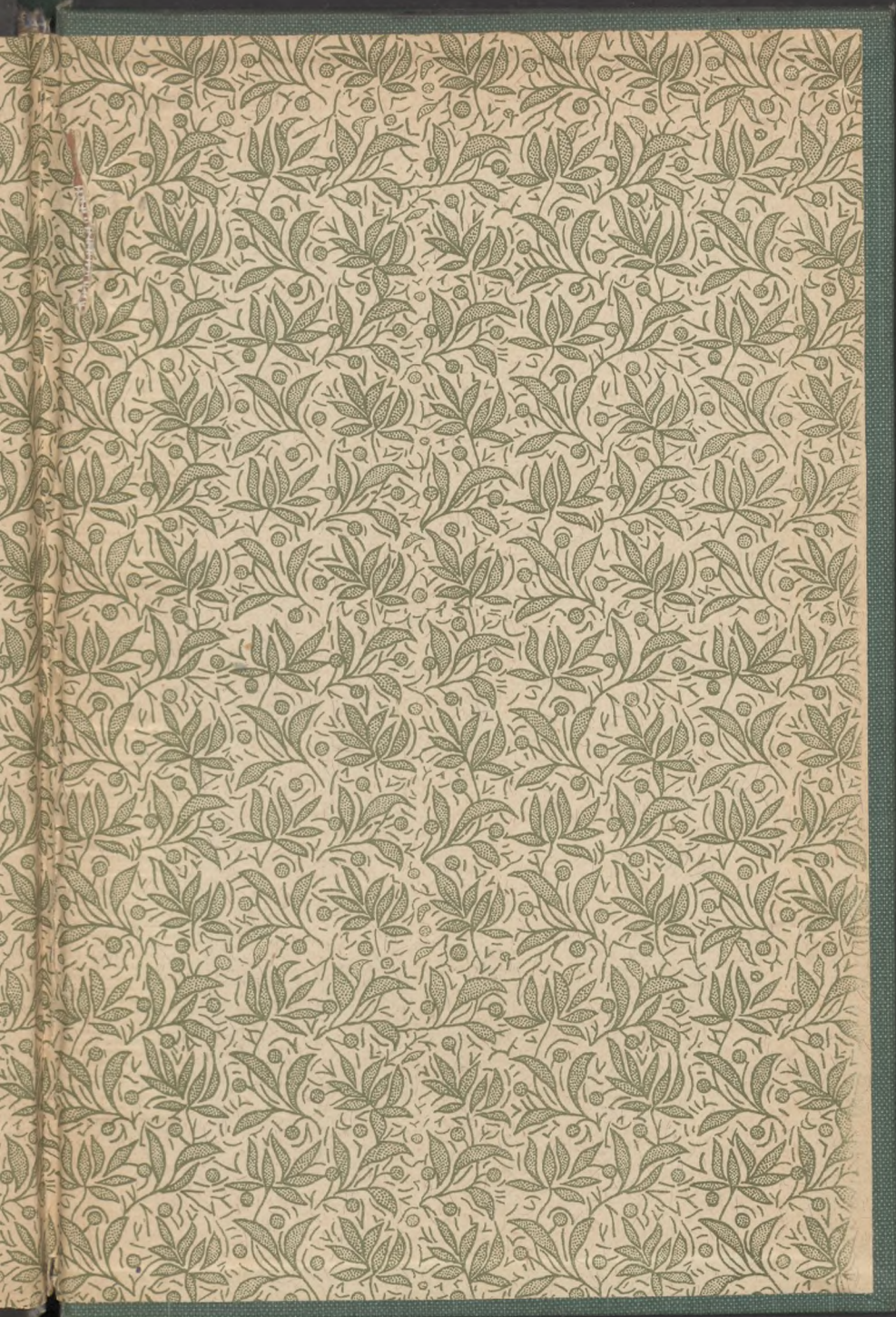

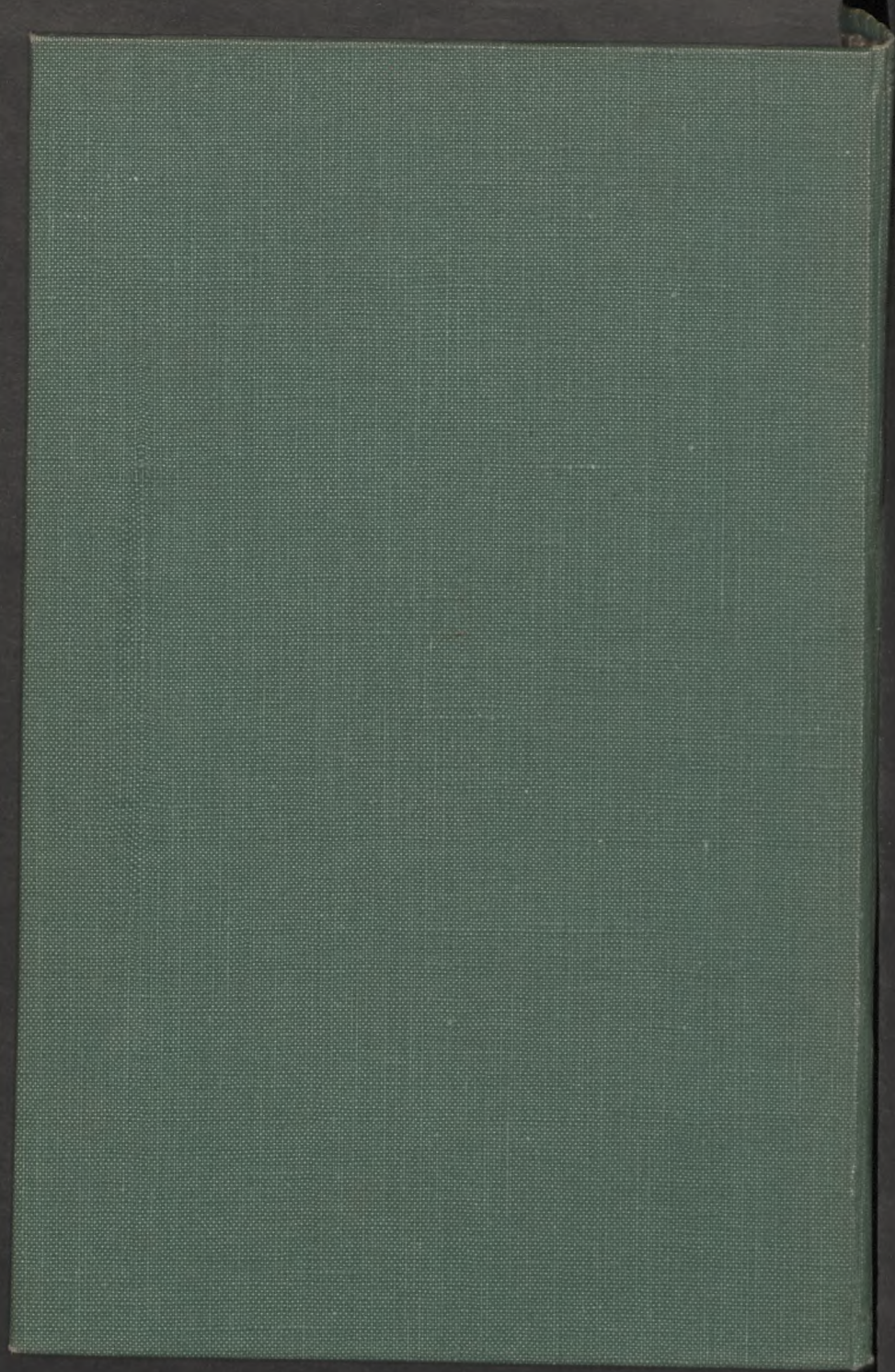

SUDERMANN

GOND